

MĚSTO JAKO MÍSTO PRO ČLOVĚKA

LA CITTÀ QUALE POSTO PER L'UOMO
THE TOWN LIKE A PLACE FOR HUMAN BEING

MEZINÁRODNÍ KONGRES,
SÍDLO VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV,
BRNO, 8. - 9. ŘÍJNA 2004

CONGRESSO INTERNAZIONALE,
SEDE DEL DIFENSORE CIVICO,
BRNO, 8 - 9 OTTOBRE 2004

INTERNATIONAL CONGRESS,
THE RESIDENCE OF PUBLIC PROTECTOR OF HUMAN RIGHTS,
BRNO, 8 - 9 OCTOBER 2004

OBSAH / INDICE / SUMMARY

POZDRAVY A POSELSTVÍ ÚČASTNÍKŮM / MESSAGGI E SALUTI AI PARTECIPANTI DEL CONGRESSO

Romano Prodi: Interview - Poselství účastníkům kongresu / Messaggio ai Partecipanti del Congresso	5
Lubomír Zaorálek: Dopis účastníkům kongresu / Lettera ai Partecipanti del Congresso	8
Otakar Motejl: Úvahy o dnešním městě / Riflessioni sulla città contemporanea	9
Arturo Arcano: Mezinárodní dialog / Dialogo internazionale	11
Vojtěch Cikrle: Místo pro člověka / Il posto per l'uomo	12
Jan Březina: Prostor vědomí / La sfera di coscienza	13
Stanislav Juránek: Vztahy / Rapporti	15
Rostislav Slavotínek: Pár slov o Brně / La città di Brno quale posto per l'uomo	19
Manuel Buda: Básník Giovanni Pascoli a jeho odkaz pro dnešek / Giovanni Pascoli e il suo messaggio per l'oggi	22

REFERÁTY A DIALOGY / DISCORSI E DIALOGHI

Maurizio Malaguti: Cesty svobody / Le vie di libertà	23
Sergio Zavoli: Komunikace / Comunicazione	25
Giancarlo Moretti: „Ideální město“ italské renesance a úloha umění v lidském životě / „La città ideale“ del Rinascimento Italiano: il ruolo dell'arte nella vita dell'uomo	27
Piero Guidi e Giacomo Guidi: Investice do lidskosti / Investire sull'uomo	30
Marek Franěk: Vliv prostředí města na formování lidské pospolitosti / L'influsso dell'ambiente cittadino nella formazione della comunità umana	32
Miroslav Vykydal: Voda a lidé / L'acqua e la gente	36
Milena Flodrová: Názvosloví veřejných prostranství a jejich vliv na kulturní a duchovní dimenzi lidské pospolitosti / Denominazione dei luoghi pubblici come immagine della dimensione culturale e spirituale dell'umanità	37
Marcelo Franca: Žlutá barva / Giallo diventa oro	40
Tomáš Drobný: Architektura a kultura života v regionu / L'architettura e la cultura del vivere nella regione	42
Jindřich Garčic: Městský prostor, průsečík života generací / Lo spazio urbano, punto d'incrocio tra generazioni	44
Petr Hurník: Územní plánování a zločin / Il piano regolatore urbano e il crimine	46
Jaroslav Dokoupil, Ondřej Mulíček: Změny životního stylu a jejich dopad do podoby sídel / Il cambiamento dello stile di vita e il suo impatto sul volto dell'abitazione	50
Giovanni Pecci: Ekonomika sdílení / Una economia partecipata	55
Werther Colonna: Dnešní místo pro člověka / Il posto per l'uomo oggi	57
Petr Oslzlý: Divadlo a jeho funkce v utváření lidské dimenze města / Il teatro e la sua funzione nel plasmare la dimensione umana della città	59
Martin Kovařík: Návrh interiéru jako cesta přemýšlení / Design architettonico d'interni: spunti di riflessione	62
Tommasina Squadrito: Živý prostor / Lo spazio vivo	65
Marek Trizuljak: Město jako orientace / La città quale luogo d'orientamento	67

PROJEVY PŘI ZAHÁJENÍ VÝSTAVY V PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY (Praha, 10. 11. 04)

Pier Ferdinando Casini: Poselství účastníkům vernisáže / Messaggio	70
Lubomír Zaorálek: O vztahu mezi uměním a politikou / L'arte è salute per la politica	70
Giancarlo Moretti: O nevinosti umění / Sulla innocenza dell'arte	72
Zdeněk Vích: Vize dialogu / Visione del dialogo	74
Marek Trizuljak: Slovo k výstavě / Due parole sulla mostra	76

Romano Prodi

Stefania Zannoni - Úvodní slovo

Dobrý den vám všem. Chtěla bych vám předat kousek radosti a naděje, které se v nás rozhostily díky setkání s Romanem Prodim. Když jsme se s ním setkali kvůli natáčení rozhovoru, na chvíli mne přemohlo pohnutí. Opravdu, nestává se nám každý den, že bychom mohli mluvit s předsedou Evropské komise. Ale on tyto naše emoce ihned rozptýlil, přijal nás s velkou srdečností a se skutečnou radostí ze setkání s námi jako s přáteli.

Právě ta jednoduchost našeho rozhovoru uprostřed náměstí v historickém centru v Bologni mi pomohla pochopit moji úlohu v naší společné snaze o budování města jako místa pro člověka. Pan Romano Prodi zde dnes nemůže být, protože je v Hanoji na velice významném mezinárodním jednání. Ale my se na tomto místě setkáváme, abychom se vzájemně poznali a vedli spolu dialog, a to způsobem, který bude komplementární k úloze vysoce postavených politiků. To je to, co můžeme dnes společně udělat.

Rozhovor s Romanem Prodim

Bologna, 4. října 2004

ROMANO PRODI: „Jak se máte, daří se vám dobře?“

STEFANIA ZANNONI: „Ano, díky.“

R. P.: „To jsem opravdu rád.“

S. Z.: „Jsme rádi, že se dnes můžeme s Vámi setkat zde, ve Vašem městě, v Boloni, právě proto, že tím, co nám leží na srdci a o čem přemýšlíme, je **Město jako místo pro člověka**, nové úsilí o budování města jako místa pro člověka. A chtěli bychom přinést do České republiky, i vzhledem k tomu, že tam nyní nebudete moci přijet osobně, poselství naděje, kterou přináší proces evropské integrace, navzdory tomu, že v těchto chvílích můžeme u mnoha lidí pozorovat silné zklamání...“

R. P.: Jistě, prožíváme určitý moment zklamání, ale - promiňte - copak není pravda, že sjednocená Evropa už toho do těchto chvil udělala opravdu hodně? Žijeme v situaci míru a přístupující krajiny se začaly rozvíjet třikrát rychleji, než původních 15 členských zemí... Je zde samozřejmě celá řada problémů a máme rozdílnou historii, ale nemůžeme čekat, že se nám podaří zbourat celou tu obrovskou zeď za minutu. Já jsem v tomto absolutní optimista, protože vidím, že věci mají ve skutečnosti pozitivní vývoj.

Platí to také pro ten velký rozdíl v myšlení: když se v Evropské komisi setkávám se zástupci z deseti nových zemí, vidím, že v mnohém smýšlejí odlišně, jsou například zaujatí komplexní a až totalizující vizí svobodného trhu, který potlačuje všechno ostatní, přičemž ztratili ze zřetele myšlenku solidarity, která je jedním z podstatných společných principů sjednocené Evropy. A pak, je nutné vzít do úvahy zkušenost života dvou generací pod nadvládou Sovětského svazu. Tato skutečnost je vysvětlením mnoha současných potíží a celkové bídne situace; proto se teď v myslí mnoha lidí kyvadlo přehouplo na opačnou stranu. A proto se také často zdá, že dialog není možný.

Nyní musíme položit problémy před sebe na stůl, společně o nich diskutovat a hledat společnou cestu. Podle mne je to možné, já věřím, že je to absolutně možné!

GIANCARLO MORETTI: *Velice by nás také zajímaly Vaše ideály, kterými se řídíte ve své veřejné činnosti. Stefanie, zeptáš se na to?*

S. Z.: „Rádi bychom se zeptali na Vaše motivace, kterými se necháváte vést v konkrétní činnosti ve světě politiky. Jaké jsou Vaše ideály?“

R. P.: „Motivace jsou v našem životě vždy velice složitou a komplexní věcí. Samozřejmě, když někdo začíná dělat politiku, dělá to také proto, že v tom nachází jakési skoro až fyzické zalíbení, je to společenství s druhými lidmi, je vám s nimi dobře, může to být skoro až živočišný pocit. Ale zároveň je to možnost řešit konkrétní problémy - toto je pro mne nesmírně silnou motivací, právě proto, že jsem takto ustrojen, to je blízko méj povaze a to je asi ten hlavní důvod, proč člověk vstupuje do světa politiky ve specifickém smyslu. Všichni, kdo se o politiku zajímají, byť i okrajově, musí mít někde v základu svého myšlení - možná instinktivně a nejasně - určitou představu modelu společnosti; jejich skutečnou motivací musí být pocit, že mohou nějak přispět, například pokusit se zmírnit nespravedlnosti, kterých je v tomto světě tolik, anebo mohou pomoci mnoha lidem, aby svobodně vyjádřili své názory a touhy.

Jinými slovy, na rozhodování se vždy podílí určité osobní zaujetí, ale to samo ještě nestačí, nezbytný je také velký vnitřní obsah, něco, co bychom mohli nazvat *velkými ideály*, které ti ukazují směr pokaždé, když něco děláš. Tolik bych mohl říci, jednoduše a upřímně, o svých motivacích.

Na druhé straně, ten rozhodující krok, který tě přivede do světa aktivní politiky, vždycky vyplyne z určitého řetězce náhod, stejně jako spousta jiných věcí v životě. V mém případě byl přechod z univerzitního světa do politiky ovlivněn úplně náhodnými událostmi: jedno setkání, okamžik kritické situace v naší zemi, emoce... a pak člověk udělá první krok, potom další a najednou je uvnitř.“

S. Z.: „Pocitujeme velkou vzájemnou blízkost s Vámi, například když vzpomenu Váš projev ve Stuttgartu z května letošního roku, kde jste mluvil o budování Evropy ducha; podobnou blízkost s Vašimi myšlenkami vnímáme také při přípravě projektu **Město jako místo pro člověka**. Proto bychom se rádi zeptali, jak vnímáte úlohu občanských sdružení, jako je to naše, společně s partnerským sdružením TRIALOG z České republiky, jak vidíte tento náš projekt spolupráce ve vztahu ke sjednocené Evropě?“

R. P.: „Tyto věci vnímám velice pozitivně, ani ne tak kvůli prostému faktu vaší vzájemné spolupráce, ale mnohem spíše proto, že pokud bude takových aktivit více, tak možná za pět, šest či deset let (určitě ne okamžitě) pomine to neporozumění a ten pocit odcizenosti, o němž jsem mluvil předtím. Protože už nebudeme mít jedni o druhých nějakou abstraktní představu, ale budeme se setkávat, mluvit spolu, vést dialog a řešit společné problémy.

Proto jsou podle mého názoru tato sdružení velice důležitá. Ale podobné občanské iniciativy musí mít jednu nezbytnou charakteristiku: Nesmíme propadat pocitu, že je nutné usilovat o organizaci grandiózních projektů, velkých kongresů, výstav a jiných, které za pár dnů pomínou a nic po nich nezůstane. Mnohem plodnější cestu vidím v solidní dlouhodobé spolupráci, ve vitálním pokračování a rozvíjení vztahů, v nichž je také přítomná určitá lehkost, ale ve velké kontinuitě, abychom byli schopni dospět k určitému společnému „tiku“, který nás povede ve chvílích, kdy se objeví nějaký problém, abychom měli cosi jako „příručku“ či „návod“, jak čelit společně těžkým situacím. Je to tak, tyto věci jsou důležité!

Když někdo musí vynaložit velké úsilí na organizaci nějaké události, například nějakého velkého setkání, často vyčerpá mnoho vzácných sil a času. Říkám to proto, že se mi to zdá jako určitá momentální tendence, která proniká i do křesťanského světa - do určité míry je to výsledek působení médií - totiž přesvědčení, že je nutné dělat grandiózní věci, aniž bychom si uvědomili, že se na ně zase brzy zapomené. A zatím skutečná změna nenastane tím, že půjdeš na jednu akci; to podstatné se děje v každodennosti, tím, že napíšeš jeden dopis, tím, že pracuješ na sobě a každý den se o kousek změníš. Toto je podle mého pochopení to nejpodstatnější: skromné věci, které mají dlouhé trvání."

S. Z.: „Díky. Chtěli bychom Vám popřát co nejvíce zdaru ve Vašich příštích záměrech a povinnostech.“

R. P.: „Naopak, já děkuji Vám. Jenom pomyslete, kolik desetiletí trvalo vzájemné rozdělení - opakuj to, protože je to důležité, učí nás to trpělivosti. Vínou vzájemné separace jsme dnes v něčem odlišní, ale zároveň máme společné kořeny. Objevování těchto kořenů je na jednu stranu přirozené, ale zároveň to chce svůj čas a hodně důvěry. Proto jsem velice rád, že dnes něco společně děláte v Brně či Praze a zítra - kdoví - možná v Santarcangelu, ne?“

G. M.: „Ano, jistě. A zvou nás s tímto projektem také do Paříže.“

R. P.: „Tedy nejdříve Česká republika, Brno, Praha, pak Santarcangelo a potom Paříž. Všichni společně a ve vzájemné spolupráci. Díky.“

S. Z.: „Děkujeme.“

R. P.: „Já děkuji vám.“

G. M.: „Díky.“

(přepis videonahrávky)

Stefania Zannoni - Introduzione

Buongiorno a tutti. Io vorrei dare anche a voi la speranza che l'incontro con Romano Prodi mi ha dato.

Quando l'abbiamo incontrato per intervistarlo, l'ho avvicinato con molta emozione: l'emozione di incontrare il Presidente della Commissione Europea. Lui ha avvicinato noi con molto calore e con quella gioia di incontrare degli amici.

Proprio la semplicità di questo incontro nella piazza di Bologna, mi ha fatto riscoprire il mio impegno per la costruzione della città dell'uomo.

Oggi Romano Prodi non è qui con noi perché è ad Hanoi per un vertice molto importante. Noi siamo qui oggi impegnati a conoscerci e a dialogare sul posto dell'uomo nella società ma in maniera complementare a quella di Romano Prodi, e lo facciamo insieme.

Intervista a Romano Prodi Bologna, 4 ottobre 2004

ROMANO PRODI: A voi come va, bene?

STEFANIA ZANNONI: Va bene, grazie.

R. P.: Molto bene.

S. Z.: Siamo contenti di poterla incontrare oggi, qui, nella sua città, a Bologna, perché abbiamo nel cuore e nella mente la Città dell'Uomo, la costruzione della Città dell'Uomo, e vorremmo portare nella Repubblica Ceca, visto che lei, Presidente, non potrà essere presente di persona, la speranza in merito all'Europa Unita, in questo momento di forte disincanto.

R. P.: È vero che è un momento di disincanto, ma - scusate - l'Europa Unita non ha già fatto tanto? Abbiamo una situazione di pace, i Paesi dell'avviamento hanno cominciato a svilupparsi tre volte più velocemente dei Quindici che prima erano membri dell'Europa... È chiaro che c'è tutta una serie di problemi e c'è una storia diversa, ma non possiamo mica buttare giù una parete grande così in un solo minuto. Io sono assolutamente ottimista, perché vedo che le cose, alla fine, vanno avanti.

Stefania Zannoni a Giancarlo Moretti: úvodní slovo / Stefania Zannoni e Giancarlo Moretti: Introduzione

Anche questa grande differenza di pensiero: quando mi trovo nella stessa Commissione con i Commissari dei dieci nuovi Paesi, vedo che hanno proprio tante idee diverse, che hanno questa idea del mercato libero, totalizzante, completo, che abbatte ogni cosa, ma che hanno perso anche l'idea della solidarietà, che è un punto comune d'Europa. Poi rifletto e me lo spiego: due generazioni di dominazione russa, di dominazione sovietica, hanno veramente esasperato la situazione, per cui adesso pendono dall'altra parte. E allora sembra che non ci sia dialogo con l'Europa.

Adesso dobbiamo mettere sul tavolo i problemi, discuterne assieme e cercare una via unita: secondo me è possibile, io credo che sia assolutamente possibile!

GIANCARLO MORETTI: Noi siamo curiosi anche di conoscere la tua idealità. Stefania, glielo chiedi tu?

S. Z.: Ecco, vorremmo chiederle le motivazioni che la guidano nel muoversi all'interno del mondo politico, le sue idealità più alte.

R. P.: Le motivazioni, nella vita, sono sempre complesse.

È chiaro che, quando uno comincia a fare politica, lo fa proprio perché trova il gusto anche fisico di stare con gli altri, di trovarsi bene con gli altri, un gusto che potremmo definire anche animalesco, e anche l'idea di risolvere problemi concreti: questa, per me, è una motivazione fortissima, proprio per come sono fatto, ed è il motivo per il quale uno specificamente entra in politica. Tuttavia tutti coloro che in qualche modo si interessano anche marginalmente della politica devono avere, in fondo, anche se in modo istintivo, non chiaro, un modello di società: lo devono fare perché sentono che possono dare un contributo a diminuire le ingiustizie, perché sentono che possono aiutare tanta altra gente ad esprimersi.

In altre parole, c'è sempre una spinta individuale, ma ci deve essere anche un grande contenuto che noi chiamiamo "idealità", che, esprimendolo con un linguaggio più semplice, ti dà la guida della direzione verso la quale tu devi andare quando fai qualcosa.

Queste sono, proprio con semplicità, le motivazioni.

D'altra parte, il passo che poi ti porta nella vita politica attiva è sempre casuale, come tutte le cose della vita. Per me, passare dall'università alla politica è dovuto ad eventi assolutamente casuali: un convegno, una situazione critica del Paese, un'emozione... e poi si fa il primo passo, e poi si va avanti, e poi ci sei.

S. Z.: Noi la sentiamo molto vicino in questa costruzione dell'Europa dello spirito, mi riferisco al suo discorso di Stoccarda del maggio scorso, così come la sentiamo anche molto vicino nella costruzione di questo progetto della Città dell'Uomo.

Vorremmo chiederle, quindi, come vede il percorso della nostra Associazione, in collaborazione anche con l'Associazione nostra corrispondente della Repubblica Ceca, Trialog, e come vede il percorso anche in questo progetto di Europa Unita.

R. P.: Queste cose le vedo molto bene, non perché vi stiate incontrando, bensì perché, se noi le moltiplichiamo, fra cinque o sei o dieci anni (non subito), l'incomprensione di cui ho parlato prima e questo senso di estraneità finiscono, perché ognuno non ha più l'immagine astratta degli altri, ma un discorso, un dialogo, una riunione, dei problemi.

Quindi queste associazioni, secondo me, sono importantissime, anche se ritengo debbano avere una caratteristica: molto spesso c'è questo grande sforzo per una riunione, una mostra, un convegno, e poi tutto si addormenta; io le vedo, invece, molto più solide e molto più fruttuose se organizzate in modo leggero, se volete, ma con una grande continuità, in modo che si arrivi ad avere una specie di "tic" comune, in modo che, quando emerge un problema, si ha come una specie di vocabolario per affrontarlo assieme. Allora sì che queste cose sono utili!

Se uno deve fare un grande sforzo per organizzare qualcosa, un evento o un grande convegno, poi lascia il tempo che trova. Dico questo perché mi sembra un po' che sia una tendenza attuale del mondo cristiano, del mondo cattolico - ed è un po' il frutto dei media -, quella di sforzarsi per qualcosa di grande e poi dimenticare che invece il cambiamento non avviene perché vai ad una riunione, ma avviene perché ti scrivi una lettera e giorno per giorno ti modifichi.

Questo, a mio avviso, è un fatto importantissimo: cose modeste, ma che durano, durano, durano.

S. Z.: Bene. Vogliamo farle tanti auguri per tutto quello che ha in progetto.

R. P.: Sono io a ringraziare voi, perché guardate che decenni di separazione - lo ripeto perché è importante, perché ci insegna anche ad avere pazienza - ci hanno fatti un po' diversi, però ci sono delle radici comuni e il tirarle fuori è semplice, ma richiede tempo e confidenza. Ecco perché mi fa molto piacere che vi troviate ora a Praga e poi domani chi lo sa, magari a Santarcangelo, no?

G. M.: Sì, sì. Anche Parigi ci ha chiesto di andare.

R. P.: Allora prima si va a Praga, poi a Santarcangelo e poi a Parigi: tutti assieme a lavorare insieme. Grazie.

S. Z.: Grazie.

R. P.: Grazie a voi.

G. M.: Grazie.

Lubomír Zaozálek

Vážený přítel,

je mi nesmírně líto, že mi pracovní povinnosti a závazky, vyplývající z mé ústavní funkce, zabránily zúčastnit se osobně kongresu, nad kterým jsem převzal záštitu. Ještě jednou se Vám a Vaším prostřednictvím všem účastníkům kongresu omlouvám. Byl bych Vám nicméně velmi vděčen, kdybych se mohl alespoň dodatečně s nejzajímavějšími myšlenkami, jež na kongresu zaznějí, seznámit. Není žádným překvapivým zjištěním, když řeknu, že v České republice už delší dobu prožíváme určitou krizi důvěry veřejnosti vůči sféře vysoké politiky. Zamýšlet se nad hledáním příčin této krize i možných cest k jejímu odstranění patří mezi mé každodenní starosti. Není pochyb o tom, že se jedná o velmi složitý soubor otázek, i o tom, že velkou část odpovědí na ně máme v rukou my politici. Tím, jak konkrétně se snažíme naplňovat své poslání, zda je vždy dokážeme plně vnímat především jako službu společnosti, zda dokážeme naslouchat lidem i srozumitelně vysvětlovat své názory a postoje k nejednoduchým problémům současného, neustále se proměňujícího, světa. Vedle toho i utváření občanské společnosti v naší zemi není ani po patnácti letech ukončeným procesem a zdá se, že bude od nás všech ještě vyžadovat velkou dávku trpělivosti a vytrvalosti.

Věřím, že mimořádně zajímavě koncipovaný kongres „Místo pro člověka - úvahy nad současným stavem občanské společnosti“ pomůže alespoň trochu posunout naše poznání v této oblasti. Přeji Vám - účastníkům mezinárodního kongresu - úspěšné jednání a tvůrčí pracovní atmosféru.

S pozdravem

PhDr. Lubomír Zaozálek
předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Dopis účastníkům Mezinárodního kongresu
„Místo pro člověka“
Brno

Praga, 7 ottobre 2004

Pregevoli amici.

Mi dispiace molto che impegni e obblighi istituzionali mi abbiano impedito di partecipare personalmente al congresso, che si svolge sotto il nostro patrocinio. Ancora una volta mi scuso con voi e tramite voi anche con tutti i partecipanti.

Vi sarei comunque molto grato se potessi almeno essere informato dei pensieri più interessanti espressi in questo congresso. Non sarà una sorpresa se dirò che nella Repubblica Ceca già da lunghissimo tempo viviamo una perdita di fiducia da parte dell'opinione pubblica nei confronti dell'alta politica.

Cercare i motivi di questa crisi e le possibili strade per eliminarla fa parte dei miei compiti giornalieri. Non c'è dubbio che si tratta di dare risposta a un insieme molto complesso di domande. Domande che interpellano primariamente noi politici; perciò è nelle nostre mani la possibilità e la responsabilità di dare risposte.

Dipende da noi, dalla concretezza con cui cerchiamo di svolgere il nostro incarico, se riusciamo sempre a distinguere il nostro compito come un servizio pubblico, se siamo capaci di ascoltare la gente, di recepirne e interpretare con chiarezza le opinioni e le posizioni sui difficili problemi del mondo attuale, in continuo cambiamento.

Accanto a questo, la formazione di una società civica nel nostro Paese, dopo quindici anni di percorso, è un processo ancora incompiuto, e sembra che ci vorrà ancora tanta pazienza e tenacia da parte di tutti noi.

Credo che questo interessante congresso "Posto per l'uomo - riflessioni sulle attuali condizioni di una società civile" aiuterà almeno un po' ad avanzare la nostra conoscenza in questo campo. Auguro a Voi - partecipanti a questo congresso internazionale - successo nel dialogo e un'atmosfera creativa.

Un caloroso saluto a tutti.

PhDr. Lubomír Zaozálek
Presidente della Camera dei deputati
Parlamento della Repubblica Ceca

Ai partecipanti del congresso internazionale
"Posto per l'uomo nella società civile", Brno

Otakar Motejl

Úvahy o dnešním městě

Dovolte, abych vás přivítal v budově veřejného ochránce práv. Když jsem se s vaší akcí začal seznamovat, zamýšlel jsem se nad problematikou nejrůznějšího hledání místa pro člověka. Uvědomil jsem si, že také vy jste potřebovali najít objekt, v němž by se vaše setkání mohlo uskutečnit. Je pro mě velkou ctí, že si vaše shromáždění zvolilo právě tuto budovu. Od samého počátku mám však tak trochu pocit viny, že jste si našli objekt, který má všechno dobré až na to, že jeho nedávná minulost je vzhledem k vašim základním myšlenkám trochu paradoxní. Ještě před patnácti lety to byl sekretariát komunistické strany.

Kdysi tady žilo město, žila tady prastará ulice, která byla součástí historického Brna, v níž sídlili řemeslníci. V tomto prostoru stál dokonce klášter. Spolu s okolními domy byl devastován při náletu v roce 1944. Od té doby nikoho nenapadlo vrátit tomuto místu lidskou dimenzi. Zůstaly zde proluky po vybombardovaných domech a namísto toho, aby se místu vracela lidská tvář založená někdy koncem 19. století, se tady postavila - tak bych dnes tento objekt definoval - továrna na ledničky. Jsem si vědom toho, že nikdo z vás, nebo mnozí z vás neviděli tento dům v noci. Když je osvětlen, tak skutečně vypadá jako průmyslový objekt. Možná svým způsobem zajímavá architektura, ovšem rozhodně architektura, která sem urbanisticky nepatří. Je to stavba, která toto místo rozbíjí, trochu uráží, ale má jednu výhodu - má parkoviště. Říkám to proto, že dnes to není ve městech hledání místa pro člověka, dnes je to hledání místa pro auta a je to skutečnost, se kterou se musíme smířit, protože jsme to my, kteří těmi auty jezdíme, jsme to my, kteří parkoviště hledáme, jsme to my, kteří na parkovištích trpíme, protože na nich také svá auta hledáme.

Dovolte mi jednu vzpomínku, protože se vás možná trochu týká ve výtvarném slova smyslu. Vráťím se ke své návštěvě ve Spojených státech amerických. Byl jsem povolán k odpovědnosti za Českou republiku sdružením producentů Hollywoodu, protože jsem se dopouštěli a dopouštíme autorských pirátství na kazetách filmové produkce Spojených států. Za odměnu jsem dostal čestnou vstupenku do Disneylandu. Nechci shromáždění zdržovat, ale je to zážitek, který má i rozkošné americké specifikum. Čestná vstupenka je krásný veliký výtvarný dokument, na němž je stanoven čas vašeho příjezdu. Přijedete bokem hlavních vstupů k romantickému zámečku, kde stojí čestná stráž, jenž vás uvítá. Po červeném koberci projdete do Disneylandu a tam veškerá péče o vás končí, tam se najednou stanete skutečným uživatelem, spotřebitelem coca-coly, a pohybuje se zde. Ale o to nejde. Hrozné je, že je tam pochopitelně ohromné parkoviště, které je pro orientaci vybaveno figurkami z Disneyho filmů. A k vlastní orientaci na hektarech betonu a asfaltu slouží smečky, zajíčci, králíčky a další postavičky na velkých sloupech. Ovšem našinec jako jsem já, který začíná a končí u Sněhurky a sedmi trpaslíků, není schopen rozeznat jednu srnku od druhé z toho třetího filmu apod. Ale i tyto věci se staly součástí našeho života.

Dvacáté století už skončilo a jednadvacáté nebude zřejmě lepší. Nemůžeme se vrátit do éry dostavníků, nemůžeme se vrátit do minulosti, nepomůžeme si ani tím, že si vymyslíme pěší zóny a že si vytvoříme iluzi života pěšky, když na kraji pěší zóny je dnes parkoviště. Musíme se do jisté míry smířit s tím, že krajinu a města vnímáme v horizontálním omezení horní hrany okének v autech, že vyšší objekty nám do jisté míry unikají nebo pokud se tam náhodou náš pohled dostane, je to výjimečný zážitek, výjimečná zkušenost. Nemělo by to ale

být v okamžiku, kdy se buduje a tvoří, a já věřím, že se u nás buduje a tvoří, a bude se budovat a bude tvořit.

Při tom je potřeba zamyslet se nad veřejným prostranstvím, nad veřejnou plochou i nad každou jednotlivou veřejnou budovou. To jsou totiž místa, ve kterých se často odehrává citově nejvýznamnější část všedního dne, často se tam odehrávají velké chvíle v lidském životě. Měla by být funkční, ale i krásná v tom nejširším smyslu slova. Nemůžeme do nekonečna spoléhat na dekorativnost odkazů našich předků. Jsme v době, která nám jistě dovoluje v historických objektech moderními adaptacemi vytvářet jedinečné prostory. I my musíme svým potomkům odkázat něco, co v nich bude vyvolávat určitou emocionalitu určité důstojnosti. A to je posláním vás - reprezentantů kultury a umění.

Asi se o mně částečně ví, že jsem působil v justici, že jsem byl ministrem spravedlnosti a že jsem zjistil, že při poměrně mohutném rozvoji technologií je potřebné i budování nových soudních budov. Ale myslím si, že neumíme postavit, vyprojektovat soudní budovu. Budovu, která by měla určitou váhu, která by nebyla příliš přitulná, ale přitom byla demokratická a lidská. Pokud před ni nepředsadíme nějaké nekonečné schodiště a potud pokud ji neozdobíme nějakými iónskými sloupy, když navíc schodiště je v rozporu s elementárním principem dostupnosti pro handicapované.

Máte štěstí, a já to také částečně už užívám a prožívám, že stojíme na začátku nového, jednadvacátého století, které je podstatně jiné než začátek dvacátého věku. Věci ze začátku dvacátého století jsou staleté. Přijde okamžik, kdy věci ze začátku jednadvacátého století budou staleté. Máme do jisté míry právo se na věci ze začátku dvacátého století dívat nejen jako na věci staleté, ale i na věci užitečné a krásné. Máme, a vy to máte v rukách, povinnost se postarat o to, aby věci ze začátku jednadvacátého století za sto let byly nejen stoleté, ale byly také užitečné a krásné.

JUDr. Otakar Motejl, veřejný ochránce práv

(přepis projevu)

Riflessioni sulla città contemporanea

Signore e Signori,

Benvenuti in questo palazzo, sede del Difensore Civico.

Il tema del congresso "La città quale posto per l'uomo" è stato per me l'occasione di riflettere sul come e in quali forme l'uomo trovi il proprio posto nella vita di oggi. Ciascuno di noi ha bisogno di un "posto": voi organizzatori, ad esempio, eravate alla ricerca di una collocazione per il congresso. E' per me un grande onore che abbiate scelto questa casa.

Inizialmente, tuttavia, non mi è mancato un certo disagio: il palazzo è bello e ben attrezzato, ma per la sua storia recente potrebbe sembrare inadeguato rispetto alle idealità che animano il congresso; quindici anni fa ospitava la sede del segretariato del Partito Comunista.

In tempi ancor più lontani, qui si estendeva un quartiere antichissimo, della Brno storica, con i vicoli stretti, le case degli artigiani e un monastero. Purtroppo, durante i bombardamenti della Seconda Guerra Mondiale, il settore è stato devastato. Da allora, nessuno ha pensato di riproporre una vera dimensione umana per questi luoghi. A lungo è rimasto un buco vuoto; poi, anziché restituirgli il suo antico volto

umano, il regime ha scelto di costruirvi un freddo capannone, lo definirei una "fabbrica di frigoriferi": illuminato durante la notte, il palazzo assomiglia ad una struttura industriale. Pur conservando un proprio interesse architettonico, dal punto di vista urbanistico è una costruzione impropria che fraziona e degrada il contesto urbano circostante.

Malgrado ciò, il complesso gode di un indiscutibile vantaggio: l'ampia disponibilità di parcheggi. Ecco il paradosso: nelle città di oggi non sembra tanto urgente il posto per l'uomo quanto "il posto per le macchine". E' una realtà alla quale dobbiamo purtroppo rassegnarci.

Non può essere di grande aiuto l'illusione di un XXI secolo migliore di quello appena concluso e quindi di una vita protetta dal traffico: parcheggi sempre più mostruosi cresceranno al di fuori di centri storici e zone pedonali.

Purtroppo, la nostra capacità di percepire il panorama urbano ed il paesaggio circostante pare limitata ad una prospettiva strettamente orizzontale, quasi che stessimo osservando dal finestrino della nostra auto. Raramente lo sguardo si eleva per raggiungere livelli più alti, perdendo così l'occasione di un'esperienza eccezionale. Ciò non dovrebbe accadere a quanti vogliono creare qualcosa di nuovo.

Si rende dunque necessaria una riflessione approfondita sull'area urbana e sul senso di ogni singolo edificio pubblico. Sono questi, infatti, i luoghi dove si svolge gran parte della nostra vita quotidiana, dove si vivono le emozioni più importanti; questa è la sede dei grandi passaggi della comunità civile.

Tali strutture dovrebbero essere senz'altro funzionali, ma anche belle nel senso più ampio del termine. Non possiamo affidarci acriticamente alle impostazioni ed alle forme estetiche e decorative del passato. Oggi è possibile progettare e realizzare strutture nuove e originali che ben si coniugano al contesto spaziale storico. E' nostro dovere

allora ideare nuove forme che conservino anche in futuro una loro dignità e la capacità di suscitare emozioni. E questo è anche il compito vostro, in quanto gente di cultura e d'arte.

Forse ad alcuni di voi è nota la mia attività nel campo della giustizia; alcuni anni fa, per un certo periodo, ho anche ricoperto la funzione di Ministro della Giustizia. In tale veste non mi è sfuggito il fatto che il rapido sviluppo della società ha comportato, fra l'altro, la necessità di nuovi palazzi di giustizia.

Ma siamo in grado di affrontare adeguatamente un compito di tal genere? Siamo in grado di progettare e costruire un palazzo degno, una struttura che trasmetta un senso di saldezza, ma che sia anche accogliente e conservi, ad un tempo, un volto democratico e umano? Spesso si assiste al tentativo di dotare palazzi freddi e indifferenti di "ornati esterni", quali stilobati o colonne ioniche, per attenuare le sensazioni di distacco e irraggiungibilità suscitate da tali strutture; la elementare disumanità delle scalinate insuperabili per gli handicappati è a tutti evidente.

Abbiamo la fortuna di trovarci all'inizio di un nuovo secolo sostanzialmente diverso da quello precedente. Le cose di inizio Novecento sono ormai datate. Esse non devono rappresentare per noi solo "cose vecchie": abbiamo la possibilità e il diritto di valutarne funzionalità e bellezza.

Analogamente, anche le cose nate nel nostro tempo, un giorno diverranno storia. E' nostro dovere prenderci cura di esse per renderle non solo utilizzabili e funzionali ma anche belle.

*Otakar Motejl, Dottore in Legge,
Difensore Civico della Repubblica Ceca*

(trascrizione di discorso)

Miroslav Vykydal, Otakar Motejl, Irena Sargánková

Arturo Arcano

Pozdrav účastníkům kongresu v Brně

Děkuji Vám všem,
dovolte mi, abych pozdravil organizátory kongresu a všechny přítomné účastníky. Rád reaguji na slova předsedy Evropské komise Romana Prodiho, když mluvil o „lehkosti“. Proto omezím svůj projev tak, abych neubíral čas přednášejícím.

Především chci zdůraznit, jak tento projekt na našem velvyslanectví se zájmem sledujeme už od jeho zrodu. Měli jsme to potěšení seznámit se panem Trizuljakem, s panem profesorem Morettim a s mnoha dalšími organizátory. Protože velice oceňujeme tuto aktivitu, jejíž součástí je výstava v Olomouci a kongres v Brně, ujistili jsme organizátory o naší podpoře a zároveň jsme vyjádřili přání, aby byla zmíněná výstava s úspěchem prezentována také v Praze. Pan velvyslanec již přislíbil svoji osobní účast na zahájení výstavy v Poslanecké sněmovně. Dnes bohužel nemohl přijít, kvůli povinnostem, které byly naplánovány již dříve; proto pověřil mne, abych jej zde zastupoval.

Protože pracuji na velvyslanectví jako vedoucí úseku ekonomických vztahů, mohu říci, že můj pohled je tím do značné míry zaměřený na ekonomickou problematiku a na vztahy Itálie a České republiky v dnešní době. Účast na tomto setkání je tedy pro mne věcí osobního zájmu a těším se z něj. Je to pro mne příležitost ověřit si, jak tyto dva světy, rozdílné a navzájem se doplňující, mohou být uvedeny do vzájemné jednoty. Není snad právě tohle budování sjednocené Evropy? Myslím si, že se to naplňuje právě ve snaze překonávat všechno to, co se zdá být předem určeno, ve snaze vytvářet živé vztahy, které jdou mnohem dál, než rigidní vymezení prostoru různými pakty stability. Hlubokým smyslem Evropy je podle mne společenství v rozdílnosti, uchovávání odlišností jako významného příspěvku ke společnému projektu.

Umění má přesně toto poslání, ono se také snaží překonávat vžitá schémata, je společným jmenovatelem, umožňujícím přímou komunikaci mezi národy v jejich rozdílných postojích a názorech. Možná, že pokus srovnávat svět umění s procesem sjednocování Evropy vypadá na první pohled jako nadsázka, ale když se přeneseme přes první zdání, zjistíme, že pohled umění může přispět k objevení té lepší tváře našeho kontinentu.

A proto Vám děkuji. Události tohoto typu obohacují - dokonce bych řekl, že nemohou neobohatit - každého z nás.

*Arturo Arcano, vedoucí úseku ekonomických vztahů
na Velvyslanectví Italské republiky v Praze*

Un saluto ai partecipanti del Congresso a Brno

Grazie a tutti, un saluto agli organizzatori dell'evento e ai partecipanti intervenuti.

Proprio per rispettare l'invito alla "leggerezza" fatto dal Presidente della Commissione Europea Romano Prodi, limiterò il mio intervento per non togliere spazio ai relatori.

Mi preme sottolineare come questa manifestazione sia stata seguita dall'Ambasciata fin dalla sua genesi. Abbiamo così avuto il piacere di conoscere il Signor Trizuljak, il professor Moretti e gli organizzatori tutti. A loro, riconoscendo l'importanza di entrambi gli eventi, la mostra di Olomouc ed il convegno qui a Brno, abbiamo assicurato il sostegno dell'Ambasciata, esprimendo anche l'auspicio affinché la mostra possa essere trasferita a Praga.

Lì l'Ambasciatore ha assicurato sin d'ora la sua presenza; oggi lo stesso non è potuto accadere per impegni precedenti, e ha delegato me a rappresentarlo.

Quale responsabile dell'ufficio commerciale dell'Ambasciata, io ho una visione (per così dire) limitata dei problemi e delle diverse realtà della Repubblica Ceca. Partecipare a questo incontro è dunque più di una soddisfazione a titolo personale; è l'occasione di verificare come quelle realtà, diverse ma complementari, possano essere ricondotte ad unità.

D'altronde, la costruzione dell'Europa non è anche questo? il tentativo di andare oltre ciò che sembra predeterminato, oltre i rigidi confini dei patti di stabilità. Il significato profondo dell'Europa è, o dovrebbe essere - a mio parere -, la comunanza nelle diversità, la salvaguardia delle differenze come apporto ad un progetto comune.

Ma l'arte non è proprio questo? È un linguaggio comune, un denominatore comune, tra popoli che si esprimono in modo differenziato.

Un parallelismo tra i concetti di arte e di Europa può apparire azzardato, ma al di là del primo impatto, può rivelarci il volto migliore dell'Europa.

Quindi ancora grazie: eventi di questo tipo arricchiscono, non possono che arricchire, tutti quanti noi.

*Dott. Arturo Arcano,
responsabile dell'ufficio commerciale
dell'Ambasciata Italiana nella Repubblica Ceca*

Vojtěch Cíkrle

Místo pro člověka

Milí přátelé,

mám radost, že se setkáváte, abyste se zamýšleli nad místem, ve kterém člověk žije, nad okolnostmi, které přispívají k jeho formaci, aby mohl dorůst do plného lidství. Mám radost i z toho, že se toto setkání uskutečnilo v Brně.

Jeden náš slavný básník vidí Brno jako prostor mezi dvěma vrchy. Ty vrchy jsou obrazem životních cest člověka. Jeden z nich je vrch s proslulou vojenskou pevností a podzemním vězením - Špilberk. Ten symbolizuje cestu člověka, která přes sebevědomý začátek končí v osamocení a izolaci. Druhý vrch - Petrov - s katedrálou, ukazuje svými věžemi vzhůru k tomu, který je nad dějinami. Ukazuje cestu lidí s jinými hodnotami, kteří v mlýnu radostí i trápení života docházejí ke společenství s Ježíšem Kristem a jeho svobodě.

Je skutečně velmi důležité, po jaké cestě jdeme a co nás na ní provází a obklopuje. Na prvním místě však musí být vždy lidé... Nedávno jsem četl studii o tom, jak děti vychovávají své rodiče. A říkám si, že možná je těch dětí dnes málo na to, aby své rodiče dobře vychovali.

Potom je podstatné místo, kde žijeme. Jeden známý, když přijížděl do Brna směrem k sídlišti blízko u dálnice, řekl: „No, toto nejsou králíkárný - toto jsou člověkárný.“ Mluvil jsem s obyvatelem toho sídliště, který se svěřil, že ví o jednom místě, které je obklopeno opravdu jenom těmi betonovými panely a není z něj vidět ani kousek krajiny. Myslím, že v takovém prostředí musí naše duše strádat a je poznamenána vyprahlostí.

Když přemýšlím o tom, jak je celá naše kultura rozbitá do jakýchsi jednotlivých uzavřených částí, tak si u toho obvykle vzpomenu na jeden z Murphyho „zákonů“. Říká, že laik ví o všem něco, odborník ví o něčem užším víc než ten laik, velký odborník ví velmi mnoho věcí o úzké oblasti a - dotaženo dokonce - největší odborník ví všechno o ničem. A to „úzké vidění“ často ohrožuje i nás. Nezapomeňme na nic z toho co patří k lidství. Chraňme místo, kde vyrůstáme, aby mělo nejen hmotný, ale i duchovní rozměr.

Mons. ThLic. Vojtěch Cíkrle, biskup brněnský

(přepis projevu)

Il posto per l'uomo

Signori e signore, amici,

Speriamo una vera gioia per lo svolgimento di questa iniziativa, dedicata alla riflessione sui posti in cui la persona umana vive, sulle circostanze che contribuiscono alla sua formazione, affinché possa raggiungere il pieno senso dell'umanità. Un grande motivo di gioia è per me anche il fatto che questo congresso sia stato organizzato a Brno.

Un nostro illustre poeta vede Brno collocata fra due colline, che rappresentano i diversi percorsi della vita dell'uomo. Il monte dello Špilberk si è creato con le vicende storiche, la fama di fortezza militare e di prigione. È un simbolo forte che rappresenta un cammino iniziato con orgoglio e ambizioni, e terminato in solitudine e rovina. Il monte Petrov opposto a quello dello Špilberk, con le torri del duomo che indicano il cielo, rivolte verso Qualcuno che sta al di sopra della storia, insegna un'altra strada, quella delle persone che stimano valori più profondi e veri e che, attraverso il turbinio delle gioie e dei dolori della loro vita, arrivano alla comunione con Gesù Cristo e acquistano la sua libertà.

Questa scelta è davvero cruciale, quale strada decidiamo di percorrere e che cosa ci accompagna e ci guida in essa? Certo è che al primo posto deve esserci sempre l'uomo. Poco tempo fa ho analizzato i risultati di un'indagine su come i figli sono capaci di educare i propri genitori. Penso che siano troppo pochi, i figli che oggi giorno educano i loro genitori.

Essenziale è il luogo dove viviamo. Un mio conoscente, arrivando in automobile a Brno, dopo aver visto il complesso edile vicino all'autostrada, diceva: "Ma queste sono delle conigliere e non case per le persone!" Ho parlato di recente con un abitante di quel quartiere e lui affermava che ci sono dei posti completamente circondati dai pannelli di cemento, da dove non si vede nemmeno un frammento di paesaggio. Credo che in un ambiente del genere le nostre anime soffrano davvero tanto e siano gravemente segnate dall'aridità e dall'oppressione di un modo di costruire inadeguato.

Quando rifletto su come la nostra cultura sia frammentata in una moltitudine di elementi, ognuno dei quali chiuso in sé stesso, mi viene in mente una delle cosiddette "Leggi di Murphy". Questa legge afferma che una persona comune sa qualcosa un po' di tutto, un esperto sa, su un determinato campo, molto di più di questa persona, mentre uno specialista sa moltissime cose su un argomento assai ristretto e, andando avanti, l'esperto supremo sa assolutamente tutto su niente. Una visione troppo ristretta della realtà, può diventare una grande minaccia per la nostra vita. Noi non dobbiamo dimenticare nemmeno uno dei variegati aspetti che costituiscono il nostro essere uomini. Dobbiamo custodire il nostro spazio di crescita affinché questo abbia non solo la dimensione materiale, ma anche quella spirituale.

Mons. ThLic. Vojtěch Cíkrle, Vescovo di Brno

(trascrizione di discorso)

Jan Březina

Prostor vědomí

Dámy a pánové,
pane hejtmane Jihomoravského kraje,

Byl jsem pozván, abych hovořil na téma, které je tak trochu filozofické. Já sice filozof nejsem, ale když jsem si přečetl námět, vzpomněl jsem si na svého oblíbeného filozofa Pierra Teilharda de Chardin. Byl to příslušník jezuitského řádu a podle mého názoru jeden z neoriginálnějších myslitelů dvacátého století. Mimochodem v řádu měl četné konflikty, někdy se nepohodl i s některými církevními autoritami, ale čas ukázal, že to byl on, kdo se stal výraznou osobností. Proč o něm chci mluvit, zdánlivě odtažitě od tohoto tématu. Pierre Teilhard de Chardin užíval a uvedl do praxe termín „noosféra“. Je to podle jeho názoru určité vývojové stádium Země, ve kterém se naše planeta začíná, kromě sféry života, jakoby obklopat sférou vědomí. Sféra vědomí a to co se v ní odehrálo za posledního půl století je něco, co vývoj podle mého mínění naprosto posunuje.

Domnívám se, že region, vesnice nebo město jsou prostě lidská sídla. To co se ale naprosto změnilo, je vnímání lidského okolí a vnímání celku. Ještě před třemi staletími mohl člověk strávit celý život ve své farnosti. Na rozdíl od těchto časů, dnes, v epoše, kterou nazýváme globalizací, jsme prostě občany světa a musíme to vnímat. V regionu nebo ve městě může totiž příležitost i hrozba pro nás přijít z kteréhokoli koutu světa. Jako příklad můžeme uvést ekonomický růst o 8 % ročně v Chile. Tento růst je způsoben vývojem v Číně. Obě země spolu mají málo společného, přesto skutečnost, že dynamický, hospodářský rozvoj Číny pomohl rozvoji trhu surovin, které Chile dodává, je zřejmé.

I z tohoto příkladu je patrné, že v rámci našich měst a regionů musíme uvažovat v širším měřítku. Začíná to platit i u nás a tento způsob uvažování musíme podporovat a prosazovat jako podmínku svého růstu, možná i jako podmínku svého přežití. Musíme se stát otevřenou, rychle reagující společností, která je schopna zachytit i takzvané „záchvěv motýlích křídel“. Tento termín je známý z fyziky a exaktních oborů. Jde o poněkud zjednodušené tvrzení, že záchvěv motýlích křídel v oblasti New Yorku může v řetězu souvislostí mít vliv na vznik tajfunu v jihovýchodní Asii.

Naše možnosti mění i využití moderní techniky, zejména informačních technologií. Tyto technologie mění moderní život, např. v politickém životě města a regionu již dnes vytváří prostor pro uskutečnění přímé demokracie.

Při uskutečňování těchto trendů jsme pouze na začátku procesu výrazné změny. Možná stojíme u zániku politiky, tak jako ji známe dnes, z naší formy zastupitelské demokracie. Nikdo z nás nedokáže říct, kam tento vývoj dospěje.

Nedávno jsem četl zajímavou úvahu, která se týkala Evropy a Ameriky. Jeden známý spisovatel a futurolog tvrdí, že nyní ve formě Evropské unie se rodí nová příležitost pro svět. Srovnává americkou politickou kulturu a civilizaci a americký přístup k životu s evropskou kulturou a civilizací. Je to zajímavé srovnání, protože zatímco Amerika vytváří tzv. melting pot, který všechny přetavuje a ze kterého vzniká do značné míry unifikovaná americká společnost, tak Evropa na druhé straně ve svém vývoji zachovává různost, zachovává diverzitu.

Futurologové navíc předpovídají čím dál větší úbytek lidské práce. Evropa odpovídá na tuto výzvu svým způsobem, který možná není

„ekonomicky nejšťastnější“, protože tempa růstu HDP jsou větší ve Spojených Státech. Ve společnosti, kde ubývá pracovního nasazení je ale evropský přístup s evropským sociálním státem novou otevřenou příležitostí.

Žijeme v proměnlivé době a již během života příští generace budeme vidět, kam až se posune vývoj společnosti. Můžeme jen říct, že společnost bude vypadat jinak a že žádný z dnešních futurologů nedokáže předpovědět jak. Mám ale jistotu, že to, co přetrvává, je výjimečný vztah k místu, kde jsme se narodili, ať už je to město nebo region, protože tato vazba je dána srdcem.

Mým přáním je, aby se v tomto vývoji uplatnilo to, o čem jsem mluvila na začátku. Abychom si při sdílení osudu uvědomovali, že ho nesdílíme jenom s bezprostředním okolím, ale s celým světem.

Ve výboru Evropského parlamentu, jehož jsem členem, vysvětlovala komisařka evropské komise Loyola dle Palacio některým kolegům, že se momentálně nejedná o detaily života budoucích generací, ale že jde o to, aby vůbec nějaké generace následovaly.

Mám pocit, že bychom měli přispět ke globálnímu pohledu na sebe samotné, na naše města a regiony, abychom v nich silně a ku prospěchu naší budoucnosti dokázali i lokálně jednat.

Děkuji Vám za pozornost.

*Jan Březina, hejtmán Olomouckého kraje,
poslanec Evropského parlamentu*

(přepis projevu)

La sfera di coscienza

Signore e signori,
signor Presidente della Regione di Brno,

Sono stato invitato a parlare su un tema filosofico. Io non sono un filosofo, ma, quando ho letto l'argomento, mi sono ricordato del mio filosofo preferito, Pierre Teilhard de Chardin, un gesuita e, secondo la mia opinione, uno dei pensatori più originali del Novecento, che, tra l'altro, dovette affrontare anche numerosi conflitti nell'Ordine. A volte non andava d'accordo pure con alcune autorità religiose, ma il tempo ha dimostrato che è stato lui a essere riconosciuto come un personaggio di grande rilievo. Perché voglio parlare di lui, apparentemente lontano dal nostro tema? Pierre Teilhard de Chardin adoperava il termine "noosfera" e l'ha anche introdotto in pratica. Secondo la sua opinione, la noosfera è un certo stadio evolutivo della Terra in cui il nostro pianeta inizia, oltre alla sfera di vita, a circondarsi con una sfera di coscienza. La sfera di coscienza, e ciò che in essa è accaduto nel corso degli ultimi cinquant'anni, è qualcosa che, secondo il mio parere, muove lo sviluppo.

Ritengo che una regione, un paese o una città da sempre siano semplicemente sedi umane. Ciò che è però completamente cambiato sono la percezione dei dintorni dell'uomo e la percezione del tutto. Ancora tre secoli fa, l'uomo poteva passare tutta la vita nello stesso posto. A differenza di quei tempi, oggi nell'epoca della cosiddetta globalizzazione, siamo semplicemente cittadini del mondo e dobbiamo sen-

fire di esserlo. In una regione o in una città, infatti, un'occasione o una minaccia può arrivare da qualunque parte del mondo. Possiamo prendere, come esempio, la crescita economica dell'8% all'anno in Cile. Tale crescita è causata dallo sviluppo in Cina. Ambedue i paesi hanno poco in comune, ma è comunque evidente il fatto che il dinamico sviluppo economico della Cina abbia aiutato lo sviluppo del mercato di materie prime esportate dal Cile.

Anche da questo esempio è chiaro che nell'ambito delle nostre città e delle nostre regioni dobbiamo ragionare in una prospettiva più ampia. Ciò comincia a verificarsi anche da noi, e questo modo di ragionare deve essere da noi appoggiato e sostenuto come condizione della nostra crescita, o forse addirittura come condizione della nostra sopravvivenza. Dobbiamo diventare una società aperta, con reazioni veloci, che sia capace di afferrare anche il cosiddetto "battito delle ali di farfalle". Questo termine è noto in fisica e nelle scienze esatte. Si tratta di una definizione abbastanza semplice, secondo la quale il battito delle ali di farfalle nell'area di New York potrebbe incidere, in una catena di circostanze, sull'origine del tifone nell'Asia sud-orientale.

Le nostre opportunità sono state modificate anche dall'uso della tecnica moderna, soprattutto delle tecnologie informatiche. Queste tecnologie cambiano la vita moderna, per es. nella vita politica di una città o di una regione già oggi creano uno spazio per l'attuazione della democrazia diretta.

Nella realizzazione di queste tendenze ci troviamo soltanto all'inizio di un processo di marcato cambiamento. Forse assistiamo a un declino della forma politica della democrazia rappresentativa, per come la conosciamo oggi. Nessuno di noi sa dire fin dove arriverà questo processo.

Di recente, ho letto una riflessione interessante che riguardava l'Europa e l'America. Un famoso scrittore e futurologo sostiene che adesso, nella forma dell'Unione europea, sta nascendo una nuova occasione per il mondo. Paragona la civiltà e la cultura politica americana, e l'approccio americano verso la vita, con la cultura e la civiltà dell'Europa. È una comparazione interessante, perché, mentre l'America

crea il cosiddetto „melting pot“ che rifonde tutti e dal quale nasce la società americana, abbastanza unificata, così l'Europa, dall'altra parte, conserva le diversità nel suo sviluppo.

I futurologi inoltre pronosticano un calo del lavoro umano sempre maggiore. L'Europa risponde a questo appello in un suo modo, che forse non è "economicamente fortunato", perché i tempi di crescita del reddito nazionale lordo sono più veloci negli Stati Uniti. In una società, in cui diminuisce l'impegno operativo, la soluzione europea di uno stato sociale europeo è però una nuova opportunità aperta.

Viviamo in un'epoca mutevole e già nel corso della vita della prossima generazione sapremo quali mete raggiungerà lo sviluppo della società. Possiamo solo dire che la società avrà un aspetto diverso e che nessuno dei futurologi di oggi può pronosticare quale esso sarà. Sono però certo che ciò che persisterà sarà un rapporto eccezionale con il luogo dove siamo nati, sia città sia regione, perché questo legame è dato dal cuore.

Un mio desiderio è che in questo sviluppo si affermi quello di cui ho parlato all'inizio. Che nel condividere il nostro destino ci rendiamo conto del fatto che non lo condividiamo soltanto con l'ambiente stretto intorno a noi ma con tutto il mondo.

Nel Parlamento europeo, di cui sono membro, Loyola del Palacio, commissario europeo, spiegava ad alcuni colleghi che al momento non sono in gioco dettagli della vita delle future generazioni, ma che è invece importante far sì che generazioni future ci siano.

Ho l'impressione che dovremmo contribuire a uno sguardo globale su noi stessi, sulle nostre città e sulle nostre regioni, per potere agire localmente in esse in modo deciso e per il bene del nostro futuro.

Grazie per la vostra attenzione.

*Jan Březina, Presidente della Regione di Olomouc,
Deputato del Parlamento Europeo*

(trascrizione di discorso)

Jan Březina, Zdeněk Vích, Miloslav Kotek, David Macek

Stanislav Juránek

Vztahy

Milí přátelé,

z úst mého předchůdce hejtmána Olomouckého kraje zaznělo, že každý má být hrdý na svou obec, na kraj, ze kterého pochází. Já jsem samozřejmě připravený, a proto i když jsme nebyli domluveni, s sebou mám vlaječku Jihomoravského kraje jako symbol hrdosti na náš kraj.

Mám dnes hovořit o meziregionální spolupráci a o našem kraji. Protože mi ale vzápětí uteče můj kolega z Olomouckého kraje, chci před ním říct jednu velkou pravdu, která se táhne dlouhou dobu dějinami. Když jsem totiž hledal, který region je Jihomoravskému kraji nejbližší, a teď poprosím kolegu hejtmána, aby na chvíli dával pozor, zjistil jsem, že ten nejbližší region, pro náš kraj v celé Evropě, je právě region v sousedním Olomouckém kraji. Víte, ono nás spojuje něco, co je zcela mimořádné a málo se o tom mluví. Na Moravě byla dvě města, ve kterých střídavě zasedaly Moravské zemské stavy. Od roku 1348 do roku 1850 byly na Moravě nejdůležitějším dokumentem Moravské zemské desky. V nich bylo zapsáno všechno právo, které tu platilo a každý z Moravanů měl právo odvolat se k těmto deskám při soudním sporu. Mimochodem, když tady máme právníka a jsme na jeho půdě, rád bych upozornil, že v roce 1820 se jeden člověk dovolal tohoto práva na základě záznamu, který byl starší více než dvě stě padesát let! Takže tyto desky měly obrovskou vážnost.

A teď něco k blízkosti obou našich regionů. Zasedání Moravského zemského sněmu se konávalo jednou v Brně a podruhé v Olomouci, pak zase v Brně, a takhle se to střídalo. A Moravské zemské desky se vozily, když jezdili tehdejší vrcholní politici a projížděli přes obce po silnici tam a zpátky, na prvním voze. Je úžasné, že v obcích obou našich krajů jsou v kronikách podrobné zápisy, se kterými si historikové dlouho lámali hlavy, ale pak objevili, že je v nich napsáno: „Přes naši obec projely Moravské zemské desky.“ Nikoho tehdy nezajímalo jestli tam projel nějaký hejtmán Březina nebo hejtmán Juránek. To nebylo vůbec důležité, důležité bylo, že obcí projely Moravské zemské desky. A to je něco, co nás natolik spojovalo, že my dva hejtmáni jsme hned na prvním zasedání, které se uskutečnilo, omezili dlouhou a historickou debatu o hlavním městě Moravy na uvedené zjištění. To nás velmi sblížilo. Na Moravě nikdy nebylo žádné hlavní město, na Moravě byla hlavní silnice, která vedla z Brna do Olomouce a nazpět.

Takže prosím to byl ten důvod, proč jsem chtěl pana hejtmána tady zdržet. Jinak přesně rozumím tomu, že už utíká, protože práce je v obou dvou krajích nad hlavu a já jsem moc rád, že mu můžu na závěr podat ruku a je to ruka přátelství dvou krajů.

Milí přátelé,

úkol Jihomoravského kraje i můj je mluvit o meziregionální spolupráci v Evropské unii. My jako Jihomoravský kraj totiž máme určité poslání, které je znázorněno i na této naší vlaječce - máme spojovat regiony. Je to opravdu náš úkol a my jsme si ho vědomi. Proto máme tento znak. Možná vás na první pohled napadne, že spojující je to pole v rohu, které ukazují, že je to vinný hrozen a víno, které dokáže spojit ledaskoho. Já vám to nebudu vymlouvat, protože my skutečně do vína přidáváme kus srdce a přátelství, ale vinná réva je přece jen spíše symbolem naší pracovitosti, protože my jako kraj máme 96 % vinohradů v celé České republice. Takže je vám jasné, že práce máme nad hlavu. Ale to, o čem chci mluvit a co je na našem znaku velmi

důležité, jsou ta dvě pole, která symbolizují zároveň i obrovské problémy na našem území. Jedním je stříbrná orlice, to je ta nahoře a šikmo od ní dole je zlatá orlice. Obě dvě jsou moravské, ale obě dvě - když to velmi zjednoduším - si dávaly do svého znaku jiné skupiny lidí. V jednom případě (stříbrná orlice) to byli ti, kteří mluvili česky a byli převážně katolíci a v případě druhé orlice (zlaté) to byli ti, kteří mluvili německy a také ti, kteří nebyli katolíky. To je věc, která rozdělovala mnoho a mnohokrát naši Moravu a tedy i Jihomoravský kraj uvnitř. A my jsme si nyní tyto dvě orlice dali do znaku jako symbol smíření. Je to historicky poprvé, kdy se spojily tyto dva znaky, podaly si ruce na znaku Jihomoravského kraje a je to také poprvé, kdy jsme využili obě tyto orlice jako symbol, kterým chceme říci: „Přijďte k nám a můžeme se usmířit.“

V této souvislosti musím říct, že meziregionální spolupráce našeho kraje začala hned od začátku velmi zajímavým způsobem. V okamžiku, kdy se mluvilo o Temelínu, kdy Rakušané stáli takřka na našich hranicích a říkali - vy s tím musíte něco udělat a my ty Čechy nemáme rádi - jsem přijel jako hejtmán do Vídně. A měl jsem „vyprodáno“. V sále byla spousta lidí, kteří měli zájem se setkat a já jsem se ptal: „Chcete mluvit o Temelínu“? A oni říkali: „Ne vy jste z jižní Moravy, my chceme mluvit o dobrých vztazích, které budujeme s jižní Moravou.“ A tak jsem zjistil, že jsem průkopníkem na místě, které bylo plné nepřátelství. Tak jsem se postavil, trochu se mi třásl ruce a nevěděl jsem, jak začít, ale pak jsem si vzpomněl na cestu do Vídně a řekl jsem: „Jsem moc rád, že jsem tady mezi vámi. Všiml jsem si, že když jsem vyjížděl z Brna, tak jsem vyjížděl ulicí Vídeňskou a když jsem přijížděl do Vídně přijížděl jsem po ulici Brünner Strasse, takže po ulici Brněnské.“ Najednou jako by hranice padly, protože přesto že u nás byla přes čtyřicet let překážka - hranice, přes kterou se nesmělo, a já jsem se přes ni skutečně dostal až po roce 1990, přesto tady neustále panovaly dobré vztahy mezi lidmi. A my jsme je obnovili a vrátili jsme se k nim. Tento příklad mi pomohl, abych si uvědomil, že máme jako Jihomoravský kraj poslání spojovat.

Přečetl jsem si také statistiku - jaký mají Rakušané vztah k Čechům - a představte si, že Rakušané sami to rozdělili na vztah k Čechům a Jihomoravanům. A najednou jim vyšlo, že většina Rakušanů má sice špatný vztah k Čechům kvůli Temelínu, ale k Jihomoravanům, že mají vztah dobrý, a prosím my tady máme také atomovou elektrárnu - Dukovany. Ono je to velmi zajímavé, zřejmě nám byl dán úkol vytvářet dobré vztahy. Přemýšlel jsem, proč tomu tak je a zjistil jsem, že náš region, ať byla jakákoliv doba, se vždy vracel ke svým kořenům a dokázal zacelit i hluboké rány. Hluboká rána, ta úplně největší se stala ve městě Brně, a my se s ní musíme ještě do dneška vyrovnávat. Ale myslím, že se nám to docela daří. Pan ombudsman, který je tu s námi, to může objektivně posoudit. Ve městě Brně byly tři skupiny lidí a žily tady dlouhou dobu vedle sebe. Byli to Židé, byli to Němci a byli to Češi. Během druhé světové války odsud zmizela jedna část - Židé. Během vystěhování po druhé světové válce museli odejít Němci a my jsme se s tím museli nějakým způsobem vyrovnávat. A představte si, že Jihomoravský kraj má v současné době největší počet národnostních menšin. Má největší čísla u menšin, která jsou v České republice vůbec evidována. Je pravda, že u některých se to říká těžko, protože je s tím spojená řada problémů, ale musím říci, že jsme otevřenější než jiné kraje. Dokázali jsme to, co jsme kdysi i vlivem politických událostí ztratili,

izn. vytvořit takovou tu vnitřní pospolitost a vnitřní konzistenci, bez ohledu na jazyk, národnost, vyznání. Dokázali jsme ji částečně obnovit a já věřím, že ji obnovíme docela protože k tomu máme řadu příležitostí. Myslím, že ať spolupracujeme s kterýmkoliv regionem, že se u nás všichni cítí dobře. Zdůrazním, že v našem kraji máme také Mohyly míru. V této souvislosti jsme k bitvě zvolili zvláštní přístup - kvůli našim předkům. Nechlubíme se bitvou jako např. Waterloo, Lipsko nebo Borodino. My u Slavkova neoslavujeme slavnou bitvu, ale vzpomínáme na padlé, kteří u nás zemřeli. Byli z různých zemí a různých národností. Tento přístup je pro nás samozřejmý, protože každý rok (a příští rok to bude už dvě stě roků) stále ještě na těchto polích na slavkovském bojišti vyoráváme kosti, knoflíky a zbytky výstroje, ale především kosti. Pod Mohyly míru je nyní odhadem asi 6.000 pohřbených obětí. Celkový počet lidí, kteří ten den v bitvě zahynuli je ale mnohem vyšší. Je známo, že zemřelo 25.000 vojáků a dalších 5.000 lidí zahynulo v okolí. To znamená, že ze 30.000 jich pod Mohyly míru zatím leží teprve 6.000. Takže bitva, která trvala ani ne den a rozhodla se během několika hodin, má v našem kraji ještě stále dozvuky. Tuto skutečnost chceme využít k tomu, aby u nás došlo ke smíření a já věřím, že jednou si u nás podají ruce i francouzský a ruský prezident a my tak malinkou špetkou přispějeme k tomu, aby se Evropa zase spojila a byla celá.

Spolupráce v rámci Evropy se samozřejmě velice zlepšila. Bylo nádherné, když jsem 1. května seděl na hranici mezi Jihomoravským krajem a Dolním Rakouskem, kde byl 4 km dlouhý stůl, u kterého se ke společné snídani sešli lidé z obou stran hranice. Lidé z vesnic široko daleko podél hranic si vždycky zabrali několik stolů a nabízeli tam to nejlepší z jídla všem, kteří přišli. Pro mě to bylo krásné. Jenom obejít tyto stoly bylo velmi poučné a přátelské vztahy mezi lidmi byly nádherné. To, co na to hned ještě toho 1. května navázalo, byly také věci, při kterých jsme se vrátili ke svým tradicím a současně jsem otevřeli nové. Ve městě Znojmo, což je druhé největší město v našem kraji se světil kámen - základní kámen Evropské kapličky, která na svých stěnách bude mít desetkrát napsanou modlitbu Otčenáš - v deseti jazycích deseti národů Evropské unie, které žijí v blízkosti našich hranic. Také to bylo pro mě velkým překvapením a velkým zážitkem. A jenom o pár dnů později se v Brně posvětil také základní kámen kapličky, kterých je ve světě asi stoosmdesát - a všechny jsou stejné. Jsou to mariánské kapličky a já věřím, že se k síti těchto kapliček obepínajících svět přidáme i my a že tato kaplička vyrosté také u nás. Stejně tak jako roste otevřenost k druhým lidem a že v ní budeme mít místo, o které se budeme moci opírat. Mám dnes jedno přání, říci vám, že máme řadu regionů se kterými spolupracujeme. Jsou to Itálie - a tady musím zdůraznit Lombardii. Také s nimi řešíme problémy, které jsou ještě starší než těch dvě stě let od bitvy u Slavkova. Oni k nám jezdívají často a navštěvují Špilberk, kde mnoho z jejich předků trpělo. V současné době se už ale do Jihomoravského kraje nemusí bát přijet, protože my už jim ta vězení pouze ukážeme a potom je přivítáme v mnohem příjemnějším prostředí.

Máme kontakty s mnoha regiony a vzájemně se učíme a obohacujeme. Jsem moc rád, že dochází k výměnám toho, co je naším bohatstvím a jsem rád, že nějaké to bohatství můžeme předat také my.

Milí přátelé,

meziregionální spolupráce je vlastně pokračováním rozvíjení sousedských vztahů, abychom nakonec doopravdy mohli říci, že jsme všichni bratři a sestry. V tom spočívá spojování a budování mostů.

Ve skutečnosti a úplně nejtěžší, je vybudovat most k těm nejbližším: ke své manželce, ke svým dětem, k sousedovi, který posunul plot o 10 cm blíž na náš pozemek a potom k těm, kteří jsou v širší rodině a obci.

Milí přátelé, my jako Jihomoravský kraj máme hodně přátel - přibývá jich a my se snažíme, abychom v tomto směru byli příkladem v Evropě. Abychom se od všech přátel učili to, co dokáží oni a dávali to, co dokážeme my.

Těším se, že se meziregionální spolupráce zvláště v rámci Evropy bude dařit.

Ing. Stanislav Juránek hejtmán Jihomoravského kraje

(přepis projevu)

Rapporti

Cari amici,

Nell'intervento precedente, per bocca del presidente della regione di Olomouc, abbiamo sentito che ognuno deve essere orgoglioso del suo comune, della regione da cui proviene. Io sono naturalmente pronto, e per questo, anche se non ci eravamo accordati, ho qui la bandierina della regione della Moravia del Sud quale simbolo d'orgoglio per la nostra regione.

Oggi devo parlare della collaborazione interregionale e della nostra regione. Prima però che il mio collega della regione di Olomouc si allontani, voglio dire in sua presenza una grande verità, che si trascina da tempo nella storia. Infatti, quando ho cercato quale regione fosse più vicina a quella della Moravia del Sud, ho appurato che la regione più vicina alla nostra in tutta Europa è proprio la confinante regione di Olomouc. Vedete, ci unisce qualcosa d'eccezionale e di cui si parla poco. Dal 1348 al 1850 il documento più importante in Moravia furono le Tavole territoriali morave. In esse era trascritto tutto il diritto in vigore e ogni moravo poteva far ricorso a queste tavole durante un processo. Fra l'altro, dato che abbiamo qui un avvocato e siamo nel suo campo, vorrei far notare che nel 1820 un uomo fece ricorso a questo diritto in base ad una nota che aveva più di duecento cinquanta anni! Ciò a dimostrazione dell'enorme considerazione in cui erano tenute queste tavole. Le sedute degli Stati Generali territoriali moravi si tenevano alternativamente ora a Brno ora a Olomouc. E le Tavole territoriali, quando all'epoca i politici di spicco viaggiavano e attraversavano all'andata e al ritorno i diversi paesi, erano trasportate sulla prima carrozza. È stupefacente che le cronache locali di entrambe le regioni riportino delle annotazioni precise, sulle quali gli storici si sono a lungo scervellati finché ne hanno scoperto il significato: "Per il nostro paese sono passate le Tavole territoriali morave." A nessuno quindi interessava se da lì era passato un certo governatore Březina o un governatore Juránek. Ciò che contava era che per il paese erano passate le Tavole territoriali morave. E, proprio alla luce dell'accertamento summenzionato noi due governatori, alla prima riunione che si è tenuta, abbiamo subito ridimensionato l'annosa discussione sul capoluogo della Moravia. Questo ci ha ulteriormente avvicinati. In Moravia non c'è mai stata alcuna capitale, in Moravia c'era la strada principale che portava da Brno a Olomouc e viceversa. Questo è il motivo che mi ha spinto a trattenere il signor governatore, a cui sono molto contento di poter stringere la mano; ed è la mano dell'amicizia tra due regioni.

Cari amici,

il compito della regione della Moravia del Sud e mio è di parlare della collaborazione interregionale nell'Unione Europea. Noi, abbiamo infatti una missione, che è sintetizzata anche su questo nostro

stemma: unire le regioni. È veramente nostro compito e ne siamo ben consci. Forse al primo colpo d'occhio penserete che ciò che unisce è il campo in angolo, con il grappolo d'uva e il vino. Io non cercherò di convincervi del contrario, poiché noi veramente nel vino aggiungiamo un pezzo di cuore e di amicizia; ma la vite è soprattutto simbolo della nostra laboriosità; infatti, la nostra regione possiede il 96 % dei vigneti di tutta la Repubblica Ceca.

Ma ciò su cui mi vorrei soffermare, e che nel nostro stemma è molto importante, sono quei due campi che simboleggiano contemporaneamente anche gli enormi problemi del nostro territorio. Uno è l'aquila d'argento, in alto, mentre l'altro, in basso lungo la diagonale, l'aquila d'oro. Entrambe sono morave, ma entrambe - semplificando molto - erano inserite negli stemmi di gruppi di persone differenti. In un caso (aquila argentea) di coloro che parlavano ceco, per lo più cattolici; nel secondo caso (quella dorata) di coloro che parlavano tedesco e anche i non cattolici. Queste aquile, in passato fonte di divisione per la nostra Moravia e conseguentemente, per la nostra regione della Moravia del Sud, ora sono presenti nello stemma quale simbolo di riconciliazione. È storicamente la prima volta che ciò accade.

In riferimento a ciò, aggiungo che la collaborazione interregionale da parte nostra è iniziata da subito in modo molto interessante. Nel periodo in cui si parlava di Temelin¹, con gli austriaci pressoché alle nostre frontiere che dicevano: "dovete fare qualcosa" e "noi quei cechi non li amiamo", andai come governatore a Vienna. Nella sala, al gran completo, c'era moltissima gente che aveva interesse ad incontrarsi ed io chiesi: "Volete parlare di Temelin?" E loro: "No, lei è della Moravia meridionale, noi vogliamo parlare dei buoni rapporti che stiamo costruendo con la Moravia meridionale." Mi accorsi allora di essere un pioniere in un luogo che era pieno di animosità. Così mi alzai, con le mani che mi tremavano un po', non sapendo bene come iniziare, quando mi ricordai del viaggio verso Vienna e dissi: "Sono molto felice di essere qui fra voi. Ho notato, uscendo da Brno, che viaggiavo per la via Vídeňská (Viennese, *N.d.T.*) e quando sono arrivato a Vienna, che viaggiavo per la Brünner Strasse, cioè la via Brunense." All'improvviso fu come se cadessero le frontiere poiché, sebbene per quaranta anni ci fosse stato tra noi un ostacolo invalicabile - la frontiera, che personalmente potei oltrepassare solo dopo il 1990 - tuttavia fra le persone avevano continuato a regnare buoni rapporti.

Ho letto anche la statistica sul rapporto che hanno gli austriaci con i cechi e, pensate, gli austriaci stessi lo hanno diviso in rapporto con i boemi e con i moravi del sud. Ne è emerso che la maggior parte degli austriaci ha sì un cattivo rapporto con i boemi a causa di Temelin, ma con i moravi del sud ha un buon rapporto, e badate bene che anche noi qui abbiamo una centrale atomica, quella di Dukovany. Questo esempio mi ha aiutato a rendermi conto ancor di più quanto come regione della Moravia del Sud abbiamo la missione di unire. Riflettendo sul perché sia così, ho appurato che la nostra regione, in qualsiasi epoca, è ritornata sempre alle proprie radici ed è riuscita a rimarginare anche ferite profonde. Una di queste, la più grande, si ebbe nella città di Brno, e ancor oggi dobbiamo farci i conti. Credo che ci stiamo riuscendo abbastanza bene e il signor *ombudsman*, che è qui con noi, può obiettivamente giudicarlo. Nella città di Brno vi erano tre gruppi etnici che vissero per lungo periodo l'uno accanto

¹ Temelin: centrale nucleare situata nella Boemia meridionale, iniziata sotto il regime comunista ma terminata negli anni novanta, fonte di aspre critiche e proteste da parte austriaca. (*N.d.T.*)

all'altro. Erano ebrei, tedeschi e cechi. Durante la Seconda Guerra mondiale una parte sparì, gli ebrei. Nel corso dell'espulsione dopo la Seconda Guerra mondiale dovettero andarsene i tedeschi. Pensate, attualmente la regione della Moravia del Sud ha il maggior numero di minoranze etniche. Addirittura più numerose fra quelle evidenziate in Repubblica Ceca. È vero che per alcune lo si dice a fatica, perché ad esse è legata tutta una serie di problemi, ma credo che siamo più aperti di altre regioni. Siamo riusciti a ricreare quello che avevamo perso anche per influenza delle vicende politiche, cioè una certa comunità interna ed una consistenza interna, a prescindere dalla lingua, dalla cittadinanza, dalla confessione. Finora siamo riusciti a rinnovarla parzialmente, ma sono sicuro che la rinnoveremo completamente, perché abbiamo tutta una serie di occasioni. Ritengo che, qualsiasi regione si trovi bene nel collaborare con noi.

Sottolineo che nella nostra regione abbiamo anche il Tumulo della pace. A tal proposito, abbiamo scelto nei confronti della battaglia un approccio particolare, a causa dei nostri predecessori. Non ci vantiamo per battaglie come per es. Waterloo, Lipsia o Borodino. Noi a Slavkov (Austerlitz, *N.d.T.*) non festeggiamo una battaglia famosa, ma commemoriamo i caduti, che sono morti da noi. Erano di vari Paesi e di varie nazionalità. Questo è per noi naturale, perché ogni anno (e il prossimo anno saranno già duecento anni) sempre e ancora in questi campi estraiamo con l'aratro ossa, bottoni e resti di equipaggiamenti, ma soprattutto ossa. Sotto il Tumulo della pace si stima si trovino sepolte all'incirca 6.000 vittime. Il numero complessivo di persone che quel giorno morirono in battaglia è però molto più alto. Si sa che morirono 25.000 soldati e altre 5.000 persone perirono nei dintorni. Il che significa che di 30.000 se ne trovano per ora sotto il Tumulo della pace solo 6.000. Sicché la battaglia, durata sì e no un giorno, e che si decise nel corso di poche ore, ha nella nostra regione ancora un'eco. Vogliamo sfruttare questa occasione affinché da noi si giunga ad una conciliazione. Sono sicuro che un giorno da noi si daranno la mano anche i presidenti francese e russo, e noi così contribuiremo un pizzico a che l'Europa si unisca di nuovo e nella totalità. La collaborazione in ambito Europeo è naturalmente molto migliorata. È stato meraviglioso quando il 1. Maggio ero seduto al confine fra la regione della Moravia del Sud e l'Austria Inferiore, dove vi era un tavolo lungo 4 km al quale si incontravano per una colazione comune persone di entrambe le parti della frontiera. Le persone dei paesi tutt'intorno al confine occupavano sempre alcuni tavoli e offrivano i cibi migliori agli intervenuti. Per me è stato bellissimo. Solo fare il giro per questi tavoli è stato molto istruttivo e i rapporti amichevoli fra le persone erano meravigliosi. Quel 1. Maggio fu occasione per tornare alle proprie tradizioni e contemporaneamente aprirsi al nuovo.

Nella città di Znojmo, che è la seconda maggior città della nostra regione, è stata consacrata una pietra, la prima pietra della Cappella europea, che alle pareti avrà scritto dieci volte la preghiera del Padre Nostro, nelle dieci lingue delle dieci nazioni dell'Unione Europea che vivono in vicinanza delle nostre frontiere. Anche questo per me è stata una grande meraviglia ed una grande esperienza. E solo un paio di giorni più tardi anche a Brno è stata consacrata la prima pietra di una cappella di cui se ne trovano al mondo circa centottanta - e tutte identiche. Sono cappelle mariane. Sono convinto che anche noi entreremo nella rete di queste cappelle che circondano il mondo; che questa cappella sorgerà anche da noi. Così come cresce l'apertura verso le altre persone, avremo un posto nel quale trovare un sostegno.

Oggi ho un desiderio: dirvi che abbiamo tutta una serie di regioni con le quali collaboriamo. Sono italiani - e qui devo porre l'accento

sulla Lombardia. Anche con loro cerchiamo soluzioni a problemi più vecchi di quei duecento anni dalla battaglia di Austerlitz. Loro vengono spesso da noi e visitano lo Spielberg, dove molti dei loro avi hanno patito. Attualmente però non devono più avere paura di venire nella nostra regione, perché le prigioni gliele mostriamo soltanto, mentre li accogliamo in ambienti senz'altro più piacevoli. Abbiamo contatti con molte regioni e impariamo e ci arricchiamo reciprocamente. Sono molto contento che si giunga allo scambio di ciò che è la nostra ricchezza, e che un poco di questa ricchezza possiamo trasmetterla anche noi.

Cari amici, la collaborazione interregionale è in fondo il prosieguo dello sviluppo dei rapporti di vicinato, affinché possiamo alla fine veramente dire che siamo tutti fratelli e sorelle. In ciò consiste l'unione e la costruzione di ponti. In realtà, assolutamente più difficile è costruire

ponti verso chi è più prossimo: la propria moglie, i propri figli, il vicino che ha spostato la recinzione di 10 cm sul nostro terreno... e poi verso coloro che sono nella famiglia allargata e nel comune.

Noi come regione della Moravia del Sud abbiamo molti amici, in costante aumento, e cerchiamo di essere in questo senso un esempio per l'Europa. Per imparare da tutti gli amici ciò di cui sono capaci e per dare loro quello di cui noi siamo capaci. Mi auguro che la collaborazione interregionale, soprattutto in ambito europeo, possa prosperare.

*Ing. Stanislav Juránek
Presidente della regione della Moravia del Sud*

(trascrizione di discorso)

Rostislav Slavotínek

Město Brno jako místo pro člověka

Dobré dopoledne, dámy a pánové, jsem rád, že Vás mohu pozdravit jménem vedení našeho města.

Samozřejmě upřímně vítám všechny hosty v našem městě, především ty zahraniční, přeji jim pěkný pobyt.

Byl jsem požádán organizátory, abych řekl několik slov k tématu, jak se vedení města snaží o to, aby z města Brna skutečně bylo místo pro člověka. Pan biskup přede mnou krásně hovořil o tom, jak v Brně máme dva kopce, z nichž na jednom je katedrála a na druhém bývalé vězení. Radnice leží v dolíčku mezi těmito dvěma vrchy a já doufám, že vedení našeho města má blíž k tomu duchovnímu vršku než k tomu, který charakterizuje bývalé vězení.

Dovolte mi tedy krátkou úvahu, co si představuji já pod pojmem město, které by mělo být místem pro důstojný život. Každý člověk, který se dostane do veřejné pozice, bez ohledu na to jedná-li se o funkce v obci s desítkami obyvatel nebo ve městě čtyřsettisícovém jako je to v případě města Brna, si musí odpovědět na několik základních otázek. Ta klíčová by měla nepochybně znít takto: „K čemu chci svěřeny čas ve své funkci a své schopnosti, které dejme tomu mám, využít?“

Jedna z možných variant odpovědí - a musím říci, že mně velmi blízká - je obsažena v názvu této úvahy; tedy chci přispět k tomu, aby naše město bylo skutečně místem pro náš důstojný život.

Představa o tom, jak vypadá důstojný život, může být od člověka k člověku jiná a velmi odlišná. Většina z nás se asi shodne na tom, že by měly být zajištěny základní biologické potřeby člověka, tzn. bydlení, jídlo, oblečení, to vše samozřejmě na takové úrovni, která odpovídá současným požadavkům civilizovaného světa. Pro člověka jako myslícího tvora, tvora podle křesťanského přesvědčení s duší, by to i tak bylo žalostně málo. K pojmu důstojný život nepochybně patří uspokojování i jiných potřeb než jen těch, které zajišťují pouhé přežití, i když na slušné úrovni. Množina skutečností, které patří k atributům naplňujících pojem důstojný život je velmi široká. Její rozsah může být závislý na individuálních pocitech každého z nás, které jsou ovlivňovány rodinným prostředím, výchovou, dosaženou mírou vzdělání a celou řadou osobních zkušeností a prožitků, také mimo jiné například zdravotním stavem. Jsem přesvědčen, že ve většině těchto individuálních souborů pojmů se budou vyskytovat aspoň některé z následujících: svoboda (a to ve svých mnoha dílčích podobách - svoboda náboženství, svoboda politického názoru, svoboda volby vzdělávání, svoboda povolání), dalším takovým pojmem by mohla být nabídka pracovních příležitostí, podmínky pro zajištění hmotných prostředků pro uspokojování těch základních potřeb, další - možnost seberealizace formou nejrůznějších forem kulturních prožitků, sportování, zájmových činností, pocit relativní jistoty zakotvení ve společnosti ostatních lidí, také nabídka pomoci v mimořádných životních situacích, v nemoci. Asi bychom dokázali společně tento krátký výčet doplňovat, rozšiřovat a zpřesňovat. Ale i z tohoto neúplného seznamu potřeb je zřejmé, že nejde ani z daleka jen o zajištění hmotných potřeb, i když jsou samozřejmě velmi důležité. Hovořím vědomě o zajištění hmotných potřeb, a to v protikladu k honbě za hmotnými statky, jejímž důsledkem je individualismus a sobectví a ve svém konečném výsledku podle slov sv. Augustina - nepokojné srdce.

Vrátím-li se k souboru svobod, je třeba i u tohoto pojmu připustit jeho delimitovanost. Ta spočívá v respektování svobody těch, s nimiž žijeme

a s nimiž se setkáváme. Můžeme pak tento respekt ke svobodě druhých označit jako jednu ze základních odpovědností, kterou každý z nás máme. Odpovědnost každého je především odpovědností za svůj vlastní důstojný život. Nelze očekávat, že se o všechny potřeby normálního jedince postará někdo jiný - ať už je to rodina nebo obec či stát. Každý, s výjimkou osob nějakým způsobem postižených, jsme přece střípcem svého štěstí sami. V dnešní době pokleslo vědomí odpovědnosti za vlastní rodinu, především odpovědnosti za správnou výchovu dětí, jejíž těžiště rádi přesouváme na školu. Podle osobních dispozic se nemůžeme zříci ani naší odpovědnosti za širší okolí kolem nás. Za život obce, města, za životní prostředí, za řízení věcí státních i za dobré vztahy mezi národy.

K tomu, abychom byli svobodní a zodpovědní, musíme být především otevření. Naše otevřenost se projevuje v ochotě k setkávání se v duchu vzájemného porozumění. Vycházíme-li z toho, že člověk je tvor společenský, pak samozřejmě není nic zvláštního na tom vlastním setkávání. Ten významný vklad je v ochotě vzájemně si porozumět. Setkávání se zase realizuje v různých společenstvích počínaje rodinou přes nejrůznější zájmová uskupení k obcím a výše a tvoří i samou podstatu občanské společnosti.

Možná teď konkrétněji: jaký je stav občanské společnosti v Brně? Po padesáti letech devastace se dá mluvit o postupném ožívání. Ta diskontinuita je samozřejmě velmi citelná. V našem městě se obnovila činnost zakázaných výchovných a sportovních organizací, máme v Brně opět živé organizace Junáka, Orla i další, máme nové sportovní kluby. V našem městě je určitě velmi záslužná obnovená činnost Saleziánů, která je orientována na mládež. V Brně působí řada amatérských hudebních a folklórních souborů. Ve většině městských částí jsou dobře fungující kluby seniorů, kde se schází starší generace. Ve všech těchto organizacích se jejich členové scházejí aktivně, s vlastním přínosem. Důstojnému životu ale přispívají také setkávání s pasivnějšími občany. Především při kulturních a sportovních akcích, které naopak připravují ve většině případů profesionální umělci, eventuálně sportovci, s větší nebo menší finanční nebo organizační účastí města. Brno je známé svými hudebními festivaly, přehlídkami činoherních scén z celé republiky i ze zahraničí, konají se u nás celostátní, evropská setkání v různých sportovních odvětvích. Za zmínku určitě stojí skutečnost, že jsme třeba právě minulou sobotu otevřeli dvě místa setkávání svým zaměřením poněkud odlišná:

- dopoledne to bylo duchovní centrum na sídlišti Lesná, pětadvacetitisícovém sídlišti, které velmi postrádalo takový prostor
- večer novou hudební scénu v našem Městském divadle, která se specializuje především na muzikálovou produkci

Za takovou brněnskou zvláštnost považuji instituci, která se jmenuje Brněnské centrum evropských studií. Název této instituce možná plně nevystihuje její zaměření, smysl a cíle. Jedná se o sdružení brněnských státních univerzit, které se dohodly na určité formě spolupráce, která by měla směřovat nejen dovnitř mezi ně, ale především otevřít se navenek k evropské spolupráci. Pokud je mi známo, tak nikde jinde v České republice podobné sdružení univerzit neexistuje.

Brněnská setkávání však překračují také hranice republiky, např. také v partnerských kontaktech našeho města s řadou zahraničních měst (nejživější jsou styky s Leedsem, Utrecht, Rennes ve Francii, Stuttgartem, ve východní části Evropy s litevským Kaunasem, s ruskou Voronež, Poznaní v Polsku). Myslím, že jsou to velmi důležité vztahy prá-

vě pro budoucnost Evropské unie. V Brně existují v některých případech i několik desítek let. A máme zkušenost, že právě osobní kontakty účastníků různých setkávání, ať už se jedná o problematiku sociální, školskou, sportovní, přinášejí své velmi významné ovoce.

Samozřejmě, že jsme si vědomi rezerv, které ještě na cestě k pravdivé komunikaci máme, jak ve městě, tak asi každý z nás. Když bych sáhl tedy do našeho radničního hnízda, pak bych takovou rezervu viděl např. i v kultivaci politických kontaktů, nebo ve zlepšení vztahů členů samosprávných orgánů a radničních úředníků, nebo ve zlepšení vztahů mezi městem a městskými částmi (město máme totiž rozčleněno na 29 městských částí a vzájemné kontakty nejsou vždycky ideální).

Dotkl jsem se několika věcí, které mi jsou kompetenčně nejbližší vzhledem k mému postavení na radnici. Mám na starosti kulturu, sport, školství, zdravotnictví, sociální problematiku. Důstojný život Brňanů však ovlivňuje celá řada dalších faktorů, z nichž právě v těchto dnech je nejaktuálnější problematika dopravy. Ti z vás, kteří jste z Brna, to víte určitě, ti kteří jste přijeli odněkud mimo Brno, tak možná ne. Právě zítřka se uskuteční v našem městě referendum o řešení dopravní situace českých drah, konkrétně o tom, zda nádraží bude rekonstruováno v poloze, kde je doposud, přesněji ve velmi blízké poloze, nebo v poloze, která je vzdálená asi 800 metrů od současné polohy. A právě tato diskuse se velmi ostře vyhrtila názorově, možná i politicky, Brno rozdělila na dvě velké skupiny a jsem sám zvědav, jak to dopadne.

Závěrem bych chtěl říct, že závazek a povinnost vyplývající z důvěry našich občanů, kterou nám projeví ve volbách, nám, kteří jsme se dostali do vedení radnice, je jasný. Jak jsem řekl na začátku svého vstupu: vynaložit všechnen čas a schopnosti pro to, aby Brno bylo skutečně místem pro důstojný život.

Děkuji Vám za pozornost.

*Ing. Rostislav Slavotínek, náměstek primátora města Brna,
senátor Parlamentu České republiky*

(přepis projevu)

La città di Brno quale posto per l'uomo

Buongiorno signore e signori, sono contento di poterVi salutare a nome del municipio della nostra città. Naturalmente, con sincerità, do il benvenuto a tutti gli ospiti nella nostra città, soprattutto quelli provenienti dall'estero, cui auguro a loro buona permanenza.

Sono stato invitato dagli organizzatori a dire alcune parole su come il municipio cerca di fare della città di Brno un posto per l'uomo. Il signor vescovo prima di me ha parlato molto bene dei due colli di Brno, dove sul primo si trova la cattedrale, mentre sul secondo l'ex carcere. Il palazzo municipale si trova nella fossetta tra questi due colli ed io spero che il municipio della nostra città sia più vicino al colle ecclesiastico che al colle caratterizzato dall'ex carcere. Allora permettetemi un piccolo pensiero per esprimere cosa vedo dietro il termine "città", che dovrebbe essere un posto per una vita dignitosa. Ogni uomo che entra in una funzione pubblica, si tratti di un paese di decine di persone o di una città di quattrocentomila abitanti come nel caso di Brno, deve porsi alcune domande basilari. La domanda chiave potrebbe essere proprio questa: „A che cosa voglio dedicare tempo e capacità, ammettendo d'averne, in questa funzione?” Una delle possibili varianti - devo dire a me molto vicina - si trova nel titolo di questa rif-

lessione; vorrei contribuire a trasformare la città in un posto veramente dignitoso per la nostra vita. L'idea di cosa sia una vita dignitosa può essere diversa da persona a persona, e spesso anche molto differente. La maggior parte di noi sarà sicuramente d'accordo che dovrebbero essere assicurati i bisogni primari dell'individuo, quindi una casa, cibo e abbigliamento, tutto questo in linea con le attuali esigenze del mondo civilizzato. Per l'uomo, come essere pensante, e con un'anima secondo la convinzione cristiana, tutto questo sarebbe comunque troppo poco. Nel termine vita dignitosa sicuramente va compresa anche la soddisfazione di altri bisogni oltre a quelli legati alla pura sopravvivenza, anche se di livello ragionevole. L'insieme delle cose che compongono una vita discreta è molto ampio. Tale ampiezza dipende dalle sensazioni individuali di ciascuno di noi, influenzate anche dalle abitudini familiari, dall'educazione, dall'istruzione, da esperienze e vicende, senza dimenticare lo stato di salute. Sono convinto che tra le sensazioni individuali troveremo almeno alcune di queste: libertà (libera scelta della fede, libertà delle idee politiche, libera scelta dello studio e del lavoro), l'offerta di posti di lavoro, le condizioni necessarie per procurarsi mezzi materiali per soddisfare le proprie necessità di base, possibilità di realizzarsi nelle varie forme di avvenimenti culturali, sportivi, di arti creative; la sicurezza di trovarsi tra altre persone, e anche offerta di aiuto nelle situazioni difficili che la vita porta e nelle malattie. Sicuramente sarebbe possibile cambiare, modificare e allargare questo breve elenco. Ma anche così si capisce che non si tratta soltanto di assicurare dei bisogni materiali, per quanto molto importanti. Parliamo con coscienza di bisogni materiali, anche se la corsa verso questi porta all'individualismo ed egoismo e alla fine poi, come dice Sant'Agostino - al cuore irrequieto. Se ritorno all'elenco delle libertà, è importante anche delimitare questa parola. Si tratta di rispetto verso la libertà degli altri, di quelli che vivono tra noi e di quelli che incontriamo. Possiamo sottolineare questo rispetto verso la libertà degli altri come una responsabilità di base che ha ognuno di noi. Responsabilità di ogni persona è soprattutto responsabilità verso una propria vita dignitosa. Non ci si può aspettare che tutti i bisogni di un essere umano vengano assicurati da qualcun'altro - sia la famiglia, il paese o lo stato. Ciascuno, ad eccezione di persone in qualche modo handicappate, è creatore della propria fortuna e felicità. Al giorno d'oggi si vede un regresso della coscienza di responsabilità che riguarda la propria famiglia, soprattutto la responsabilità nella buona educazione dei figli, che spesso è demandata alla scuola. Ma non è possibile rinnegare la propria responsabilità verso il nostro vicinato, verso la vita di paese o di città, verso l'ambiente in qui viviamo, verso l'andamento delle cose di stato e verso i buoni rapporti tra diversi popoli.

Per poter essere liberi e responsabili, prima di tutto occorre essere aperti. La nostra apertura è riconoscibile proprio dalla nostra voglia di incontrarsi nell'ambito di una reciproca comprensione. Se partiamo dal fatto che l'uomo è un essere socievole, i nostri incontri non saranno nulla di strano. Questi incontri si realizzano in diversi ambiti sociali, partendo dalla famiglia, passando per i diversi circoli, fino ad arrivare ai paesi e alle città, e sono fondamento di una comunità civile.

Ora, forse più concretamente: come vive la comunità civile a Brno? Dopo cinquant'anni di devastazione si può parlare di un graduale rifiorire. La discontinuità, naturalmente, si sente molto. In città sono tornate le organizzazioni sportive e culturali che da tempo erano proibite; a Brno di nuovo vivono le organizzazioni Junák, Orel ed altre, ed abbiamo anche nuovi circoli sportivi. Nella nostra città è molto importante il ripristino dell'attività dei Salesiani che è orientata verso i giovani. A Brno funzionano tanti gruppi amatoriali di musica e di folklore. In varie zone della città funzionano bene anche i circoli per

anziani, luoghi d'incontro per la generazione di età più avanzata. In tutte queste organizzazioni i membri si incontrano attivamente, facendo ciascuno la propria parte. Ma anche gli abitanti meno attivi hanno la possibilità di partecipare alla vita cittadina. Soprattutto nelle manifestazioni culturali e sportive, organizzate da professionisti dell'arte e dello sport, con una partecipazione della città sia a livello economico che organizzativo. Brno è conosciuta per i suoi festival di musica, per le rassegne di diversi gruppi teatrali provenienti dalla Repubblica Ceca come dall'estero, e per incontri europei in varie discipline sportive. Posso menzionare qui anche due spazi che sono stati aperti sabato scorso, anche se molto differenti per orientamento:

- Nel pomeriggio è stato aperto il centro ecclesiastico nella località di Lesná, un complesso edilizio di venticinquemila abitanti, dove mancava uno spazio di questo tipo.
- A sera, un nuovo palco musicale nel nostro Teatro cittadino, che si orienta soprattutto verso gli spettacoli musicali.

Come una rarità di Brno, considero l'istituzione che si chiama "Brněnské centrum evropských studií" - Centro degli studi europei di Brno. Dal nome di questa istituzione forse non se ne comprendono completamente l'orientamento, il significato ed i fini. Si tratta di un'associazione delle università statali di Brno, che si sono accordate per una specie di collaborazione, non soltanto al loro interno, ma per aprirsi verso una collaborazione europea. Per quanto ne so, in Repubblica ceca un'altra associazione fra università non esiste. Ma gli incontri della città di Brno hanno valicato le frontiere della Repubblica Ceca, ad esempio nelle amicizie di questa città con tante altre città estere (i rapporti più frequenti sono con Leeds, Utrecht, Rennes in Francia, con Stuttgart, nell'est Europeo con Kaunas di Litva, con Voronez in Russia, con Poznan in Polonia). Credo che questi rapporti siano molto interessanti proprio per il futuro dell'Unione europea ed alcuni di questi hanno a Brno una tradizione di decine di anni. La nostra esperien-

za ci insegna che proprio i rapporti personali tra i partecipanti a questi incontri, sia in campo sociale, scolastico o sportive, portano i loro buoni frutti.

Naturalmente siamo consapevoli delle riserve che ci sono sulla strada verso la comunicazione vera, sia in città che in ognuno di noi. Se posso parlare del nostro "nido municipale", vedo queste riserve nella coltivazione dei contatti politici, nel miglioramento dei rapporti tra organi autonomi e i funzionari degli uffici comunali, o nella miglior comunicazione tra la città ed i diversi quartieri cittadini.

Ho toccato solo alcuni aspetti che mi sono più vicini, per la mia posizione in municipio. Io mi occupo della cultura, dello sport, della sanità e delle problematiche sociali. La vita dignitosa degli abitanti di Brno è influenzata anche da altri fattori, dei quali il più attuale in questi giorni è il problema dei trasporti. Quanti di Voi vivono a Brno lo sanno sicuramente. Proprio domani si svolgerà nella nostra città un referendum circa la situazione delle ferrovie statali. In pratica, si dovrà decidere se sarà ristrutturata la stazione già esistente lì dove si trova adesso, o se sarà spostata di circa 800 metri dal posto attuale. E questo è il momento culminante della discussione politica e nell'opinione pubblica: la città di Brno è stata divisa in due grandi schieramenti e io stesso sono molto curioso di vedere come finirà.

In conclusione, vorrei dire che obblighi e doveri, che partono dalla fiducia dei nostri cittadini espressa nelle elezioni a noi, membri del consiglio comunale, ci sono chiari. Come ho detto all'inizio: impiegare tutto il tempo a tutte le capacità per un unico scopo, per trasformare Brno in un posto per una vita davvero dignitosa.

*Ing. Rostislav Slavotínek, vice Sindaco di Brno,
senatore del Parlamento della Repubblica Ceca*

(trascrizione di discorso)

Rozhovor / Colloquio: Loris Galeffi, Arturo Arcano, Giancarlo Moretti, Piero Guidi, Giacomo Guidi

Manuel Buda

Básník Giovanni Pascoli a jeho odkaz pro dnešek

Přeji všem dobrý den a děkuji za toto pozvání. Chtěl bych přečíst vzkaz, se kterým se starosta našeho města San Mauro Pascoli obrací na všechny účastníky této konference:

„Jsem velmi rád a je pro mě velkou poctou, že mohu zaslat tento pozdrav vám a všem účastníkům této konference jako zástupce městského úřadu San Mauro Pascoli. Přejeme si, aby naše město stále více rozvíjelo solidárnost a toleranci, hodnoty, které hodláme posilovat, mimo jiné, prostřednictvím poezie.

Vždyť v San Mauru se narodil v předminulém století jeden z nejsvětějších básníků 19. a 20. století, Giovanni Pascoli.

On, který nemálo trpěl, umístil do středu svého hledání člověka trpícího a ubohého. Nepoužil k tomu přímou, sociálně zaměřenou řeč, nýbrž odhalil svobodu, pravdu a krásu, kterých může dosáhnout pouze poezie.

Básník Pascoli řekl, že tím, že se narodil chudý, zůstal mezi chudými; jelikož zakusil bezpráví, nemohl se přidat k tomu, kdo není spravedlivý. Umění disponuje překvapivou schopností překračovat hranice, ukazovat krásu a odhalovat pravdu prostřednictvím neustálého hledání, které umísťuje na nejvyšší bod člověka.

Přijměte, prosím, srdečné přání zdaru ve vaší práci.

Starosta Gianfranco Gori“

Ještě jednou děkuji všem asociacím, které se podílely na uspořádání konference, a také vám účastníkům, neboť mám příležitost představit svoje město a sám se těšit z tohoto setkání.

Chtěl bych krátce zmínit, že jsme malé, asi desetiitisícové město, ležící na pobřeží Jaderského moře, které se snaží, někdy s obtížemi, někdy s úspěchem, budovat solidární pouta a vztahy, které překračují hranice každodenního života.

Jsou to snahy, které, jak připomíná i pan starosta ve svém pozdravu, se především svěřují umění a poezii.

Máme štěstí, že velký italský básník Giovanni Pascoli se narodil právě v našem městě. Jak řekl také váš spisovatel Franz Kafka, umění je s to zosobňovat hledání v propasti, kterou je pravda.

Prostřednictvím poezie se snažíme budovat ony pravdy, dospět k formám krásy a k formám svazků, které se jinak nacházejí stěží.

Již asi deset let se naše město snaží o navázání stálých vztahů s některými evropskými městy - v Německu, v Bosně a Hercegovině, v Portugalsku, vztahů, ze kterých se těší zejména mladé generace, děti a mládež.

Věříme, že tyto dva způsoby komunikace, tedy umění a setkávání různých kultur, mohou být pro Evropu zdrojem dlouho trvajících svazků a vztahů.

Rád bych vám nabídl naši ochotu pěstovat přátelské vztahy a dohody o solidárnosti s asociacemi a organizacemi, které vy zastupujete, a s touto krásnou zemí, neboť zeměpisná vzdálenost mezi Českou republikou a Itálií může být překonána tím, co lidé dokážou svou tvořivostí přinést krásného.

Manuel Buda, zástupce obecního zastupitelství San Mauro Pascoli

(přepis projevu)

Giovanni Pascoli e il suo messaggio per l'oggi

Buongiorno a tutti e grazie per questo invito. Voglio leggere il messaggio che il Sindaco del mio Comune, San Mauro Pascoli, ha inviato a tutti i partecipanti a questo convegno:

„Sono lieto e onorato di inviarti questo saluto e di inviarti a tutti i partecipanti di questo convegno come rappresentante del Comune di San Mauro Pascoli, un Comune che vorremmo coltivasse sempre di più i valori della solidarietà e della tolleranza, valori che intendiamo rafforzare, tra l'altro, attraverso la poesia.

A San Mauro, infatti, è nato, nel secolo scorso, uno dei più originali poeti dell'ottocento e del novecento: Giovanni Pascoli.

Egli, che ha non poco sofferto, ha posto al centro della sua ricerca l'uomo in quanto sofferente e misero. Non servendosi di un messaggio sociale diretto, bensì dispiegando la libertà, la verità e la bellezza che solo la poesia può raggiungere.

Il poeta Pascoli ebbe a dire che essendo nato misero, stava con i miseri; avendo sofferto l'ingiustizia, non poteva mettersi dalla parte di chi giusto non è. L'arte ha la sorprendente capacità di andare oltre, di mostrare la bellezza, di rivelare la verità, attraverso un'incessante ricerca che pone l'uomo al punto più alto.

Vogliate accettare i più sinceri auguri di buon lavoro.

Il Sindaco, Gianfranco Gori.“

Ringrazio ancora una volta tutte le associazioni organizzatrici del convegno e voi partecipanti, perché ho l'occasione di rendere presente il mio Comune e di godere personalmente di questo incontro.

Vorrei dire molto semplicemente che il nostro è un piccolo Comune di circa 10.000 abitanti che si affaccia sul mare Adriatico, che cerca, talvolta con fatica, talvolta con successo, di costruire legami e rapporti di solidarietà che vadano oltre alla vita quotidiana.

E' un tentativo che, come anche il Sindaco ricorda nel suo messaggio, si affida innanzitutto all'arte e alla poesia.

Abbiamo la fortuna che questo grande poeta italiano, Giovanni Pascoli, è nato proprio nel nostro paese. Come diceva anche Kafka, l'arte può rappresentare l'esplorazione di quell'abisso che è la verità.

Attraverso la poesia si cerca di costruire quelle verità, di arrivare a forme di bellezza e di legami altrimenti difficili da trovare.

Già da una decina di anni il nostro Comune è impegnato nella costruzione di rapporti stabili con alcune città europee: in Germania, in Bosnia Erzegovina in Portogallo... legami che vivono soprattutto le generazioni giovani: i bambini, gli adolescenti e i ragazzi.

Noi crediamo che queste due forme di comunicazione, quella dell'arte e quella dell'incontro tra culture diverse, possano essere per l'Europa fonte di legami e rapporti durevoli.

A me piacerebbe offrire a voi oggi la nostra disponibilità a coltivare i legami di amicizia e i patti di solidarietà con le associazioni e gli enti che voi rappresentate e con questo bellissimo paese, perché la distanza fisica tra l'Italia e la Repubblica Ceca possa essere colmata da ciò che le persone sanno portare di bello con la loro creatività.

Vi ringrazio.

Manuel Buda, rappresentante dell'Comune di San Mauro Pascoli

(trascrizione di discorso)

Maurizio Malaguti

Cesty svobody

Dějiny našich zemí, České republiky a Itálie, se po určitou dobu odvíjely odlišně, a přesto máme společnou dlouholetou historii evropské civilizace s hlubokými společnými kořeny. Proto máme na čem stavět a můžeme si navzájem dobře porozumět v tom, co je to svoboda. Svoboda není snadná, ale možná právě proto je tolik schopná nás nadchnout. Svoboda neznámá dělat co se nám zlíbí, jak si to myslí nezodpovědní lidé, kteří nemají dostatek potřebné rozhodnosti, aby alespoň něco ve svém životě dotáhli do důsledků. Takový postoj, chápáný jednoduše jako odmítnutí vnějších omezení, si ani nezaslouží nazývat se svobodou, je to zkrátka jenom bezděčnost či libovůle a nic jiného, protože nebere v potaz ani rozumné uvažování nad věcmi, ani zodpovědnost. Svoboda je odpovědnost za vlastní rozhodnutí a jejím nejvyšším posláním je „umění rozhodnout se pro dobro a žít v plnosti naděje“, navzdory překážkám, zklamáním a vždy nejistému výsledku naší snahy.

Včera jsem řekl, že každý z nás svým životem píše novou kapitolu historie, která zde nikdy předtím nebyla. To je v protikladu s tím, jak vnímali čas staří Řekové, kteří byli přesvědčení o neustálém cyklickém návratu všech věcí. Oni vnímali, že všechno pomíjí a zůstávali u představ, že v podstatě se nikdy nemůže objevit cokoliv nového. Jaro jednoho roku může být více anebo méně deštivé, léto může být teplejší či chladnější, ale to je vše. A podobně lidé, rodí se, rostou, stárnou a umírají, jedni mají více štěstí a jiní méně, jedni jsou bohatí a jiní chudí; ale nic to nemění na jejich konečném osudu. Odjakživa jsou někteří lidé zpupní a chtíví moci, zatímco jiní jsou zase bojácní a neumí se pozvednout ze svého otrockého údělu. Proto staří Řekové zastávali názor, že se mění jenom to nepodstatné, ale jinak je všechno stále stejné, v neustálé se opakujícím cyklu příchodu, odchodu a návratu. Také v případě knihy Kazatel se zdá, že tam nalezneme podobné přesvědčení: „*Nic nového pod sluncem*“. Tato kniha je ale součástí Starého Zákona a v něm už můžeme zachytit příslib něčeho jiného. Jistě, v naší pozemské perspektivě a tedy „pod sluncem“ sotva může vzejít cokoliv nového, ale pomysleme na všechno to, co přichází ze sfér větších a vyšších než je slunce samotné! Jeden můj přítel mi vyprávěl zvláštní sen, který se mu zdál: „*Jako bych viděl oslepující světlo velkého nebeského tělesa, kdesi za naším sluncem, která vrhlo na naši zemi stín.*“ Vykřiknul jsem překvapením: „*To je úžasné, jsi šťastný, protože jsi viděl Slunce mnohem vyšší než je to naše! Tvůj sen není divný, je nádherný!*“ Opravdu se to děje, že k nám doléhá světlo a hlasy z oblastí „za sluncem“. A nepřicházejí, aby nám daly moc, ani bohatství, ale aby nás vedly ke svobodě. Na nás je zda tyto hlasy přijmeme, zda je budeme uchovávat v sobě, zda se to projeví odpovídajícím chováním, v královské důstojnosti neopakovatelného úkolu, který nám byl dán. Není králem ten kdo vládne, ale ten, kdo svým bytím zjevuje prameny života. I malé dítě je králem, díky radosti, která je mu vlastní a kterou vyzařuje kolem sebe.

David byl pomazán na krále v dětském věku a vládla v zemi zůstala ještě po mnoho let v rukou Saula, který však pozbyl svoji královskou hodnost. Navzdory přetrvávající Saulově vládě byl David tím „novým“, byl předobrazem „nového člověka“, protože jeho posvěcení na krále bylo znamením, průlomem novosti života.

Nemusíme se znepokojovat a klesat na mysli když to, co děláme, vypadá bezvýznamně. Není naším úkolem budovat věže, které by dosáhly až k nebi, naším povoláním je dosvědčit svobodu a důsto-

nost. Je strašně bolestné, když vidíme utrpení a násilí páchané na nevinných lidech. Ale je mnohem tragičtější vidět lidskou svobodu promarněnou v banalitě života, zaměřeného na chvilkové zoufalé potěšení, například v drogách, anebo v sexu bez lásky a budoucnosti.

Jsem z hloubi duše šťastný a vděčný za Vaše pozvání, abych se zúčastnil tohoto kongresu. Tím, co má v životě smysl, je darovat se jedni druhým ve vzájemném přátelství a navzájem sdílet naději. Záblesk přátelství, i kdyby byl jenom krátký jako to naše dnešní setkání, se nikdy neztratí.

Maurizio Malaguti, profesor na katedře filozofie Boloňské univerzity

(přepis projevu, odpovědi na otázky z publika)

Le vie di libertà

La storia della Cechia e dell'Italia è stata diversa; condividiamo, tuttavia, la lunga storia europea della civiltà e abbiamo profonde radici in comune: possiamo intenderci benissimo su quel che sia la libertà.

La libertà è difficile; proprio per questo è anche entusiasmante. Libertà non è fare ciò che piace, come intendono gli irresponsabili, quanti non hanno la determinazione necessaria per portare a compimento alcuna cosa. Questa libertà, intesa semplicemente come assenza di costrizioni esterne, non merita nemmeno il nome di libertà; io la chiamo: «spontaneità» e nulla più, perché non coinvolge l'intelligenza né la responsabilità. La libertà è la responsabilità delle scelte, e la sua più alta vocazione è «decidersi per la verità e lavorare con speranza», nonostante gli ostacoli, le delusioni, l'esito sempre incerto delle nostre iniziative.

Ieri ho detto che la storia che andiamo a scrivere non è mai stata scritta. Ciò sembra essere il contrario di quanto dicevano i Greci che pensavano al ciclico, eterno ritorno dell'uguale. Essi vedevano che tutto scorre, ma che, in fondo, nulla è veramente nuovo. La primavera di un anno è un po' più o un po' meno piovosa, l'estate è più o meno calda. Che importa? E similmente, gli uomini nascono, crescono, invecchiano e muoiono, in modi diversi, più o meno fortunati o ricchi; ma nulla cambia quanto al loro destino. Da sempre vi sono i prepotenti presi dalla loro *cupido imperandi* e gli imbelli che, privi di dignità, non sanno levarsi dalla loro interessata *libido serviendi*. Si riconosceva, allora, che tutto cambia nell'inessenziale, e tutto è sempre uguale nel ciclico ripetersi delle stesse cose. Anche il Qohelet sembra suggerire la stessa idea, quando scrive: «*Nihil sub sole novi*» e riconosce le cose del mondo in un ciclico ritorno. Ma qualcosa di diverso si annuncia già nell'Antico Testamento. Certo, nulla mai è nuovo sotto il sole, tranne ciò che giunge a noi da regione poste al di là del sole! Una persona carissima mi ha raccontato, con tanta sorpresa, un sogno che le sembrava strano: «Ho sognato il sole - mi ha detto - che faceva ombra alla terra.» «Oh Tu felice - ho gridato - perché hai visto il Sole alto più del nostro sole. Non è strano il Tuo sogno, ma meraviglioso.»

Accade, infatti, che giungano a noi voci e luci da regioni poste al di là del sole. Non vengono per dare potere né ricchezze, ma per condurre a libertà. Noi dobbiamo accogliere queste voci, custodirle e manifestarle nella dignità dei nostri atteggiamenti, nella regalità del nome insostituibile a noi dato. Non è «re» chi governa, ma chi manifesta la fonte della vita. I bambini possono essere «re» per la gioia di vivere che hanno e che diffondono attorno a loro. Davide fu consac-

rato re quando era ancora un bambino; e per lungo tempo il governo dello stato rimase nelle mani di Saul che, tuttavia, non era più il re di Israele. Davide era il «nuovo», era figura dell'uomo nuovo, perché la sua consacrazione era rifrazione della novità della vita.

Non è bene inquietarsi, né avvilirsi se le nostre azioni sembrano di poco conto. Non siamo chiamati a costruire torri alte fino al cielo, ma a dare testimonianza di libertà e di dignità. È doloroso quando gli innocenti subiscono violenza; ma ancor più tragico è vedere la libertà sciupata nella banalità di una vita perduta per quel poco piacere disperato che viene dalla droga o dal sesso senza amore e senza futuro.

Sono felice fino in fondo all'anima per questo Vostro invito e Vi ringrazio. Ciò che conta nella vita è offrirsì gli uni agli altri nell'amicizia; e condividere la speranza. Il lampo, pur rapido, della tenera amicizia non andrà perduto.

*Prof. Maurizio Malaguti,
Dipartimento di Filosofia all'Università di Bologna*

(trascrizione di discorso, risposte alle domande)

Sergio Zavoli

Komunikace

*Žijeme v alibi vlastní samoty,
i když víme, že všechno bylo vyřčeno v tichu,
kdy jsme se slyšeli a vnímali jakoby na dálku, přes závoj stínu.
K cíli dojdeme - a to jsme věděli - jen ve dvou, společně.
Cesta samotáře nemá určení a na jejím konci nečeká žádné město.
Společenství neznamená jenom dělit se o kus chleba a pohár vína;
mnohem více je podaná ruka, ta nasytí přítele.
On odpoví a nabídne ti místo u stolu.
Novou cestou je tato potřeba sjednocení,
když na začátku společně sázíme a pak společně sklízíme.
Jen tak vybudujeme město,
jen tak naše ztěžklé tělo dostane zpátky i duši.
Až pak se společně nasytíme.
Budeme vědět, že to, co se nesdílí, existuje jen samo v sobě
a zůstane bez užitku jak zlato ukryté u lakomce...*

... Je rok, v němž se mezinárodní společenství rozhodlo vyzvednout úlohu komunikačních prostředků ve společnosti. Média by se měla stát nástrojem pravdivého poznání a zřící se jakéhokoliv nabízení a šíření nenávislivých myšlenek, rasizmu, intelektuální, náboženské, etické a kulturní nadřazenosti. To je nesmírně naléhavé téma, kvůli němuž jsem se rozhodl postavit téma míru do centra své úvahy, věnované kongresu s názvem „Místo pro člověka“. Mír: Toto slovo patří k těm vůbec nejvíce skloňovaným na celé zemi, ale... jedním dechem společně se slovem válka! Je to znamení protičtení, které rozlamuje srdce světa na dva kusy a které nás samotné rozpolcuje v našem nitru, jako lidské osoby i jako občany. A bude rozdělovat lidstvo nenapravitelným způsobem až do doby, dokud se s velkou rozhodností nezřekneme dělení světa na ty, kteří disponují věděním a v důsledku toho ovládají běh věcí tohoto světa a na ty ostatní, kteří za celý svůj život snad nikdy neměli v ruce knihu či noviny, takže v dnešním světě nejsou schopní ani řídit běh svého vlastního života. Je to opravdu tak, nespravedlnost ve sdílení vědomostí a informací je tím, co nejvíce ze všeho destabilizuje mír a narušuje solidaritu mezi lidmi...

... Ve vztahu k moderní době napsal Heidegger následující slova - i když nevíme, zda je to spíše volání na poplach, anebo vyjádření pocitu rezignace: „V dnešním světě už snad všechno funguje. Ale právě to je znepokojující a velmi riskantní moment, ta snaha, aby všechno klapalo jako stroj, ten tlak jedné funkčnosti na růst dalších a dalších fungujících soukolí. To je tím, co člověka nejvíce vzdaluje od jeho lidství a vytrhává jeho kořeny ze země. Toto vytržení z kořenů už se děje. Pod tlakem nutnosti fungování se už dnes naše vztahy - mezi námi navzájem a náš vztah ke skutečnosti - začínají odvíjet na čistě technické rovině.“...

... Tedy sdílení, komunikace, jistě, ale jakými slovy? A co vlastně máme sdílet?

Komunikace je schopnost vlít slovo do druhých tak, aby bylo schopné generovat další slova; aby se každý cítil být skutečným příjemcem, abychom tím příjemcem byli my všichni a společně nesli celou zodpovědnost. To je vzájemné sdílení, které můžeme popsat jednoduchým obrazem rodiny, shromážděné kolem stolu: můžeme jeden druhému podávat kousek chleba, i tobě, i tobě, sedět spolu u večeře. To je obrazem plného smyslu slova komunita...

... Není náhodou, že se televize stala nejenom místem politiky, ale přímo její novou formou. Možná, že ještě do včerejška byla informace spojená s událostmi, tak jak se doopravdy staly a vycházela z nich. Ale jakoby se směr otáčení kola obrátil: Informace dnes často utváří události a je zodpovědná za jejich běh. To je podmíněno způsobem, jakým jsou události předkládány a interpretovány. Nemluvím zde ani tak o dobře známém problému manipulace, o tristním překrucování fakt, ale o mnohem nenápadnějším fenoménu transformace reality v důsledku prostředků, jakými je prezentována. Zde hraje velkou roli například rychlost sdělení, která třísť skutečnost na miliony nezachytitelných úlomků, anebo přítomnost určitého před-konceptu, který působí jakoby už na počátku selektivně a privileguje určité takzvané „obecné“ mínění, spojené s našimi filosofickými kategoriemi, politickými sklony, kulturními a etnickými návyky a dokonce i charakterovými sklonky. Jsou to tedy naše vlastní předsudky, které nám brání sdílet pravdivou informaci tak, jak je.

A právě o etické povaze komunikace bych chtěl mluvit. Připomenu to, co řekl Enzensberger: „Žurnalistika a obecně veškerý svět komunikace má za úkol jasně informovat o všem, bez ohledu na posuzování, zda to či ono si zaslouží publicitu, zda se s tím ztotožňujeme, anebo nás to znepokojuje; musíme podat pravdivou zprávu i o tom, co by nás namísto sjednocení mohlo ještě více rozdělit.“...

Jedna dnes velice známá italská osobnost připomíná: „Naše komunikace s lidmi kolem nás často nemá žádný základ hodnověrnosti. Svě přesvědčení můžeme druhým nabízet jenom tehdy, když s nimi sdílíme jejich cestu, když jsme vnímaví vůči jejich osudům a životním zklamáním, když vnímáme jejich otázky a pochybnosti. Mluvím o skutečných lidech, o lidech dobré vůle, kteří své problémy nevyužívají k nátlaku na své okolí a kteří ve společnosti často tahají za kratší konec, ženy, chudí, emigranti, rozvedení, ti kdo se vnitřně sužují pro nějaké provinění z minulosti, například kvůli potratu, vězni, nemocní na AIDS, homosexuálové, drogově závislí. A tak, i kdybychom pronášeli ta nejvznešenější slova ve jménu svého nejhlubšího přesvědčení, nebudou mít žádnou váhu a nikoho nepřesvědčí, pokud se nenaučíme úplně nové řeči, pokud přítomnost všech těch lidí na okraji zájmu společnosti nezačneme vnímat jako skutečný dar a naše obohacení.“

Často, když se pohybujeme po městě, je jediným naším průvodcem náš vlastní stín. Chvilku jej vidíme po boku, jindy je za námi anebo jej tlačíme před sebou. Ohýbá se a vlní podle toho, kam nás vedou naše kroky. Ten stín nás možná někdy i znepokojuje, protože nemá nějaký přesně zachytitelný význam ani žádné pevné místo - a ani pořádně nevíme, proč vlastně by ho vlastně měl mít... Ale mnohdy se v našem životě přihodí i situace, které nejsou tak prchavé a které nezůstanou bez důsledků. Vzpomínku na ně si uchováme po dlouhou dobu a mimovolně se v našem nitru vytvoří vazby, které nelze jen tak snadno zpřetrhat. Je to určitý druh nehmataitelné, ale reálné přitažlivosti. Díky tomu zakusíme něco „víc“ než kdy předtím, pozvedne se závoj mlhy, která nás do té doby halila do anonymity a nejistoty ohledně pravdy. Staneme se obyvateli jediné společné Vlasti, která převáží nad všemi bolestnými kontrasty lidské historie. Jsem přesvědčen o tom, že naše vzájemná komunikace zde, u příležitosti realizace projektu „Město jako místo pro člověka“, není jenom věcí různosti vnějších forem, ale je především otázkou obsahu...

(Přímý přepis textu ze zvukové nahrávky, bez konečných autorských úprav)

Comunicazione

*... Viviamo nell'alibi della nostra solitudine,
pur sapendo che tutto è stato detto sul silenzio,
sul vederci e sentirci solo in un'ombra.
"Noi - sapevamo - andremo alla meta a due a due",
non c'è destino nel viaggio solitario perché non c'è la città
ad aspettarci.*

*Comunità vuol dire mettere in comune non solo il pane e il vino;
è quel gesto a nutrire i tuoi compagni, i quali ricambieranno
facendoti posto alla loro tavola.*

*Ecco, la nuova seminazione potrebbe essere questo bisogno
di unirsi dove prima si semina e poi si consuma.*

*Solo così, comunicandoci questa epifania, si fa la città,
solo così un corpo grasso avrà anche un'anima,
solo così saremo sazi insieme.*

*Sapendo che quanto non è comunicabile consiste solo in se stesso,
è come l'avarò che nasconde il suo oro...*

Ho viva la consapevolezza che questo intervento - dovuto alla cortesia degli amici de "La Ginestra" e degli artisti Cechi con i quali abbiamo sodalizzato nelle precedenti occasioni - mi conferisce un'alta responsabilità di segno culturale e civile, e ciò in ragione di questa circostanza, di questo luogo e di questo uditorio.

...
È l'anno delle comunicazioni sociali: i media dovranno farsi strumento di conoscenza e verità, per evitare che si ripropongano e fomentino sentimenti di odio razziale, di supremazia religiosa, di primato intellettuale, culturale ed etico: uno dei motivi - di un'attualità assai stringente - che mi hanno indotto a mettere il tema della pace al centro del mio discorso. Pace: parola tra le più pronunciate sulla Terra, in questi ultimi anni, ma insieme con la parola guerra! Un segno di contraddizione che spezza in due l'animo del mondo, e che ci divide in noi stessi, come uomini, persone e cittadini. Ciò continuerà a scindere l'umanità in un modo irreparabile, fino a quando non rifiuteremo, drasticamente, la distinzione tra chi dispone della conoscenza, perciò stesso dirigendo le cose del mondo, e chi non ha mai avuto tra le mani, persino mai visto un libro, una rivista, un giornale... talché non può indirizzare, spesso, nemmeno la propria vita personale.

Eppure, l'iniqua distribuzione del sapere e delle notizie, è ciò che più destabilizza la pace, e quindi la solidarietà umana.

...
A proposito di modernità, Heidegger, con una punta non so se più di allarme o di rassegnazione, scriveva: «*Nel mondo d'oggi tutto, ormai, funziona. Ma proprio questo rischia d'essere l'elemento inquietante: che tutto funzioni e che il funzionare spinga verso un'ulteriore funzionare, e che ciò strappi e sradichi sempre più l'uomo dalla terra. Lo sradicamento è già in atto. A forza di funzionare, abbiamo ormai rapporti - tra noi, e tra noi e la realtà - puramente tecnici.*»

Comunicare, sì, ma con quali parole, e cosa comunicare?

Comunicazione è la capacità di effondere la parola negli altri, perché generi altre parole; finché ognuno, e insieme, ci si senta destinatari, e responsabili, di quel dono. Questa è la condivisione: spezzare il pane, a te, a te, e poi fare una mensa, una cena, una comunione. Laicamente, una comunità.

...
Non a caso la TV è diventata, non solo il nuovo luogo, ma la nuova forma della politica. L'informazione, fino a ieri correlata alla conoscenza degli eventi, al loro semplice manifestarsi, è oggi responsabile del loro esprimersi ed evolversi. Questo, in rapporto al modo in cui gli eventi vengono rappresentati. Non mi riferisco al risaputo problema

della manipolazione, cioè a un doloso distorcere la realtà, ma al problema della trasformazione del reale, come effetto dei mezzi usati per rappresentarlo. In questo fenomeno hanno una grande parte la velocità comunicativa, che frantuma ogni cosa, e le idee preconcepite, cioè l'attitudine a privilegiare un'opinione precedente, legata alle nostre categorie filosofiche, alle nostre inclinazioni politiche, alle nostre attitudini umane, etniche e persino caratteriali. In definitiva al nostro pregiudizio.

...
Ma proprio sulla specie etica della comunicazione vale la pena di ricordare quanto ha detto Enzensberger: «*Al giornalismo e in genere alla comunicazione spetta oggi il compito di fare chiarezza su tutto quanto, per suo merito e demerito, ci coinvolge, ci inquieta e, anziché unirci, potrebbe dividerci.*»

Ammoniva ultimamente un vescovo assai conosciuto in Italia: «*Il nostro stesso comunicare, molte volte, non ha alcuna autorevolezza. La fede può essere credibilmente comunicata solo se condividiamo il cammino delle persone, se siamo attenti alle loro delusioni, alle loro domande, ai loro dubbi. Parlo di persone, di persone in buona fede, che non usano trasversalmente i loro problemi: le donne, i poveri, gli emigranti, i divorziati, coloro che hanno abortito, i detenuti, i malati di AIDS, gli omosessuali, i tossicodipendenti. Ebbene, le parole che pronunciamo, nel nome di Cristo, non avranno autorità, se non impariamo le parole diverse, se non accettiamo i loro doni.*

A Emmaus, i discepoli riconoscono Gesù quando lo vedono spezzare il pane.»

...
Ci muoviamo spesso nella Città, accompagnati solo dalle forme della nostra ombra. Ci accompagna al fianco, ci segue, ci precede talvolta in maniera ondeggiante, come incerto è il nostro andare. Ci inquieta anche, quest'ombra, che non ha mai un ruolo preciso e un posto esatto, e... non sappiamo perché!

Eppure: ci sono incontri che non ti lasciano indenne. Ti tengono soggiogato per ore e, inavvertitamente, creano legami che non si possono più sciogliere. Si tratta di un fascino, impalpabile, ma reale. Ti fa sentire un «più» rispetto a prima, scioglie la nebbia che ti trattiene in forme incerte e sofferte nell'anonimato, e ti fa sentire cittadino di una Patria che non può che risultare vincente nell'avvicinarsi di scenari contrastanti della storia. Tali incontri, ci assicurano che la questione della «comunicazione» nella "Città dell'Uomo", è una questione, non solo di forme, ma di contenuti...

(Testo trascritto dalla registrazione, non rivisto dall'Autore.)

Sergio Zavoli je jedním z nejvýznamnějších současných italských novinářů a publicistů. Po mnoho let působil jako ředitel italské státní televize RAI. Autor seriálu rozhovorů s významnými osobnostmi, které se zapsaly do historie italské televize. Je také známý svými knihami esejí a poezie. Autoritu si získal silou svých morálních postojů, jaké zaujímal vůči každému tématu a situaci. Je mužem dialogu, který vždy hledal pravdu a stavěl mosty mezi různými světy. V současné době je Sergio Zavoli členem Senátu Italské republiky.

Sergio Zavoli

Esponente di spicco del giornalismo italiano di qualità, è stato presidente della RAI. È autore di numerose inchieste giornalistiche, che hanno segnato la storia della televisione italiana. È conosciuto anche per le sue pubblicazioni di saggistica e poesia. L'autorevolezza nel mondo dei media gli viene data dall'impegno morale con cui ha affrontato ogni tema e situazione. Uomo di autentica formazione laica, è anche «uomo del dialogo». Non ha mai cessato di cercare la verità, ogni frammento di essa, nei diversi schieramenti, e di lanciare ponti fra le diverse culture, senza mai temere contaminazioni fra la cultura laica e quella religiosa. È Senatore della Repubblica.

A malincuore subiamo la violenza dello spazio e riportiamo solo stralci del suo prestigioso intervento.

Giancarlo Moretti

„Ideální město“ italské renesance a úloha umění v lidském životě

*„Milujme krásu, ale s umírněností,
a hledejme poznání, ale příliš se tím nenechejme strhnout;
nezříkejme se bohatstvím,
ale spíše kvůli možnosti něco dobrého vykonat,
než kvůli hloupému naparování.
Přiznat se k chudobě není pro nikoho ostudou,
větší hanbou je, když neděláme nic pro to, abychom se z ní vymanili“*

(Thukydídés, Epitaf)

Bohatství a chudoba vytvářejí v našem poznání nerozlučnou a dynamickou dvojici. Uvedený epitaf velkého antického spisovatele je pro mne stálou výzvou a kritériem přemýšlení. Nechtěl bych, aby „krása“ byla chápána v příliš úzkém rozmezí mezi chudobou a bohatstvím, mezi jejím nedostatkem a dostatkem. Spíše chci nabídnout vnímání krásy ve smyslu její nejhlubší definice, jako „harmonie“: v takovém pojetí se ukrývá obrovská potencialita a příležitost k pochopení nejníjnější podstaty skutečnosti.

Nyní obrátím pozornost k období, které se vyznačuje velkým uměleckým bohatstvím. Budu mluvit o renesanci, a to v souvislostech s tématem, jímž se zabýváme v těchto dnech: „Město jako místo pro člověka“. V období renesance bylo mnoho měst obnoveno a některá byla kompletně přestavěna. Také v malířství se opakovaně objevuje hledání ideálního města. Je to příznak nespokojenosti lidí se skutečným stavem věci, nespokojenosti, která byla hluboce zakořeněná v duši a kultuře tehdejší doby. Toto hledání znamenalo začátek tradice, která dosahuje až do naší doby. Jedním z nejslavnějších obrazů italských dějin umění na toto téma je malba, za jejíhož autora bývá označován architekt Luciano Laurana, který zasvětil neplodnější období svého života tomu, aby „...učinil z města Urbina krásný a důstojný příbytek jak se sluší a patří, jenž si zaslouží patřičnou slávu a věhlas...“, jak píše ve svém dopisu vévoda Federico di Montefeltro. Výsledkem je vytříbený obraz představ italského quattrocenta o krásě. Luciano Laurana se tak zařadil mezi největší italské architekty rané renesance, jakými byli Brunelleschi a Alberti. Tvůrce realizoval v Urbinu svoji představu „města v podobě paláce“, ale stále ještě nebyl úplně spokojený a zdálo se mu, že nedokázal vyjádřit vše ze svých ideálů. Proto své myšlenky dál rozvíjel a zhmotnil je v obraze ideálního města.

Máme tak před očima vyváženou a vznešenou kompozici, ale při pohledu na ni se nedokážeme zbavit pocitu určitého chladu. Paláce jsou navrženy s velkou fantazií, ale nikde není zobrazená ani jedna lidská postava a zdá se, že v tomto městě bychom si jenom stěžovali představit plně lidské přebývání v jeho rozmanitosti a pestrobarevné harmonii.

I další urbanistické realizace a vyobrazení představ dokonalého města z té doby, které se odvolávají na renesanční ideál (můžeme zmínit například monumentální náměstí ve městě Pienza, anebo různé veduty na tehdejších malbách) jsou odvozeny mnohem spíše od ideálního teoretického uvažování, než od člověka, který by měl v daném prostředí bydlet. Pocit chladu, který ze zmíněných architektonických kompozic vyzařuje, má své kořeny v abstraktní filosofické představě o člověku a smyslu jeho přebývání na tomto světě. Právě tato linie uvažování v naší civilizaci převládla, až po důsledky současných podob města na přelomu roku 2000. Dnešní město je koncipováno výlučně v technických a technologických souřadnicích odvozených od funkcí dopravy, ekonomické efektivity a tak dále. Náměstí, „piazza“, v původním širokém smyslu všech jeho humánních a občanských funkcí se proměňuje na zploštělý technicistní obraz, který bychom mohli přirovnat k „uzavřenému okruhu“ jakéhosi ryze funkčního elektrického spotřebiče. Člověk - občan je ve všech těchto „ideálních“ městech jenom jakousi hypotézou, spíše je tam dosazen druhotně, jako pasivní pozorovatel krásy ocelově lesklých paláců, které jsou přístupné jenom vyvoleným (tedy bohatým a mocným). V ideálním městě počátku třetího tisíciletí je člověk něco jako elektron, který v daném prostoru kmitá sem a tam, zmítán neznámými silami, které sám neumí ovlivnit...

Od renesance je aktivním subjektem tvorby, nejenom té architektonické, individualita umělce. Lidská osobnost a lidská subjektivita vstupují do procesu interiorizace. Těžiště se přesouvá od pojednáváného objektu ke způsobu, jakým umělec realizuje své dílo. Tak se dává do pohybu ona exploze individualizmu. Je to obecně přijímaný fenomén, když mluvíme o vývoji od renesance, přes baroko až po dnešní 'klasické' moderní umění. Stojíme tak tváří v tvář události sebeuvědomění tvůrčího já, společně s uvědoměním intelektuální energie a síly umění. Toto uvědomění je nesrovnatelně silnější, než u řeckého antického tvůrce. Je to jako nový počátek, dochází k významovému skoku v pochopení výšky uměleckého poslání; umělec dostává do rukou novou moc a nové ambice díky vědeckým poznatkům, anatomii, matematice a perspektivě. Integrací těchto dovedností si vydobyli slávu velcí italská mistři pozdní renesance.

Zároveň ale mám na mysli něco ještě podstatně hlubšího, co se uchovalo a rozvíjelo i v následujících stoletích. „Je to skutečnost postupně nabývané převahy umělecké individuality nad objektivní realitou. Podvědomý tlak umělcovy osobnosti na konkrétní přírodní objekt, jímž se zabývá, se svobodně artikuluje a zjevuje v jeho díle.“ (J. Maritain, „Tvůrčí intuice ve výtvarném umění a poezii“)

Lidstvo dnes vstoupilo do nové fáze vývoje, vstříc úplně novým zkušenostem, které nelze srovnávat s dobou počátků renesance. Také náš projekt „Město jako místo pro člověka“ se začleňuje do tohoto procesu a staví se po boku dnešního člověka v jeho namáhavém hledání vlastní identity. Dnešní člověk nechce zůstat „vně“ svého vlastního

města, nechce být jenom tím, kdo jej nezúčastněně staví v technickém smyslu, anebo je předem postaven do pasivní role pozorovatele. Myšlenkou našeho projektu je, aby lidé „vstoupili“ do svého města, aby byli jeho integraním a aktivně integrujícím subjektem, živým formujícím společenstvím. To ale vyžaduje, aby se nejhlubší základní pravidla života komunity staly také normou umělecké tvorby jako takové a tedy i architektury. Pro naši generaci z toho vyplývá úkol, který je jedinečný v celé lidské historii. Z mnoha míst můžeme zachytit signály dozrávání úplně nových podmínek občanského života, které mohou znamenat skutečnou naději pro budoucnost.

Navzdory stále naléhavější touze lidského společenství po návratu k pravému humanismu můžeme nadále sledovat pokračující úpadek výrazových prostředků současného umění a v podstatě není až tak těžké vysledovat příčiny takového vývoje. Na druhé straně je ale evidentní (a ujišťují nás o tom mnozí myslitelé, sociologové, pedagogové a další), že svět touží po bratrství, po dialogu mezi kulturami, po životě, který by se znovu naplno otevřel naději.

A snad ani není až tak přehnané přesvědčení, že může brzy nastat okamžik, který bych v souladu s Jacquesem Maritainem nazval šťastnou chvílí historie: „Dante měl štěstí, protože měl k dispozici integraní myšlenkový svět své doby se všemi bytostnými jistotami, které jsou přirozenou živnou půdou poezie. Tento absolutně konzistentní svět, jehož kořeny tkvěly v souladu mezi rozumem a vírou, byl prozářen básnickovou citovostí a ryzí nevinností jeho intelektu. Nikdy předtím neměl tvůrčí lidský génius možnost rozvíjet se v tak příznivém klimatu a za tak výjimečných podmínek. Celý tehdejší vesmír mohl projít tavící výhni jeho básnické intuice“ (J. Maritain, tamtéž)

K tomu, aby naše naděje neupadla do podoby jenom jakési neurčitě touhy, je zcela jistě potřebné velice důsledné kulturní úsilí. Pokušení pesimismu je značným rizikem. Ale pokud poctivě hledáme pravdu, můžeme se ztotožnit s pohledem, který nedávno formuloval jeden současný italský filozof: „Na jednu stranu je dobře, že se objevují některé aktuální umělecké formy takové jaké jsou, protože zviditelňují důsledky krize předchozí doby a pomáhají nám lépe pochopit, jak jsme na tom dnes. Zároveň jsou ale příznakem naléhavé potřeby jít kupředu a svědčí o tom, že už žijeme ve změněných životních souřadnicích, které ještě nenalezly přiměřené umělecké vyjádření. Pokud se dnes umění projevuje v dekompozicích, znamená to, že naše bytí se už posunulo kupředu, ale zatím ještě nedosáhlo odpovídající vnějškové formy. Současné umění je destrukcí starého systému, ale není ještě novým uměním. Toto nové umění dokáže vytvořit až lidé, kteří budou v souladu s daným stupněm vývoje lidského bytí, ti kdo vytvoří mezi sebou navzájem takové společenství, že dovedou vyjádřit své osobní hluboké přesvědčení zároveň s tím, co cítí sociální organizmus, do něž jsou začlenění. Tito lidé budou umět naslouchat jedni druhým, a to nejenom slovy, protože často je potřebné začít vnímat toho druhého ještě dříve než promluví, je nutné přijmout ho v jeho bytí, které je pro nás darem už jenom tím, že je zde... Myslím si, že z takových lidí se může zrodit něco nového, nová realita, která nezničí tu předchozí, ale pojme do sebe vše, co je na ní zdravé a dobré. Všechny velké umělecké epochy navazují na své předchůdce, ale zároveň přinášejí vlastní pohled a vyjádření. Ale příchod nových uměleckých forem nemůžeme urychlit, protože ty vzejdou až z rukou lidí, kteří objeví ten nejhlubší smysl vztahů utvářejících lidskou pospolitost jako plné vzájemné sdílení.“ (Pasquale Foresi, „Krise umění“, „Nuova Umanità - dvouměsíčník o kultuře“, Vydavatelství Città Nuova, XXIII, 2001/3-4)

Prof. Giancarlo Moretti, předseda sdružení La Ginestra

“La città ideale” del Rinascimento Italiano: il ruolo dell’arte nella vita dell’uomo

*“Amiamo il bello
ma con compostezza
e ci dedichiamo al sapere ma senza debolezza;
adoperiamo la ricchezza
più per la possibilità di agire che essa offre,
che per sciocco vanto di discorsi;
e la povertà non è vergognosa ad ammettersi, per nessuno,
mentre lo è assai più
non darsi da fare per liberarsene” (Tucidite: Epitaffio)*

Ricchezza e povertà nel conoscere costituiscono un binomio inscindibile e fecondo. È stato costantemente il mio criterio di riflessione quest’epitaffio del grande scrittore greco.

E perché il «bello» non venga a rinchiudersi nell’angusto limite dei due termini, viene considerato nella sua determinazione più profonda che è l’“armonia”, nelle sue potenzialità conoscitive e nella sua missione di svelare la natura più intima del reale.

Esprimo a tutti voi la mia gratitudine per la bontà di orientare uno sguardo rapido a quel periodo di grande ricchezza artistica che è il Rinascimento, nella determinazione che ci accompagna in questi giorni: tracciare le linee guida per la costruzione del “La Città dell’Uomo”.

Molte città sono state rinnovate e alcune integralmente ricostruite in quel periodo, eppure nella pittura appare ripetutamente la ricerca di una «Città ideale»: segno d’una insoddisfazione radicata nello spirito e nella cultura del tempo. Anzi dal momento che tale ricerca ha segnato l’inizio di una tradizione che giunge fino ai giorni nostri, dobbiamo constatare che la nostra attuale analisi ci inserisce in un cammino significativo della storia.

Il quadro più famoso del Rinascimento sul tema de «La Città Ideale» è quello attribuito (seppur con non poche discussioni) a Luciano Laurana.

Egli aveva speso la parte più feconda della sua vita allo scopo “di fare - come il duca Federico di Montefeltro gli chiede per iscritto - in la nostra città di Urbino una habitazione bella et degna, quanto si conviene alla conditione et laudabile fama...”. Alla fine i lavori riuscirono a comporre un’espressione raffinata di quattrocentesca bellezza, fino a meritargli il titolo di terzo caposcuola dell’architettura umanistica dopo il Brunelleschi e l’Alberti.

Luciano Laurana realizza dunque in Centro Italia, ad Urbino, la “città in forma di palazzo”, ma non riesce ad esprimere la propria «idealità». Di qui il bisogno di andare oltre: e realizza in dipinto la sua «Città Ideale»!

Risulta una composizione solenne, anche armonica, ma fredda: non si riesce ad immaginare una esistenza umana complessa, articolata e armonica, come lo sono i palazzi concepiti con la fantasia.

Anche le realizzazioni architettoniche e le città dipinte in questo periodo e che si ispirano ad un criterio di «idealità» - si veda ad esempio la piazza monumentale di Pienza o tracce di città presenti in moltissime composizioni pittoriche del Rinascimento - trovano la loro ragione nella mente dell’artista più che nello scopo che è, e deve sempre rimanere, l’uomo che le abita.

La freddezza di tali composizioni procede da una concezione ancora «astratta» dell’uomo e del suo habitat. Di qui il fatto che la linea di sviluppo della «Città Ideale» dal Rinascimento ad oggi procede in senso sempre più razionale fino a giungere alla «Città Ideale» del 2000. Essa è pensata in forma tecnica e realizzata interamente in funzione del traffico e dell’efficienza economica; vede poi la «Piazza» tracciata addirittura come «un circuito integrato» di un apparecchio elettronico.

L'uomo (quello che noi chiameremmo genericamente "il Cittadino"), in questa «Città Ideale» è solo presupposto, viene considerato come uno osservatore passivo dello splendore di palazzi e castelli abitati da alcuni nobili o potenti. Nella «Città Ideale» del 2000 poi, egli scende a livello di un elettrone che si muove inconsapevolmente in fasci di energia, spinti da soggetti sconosciuti...

Dunque soggetto attivo, come avviene in tutto il primo e il tardo Rinascimento, è e rimane l'"individualità dell'artista".

Con il Rinascimento, infatti, si apre una fase nel processo storico dell'arte, unica e ricca di sviluppi.

"Il senso della personalità umana e quello della soggettività umana entrano in un processo di interiorizzazione, e passano dall'oggetto descritto al modo in cui l'artista compie la sua opera. Allora si verifica quella esplosione di individualismo a cui si accenna comunemente parlando del Rinascimento, dell'arte barocca e della nostra arte classica.

Qui abbiamo non solo - insieme con una presa di coscienza dell'energia intellettuale o virtù d'arte - una presa di coscienza dell'io operante, molto più forte che nell'artista greco. Questo è ciò che accade dapprima: un improvviso rendersi conto della sublimità della vocazione dell'artista, del nuovo potere e dell'ambizione a lui forniti dalla scienza, dalla conoscenza anatomica, dalla matematica, dalla prospettiva e dalla scoperta della rappresentazione tridimensionale in pittura, che inebriò di gloria i grandi italiani del secondo Rinascimento.

Ma io penso anche a qualche cosa di molto più profondo, che doveva durare e svilupparsi nei secoli seguenti, "cioè al fatto che la pressione inconsapevole dell'individualità dell'artista sull'oggetto stesso, di cui si occupava in natura, veniva ad esercitarsi e a manifestarsi liberamente nella sua opera" (J. Maritain, "Creative Intuition in Art and Poetry")

L'umanità ora è entrata in una fase nuova e va verso esperienze nuove rispetto all'età che ha avuto inizio con il Rinascimento. Così il nostro progetto «La Città dell'uomo» si inserisce in tale processo innovativo, e si affianca all'uomo contemporaneo nel suo faticoso cammino alla ricerca di una propria identità.

L'uomo di oggi non vuole più rimanere «fuori» della Città che costruisce o contempla! Il significato nuovo de "La Città dell'Uomo" consiste in questo, che gli uomini «entrano» nella loro città, diventano soggetto integrato con essa, perché costituiscono una comunità. Ne consegue che le regole della vita comunitaria, diverranno norma anche per l'arte in genere e per l'architettura.

Alla nostra generazione deriva un compito grandioso e unico nella storia. Da più parti si possono cogliere, nel nostro presente o prossimo futuro dell'arte, segnali che stanno maturando condizioni di vita civica che ci aprono alla speranza.

Possiamo intravedere in prospettiva le condizioni che hanno fatto la «fortuna» di Dante Alighieri.

"Penso al retaggio di cultura ricevuto da Dante e all'universo articolato di credenze e di valori nel quale risiedeva il suo pensiero. Dante lottò col suo tempo, che lo costrinse all'esilio e minacciò di morte. Ma per quel che riguarda la qualità spirituale del retaggio culturale, egli fu benedetto dal suo tempo. Allora la mente umana era imbevuta del senso dell'essere..." (J. Maritain, "Creative Intuition in Art and Poetry")

Nonostante la palese ripresa dello spirito umanistico in atto, si può anche parlare di una decadenza nelle attuali espressioni artistiche e se ne possono facilmente rintracciare le cause. Ma è altrettanto evidente, come ci avvisano molti osservatori, pedagogisti e sociologi, che il mondo tende verso forme di fraternità e di dialogo fra culture, nuove e ricche di speranze.

Non vi sembri troppo azzardato affermare che potrebbe presto diventare nostra quella che, seguendo J. Maritain, ho chiamato la «fortuna» di Dante. "La sua fortuna, infatti, fu di avere tutte le presenze, le certezze esistenziali che sono il terreno naturale della poesia, integrate

con assoluta fermezza in un universo di pensiero consistente, radicato nella ragione e nella fede, e irraggiante sulla sua emozione nella beata innocenza dell'intelletto. Mai innocenza creativa ha goduto di un clima così favorevole e di assistenza così eccezionale. Il cosmo intero potrebbe passare attraverso la notte creativa della sua intuizione poetica." (J. Maritain, "Creative Intuition in Art and Poetry")

Certamente è richiesto un severo lavoro culturale, perché queste speranze non regrediscano al livello di un semplice anelito: la tentazione del pessimismo è il rischio del nostro momento storico.

Se sapremo giocare lealmente il nostro ruolo potremo facilmente appropriarci della prospettiva formulata recentemente da un filosofo italiano:

"Da una parte è bene che emergano le attuali espressioni artistiche, perché ci fanno vedere la crisi delle forme del passato e ci fanno meglio capire come siamo adesso. Però sono anche un sintomo dell'urgenza che abbiamo di andare avanti, sono un segno che l'essere è già al di là della forma artistica attuale. Se l'arte si esprime in forme decomposte vuol dire che siamo già in un essere che è al di là e che non ha trovato ancora una sua perfezione formale. L'arte attuale è la distruzione del vecchio tipo, ma non è ancora il nuovo tipo. Questo riusciranno a crearlo solo delle persone in sintonia con il grado di sviluppo attuale dell'essere e dell'umanità. Delle persone che siano in tale comunione fra loro, da poter esprimere allo stesso tempo quello che personalmente sentono e quello che sente il corpo sociale in cui sono inserite. Che sappiano ascoltarsi tra di loro, e non solo attraverso le parole, perché alle volte basta ascoltare gli altri prima ancora che dicano una parola, basta ascoltarli nell'essere che ci danno, nell'essere che sono.

Penso che sarà da persone di questo tipo che nascerà qualcosa di nuovo, che non distruggerà il vecchio ma lo conterrà - perché tutte le grandi epoche artistiche contengono in sé i semi di un'altra epoca -, esprimendosi però da un altro punto di vista, da un altro aspetto. Queste forme nuove non si può stare ad attendere che nascano. Nasceranno da persone che abbiano scoperto nel senso più profondo la socialità, la comunione" (Pasquale Foresi, "La crisi dell'arte" in "Nuova Umanità - rivista bimestrale di cultura", Città N. ed., XXIII, 2001/3-4, 135-136, pag. 369s.)

Prof. Giancarlo Moretti, Presidente dell'Associazione "La Ginestra"

Piero Guidi Giacomo Guidi

Investice do lidskosti

Giancarlo Moretti:

Dovolte mi říci jenom pár slov na úvod, abych představil přednášející: Jsou to Piero a Giacomo Guidi, otec a syn. Společně vedou výrobní podnik, umělecko řemeslnou dílnu s 50 zaměstnanci, která se zabývá módním designem. Jejich firma je známá a zavedená nejenom na domácí italské půdě, ale také v mezinárodních souvislostech, například v Hong Kongu, Japonsku a USA. Piero Guidi působil po určité období také jako rektor Akademie výtvarných umění v Urbinu. Je to tedy člověk, který dokázal spojit uměleckou tvorbu s podnikáním a to jej činí výjimečným. Chtěl bych, aby vystoupily na světlo dva aspekty: Jedním z nich je hodnota, jakou přináší umění do firemní aktivity na vysoké světové úrovni. Druhým aspektem je důležitost, jaká je připisována mladým lidem. Ve firmě Guidiových mají mladí lidé důležité místo a oni sami se cítí přijatí a ocenění. To přispívá ke zvýšení jejich zájmu a díky tomu je práce firmy obohacena o novou živost a kvalitu.

Piero Guidi:

Zdravím všechny přítomné osobnosti a návštěvníky tohoto kongresu. Rád bych také poděkoval organizátorům za pozvání, obzvláště panu Morettimu, s nímž se známe už mnoho let.

Tyto dva dny jsou pro mne opravdu výjimečné, jednak proto, že mohu společně s Vámi prožívat tuto zkušenost vzájemného dialogu, ale také proto, že jsme zde společně s mým synem Giacomem, protože se stává opravdu jenom zřídka, i když pracujeme spolu v jedné firmě, že můžeme prožívat bok po boku podobné intenzivní okamžiky jako je tento dnešní.

Rád bych se trochu představil a dodal pár slov k úvodu mého přitéle: Rektorem Akademie výtvarných umění v Urbinu jsem byl do loňského roku (a možná jsem jediný rektor v celé Itálii, který sám podal demisi). Dnes je na tomto místě významný umělecký kritik Vittorio Sgarbi. A já jsem nyní především starším obrazem toho nadšeného kluka, který po válce, v roce 1947, začal studovat výtvarné umění. Za tuto možnost vděčím svému otci. Toho si velice vážím, protože dnes se stále dokola mluví o globalizaci a o investicích do zahraničního obchodu, zatímco můj otec investoval do mne. I když se to nezdá, tak to není jenom tak samo sebou, je to mimořádná věc a výzva i pro dnešek.

Tato země, Česká republika, jejíž dlouhé období nedemokratického vývoje určitě zbrzdilo mnohé ideje a projekty, má dnes před sebou perspektivu velkého rozvoje, obzvláště pokud všichni ti mladí lidé, které jsem dnes ráno viděl před budovou brněnské univerzity, budou mít podobné možnosti a chuť do studia, jako jsem měl já ve zmíněném období po válce.

V práci je mým úkolem sledovat strategickou část aktivity našeho podniku, to znamená, že tvořím, kreslím, někdy se také stávám učitelem kresby, ale hlavně trávím čas s tužkou a papírem, vytvářím obraz věcí, jednotlivé předměty, formuji svět naší firmy po umělecké stránce. A jak říkal profesor Moretti, mám hodně spolupracovníků a všichni jsou mladí. Oni jsou nejvíce otevření novým myšlenkám a projektům a nejsou zatíženi schémata.

Spektrum výrobků, které vytváříme, je široké. Zaměřujeme se především na věci z přírodní kůže, kufry, tašky, kabelky, boty, ale také například klíčenky. Tyto klíčenky mají punc unikátnosti, nyní můžete vidět na

projekčním plátně jednu z nich, se symbolem dvou andělů. Říkám to stále znovu všem mladým lidem, kteří jsou na začátku a chtějí se stát designéry, že i takovou obyčejnou klíčenku je potřebné navrhnout s opravdovým a intenzivním zaujetím, zkrátka proto, že v kapse nosíme jenom minimum věcí, jenom ty naprosto nejdůležitější. A když se vám pak stane, že těch klíčenek prodáte po celém světě statisíce, znamená to, že jste byli na výši toho úkolu, o němž jsem mluvil.

V několika posledních letech jsem se velice snažil uvést v život zásadní obrát v našem podniku a investoval jsem značné zdroje s tím cílem, aby se náš symbol, tiito andělé, proměnil na určitou „přidanou hodnotu“, spojenou s významem a myšlenkou, s přáním, se snem. Říká se tomu „brand“ anebo „cejch“, je to kvalitativní poznávací znamení a tedy něco, co je mnohem víc, než jenom zdařilý výsledek tvůrčí schopnosti návrháře. To je důvod, proč má toto znamení, které se stalo symbolem naší rodinné firmy, takovou důležitost. Je to podobné, jako u některých významných uměleckých památek, které jsou symbolem výjimečnosti a nezaměnitelnosti určitého národa.

Nyní bych rád předal slovo svému synovi Giacomovi, novému uměleckému řediteli naší firmy, který je také vynikajícím návrhářem a tou správnou kompetentní osobou pro public relations. Giacomo vás seznámí s tím, jak i jednoduchý grafický znak může v sobě nést kulturní a myšlenkové hodnoty, které hýbou světem a v průběhu času dávají větší hodnotu některým věcem.

Giacomo Guidi:

Zdravím Vás všechny.

Naše značka v sobě ukrývá nosnou myšlenku, která zní takto: „Andělé naší doby“. Ve znamení této myšlenky jsme také vedli naši reklamní kampaň, v níž jsme se obrátili k těm, kdo věří, že je možné změnit běh věcí tohoto světa, malých i velkých, a to inovativním a pozitivním způsobem. Obrátili jsem se na ty, kteří to už někdy konkrétním způsobem také dokázali. Jako „anděly naší doby“ jsme představili řadu osobností, které jsou v naší kultuře symbolem určitých hodnot; jsou to lidé, kteří zosobňují přesvědčení o širokých možnostech tvůrčí aktivity, muži a ženy, které obdivujeme a k nimž se obracíme s obdivem a vděčností, protože jsou příkladem pro naši dobu a pro budoucnost, jsou těmi, jimž bychom se chtěli podobat. Tak se i naše výrobky silně zlidšťují.

Projekt „Město jako místo pro člověka“ je v tomto kontextu pro nás, a pro mne zvlášť, pobídkou, abychom v dialogu s Vámi sdíleli nejenom ideály, které stojí v základech našeho podnikání, ale také to neustálé úsilí v hledání hodnot, které vycházejí z univerzálního ducha umění.

(přepis projevu)

Investire sull'uomo

Prof. Giancarlo Moretti:

Vorrei introdurre Piero e Giacomo Guidi. Sono alla testa di un gruppo industriale con un fatturato di 20 milioni di euro annui e che impiega oltre 50 dipendenti. Il gruppo è presente sul mercato nazionale, ma anche su numerosi mercati comunitari e mondiali quali, fra gli altri, Hong Kong, Giappone e USA.

Piero è stato anche Presidente dell'Accademia di Belle Arti di Urbino e quindi ha saputo unire l'arte all'imprenditoria: questo binomio ne fa un uomo speciale.

Due sono gli aspetti che mi piacerebbe emergessero: uno è il valore aggiunto che l'arte può dare all'impresa ed alla realtà economica in senso lato; l'altro è l'importanza del mondo giovanile: i giovani contano nella sua impresa, sono e si sentono valorizzati e questo contribuisce ad accenderne interessi, qualità e vivacità.

Piero Guidi:

Un saluto alle autorità, a tutti i presenti e un grazie agli organizzatori per l'invito, in particolare al professor Giancarlo Moretti che conosco da tanti anni.

Queste due giornate sono davvero speciali per me: perché sono qui con voi, ma anche perché posso condividere questa esperienza con Giacomo, mio figlio; pur lavorando nella stessa azienda accade assai di rado che possiamo vivere fianco a fianco momenti così intensi.

Ma vi dirò innanzitutto chi sono: Presidente dell'Accademia di Belle Arti di Urbino fino all'anno scorso (forse unico presidente in Italia ad aver dato le dimissioni; ora la carica è ricoperta da quel "grandissimo" critico d'arte che è Vittorio Sgarbi), sono un "vecchio ragazzo" del 1947 che, appena finita la guerra, ha incominciato a studiare.

Devo a mio padre (ora ha 88 anni) l'opportunità di studiare; è una delle cose di cui vado più orgoglioso: in questi anni si parla di globalizzazione, di investimenti sui mercati esteri; ecco, mio padre ha investito su di me: una cosa straordinaria, a suo modo, una sfida.

Questo Paese, la Repubblica Ceca, i cui trascorsi non democratici hanno certo rallentato tante idee e progetti, oggi ha avanti a sé prospettive di grande sviluppo, se quei ragazzi che io e Giacomo abbiamo visto entrare ed uscire dall'Università, avranno, come ho avuto io nel dopoguerra, il gusto del possibile.

Io seguo la parte strategica dell'azienda: il mio lavoro consiste nel disegnare; posso dire di essere un insegnante di disegno mancato, ma con penna e un foglio di carta riesco ad immaginare le cose, gli oggetti, il mondo.

Come diceva il prof. Moretti, ho diversi collaboratori, tutti giovani, perché sono i giovani quelli più aperti alle idee e ai progetti innovativi; sono privi di armature.

E' ampia la gamma di prodotti che ideiamo e realizziamo: valigie, giacconi, borse, scarpe, ma anche portachiavi; sono portachiavi speciali, con 2 angioletti, quelli che vedete proiettati sul muro. Come dico sempre ai ragazzi che vogliono fare gli stilisti, anche nel disegnare

un semplice portachiavi occorre mettere tutta la propria passione e intensità, perché *"nella tasca non si tengono tante cose, solo quelle veramente importanti. E quando di quei portachiavi ne avete venduti centomila all'anno, allora vorrà dire che la sfida, di cui vi parlo, è stata vinta"*.

Negli ultimi anni ho voluto fortemente dare una svolta alla mia azienda, investendo tante risorse affinché questo simbolo, gli angeli, si trasformasse in "valore aggiunto" significativo, legato, al pensiero, al desiderio, al sogno; oggi diremmo un *brand*, ovvero un marchio, dunque ben più del semplice frutto della capacità creativa di uno stilista. Ecco la ragione dell'estrema importanza di questo simbolo divenuto, per la nostra famiglia, ciò che rappresentano per una nazione i grandi monumenti che ne segnano l'eccellenza.

Ora vorrei che intervenisse Giacomo, nuovo direttore artistico, ma anche disegnatore di punta e figura di riferimento per la comunicazione: lui vi mostrerà come un semplice segno grafico possa riassumere in sé anche valore intellettuale e culturale, quel valore intellettuale e culturale che muove il mondo e rafforza nel tempo le cose e i prodotti.

Giacomo Guidi:

Un saluto a tutti.

Sotto il nostro marchio c'è una *headline* che dice "Angeli del nostro tempo", una campagna pubblicitaria istituzionale dedicata a tutti coloro che credono di poter cambiare le cose del mondo, piccole e grandi, in modo al contempo innovativo e positivo, qualche volta riuscendolo a fare davvero. Con "Angeli del nostro tempo" abbiamo identificato una serie di persone che, nella nostra cultura, hanno rappresentato qualcosa; sono persone che credono negli ampi orizzonti della creatività, sono uomini e donne che ammiriamo e a cui ci rivolgiamo con gratitudine e stupore, perché esempio per il nostro tempo e per il futuro; sono coloro cui desideriamo assomigliare. E così il nostro prodotto viene fortemente umanizzato.

In questo contesto, il progetto "La città dell'uomo" rappresenta per noi, per me in particolare, uno stimolo per trasfondere nella comunicazione al pubblico, insieme agli ideali che animano l'impresa, anche quella continua tensione alla ricerca dei valori che scaturiscono dallo spirito universale dell'arte.

(trascrizione di discorso)

Giancarlo Moretti, Piero Guidi, Giacomo Guidi

Marek Franěk

Vliv prostředí města na formování lidské pospolitosti

Po většinu doby své existence žil člověk v přírodním prostředí, obklopen stromy a vegetací. Ani v městech zeleň nechyběla a navíc - města byla malá a do přírody bylo velice blízko. Až v 19. století došlo k výraznému rozvoji městských aglomerací a příroda se začala obyvatelům nových průmyslových měst postupně vzdalovat. I v nových městech se budovaly parky, v ulicích vysazovaly stromy, nicméně tyto činnosti začaly mít ráz určité exkluzivity - udržované parky a zeleň patří jen do „lepších“ a bohatších čtvrtí. Uvedený postoj nakonec vedl k tomu, že jsme si v naší zemi v posledních desetiletích vytvořili ke stromům a zeleni dosti nevšimavý, až negativní vztah. Udržovaná zeleň začala být považována za zbytečný luxus, který si obec nemůže dovolit, protože je nutné přednostně investovat do jiných, potřebnějších věcí. Dosti často jsme se setkávali i s názorem, že stromy v městských ulicích a na dvorech vlastně překážejí a navíc ještě poškozují inženýrské sítě a základy budov.

Jaká je vlastně úloha zeleně v našem okolí? Můžeme se bez ní snadno obejít? Biologický význam zeleně ve městech je již známý dávno - rostlinstvo přeměňuje kyslíčnou uhlíčitou a vodu pomocí sluneční energie na kyslík, který potřebujeme k dýchání. Zeleň rovněž produkuje biologicky účinné látky, které mohou tlumit výskyt škodlivých bakterií, hub a prvoků. Zeleň také snižuje množství prашných a plynných imisí a hladinu hluku v okolním prostředí. Ionizování pozitivně ovlivňuje fyzikální stav ovzduší a tím i stav lidského organismu.

Úloha vegetace na chování člověka, jeho pocit pohody, výkonnosti a duševního zdraví, byla dosti dlouho přehlížena. Mnoho skutečností začalo vycházet najevo v 60. letech dvacátého století, kdy se ukázalo, že moderní architektonická a urbanistická řešení vedou k řadě problémů v oblasti duševního zdraví i chování člověka. Architekti se začali ptát psychologů, co s tímto problémem dělat? Od té doby se environmentální psychologie začala zabývat otázkou, jak uspořádání životního prostředí působí na chování člověka. Následné výzkumy potvrdily zkušenost, že zeleň v městských ulicích se výrazně podílí na duševní výkonnosti, duševním i tělesném zdraví lidí a rovněž v nemalé míře ovlivňuje sociální chování obyvatel.

V následujícím textu shrneme výsledky několika výzkumů z posledních dvou desetiletí, které se zabývaly vlivem působení přírodního prostředí a přírodních prvků ve městech na různé aspekty chování člověka. Uvedené výzkumy byly ve větší míře uskutečněny v USA.

Pohled z okna

Na duševní pohodu a fyzické zdraví městských obyvatel působí mnoho vlivů, které mohou mít buď pozitivní nebo negativní účinek. Přítomnost či absence přírodních prvků je jedním z nich. Můžeme se však ptát, zda případné zhoršení duševního či fyzického stavu, jež je připisováno absenci přírodních prvků, není ve skutečnosti více působeno jinými faktory, které mohou být třeba i důležitější (hluk, znečištěné ovzduší, pracovní stres aj.)? Nejpřesvědčivěji na tuto otázku mohou odpovědět výzkumy, které byly prováděny na osobách, jejichž pohyb a každodenní běžné činnosti byly na určitou dobu omezeny a jejich jediný kontakt s venkovním prostředím zabezpečoval pohled z okna. Nejlepším příkladem jsou výzkumy prováděné ve věznicích či nemocnicích.

Většina těchto výzkumů dokázala, že existuje podstatný rozdíl mezi

tím, zda se z okna díváme na přírodní prvky nebo jen do zdi či do dvora bez jakékoli zeleně. Velice zajímavé jsou výsledky výzkumů, které ukázaly, že vězni, kteří měli z okna výhled do přírody (zemědělská krajina), byli méně agresivní a zároveň byli zdravější než ti, jejichž okna směřovala do vězeňského dvora (Moore, 1981; West, 1986). Rovněž tak se ukázalo, že výhled do zeleně urychluje zotavení ze stresových situací, snižuje bolesti (pacienti brali méně utišujících prostředků proti bolesti) a urychluje zotavení pacientů po operaci (Ulrich, 1984; Verderber a Reuman, 1987).

ZeLeň a sociální kontakty

V posledních letech proběhla řada výzkumů působení zeleně na chování a mentální stav obyvatel na sídlišti Robert Taylor Homes v Chicagu. Toto sídliště bylo vybudováno v 60. letech minulého století a skládá se z většího množství identických domů. Po čase byla z úsporných důvodů z části sídliště odstraněna veškerá zeleň a prázdné plochy byly většinou pokryty asfaltem a betonem. V části sídliště však zeleň zůstala zachována. Sídliště se tak stalo přirozenou laboratoří pro výzkumy environmentálních psychologů. Umožňuje zkoumat, jaký účinek má odstranění vegetace na chování lidí. Obyvatelstvo je dosti sociálně a ekonomicky homogenní, jedná se o sociální byty, které jsou podle pořadí přidělovány jednotlivým žadatelům, kteří si nemohou vybrat, v které části sídliště by chtěli žít. Jedinou charakteristikou, kterou se obyvatelé mezi sebou liší, je přítomnost nebo absence zeleně v okolí bydliště.

Jeden z výzkumů vědeckého týmu z university v Illinois (Coley, Kuo a Sullivan, 1997) prováděný na chicagském sídlišti se zaměřil na to, jak sídlištní zeleň ovlivňuje sociální kontakty mezi obyvateli domů. Ukázalo se, že dospělí a děti z domů obklopených zelení tráví v průměru více času venku než lidé z domů, kde žádná zeleň není. Lidé bydlící v „zelených“ domech se stýkali se svými sousedy častěji, měli silnější pocit společenství a cítili se bezpečněji než lidé z budov beze stromů. Stromy vytvářely pro sousedy příležitost být ve vzájemném styku a rozvíjet vzájemné vazby uvnitř komunity spolubydlících.

Rovněž se podařilo dokumentovat, že silnější sousedské vazby přispívaly k lepšímu fyzickému a duševnímu zdraví. Obyvatelé domů obklopených stromy využívali také konstruktivnější a méně násilné způsoby řešení konfliktů se svými dětmi a partnery než obyvatelé domů, které nebyly obklopeny zelení. Navíc děti hrající si mezi stromy měly rovněž častější kontakty s dospělými, protože dospělí rovněž trávili více času venku před svými domy ve srovnání s obyvateli domů bez zeleně. Komunikace s dospělými jsou důležité faktory pro optimální kognitivní a sociální vývoj dítěte.

ZeLeň, kriminalita, asociální a agresivní chování

Další z výzkumů prováděných na tomto sídlišti se týkal vztahu prostředí a kriminality (Kuo a Sullivan, 2001). V domech obklopených zelení bylo méně fyzického násilí, asociálního chování a kriminality, což se projevilo i v menším počtu tísňových volání na policii.

Dotazníkové šetření pocitu bezpečí obyvatel sídliště ukázalo, že lidé žijící v domech obklopených stromy udávali větší pocit bezpečí ve srovnání s lidmi z domů beze stromů. Je zajímavé, že skutečné pocity obyvatel sídliště byly v zásadním rozporu s míněním stavitelů sídliště, kteří - stejně jako představitelé policie - předpokládali, že husté stromové úhory u lidí vyvolávají pocity strachu a úzkosti. Součástí šetření bylo i posuzování pocitu bezpečí, které vyvolávala počítačová simulace, během které byly prezentovány různé konfigurace prostředí sídliště s větším či

menším zastoupením zeleně. Čím hustější koruny stromů počítačová simulace ukazovala, tím větší byl u dotazovaných osob pocit bezpečí.

Nižší míru kriminality a asociálního chování v okolí domů se zelení můžeme vysvětlit několika způsoby. Mezi architekty je shody v tom, že zeleň přirozeným způsobem strukturuje prostor. Zatímco s velkým, otevřeným a nestrukturovaným prostorem se těžko můžeme ztotožnit, strukturovaný prostor se podílí na vytváření osobního prostoru a teritoria určité komunity. Přírodní prvky tak vytvářejí prostor, s kterým se obyvatelé mohou ztotožnit jako se svým domovem. O tento prostor se starají a chrání jej. Zabraňují tak aktivním způsobem asociálnímu chování. Prostor, který je ohraničený, rovněž vysílá signál, že někomu patří, kdo jej bude při narušení pravděpodobně bránit.

Upravená městská zeleň modifikuje asociální chování ještě dalším způsobem - vzbuzuje dojem prosperity a pořádku. Informuje osoby, které by se chtěly případně dopustit asociálního chování, že pořádkumilovná komunita toto chování nebude tolerovat. Navíc zde působí i kulturně zavedené vzorce chování - asociálního chování se člověk spíše dopustí tam, kam „zapadá“ (třeba zpuslé předměstí) než tam, kam se „nehodí“ (udržované centrum města).

Důkazy o tom, že zeleň může omezovat agresivní chování, přináší rovněž zkušenosti s ozeleňováním dětských hřišť. Tak například americký architekt R. Moore z university v Severní Karolině, který se v rámci občanského sdružení Natural Learning Initiative angažuje v systematickém ozeleňování dětských hřišť udává, že mnohokrát bylo pozorováno, že po ozeleňování hřiště, kde dříve převažoval beton či asfalt, se snížil počet konfliktů mezi dětmi.

Zeleň, sebedisciplína a regenerace pozornosti

Řada výzkumů z nedávné doby ukazuje, že častý vizuální kontakt s přírodním prostředím pozitivně ovlivňuje kapacitu naší pozornosti, od které se odvíjí mnoho dalších schopností a činností počínaje soustředěním na práci, studium a konče schopností koncentrovat se na řešení našich životních problémů.

Nedávný výzkum prováděný opět na chicagském sídlišti (Taylor, Kuo a Sullivan, 2002) ukázal, že dívky, které měly z okna výhled do zeleně, dosahovaly vyššího skóre v testu sebedisciplíny. Sebedisciplína je založena na schopnosti koncentrace (záměrné dlouhodobé soustředění na vykonávání úkolu; umožňující vykonat úkol rychleji), útlumu impulsivního chování (omezení unáhlených závěrů, útlum bezohledného chování) a schopnosti oddálení okamžitého požitku (oddálení okamžité odměny ve prospěch pozdější odměny, která může být větší; umožňuje orientaci na dlouhodobé cíle). Děti školního věku se podrobily řadě testů (testy koncentrace pozornosti, test útlumu původního impulsu, test oddálení požitku) a výsledky v těchto testech byly srovnávány s množstvím přírodních prvků, které děti viděly z okna bytu, kde žily. Ukázalo se, že dívky (u chlapců nebyl pozorován žádný významný rozdíl), které žily v zelenějším prostředí, dosáhly v uvedených testech lepších výsledků než dívky, které bydlely v domech obklopených menším množstvím přírodních prvků. Rozdíl mezi chlapci a dívkami se vysvětluje tím, že herní teritorium chlapců je větší než dívek a proto jsou chlapci méně ovlivňováni uspořádáním okolí v bezprostřední vzdálenosti domu.

Existují i další důkazy o vlivu zeleně na pozornostní kapacitu. Tennesen a Cimprich (1995) zjistili, že středoškolsí studenti bydlící v koleji v pokoji s výhledem do přírodního prostředí měli lepší pozornostní kapacitu než ti, kteří měli výhled do zastavěného prostoru. Lidé, kteří strávili dovolenou putováním v divoké přírodě, měli větší kapacitu soustředěné pozornosti než ti, kteří trávili dovolenou ve městě (Hartig, Mang a Evans, 1991).

Dlouhodobá šetření, která prováděl švédský výzkumný tým v mateřských školkách, kde si děti hrály venku za každého počasí, ukázala,

že tyto děti - kromě lepšího fyzického stavu a větší odolnosti proti různým onemocněním - disponovaly rovněž větší mírou koncentrace pozornosti než jejich vrstevníci z běžných mateřských školek (Dahlgren a Szczepanski, 1998). Ukazuje se rovněž, že je možné zlepšit stav hyperaktivních dětí tím, že se prodlouží doba, kterou děti stráví venku v přírodním prostředí (Taylor, Kuo a Sullivan, 2001).

Výzkum, který byl opět prováděn na chicagském sídlišti ukázal (Kuo, 2001), že lidé žijící v domech obklopených vegetací dosahovali v testech pozornosti vyššího výkonu než obyvatelé z domů s nezelenými plochami. Rovněž tak další část výzkumu, která zjišťovala životní cíle a schopnost řešit životní problémy dokumentovala, že lidé z domů obklopených vegetací disponují větší „životní energií“ - mají lepší schopnost řešit životní problémy než lidé z domů, v jejichž okolí se zeleň vůbec nevyskytuje. Ti jsou - vzhledem k nedostatku kontaktu s přírodním prostředím - více mentálně unaveni.

Zeleň a kreativita

Často se uvažuje o tom, jaký vliv má život v přirozeném přírodním prostředí na rozvoj kreativity. I na tuto otázku dává odpověď několik empirických výzkumů. Jeden proběhl ve švédských školkách „venku za každého počasí“ (Dahlgren a Szczepanski, 1998) a druhý byl opět prováděn na chicagském sídlišti (Taylor, Wiley, Kuo, a Sullivan, 1998). V obou případech se ukázalo, že děti, které tráví více času v prostředí se zelení a přírodními prvky, mají tendenci preferovat různorodější a kreativnější hry než jejich vrstevníci, kteří si hrají v prostředí s menším množstvím přírodních prvků. Zatímco děti v „nezeleném“ prostředí preferují hry založené na pevných pravidlech (např. fotbal, karetní hry), děti v zeleném prostředí mají tendenci si vytvářet vlastní hry. Hra je z vývojového hlediska pro děti velmi důležitá. Kreativnější hry mají větší přínos pro osobní vývoj, protože více rozvíjejí představivost, emocionální citění a sociální dovednosti.

Závěr

Proč má zeleň tak důležitý vliv na lidské chování? Některé důvody jsme již uvedli (např. strukturování prostoru a definování jeho charakteru). Dostí důležité je vlastní vizuální působení zeleně. Nejedná se přirozeně jen o účinek zelené barvy, ale spíše o určité vizuální charakteristiky přírodního prostředí, které napomáhají tomu, že při pohledu do přírodního prostředí dochází k regeneraci mentálních sil.

Autoři Kaplan a Kaplan (1989), kteří hledali, jaké vizuální vlastnosti by mělo mít rekreativní prostředí, určili tyto prvky: fascinace (přirozená přitažlivost a atraktivnost), komplexita (skládá se z množství rozmanitých prvků), koherence (skládá se z prvků, které k sobě patří) a pokračování (umožňuje představu prostoru a jeho pokračování). Přírodní prostředí tyto vlastnosti ideálně splňuje.

Psychologové rovněž soudí, že stromy a vegetace vyvolávají u člověka vrozené pozitivní reakce, protože lidský druh většinu doby své existence žil obklopen přírodním prostředím, chybějící vegetace byla většinou spojena s přírodními pohromami či neúrodou a hladem. Tyto vrozené a automaticky probíhající reakce mohou dosti výrazně ovlivňovat náš subjektivní pocit spokojenosti a psychickou výkonnost. Zkušenost lidského druhu také ovlivňuje naši reakci na husté stromoví, v kterém se cítíme bezpečně. V primitivních společnostech člověk nacházel v koruně stromu bezpečí při napadení divokými zvířaty, hustý les umožňoval zase úkryt při útoku nepřáteli. Přestože člověk žije již dosti dlouho v městech, která jej chrání před hrozbami předindustriální éry, svých evolucionárních reakcí se nemůže zbavit a přírodní zeleň nutně potřebuje ke svému životu.

PhDr. Marek Franěk

Univerzita Hradec Králové - Fakulta informatiky a managementu

L'influsso dell'ambiente cittadino nella formazione della comunità umana

Dalla comparsa sulla terra ad oggi, l'uomo ha vissuto gran parte della propria esistenza, nell'ambiente naturale, circondato da alberi e vegetazione. Anche le città che, col tempo, iniziarono a formarsi, erano ricche di verde. A partire dal XIX secolo, il rapido sviluppo degli agglomerati urbani determinò un progressivo allontanamento degli abitanti delle nuove città industriali dalla natura.

Si cominciarono a realizzare aree verdi, parchi custoditi, ma a privilegio dei quartieri più ricchi. Negli ultimi decenni si è venuto a formare un atteggiamento indifferente, se non negativo, nei confronti del verde pubblico, considerato un lusso superfluo che l'ente pubblico non poteva permettersi, dovendo fronteggiare altri investimenti prioritari. Divenne opinione diffusa che gli alberi lungo le strade delle città e nei cortili dei palazzi danneggiavano le reti urbane e le fondamenta degli edifici.

Quale dunque il ruolo del verde nell'ambiente urbano? Possiamo farne realmente a meno?

Il significato biologico del verde nelle città è conosciuto da tempo: grazie all'energia solare, la vegetazione, oltre a trasformare in ossigeno l'anidride carbonica combinata con acqua, produce sostanze biologiche attive in grado di diminuire la quantità di batteri nocivi, di funghi e protozoi. Il verde riduce la quantità di polveri e gas immesse nell'atmosfera ed il livello di rumore. La ionizzazione ha effetti positivi sulla qualità dell'atmosfera e sullo stato dell'organismo umano.

Quando, negli anni sessanta del XX secolo, si dimostrò che le soluzioni moderne riguardo agli spazi architettonici ed urbanistici creavano problemi comportamentali ed effetti negativi sulla salute psichica degli abitanti delle città, gli architetti cominciarono a chiedersi come risolvere il problema, coinvolgendo anche gli esperti di psicologia. Le ricerche successive evidenziarono gli effetti benefici, a lungo trascurati, del verde urbano sull'efficienza psicofisica e sul comportamento sociale della popolazione.

La psicologia dell'ambiente studia l'influsso dell'ambiente e degli elementi della natura presenti nelle città sui vari aspetti del comportamento umano. Vi mostrerò gli esiti di alcune recenti ricerche.

Vista dalla finestra

Molti sono i fattori che influiscono, positivamente o negativamente, sulla serenità e sulla salute psicofisica degli abitanti delle città. Gli elementi della natura sono fra questi. Ma siamo certi che il presunto peggioramento dello stato psicofisico della persona, attribuito all'assenza degli elementi della natura, non sia piuttosto causato da altri fattori, quali rumore, inquinamento, stress da lavoro o altro?

Sono state effettuate ricerche su carcerati e pazienti ospedalizzati, ovvero persone private, per un certo periodo, delle loro attività quotidiane fuori casa, avendo la vista dalla finestra come unico contatto con l'ambiente esterno.

Le ricerche hanno provato l'esistenza di differenze sostanziali fra le persone che possono godere di una vista ricca di verde e coloro che invece non ne possono disporre. In presenza di un paesaggio ricco di elementi naturali (un ambiente agricolo) i carcerati si mostravano più sani e meno aggressivi rispetto a coloro che potevano osservare solo il cortile della prigione (Moore, 1981; West, 1986).

Una vista sul verde accelera il recupero dei pazienti dopo gli interventi chirurgici o vicende particolarmente stressanti e diminuisce la necessità dei pazienti di medicine sedative contro il dolore (Ulrich, 1984; Verderber e Reuman, 1987).

Il verde ed i contatti sociali

Una delle ricerche condotte da una équipe di scienziati dell'Università dell'Illinois (Coley, Kuo e Sullivan, 1997) ha coinvolto gli abitanti dell'agglomerato urbano "Robert Taylor Homes" a Chicago. Si tratta di un quartiere costruito negli anni sessanta del secolo scorso, formato da una serie di palazzi identici. Motivi economici hanno determinato la sostituzione del verde con asfalto in un'area delimitata del quartiere, divenuta così un laboratorio spontaneo per le ricerche degli psicologi dell'ambiente. La presenza di verde fra le case è l'unica caratteristica che differenzia questa popolazione, sostanzialmente omogenea dal punto di vista sociale ed economico.

La ricerca mostrò che gli alberi, e in generale gli spazi verdi offrono maggior possibilità di entrare in rapporto reciproco e sviluppare i legami dentro la comunità: adulti e ragazzi trascorrevano più tempo fuori casa, mostravano un maggior senso di sicurezza, una maggior frequenza di contatti con i vicini, percepivano di più l'affinità sociale, mostrando di saper risolvere i conflitti con i figli e con i partner in modo più costruttivo e meno violento rispetto agli altri; i bambini, giocando nel verde, avevano maggiori possibilità di contatti e comunicazione con gli adulti, fattore importante per lo sviluppo sociale e cognitivo del bambino.

Il verde, la criminalità ed il comportamento asociale ed aggressivo

Un'altra delle ricerche eseguite in questo quartiere aveva ad oggetto il rapporto tra ambiente e criminalità (Kuo e Sullivan, 2001). Le zone più verdi erano caratterizzate da minor frequenza di casi di violenza fisica e di comportamenti criminosi, asociali ed aggressivi e quindi da un minor numero di chiamate d'emergenza alla polizia.

Contrariamente all'opinione diffusa fra architetti e polizia, secondo cui alberi folti avrebbero originato angoscia e paura, una simulazione al computer di varie configurazioni del quartiere con una quantità variabile di verde evidenziò che laddove erano più dense le corone degli alberi, più forte era il senso di sicurezza delle persone interrogate.

Diverse possono essere le spiegazioni. L'uomo ha difficoltà ad identificarsi con uno spazio aperto, al contrario lo spazio strutturato contribuisce a personalizzare il territorio di una comunità. È unanimemente riconosciuto che il verde dà allo spazio la sua struttura naturale, creando un'area in cui gli abitanti possono identificarsi, custodendola e proteggendola, come con la loro casa. In questo modo gli abitanti prevengono attivamente il comportamento asociale.

Il verde urbano custodito trasmette un messaggio di prosperità e d'ordine: la comunità locale non tollererà comportamenti asociali. Funzionano i paradigmi culturali: chi si comporta asocialmente tende a farlo nell'ambiente che considera come "suo" (per es. in una periferia abbandonata) piuttosto che lì dove non "rientra" (per es. in un centro della città ben custodito).

Il verde, l'autodisciplina e rigenerazione dell'attenzione

Numerose ricerche recenti dimostrano che un frequente contatto visivo con la natura influisce positivamente sul nostro livello di attenzione e quindi sul grado di concentrazione nel lavoro, nello studio e, in generale, nella soluzione dei problemi quotidiani.

Test correlato con la quantità di elementi naturali visibili dalla finestra di casa eseguiti su bambini in età scolare dello stesso agglomerato urbano di Chicago (Taylor, Kuo e Sullivan, 2002) ha dimostrato che le ragazze abitanti l'area più verde avevano i risultati migliori nei test d'autodisciplina. L'autodisciplina si basa sulla capacità di concentrazione (la volontà di concentrarsi a lungo sull'esecuzione di un determinato compito consente di portarlo a termine più rapidamente)

sull'inibizione del comportamento impulsivo (restrizione delle conclusioni sconsiderate e del comportamento senza scrupoli) e sulla capacità di allontanare il piacere immediato (posporre il premio immediato per uno successivo potenzialmente maggiore, consente di spostare l'attenzione sugli scopi di lungo termine).

Tenessen e Cimprich (1995) verificarono che gli studenti di un liceo che disponevano, dalla loro camera, di una vista su un paesaggio ricco di verde mostravano capacità d'attenzione superiore di quelli privi di tale vista. Stesso risultato anche nel caso di vacanze trascorse nella natura selvaggia piuttosto che in città (Hartig, Mang e Evans, 1991).

Ricerche sul lungo periodo condotte da una équipe svedese nelle scuole materne in cui i bambini giocano più frequentemente all'aperto e sotto qualsiasi tempo dimostrarono che questi bambini - a parte migliori condizioni fisiche e più alte difese immunitarie - erano capaci di più alti livelli di attenzione rispetto ai loro coetanei delle scuole materne tradizionali (Dahlgren e Szczepanski, 1998).

In merito alle motivazioni nella vita ed alla capacità di risolvere i problemi personali, un'altra ricerca, eseguita ancora nel quartiere di Chicago (Kuo, 2001), dimostrò che le persone abitanti in case circondate da una ricca vegetazione disponevano di una "energia vitale" più grande e quindi maggiore capacità di soluzione dei problemi di vita quotidiana. La mancanza ovvero la carenza del contatto con la natura rende mentalmente più stanchi.

Il verde e la creatività

Spesso ci chiediamo quale influsso abbia un ambiente ricco di verde sulla creatività. Due ricerche empiriche, una svolta nelle scuole materne svedesi che praticano il metodo "fuori sotto qualsiasi tempo" (Dahlgren e Szczepanski, 1998) e l'altra nuovamente nel quartiere di Chicago (Taylor, Wiley, Kuo e Sullivan, 1998), hanno mostrato che i bambini che trascorrono più tempo a contatto con gli elementi della natura hanno la tendenza a preferire giochi più variegati e creativi, ten-

dono a creare giochi propri rispetto ai loro coetanei che giocano in ambienti meno "verdi", i quali preferiscono giochi basati su regole fisse (per es. calcio e le carte). I giochi creativi sono particolarmente importanti per lo sviluppo del bambino, in quanto aiutano ad accrescere l'immaginazione, il sentimento emozionale e le capacità sociali.

Conclusioni

Perché il verde è così importante per il comportamento dell'uomo? Abbiamo già menzionato alcuni motivi (per es. la strutturazione dell'ambiente e la definizione del suo carattere). Anche l'effetto visivo gioca un suo ruolo, non limitato al colore verde ma esteso alla rigenerazione delle forze mentali.

Queste le caratteristiche ideali dell'ambiente naturale rilevate da Kaplan e Kaplan (1989): il suo fascino (l'attrattiva naturale), la sua complessità (è composto da un gran numero di elementi variopinti), la coerenza (è composto da elementi appartenenti l'uno all'altro), la continuità (dà l'impressione di uno spazio continuo).

Gli psicologi ritengono che piante e vegetazione evocano reazioni positive: il genere umano, per gran parte della propria evoluzione, ha vissuto immerso nella natura e la mancanza di vegetazione è stata storicamente associata a disastri naturali, fame e cattivi raccolti. Nelle società primitive, l'uomo trovava nel folto del bosco e sugli alberi la sicurezza, ovvero il rifugio contro animali selvatici e attacchi dei nemici. Nonostante l'uomo già da tempo viva in città, protetto dalle minacce del periodo preindustriale, non può essere immune da reazioni prodotte dall'evoluzione.

Non possiamo fare a meno del verde naturale.

PhDr. Marek Franěk
Università di Hradec Králové
Facoltà di informatica e management

Literatura / Letteratura

- Coley, R. L., Kuo, F. E. e Sullivan, W. C. (1997): *Where does community grow? The social context created by nature in urban public housing*. Environment and Behavior, 29, 4, 468-492
- Dahlgren, L. e Szczepanski, S. (1998): *Outdoor education: Literary education and sensory experience*. Linköping University, Kinda Education Center.
- Kaplan, R. e Kaplan, S. (1989): *The experience of nature: A psychological perspective*. New York, Cambridge University Press.
- Kuo, F. E. (2001): *Coping with poverty. Impacts of environment and attention in the inner city*. Environment and Behavior, 33, 1, 5-34.
- Kuo, F. E. e Sullivan W. C. (2001): *Environment and crime in the inner city: Does vegetation reduce crime?* Environment and Behavior, 33, 3, 343-367.
- Hartig, T., Mang, M. e Evans, G. W. (1991): *Restorative effects of natural environmental experiences*. Environment and Behavior, 23, 1, 3-26.
- Moore, E. O. (1981): *A prison environment's effect on health care service demands*. Journal of Environmental Systems, 11, 17-34.
- Taylor, A. F., Wiley, A., Kuo, F. E. e Sullivan, W. C. (1998): *Growing up in the inner city: Green spaces as places to grow*. Environment and Behavior, 30, 1, 3-27.
- Taylor, A. F., Kuo, F. E. e Sullivan, W. C. (2001): *Coping with ADD: The surprising connection to green play settings*. Environment and Behavior, 33, 1, 54-77.
- Taylor, A. F., Kuo, F. E. e W. C. Sullivan (2002): *Views of nature and self-discipline: Evidence from inner city children*. Journal of Environmental Psychology, 22, 1/2, 49-63.
- Tenessen, C. M. e Cimprich, B. (1995): *Views to nature: Effects on attention*. Journal of Environmental Psychology, 15, 77-85.
- Ulrich, R. S. (1984): *View through a window may influence recovery from surgery*. Science, 224, 420-421.
- Verderber, S. e Reuman, N. (1987): *Windows, views, and health status in hospital therapeutic environments*. The Journal of Architectural and Planning Research, 4, 2, 120-133.
- West, M. J. (1986): *Landscape view and stress responses in the prison environment*. Nепубликованá M. A. práce. University of Washington, Seattle.

Miroslav Vykydal

Voda a lidé

Dámy a pánové,

možná si říkáte, co nám vlastně tento člověk chce říci na téma „Místo pro člověka“? Proč právě někdo z podnikatelské sféry vstupuje na takové fórum? A co vlastně vede vodárenskou firmu k tomu, že hledá zde jakousi příležitost ke zviditelnění? Jsme všichni zvyklí, že loga firem vidáme na různých shromážděních, kde jsou desítky tisíc někdy i sta tisíce diváků, kteří jsou tím logem uchváteni. A to potom přináší té firmě nepochybně vyšší zisk, více zákazníků a firma logicky touží potom, aby jí (a o ní) vidělo (a vědělo) stále více a více lidí.

Jsou však i události, které nejsou důležité počtem diváků, ale tím, že se konají. Pojem - *Místo pro člověka* - je vlastně bytostně spojen i s oborem, do kterého jsem se já dostal více méně náhodou. Místo pro člověka si člověk hledal ve své historii většinou tam, kde nacházel vodu. Protože věděl, že bez vody nedokáže přežít. Ale brzo zjistil, že voda v sobě obsahuje i řadu symbolů, pro které je dobré, aby se k ní stále vracel. Že není jenom užitečná, ale že je symbolizující, že mu stále něco připomíná. My jsme v naší zemi zažili nedávno dvě povodně a také velmi suché léto a to nás vede ke skromnosti, k pokoře.

Uvědomujeme si to, že všechno, co pro dostatek vody naši předci vybudovali, je vlastně můstkem, který jsme dostali a který opatrujeme. Připomíná nám to, že vody máme stále méně a méně, že ji stále potřebujeme a to nás vede k tomu, že jsou věci, které nás prostě přesahují. Jsou věci, které se nedají změřit délkou jednoho lidského života nebo dokonce délkou jednoho politického funkčního období.

V minulosti, když konšelé ve městě přemýšleli, proč město je neustále sužováno zdravotními epidemiemi, tak dospěli k rozhodnutí, že je potřeba zřídit na náměstí kašnu. A vznikl symbol veřejného statku, něčeho co se všem dává zdánlivě bez zásluhy, co si každý bere, tak jak potřebuje. A o co se dokonce město stará, protože to považuje za důležité pro svůj rozvoj.

Dnes už nechodíme v drtivé většině ke kašně pro vodu, ale chodíme tam pro pocit určitého pohybu. Každý mně asi dáte za pravdu, že když vidíte ve velkém městě nebo i na malé obci vodu, která je v pohybu - třeba v kašně, kterou budovali lidé před sto lety - tak máte takový pocit, že i vy by jste měli hýbat, tak jako ta voda.

A když se naopak unavený člověk dívá na hladinu vody, na klidnou hladinu, ve které se zrcadlí nebe, tak se možná začne dívat někam nahoru, místo toho, aby se díval jen dovnitř do sebe. Tak nás voda vlastně nutí, abychom dělali místo v sobě pro ty druhé, abychom uměli vážit si něčeho, co je tak strašně všední jako je voda a na druhou stranu tak strašně vzácné, co chybí stovkám miliónů lidí na této planetě.

A to nás všechny spojuje. To je také „Místem pro člověka“.

RNDr. Miroslav Vykydal,

Vodárenská akciová společnost, a.s., generální ředitel

(přepis projevu / trascrizione di discorso)

L'acqua e la gente

Signore e signori,

Forse vi chiederete: Ma un rappresentante del mondo dell'economia, che cosa può dire sull'argomento "Il posto per l'uomo"? Perché un imprenditore si fa presente in un ambito come questo? Perché una ditta di impianti idrici si rispecchia in questo progetto? Tutti siamo abbastanza abituati al fenomeno per cui i logo aziendali sono visibili soprattutto là dove si raggruppano decine di migliaia di persone, là dove la pubblicità può avere un effetto sicuro. La logica del commercio oggi richiede senz'altro un profitto sempre maggiore, una pubblicità sempre più efficace e massificata...

Esistono però, e direi per fortuna, anche eventi la cui importanza non sta nel numero dei partecipanti: il loro senso sta già nel fatto che si realizzino. Sento che il progetto "La città dell'uomo" è collegato in maniera essenziale con l'ambiente in cui opero.

L'uomo da sempre si è cercato un posto da abitare nelle vicinanze delle risorse idriche: sapeva molto bene che senza acqua non poteva sopravvivere. L'acqua perciò, come una necessità e una condizione sostanziale di vita, nella cultura umana ha acquistato profondi simbolegie. L'acqua non è una mera necessità, una cosa semplicemente utile: essa ci ricorda qualcosa di più grande, ci avvicina al mistero stesso della vita. Noi, nel nostro paese abbiamo vissuto di recente, nell'arco di pochi anni, due alluvioni catastrofiche (nel 1997 e 2002) e un'estate molto arida: tali esperienze ci insegnano l'umiltà.

E siamo ben coscienti che tutte le strutture che oggi ci facilitano l'accesso alle risorse d'acqua e, ce ne garantiscono una scorta discreta, sono per noi come un ponte di connessione con le generazioni precedenti, sono un dono che abbiamo ricevuto per custodirlo e un testimone da passare alle generazioni future. Sono realtà che non si misurano sulla base della lunghezza di una vita umana, né tanto meno dalla lunghezza di un periodo elettorale. Il fabbisogno d'acqua cresce e le sue riserve si accorciano: è un problema che trascende notevolmente i nostri orizzonti.

In passato, quando nelle città medioevali i cittadini hanno cercato di affrontare il problema delle epidemie e dell'igiene, spesso la giunta ha deciso di costruire un pozzo pubblico o una fontana. Così è nato uno dei simboli della nostra civiltà: un bene destinato a tutti che si offre apparentemente gratis: in questo caso, lo è l'accesso pubblico alla sorgente d'acqua da cui ciascuno può attingere secondo le proprie necessità. E' un bene curato istituzionalmente, un bene che serve allo sviluppo della comunità. Oggi, la maggior parte di noi non va più a prendere l'acqua dai pozzi situati nel centro dell'ambiente urbano. Ma le fontane hanno per noi sempre un'attrattiva: lo scorrere d'acqua limpida affascina, suscita in noi sensazioni e desideri di dinamismo, di movimento, di purezza. E quando l'uomo contempla, in uno squarcio di natura, un lago, un pelo d'acqua tranquillo, può afferrare un riflesso di cielo, può cominciare a guardare in alto, al di fuori di sé.

L'acqua, con la sua simbologia vitale, ci insegna a guardare l'altro, a far posto agli altri nel nostro cuore, ad apprezzare il valore delle cose apparentemente ovvie come appunto l'acqua può sembrare: quell'acqua che a centinaia di milioni di abitanti su questa terra manca desolatamente.

Ecco, l'esempio dell'acqua ci fa scoprire la fratellanza universale, nella comune ricerca del posto degno per l'uomo.

RNDr. Miroslav Vykydal,

Direttore generale dell'Associazione Impianti Idrici, s. r. l.

Milena Flodrová

Jak může přispět názvosloví ulic, náměstí a veřejných prostranství ke kulturní a duchovní dimenzi lidské pospolitosti ve městě

Jedním z příznačných symptomů zdravého města je jeho růst. Lidé se totiž možná i zcela podvědomě usazují ve městě, kde se - kromě jiného - dobře cítí. Každé město má svou atmosféru, svůj ráz a svého *genia loci* vytvářeného mnohdy zcela nepostřehnutelnými a jen těžce definovatelnými drobnostmi. Jednou z nich je bezesporu také názvosloví ulic, náměstí a veřejných prostranství vůbec, byť se to zdá být na první pohled věci nenápadnou a všední. Stačí však, aby z různých příčin byl systém jeho názvosloví narušen, či dokonce zničen a důsledky se objeví takřka okamžitě, a to ve vzniklém chaosu a z něho pramenícího neklidu, pocitu nejistoty a následného podvědomého strachu.

Uliční názvosloví se objevuje už v počátcích středověkých měst, ať už šlo o města vzniklá pozvolným vývojem nebo založená jediným zakládacím aktem. Města vzniklá mají vždy nepravidelný a různorodý půdorys, uliční síť je vytvořena praktickou zkušeností a užítkovostí, zatímco města založená tvoří především centrální čtvercové nebo obdélné náměstí, do něhož ústí rovné a pravidelně vedené ulice. Teprve při samém okraji města zejména pak pod vlivem živelnější zástavby vznikají nepravidelné okrajové části. Ale ať už se jedná o město prvního či druhého typu, každé časem dojde k tomu, že si významná místa a veřejná prostranství pojmenuje. Jinak tomu nebylo ani ve středověkém Brně. Už na konci 13. století (1293) se mluví o Starém náměstí či tržišti (*forum Antiquum*), Dolní ulici (*platea Inferioris*) jméno má i dodnes stojící Měnínská brána (*porta Menesensis*). Názvy pěti brněnských hlavních bran (Brněnská, Veselá, Běhounská, Měnínská a Židovská) daly také jména i čtyřem městským čtvrtím v hradbách, takže je přesně vymezena čtvrt Brněnská, Veselá, Běhounská a Měnínská. Čtvrtí, jež se sice nacházela v blízkosti Židovské brány byla skutečně osídlená Židy, tvořila však jen část Měnínské čtvrti. Základní orientace byla tedy dána. Protože však od bran na tržiště vedly hlavní komunikace, jež byly někde příčně propojeny, bylo třeba i je rozlišit názvem a tento název propojit s názvem tržiště. Tržiště, na rozdíl od ulic nesla názvy především po zboží, jež se na nich prodávalo (Rybný trh, Hrnčířský trh, Kurný trh, Uhelný trh), popř. podle polohy ve městě (Horní trh, Dolní trh). Dá se říci, že to byly názvy tak říkajíc užité a ryze orientační, jež nesly i samotné ulice středověkého Brna. Např. podle polohy ulice (Za radnicí, U kostela sv. Jakuba, Mezi bohatými krámy), vzhledu (Malá, Široká), dominujícího řemesla osídlení (Sedlářská, Ostružnická, Zámečnická), či jinými sociálními vrstvami (Měšťánská, Panská, Panenská), náznakem bezvýznamnosti (Kozí, Psí, Žabí), směřováním k té či oné bráně (Brněnská, Veselá, Židovská, Měnínská, Běhounská) apod. Tento řád přinášel obyvatelům i návštěvníkům města pocit určitého bezpečí, protože se bylo možno pohodlně v celém jeho areálu orientovat a nehrozilo proto beznadějně bloudění. Navíc se časem měšťánské domy začínaly označovat různými symboly a znameními, aby se z nich zejména v renesanční době vyvinula krásná zdobná a mnohdy umělecky cenná domovní znamení. I to byl podvědomý čin a příspěvek ke klidu ve městě, navíc kulturně a umělecky přínosný.

Až do roku 1770 nebyly domy ve městech číslovány a vystačily si s domovními znameními. Nicméně s prudkým rozvojem a nárůstem průmyslu, který způsobil velký příliv lidu jako pracovních sil do měst

(a tedy i do Brna), docházelo rovněž k výraznému rozšíření výstavby především za hradbami a v přilehlých předměstských obcích a čtvrtích. Ulice vyrůstaly velmi rychle a orientace mezi nimi vyžadovala úpravy dosavadních řádů. Od roku 1770 musely být podle císařského nařízení veškeré domy a budovy očíslovány a ulice a veřejná prostranství dostala i stálejší tvary názvů, jež už nešlo libovolně modifikovat. Nicméně obsahově se stále ještě opakoval starý rejstřík názvoslovných témat orientačních a užítkových, který zatím ignoroval pojmenování v dnešním širokém slova smyslu.

Prvním - tématicky zcela novým - názvem v Brně bylo pojmenování po významné osobnosti. Tím se do uličního názvosloví dostal nový prvek tzv. honorifikační dedikace. Stalo se to 11. 9. 1836 a šlo o název „Ferdinandstrasse“ (Ferdinandova), který dostala ulice do té doby pojmenovaná dvěma názvy, Sedlářská a Židovská. Nové pojmenování se stalo součástí oslav otevření nově přestavěné Židovské brány, která se souhlasem samotného císaře Ferdinanda V. Dobrotivého, směla nést jeho jméno, a to spolu s ulicí, která z ní vycházela a vedla na tehdejší Velké náměstí (dnes nám. Svobody). Tehdy šlo o počtu, jež prokázal císař městu, když mu dovolil užít jeho jméno v názvosloví. Velmi brzy se však ujal názor, že město samo může tímto způsobem počtít osoby a osobnosti, které se výrazně zapsaly do dějin. A zrodil se zcela nový fenomén.

Název ulice a veřejného prostranství už nebyl je výlučnou orientační pomůckou, ale stal se od poloviny 19. století i kulturně politickou záležitostí. Od tohoto okamžiku totiž lze sledovat hodnotový rejstřík té které doby i v tak všední oblasti jako je uliční názvosloví. Názvy ulic a veřejných prostranství se totiž staly - a to nejen v Brně - jakýmsi zrcadlem kulturní a duchovní dimenze lidské pospolitosti ve městě. V Brně se k tomu přidružil i problém zosťující se národnostních střetů, které mnohdy nalézaly výraz právě v pojmenování ulic a veřejných prostranství. Příkladů je mnoho. Pojmenovat po někom ulici se stalo jedním z nejvyšších uznání, jež se mu mohlo dostat a není divu, že od doby druhé poloviny 19. století až do konce I. světové války v roce 1918 převažovaly proto v názvech brněnských ulic osobnosti světové i místní německé kultury a politiky. Během samotné války pak dokonce především osobnosti s válkou a císařským dvorem úzce spojené, ať šlo o členy císařské rodiny, generály, válečné hrdiny a ideology válečných cílů. To se samozřejmě změnilo se vznikem Československé republiky, neboť nebylo nadále možno honorifikovat to, proti čemu vedl český národ úporný boj. A tehdy došlo k tomu, co od oné chvíle stojí po boku všem politickým změnám: strhávání uličních štítů a tím přejmenování ulic, náměstí, a veřejných prostranství. Je to živelný projev pospolitosti obyvatel v tom kterém historickém okamžiku a zabránit mu je takřka nemožné. A tak se ve vypjatých historických zvratech obyčejný název ulice - jindy spíše jen opomíjený a mnohdy ani nevnímaný v každodenním shonu - stává revolučním projevem. Je ovšem třeba dodat, že tento fenomén se týká především osobností v názvech ulic, příp. dat nebo honorifikace některých událostí. Názvy, které vyjadřují polohu, směr, charakter či vzhled té které ulice, zůstávají beze změny a procházejí všemi zvraty bez potíží.

Nicméně i názvy ulic a veřejných prostranství po osobnostech slouží k nenásilné výchově občanů toho kterého města, a tudíž i Brna. Je jim třeba rozlišit (a občany naučit rozlišovat) ony trvalé hodnoty od těch, které odpovídají toliko ideologiím různých epoch společenských. Jména jako Bach, Beethoven, Goethe, Haydn, Mozart, ale i Glinka, Puškin, Musorgskij, Čajkovskij aj. mají své místo v uličním názvosloví

Brna. Nelze však udržovat názvy po osobnostech a událostech s glorifikací válek, represemi a násilím páchaným navíc ve jménu pochybných ideálů.

A ještě jeden důležitý úkol uliční názvosloví má: vracet se ke starým místním názvům a tím vytvářet pouto mezi samotným místem a jeho historií tak, aby obyvatelé vycítili onu sounáležitost se svým městem a našli k němu pozitivní vztah. Nemusí jít vždy jen o jména polních tratí, na nichž se ulice nalézají, ale i o místní vzácné osobnosti a události, někdy neprávem zapomínané, na něž mohou být současní obyvatelé právem hrdí. I z takovýchto kořenů poznání může vyrůst pocit sounáležitosti a bezpečí, což opět vede k pozitivnímu vztahu vůči městu, v němž žije lidská pospolitost. Je proto třeba mít na paměti ono nenápadné, ale důležité spojení stránky oné hodnotové dokumentace té které doby se stránkou orientační, jež v sobě spojuje právě názvosloví ulic a veřejných prostranství.

Milena Flodrová, historička a publicistka

Denominazione delle strade e dei luoghi pubblici come immagine della dimensione culturale e spirituale della umanità

Uno dei sintomi tipici di una città sana è la sua crescita. Ogni città ha la sua atmosfera ed il suo *genius loci*, composto da tutto un insieme di dettagli difficilmente definibili e poco evidenti.

Uno di questi è anche la denominazione delle strade, piazze e luoghi pubblici.

Basta però che per vari motivi questo sistema sia disturbato oppure persino distrutto e le conseguenze vengono fuori quasi immediatamente dal così creato caos, da cui derivano irrequietezza e sensazione di insicurezza.

Le denominazioni delle strade si notano già agli inizi delle città medioevali, città fondate o per sviluppo graduale o in un unico atto. Le prime hanno sempre pianta irregolare ed eterogenea, la rete delle strade è creata dalla praticità e dalla utilità. Le seconde sono create soprattutto in base alle piazze centrali quadrate o dalle piazze retangolari nelle quali sfociano strade dritte e regolari.

Che si tratti di uno qualsiasi di questi due tipi, si deduce in ogni caso che i luoghi importanti e quelli pubblici assumono comunque un nome. Anche nella Brno medioevale non è andata diversamente. Già alla fine del XIII sec. (1293) si parla di una 'Piazza Vecchia' o di 'mercato vecchio' (*Forum Antiquum*), 'Strada Inferiore' (*Platea Inferioris*) ed anche la tuttora esistente *Měnínská brána* (*Porta Menensis*) conserva ancora il suo nome. I nomi delle cinque porte principali di Brno (*Brněnská*, *Veselá*, *Běhounská*, *Měnínská* e *Židovská*) hanno denominato anche i quartieri all'interno delle fortificazioni. L'orientamento fondamentale era già stabilito. Poiché dalle porte verso il mercato affluivano le comunicazioni principali era necessario distinguerle con un nome da collegare con il nome del mercato. Quest'ultimo, a differenza delle strade, prendeva il proprio nome dalle merci che vi si vendevano (del pesce, delle terrecotte, del pollame, del carbone) ed eventualmente a seconda della posizione in città (mercato superiore ed inferiore). Si può dire che fossero nomi utilizzati per favorire l'orientamento, nello stesso modo dei nomi delle strade della Brno medioevale. Questo sistema apportava agli abitanti ed ai visitatori della città sensazione di sicurezza perché era possibile orientarsi confortevolmente in tutta la zona e non si correva il rischio di errare invano. In più, nel frattempo, le case cittadine avevano cominciato ad essere segnalate da vari sim-

boli, affinché da qui fino al Rinascimento nascessero dei bei fregi, preziosi ed artisticamente validi delle abitazioni.

Con il rapido sviluppo e la crescita dell'industria che ha causato un'ondata di persone in qualità di forza lavoro, nelle città (e anche a Brno) sono cresciute le costruzioni fuori dalle mura e negli isolati. Le strade crescevano molto rapidamente e l'orientamento richiedeva modifiche del sistema fino ad allora esistente. Dall'anno 1770 tutte le abitazioni, secondo l'ordine imperiale, dovevano essere numerate. Le strade hanno preso nomi più duraturi che non potevano essere più liberamente modificati. Nonostante ciò comunque si ripetevano soprattutto le denominazioni della vecchia planimetria nell'orientamento e nell'utilità. Una denominazione tematicamente nuova veniva dal nome di personaggi di rilievo. Con questo è entrato nelle denominazioni delle strade una nuova caratteristica, cosiddetta 'delle onorificenze'. A Brno per la prima volta ciò è accaduto l'11 settembre 1836; si tratta della denominazione 'Ferdinandstrasse' (Ferdinandova). La nuova denominazione si è avuta in parte anche in occasione della festa dell'apertura del ricostruito Cancellone Ebraico (*Židovská brána*), denominazione con cui era d'accordo anche lo stesso Ferdinando V. Di buon cuore doveva portare il suo nome, così come la strada che da questa partiva e portava alla Piazza Grande (*Velké náměstí*, oggi Piazza Svobody). Si trattava per lo più di un onore quando l'imperatore passava per la città e permetteva l'utilizzo del suo nome. Presto nacque da ciò l'idea che la città stessa potesse allo stesso modo elencare persone e personalità che fossero da mantenere nella memoria comune. E da qui nacque un fenomeno completamente nuovo.

La denominazione delle strade e dei luoghi pubblici non consisteva più soltanto in un aiuto orientativo, ma divenne dalla metà del XIX secolo anche una questione politico-culturale. Da quel momento si cominciò ad attribuire le onorificenze assegnate a quel tempo anche in un settore così comune come i nomi delle strade. I nomi divennero lo specchio della dimensione culturale e spirituale dell'uomo nella città. A Brno si associò a questo il problema dell'aumento delle lotte all'interno delle diverse nazionalità e come diretto risultato di ciò ci furono cambiamenti nei nomi delle strade. Gli esempi sono molteplici. L'assegnazione di un nome di una persona ad una piazza o ad una strada diventa uno dei più alti riconoscimenti che si potesse ottenere. Dalla seconda metà del XIX secolo fino alla fine della prima guerra mondiale prevalevano nella denominazione delle strade di Brno personaggi della cultura e della politica tedesca. Durante la guerra erano utilizzati nomi strettamente legati alla guerra e alla corte imperiale viennese. Questo è naturalmente cambiato con la fondazione della Repubblica Cecoslovacca. Quella volta si trattava di ciò che da quel momento avrebbe accompagnato tutti i cambiamenti politici: l'abbattimento delle targhe indicanti i nomi di strade, piazze e luoghi pubblici. E così in questi estremi cambiamenti storici l'assegnazione di un nome comune alle strade divenne un'espressione rivoluzionaria. E' comunque da aggiungere che questo fenomeno riguarda soprattutto i nomi di personalità, date storiche e memorie di alcuni eventi. I nomi originari indicanti posizioni, direzioni, nonché carattere e aspetto di alcune strade rimangono però inalterati e sopravvivono ai cambiamenti senza difficoltà alcuna. Le denominazioni delle strade e dei luoghi pubblici derivanti da nomi di personalità servono anche all'educazione non forzata dei cittadini della città. E' utile distinguere i valori permanenti dai valori che riguardano le ideologie delle varie epoche. Non possiamo mantenere i nomi di personaggi dubbi, dei successi e delle glorie della guerra, repressi o la violenza insita nel nome degli ideali dubbi. D'altronde però, i nomi di compositori di musica quali Bach, Beethoven, Goethe, Haydn, Mozart, Glinka, Puskin, Mugorgskij e altri, hanno di sicuro il suo posto nella nostra città.

E abbiamo ancora un compito importante: tornare ai vecchi nomi locali e così creare un legame tra i luoghi stessi e la loro storia in modo che gli abitanti possano sentire l'affiatamento con la propria città e vi possano instaurare un rapporto positivo. Non si deve trattare soltanto dei nomi di quartieri dove si trovano le strade, bensì anche di precisi personaggi ed eventi a volte ingiustamente dimenticati, dei quali i cittadini contemporanei possano essere orgogliosi. E anche da queste radici di sapienza può crescere il senso della solidarietà e della sicu-

rezza, che porta di nuovo ad un rapporto positivo con la propria città dove vive la comunità umana. E' per questo motivo che è importante ricordare quel collegamento non evidente ma importante tra la documentazione dei valori di un'epoca ed il lato orientativo che in sé collega proprio le denominazioni delle strade e dei luoghi pubblici.

Milena Flodrová, si occupa di storia e di pubblicistica

Záběr z výstavy v Olomouci, říjen 2004 / Mostra nella Galerie G, Olomouc, Ottobre 2004

Marcello Franca

Žlutá barva

*„Pokud si mne ochočíš, můj život se rozzáří...
Obilné pole pro mne dosud nemělo žádný smysl,
ale tvé vlasy jsou jako zlato,
a tak mi žlutá barva polí bude připomínat tebe
To, co tím získám, je ta zářivá barva zralého obilí, řekla liška...“*

Antoine De Saint-Exupéry, „Malý princ“

Fotografie bývá považována za objektivní výrazový prostředek, jenž je schopen zachytit skutečnost tak, jak je, bez možnosti překonat zobrazení toho, co sleduje. Ale oko fotoaparátu a jeho zorný úhel nejdou tak do široka, jako náš zrak, a nejsou přímo spojené se samostatným mozkiem, jaký máme my. Je to zvláštní, ale právě z těchto omezení pramení výborné komunikační a evokační schopnosti fotografie, která, aby tato omezení překonala, nutí náš mozek, prostřednictvím našeho zraku, k souhrnné zrakové elaboraci, rychle identifikující hlubokou a skutečnou povahu věcí, a ukazuje v obraze obsaženém ve vymezeném obdélníku realitu, konečně očištěnou od falešných signálů, které ji často obklopují a skrývají její pravou podstatu. Fotografie tak překonává to, co je viditelné, aby se stala subjektivním sdělovacím prostředkem našeho způsobu vidění věcí.

Intenzivně jsem prožíval dny strávené v Olomouci. Neustále jsem se procházel po ulicích, někdy jsem sledoval dráhu osob nebo studentů (je jich tu spousta), kteří mizeli za rohem nebo v průchodu, který vede na dvůr, a ten mě dovedl na ukryté schodiště, vytesané do starých hradeb, obklopujících město, až do parku rozkládajícího se podél řeky Moravy. Zdi s oprýskanou omítkou nebo barevné plochy uspořádané podle tvarů průčelí až k okapům, nebo k spojovacím bodům vodovodního či plynového potrubí, otvory ve zdech a kontrolní skříňky soustav sloužících k odvodu odpadního potrubí nebo pro ventilaci, až k portálům, klikám a oknům.

Pak průhledy podél ulic a náměstí se sochami a fontánami až k orloji a věži radnice, která se nad ním tyčí. A lidé, kteří vyplňují ulice a výhled, hrnoucí se do pole hledáčku a naráz mizející v pozdních odpoledních prvních květnových dnech. Vědomí, že viditelná realita je v každém okamžiku tak křehká a proměnlivá a že především neexistuje jistota, že v budoucnu se tato realita ještě jednou zviditelní v našich očích stejným způsobem, v nás vyvolává nadšení a nervozitu a zároveň nezadržitelný pocit štěstí, když se nám podařilo zastavit ony okamžiky života s nadějí, že můžeme, ale zejména že dovedeme ostatním v budoucnu sdělit to, co jsme viděli a zažili. Když jsem odjížděl, myslel jsem na to, že až se vrátím, někdo se mě zeptá: co spojuje Olomouc a Rimini? Sluneční světlo nám umožňuje vidět realitu, která nás obklopuje, oživuje život, je klíčem k pochopení každého místa a každé věci a každou věc, ať je vytvořena člověkem nebo přírodou, interpretuje. Barvou, která je odjakživa asociována se slunečním světlem, je žlutá, jež září víc, než jakákoli jiná barva, vyzařuje a odráží se navozující štěstí a pokoj v duši. Je to barva otevřené mysli, upřímné ke světu a k ostatním.

A toto světlo je to, co spojuje dvě tak vzdálená místa, světlo, které se v přírodě stává symbolicky barvou: žluť moravských kopců a žluť jadranských janovců.

V pozadí této barvy jsou dvě města, dva státy, dvě vzdálené země, ale zejména tam jsou dva lidé, kteří ve žluté barvě, symbolu spirituální jasnosti ducha, razícího si cestu kupředu myšlenkami i činy, plného naděje a optimismu vůči budoucnosti, nacházejí důvod k tomu, aby se setkávali, poznávali, komunikovali a rostli společně a lépe tak chápali ostatní i sebe sama při ochraně svých historických, sociálních a kulturních specifik, aby pěstovali společné hodnoty práce, solidárnosti a míru. Navštívil jsem vaši vlast, abych našel svoji vlastní, obdivoval jsem vaši krajinu, abych objevil tu svou, cestoval jsem vaší zemí, abych poznal svou. Každý z nás stále hledá sebe sama, ale abychom lépe porozuměli sobě samým, realitě a lidem, kteří nás obklopují, je užitečné a nezbytné opustit vlastní realitu, objevující nové horizonty, a na nich potkávat další lidi, kteří stejně jako vy jdou stejnou cestou, na jejímž konci se všichni navracíte do své země, do svého města, do svého domova, k nejhlubším a upřímným citům osob, které milujeme, a navracíte se s větší znalostí a vědomím hodnoty věcí a citů, které nás každodenně obklopují a které nejsou a nesmí nikdy být považovány za samozřejmé, nebo hůře, zbytečné. V den našeho návratu domů nám vzpomínky dávají poznat, co jsme prožili, lidi, které jsme potkali, slova, která jsme vyslechli a věci, které jsme viděli. Zda skutečně stálo za to prožít tuto zkušenost, to vyjde najevo z toho, jak bude tato zkušenost zaznamenána v naší mysli a vyprávěna ostatním, neboť z paměti a z vyprávění vyvstane její skutečná a hluboká podstata.

architekt Marcello Franca, Pesaro

Giallo diventa oro

*“Se tu mi addomestichi, la mia vita sarà come illuminata...
I campi di grano non mi ricordano nulla...
Ma tu hai dei capelli color dell'oro...
Il grano, che è dorato, mi farà pensare a te...
Ci guadagno, disse la volpe, il colore del grano.“*

Antoine De Saint-Exupéry, „Il Piccolo Principe“

Si ritiene che la fotografia sia un mezzo di espressione oggettiva capace solo di cogliere la realtà così com'è, incapace cioè di andare oltre la rappresentazione di ciò che vede. Ma l'occhio della camera da presa, ed il suo angolo visivo, non sono così ampi come la nostra vista e non sono direttamente collegati ad un cervello autonomo come il nostro. Stranamente, proprio da questi suoi limiti, scaturiscono le grandi capacità di comunicazione ed evocazione della fotografia che, per superarli, costringe il nostro cervello, tramite i nostri occhi, ad una elaborazione visiva sintetica identificando rapidamente la profonda e vera natura delle cose e rappresentare, nell'immagine contenuta in un rettangolo finito, una realtà finalmente depurata dai falsi segnali che spesso la circondano e che ne nascondono l'essenza. La fotografia supera così ciò che è visibile per divenire un mezzo di comunicazione soggettivo del nostro modo di vedere le cose.

Ho vissuto intensamente i miei giorni ad Olomouc, camminando continuamente per le strade, a volte seguendo il tragitto di persone o studenti (molti) che scomparivano dietro ogni angolo o dentro un porto-

ne che conduceva ad un cortile che a sua volta mi portava per una segreta scala, incavata nelle antiche mura che circondano la città, sino al parco lungo il fiume Morava.

I muri scrostati o le campiture di colore ordinate per elementi di facciata sino alle condotte dei pluviali od ai nodi di attacco delle condotte idriche e del gas; gli sportelli nei muri e le cassette di ispezione degli impianti o di aerazione dei condotti di scarico o ventilazione fino ai portoni, alle loro maniglie ed alle finestre.

Poi le sequenze prospettiche lungo le strade e le piazze con le sculture e le fontane sino al grande orologio ed alla torre campanaria del municipio che la sovrasta. E la gente che riempie le strade, che occupa le prospettive, che invade il campo dell'obiettivo e che improvvisamente scompare in un tardo pomeriggio dei primi giorni di maggio. La consapevolezza che in ogni istante la realtà visibile sia così fragile e mutevole e che soprattutto non ci sia la certezza che possa tornare ad essere così visibile nel futuro dei nostri occhi ci rende appassionati e nervosi e nello stesso tempo presi da una incontenibile felicità nel fermare quegli istanti di vita con la speranza di potere, ma soprattutto sapere, comunicare domani agli altri ciò che abbiamo visto e vissuto. Alla partenza ho pensato che al mio ritorno qualcuno mi avrebbe domandato: che cosa unisce Olomouc a Rimini? La luce del sole rende visibile la realtà che ci circonda dando vita alla vita, diventando la chiave di lettura per comprendere ogni luogo ed ogni cosa, in quanto di quel luogo o di quella cosa, sia naturale o costruita dall'uomo, essa ne è l'interprete. Il colore associato da sempre alla luce del sole è il colore giallo, che brilla più di ogni altro colore; esso si irradia e si riflette stimolando la felicità e la serenità della mente; è il colore di un intelletto aperto e sincero verso il mondo e verso gli altri.

Ed è questa luce ciò che unisce due luoghi così lontani, una luce che nella natura diventa simbolicamente un colore: il giallo delle colline della Moravia ed il giallo delle ginestre dell'Adriatico.

Dietro a questo colore ci sono due città, due paesi, due terre lontane ma soprattutto ci sono due persone che nel colore giallo, simbolo

della chiarezza spirituale di un'animo che avanza nel pensiero e nell'azione, pieno di speranza e di ottimismo verso il futuro, trovano motivo di incontrarsi e di conoscersi, per comunicare e crescere insieme, per capire meglio gli altri e se stessi nella salvaguardia delle proprie peculiarità storiche, sociali e culturali, per fare crescere i valori comuni del lavoro, della solidarietà e della pace. Ho visitato il Vostro paese per ritrovare il mio Paese, ho ammirato i Vostri paesaggi per ritrovare i miei paesaggi, ho attraversato la Vostra terra alla ricerca della mia terra, mi sono immerso nelle Vostre città per riscoprire la mia città.

Ognuno di noi è sempre alla ricerca di se stesso; ma per capire meglio se stessi, la realtà e le persone che ci circondano è utile e necessario uscire dalla propria realtà alla scoperta di nuovi orizzonti lungo i quali incontrare altre persone che come te stanno compiendo lo stesso cammino per ritornare poi, tu e loro, alla propria terra, nella propria città, nella propria casa, agli affetti più profondi e sinceri delle persone che amiamo ma con una maggiore conoscenza e coscienza del valore delle cose e dei sentimenti che ci circondano ogni giorno e che non sono o devono essere mai considerati scontati o, peggio, inutili. Il giorno del nostro ritorno a casa i ricordi ci faranno capire ciò che abbiamo vissuto, la gente che abbiamo incontrato, le parole che abbiamo ascoltato e le cose che abbiamo visto e se di fatto è valsa la pena vivere quell'esperienza emergerà da come verrà ricordata nella nostra mente e raccontata agli altri perché dalla memoria e dal racconto emergerà la sua vera e profonda essenza.

Le musiche del video sono del mio amico Tommaso, il mio sapere vedere le cose è del mio maestro Michele, la forza dell'amore che ho dentro è della mia compagna Federica mentre chi mi ha donato la vita ed insegnato a sentire con il cuore è stata mia madre Bruna. Ma è alla memoria di mio padre Duilio che voglio dedicare questo mio viaggio e l'incontro con Voi, che come Lui, resterà dentro di me, per sempre.

Architetto Marcello Franca, Pesaro

Daniela Brůhová, Eva Trizuljaková, Emmanuele Moretti, Francesca Possenti, Stefano Teodorani, Marcello Franca

Tomáš Drobný

Jak architektura ovlivňuje kulturu života v regionu

Otázku, kterou zahrnuje název tohoto příspěvku, jak architektura ovlivňuje kulturu života v regionu, lze zodpovědět z mnoha pohledů. Je možné ocitovat verše inspirované úchvatným zážitkem vyvolaným působením architektonického díla, promítnout obraz znázorňující vedutu města, stejně jako přednést poučku ze studijních textů oborů dějin umění nebo architektury. Ještě jiný pohled se nabízí z perspektivy veřejné správy a lidí, kteří ji vykonávají. Nemyslím si, že mohu nabídnout nová a provokativní tvrzení či hypotézy. Pokusím se spíše připomenout několik běžných, všeobecně známých skutečností.

Architektura a urbanismus ovlivňují kulturu života, myšleno v nejširším slova smyslu, jak svojí funkcí utilitární, tak estetickou.

Architektura a urbanismus v této části Evropy řeší konkrétní požadavky a nároky společnosti od vrcholného středověku. Významným způsobem do tváře krajiny a především podoby lidských sídel zasáhla kolonizace a překotné zakládání nových měst ve 13. století. Svoji podobu městskému životu vtiskl ideální obraz *Civitas Dei* sv. Augustina stejně jako rozvinuté právní vztahy. Rytmus každodennímu životu vtiskla lidská obydlí, ve kterých se měšťan zrodil, kostely, které jedince uvedly do pozemského i duchovního společenství, veřejná prostranství, náměstí - místa trhu, která symbolizovala ekonomickou aktivitu, radnice, území práva, spravedlnosti a samosprávy i hřbitovy, místa posledního odpočinku tělesných ostatků člověka. Jak odlišnou úroveň koncepty našich sídel mohou mít lze zřetelně pozorovat na realizaci dnes památkově chráněné brněnské okružní třídy z 19. století a sídlištní zástavby na okrajích našeho města z období od konce 60. let 20. století.

Architektura je také prostředkem komunikace mezi tvůrcem a stavebníkem na straně jedné a celou společností na straně druhé. Přičemž podíl stavebníka a architekta na výsledné podobě díla je v různých dobách rozdílný. Výsledek vyjadřuje ideje, které se pokusily nalézt odpověď na otázky, jež byly formulovány v době vzniku stavby.

Architektonická díla tedy nejen vyjadřují názory tvůrců a objednatelů, nýbrž jejich podněty vyvolávají reflexi širší veřejnosti a stávají se základem, na kterém také spočívá soudržnost i značně diferencované společnosti.

Významným fenoménem architektonických děl je jejich relativní trvanlivost. Kvalitní objekty často přežívají své tvůrce a stavebníky i kulturní prostředí a dobu, ve které vznikly. Po desetiletích a staletích se hmotná ztvárnění někdejších vzepětí lidského ducha stávají kulturními památkami. Posun ve vnímání architektonických památek se projevuje například ve způsobu jejich využití. Koncerty staré hudby, výstavy, lidové slavnosti, šermířská či divadelní představení zpravidla vznikají z významného podnětu působení památek a jejich souborů. Není možné pominout vizuální umělecké projevy - fotografie a především film.

Kulturní dopad působení památek architektury by nebyl úplný, kdybychom opomenuli jejich uplatnění v každodenním životě všedním i svátečním, ve sféře služeb a v turistickém ruchu. Jsou využívány pro

uspořádání společenských setkání i soukromých oslav. Například romantika novogotického zámku v Lednici je častou kulisou pro konání svateb. Známa vila Tugendhat od architekta Ludwiga Miese van der Rohe, soudobými architekty odsuzována jako snobská stavba vymykající se sociálnímu programu brněnského funkcionalismu, následně ovlivnila generace architektů při vytváření moderního obytného prostoru. Výjimečnost tohoto domu byla využita při politických jednáních před dvanácti lety, kdy zde byla učiněna dohoda o rozdělení Československa.

Kvalita mnohých architektonických památek uchvacuje pozdější pozorovatele do té míry, že vyprovokuje zájem o hlubší poznání doby a okolností jejich vzniku, osudů tvůrců i majitelů a původního využití. Památky židovské a německé architektury na území města Brna a celého kraje se výrazně projevily při vyvolání vlny zájmu současných obyvatel na poznávání nedávné minulosti tohoto území. Dnešní Brňané nalézají vztah ke svému městu a obnovují úctu k tvořivosti jeho někdejších obyvatel. Výsledkem je nejen obnova kulturního dědictví a jeho ochrana prostřednictvím oficiálního prohlášení za kulturní památky, ale i objevování cest porozumění a tolerance a vytváření lepších vztahů s našimi sousedy a přáteli.

Mgr. Tomáš Drobný,
vedoucí odboru kultury a památkové péče Jihomoravského kraje

Come l'architettura influenza la cultura del vivere nella regione

Alla domanda, che è compresa nel titolo del presente intervento, come l'architettura influenza la cultura del vivere nella regione, è possibile rispondere da molti punti di vista. È possibile citare i versi ispirati dall'entusiasmante esperienza evocata da un'opera architettonica, proiettare un'immagine rappresentante la veduta di una città, così come presentare un assioma tratto da libri di storia dell'arte o di architettura. Un altro punto di vista è offerto dalla prospettiva dell'amministrazione pubblica e delle persone che vi lavorano. Non credo di poter offrire nuove e provocatorie asserzioni o ipotesi. Tenterò piuttosto di ricordare alcuni fatti generali, comunemente noti.

L'architettura e l'urbanesimo influenzano la cultura del vivere, pensata nel più ampio significato, sia per la loro funzione utilitaristica, sia estetica.

L'architettura e l'urbanesimo in questa parte d'Europa cercano di risolvere le questioni e le esigenze concrete della società a partire dal culmine del Medioevo. In modo rilevante è intervenuta nel volto del paesaggio, e soprattutto nell'aspetto degli insediamenti umani, la colonizzazione e la frettolosa costruzione di nuove città nel XIII secolo. Alla vita cittadina impresse il suo aspetto l'immagine ideale della *Civitas Dei* di S. Agostino, così come gli sviluppati rapporti giuridici. La vita quotidiana ricevette il ritmo dalle dimore della gente, nelle quali il cittadino nasceva, dalle chiese, che introducevano l'individuo nella società laica e spirituale, dagli spazi pubblici, dalle piazze - luoghi di mercato che simboleggiavano l'attività economica, dal municipio, dal diritto territoriale, dalla giustizia e dalle amministrazioni locali e dai

cimiteri, luoghi dell'ultimo riposo delle spoglie umane. E' possibile osservare in modo palese quale diverso livello possano avere le concezioni dei nostri insediamenti, nella realizzazione della circonvallazione di Brno del XIX secolo, oggi sotto protezione dei Beni Artistici, e degli insediamenti residenziali nella periferia della nostra città, del periodo a partire dalla fine degli anni Sessanta del XX secolo.

L'architettura è il mezzo di comunicazione fra l'ideatore e il costruttore da una parte e tutta la società dall'altra. E la partecipazione del costruttore e dell'architetto all'aspetto finale dell'opera è differente nei vari periodi. Il risultato esprime le idee che hanno tentato di trovare una risposta alle domande che furono formulate al momento in cui sorse la costruzione.

Le opere architettoniche quindi non solo esprimono le opinioni degli ideatori e dei committenti, ma i loro soggetti sollevano la riflessione del vasto pubblico e diventano la base sulla quale si fonda la coesione di una società anche decisamente differenziata.

Un fenomeno importante delle opere architettoniche è la loro relativa durata. Gli edifici di qualità spesso sopravvivono ai loro ideatori e costruttori e all'ambiente culturale e all'epoca in cui sorsero. Dopo decenni e secoli le rappresentazioni materiali dell'antico slancio dello spirito umano diventano monumenti culturali. Lo spostamento nella percezione dei monumenti architettonici si esprime per esempio nelle modalità del loro utilizzo. Concerti di musica antica, mostre, feste popolari, rappresentazioni di schermo o teatrali di regola nascono dallo spunto importante dell'effetto dei monumenti e dei loro complessi. Non è possibile dimenticare le espressioni artistiche visive - la fotografia e soprattutto il film.

La portata culturale dell'effetto dei monumenti architettonici non sarebbe completa se ci dimenticassimo del loro utilizzo nella vita quotidiana, feriale e festiva, nella sfera dei servizi e nel turismo. Sono utilizzati per l'organizzazione di incontri mondani e per feste private. Per esempio il romanticismo del castello neogotico di Lednice spesso fa da coulisse alla celebrazione di nozze. La nota villa Tugendhat dell'architetto Ludwig Mies van der Rohe, giudicata dagli architetti dell'epoca come costruzione snob estranea al programma sociale del funzionalismo brunense, successivamente ha influenzato una generazione di architetti nella creazione dello spazio abitativo moderno. L'eccezionalità di questa casa fu colta nelle trattative politiche di 12 anni fa, quando vi fu presa la decisione sulla divisione della Cecoslovacchia.

La qualità di molti monumenti architettonici affascina gli osservatori successivi in tal misura, che solleva l'interesse per una conoscenza approfondita del periodo e delle vicende della loro creazione, del destino degli ideatori e dei proprietari e dell'utilizzo originario. I monumenti dell'architettura ebraica e tedesca situati a Brno e in tutta la regione hanno avuto un peso notevole nel sollevare un'ondata di interesse da parte degli attuali abitanti a conoscere il recente passato di questo territorio. Gli attuali cittadini di Brno scoprono il rapporto con la loro città e rinnovano il rispetto per la creatività degli abitanti di un tempo. Il risultato è non solo il rinnovo del patrimonio culturale e la sua tutela tramite la dichiarazione ufficiale di monumento culturale, ma anche la scoperta di vie di intesa e tolleranza e la creazione di rapporti migliori con i nostri vicini e amici.

*Mgr. Tomáš Drobný,
direttore del Dipartimento di Cultura della Regione Sud - Moravia*

Marek Trizuljak, Manola Spadazzi, Loris Galeffi, Miroslava Trizuljaková, Otakar Motejl

Jindřich Garčic

Městský prostor, průsečík života generací

Život městské pospolitosti se odehrává v historicky vzniklém prostoru, který v souhrnu všech svých složek nepředstavuje pouze hmotnou kulisu osudů pospolitosti, ale je i výrazným projevem klimatu jejího duchovního života. Názvy ulic, pomníky, sochařská a malířská výzdoba veřejných prostor, urbanistické dominanty společně s panoramatem města vypovídají o vnitřním světě dané komunity a o jejích hodnotách. Aktuální podoba městského prostoru je výsledkem setkání odkazu minulých pospolitostí s přístupem současníků. Charakter městského prostoru se mění v návaznosti na to, jak jsou výtvoři předesešých generací uchovávané, přeměňovány, zapomínány, ničeny a znovu objevovány. Zvláště zřetelný je tento jev u měst s dlouhou historií.

Uchovávaní a přetváření odkazu minulých pospolitostí je součástí procesu tvorby kulturní tradice, kde se vzájemně prolínají živelné vlivy se zcela záměrnými zásahy. Kulturní tradice je projevem toho, jak stávající společenství reflektuje odkaz pospolitostí, které v minulosti postupně žily na daném území. Pokusím se demonstrovat proces tvorby kulturní tradice na příkladu vývoje názvů označujících veřejná prostranství města, ve kterém žijí, starobylého města Olomouce.

Řada jmen olomouckých veřejných prostranství vznikla již před staletími a je užívána i námi: například Horní náměstí (název doložen v roce 1363 ve formě *forum superior*), Dolní náměstí (název doložen v roce 1362 ve znění *forum inferior*), Ostružnická ulice (název doložen v roce 1367, tehdejší označení *platea calcariorum*) či ulice Pekařská (název doložen v roce 1382, tehdejší jméno *platea pistorum*). Všechny tyto názvy jsou obsaženy v nejstarší městské olomoucké knize z období 1343-1420 „*liber actuum notabilium*“.

Názvy veřejných prostranství nebývají vždy neměnné. V některých případech nesla totiž jména (osob, událostí, symbolů) související se sdílením a záměrnou propagací obecnějších hodnot, ke kterým se daná pospolitost nebo alespoň její dominantní část hlásila. S trendem „ideologizovat“ označování veřejných prostranství se v Olomouci výrazněji setkáváme od přelomu 19. a 20. století. Politické změny a s nimi související změny v hodnotových orientacích byly potom nezřídka doprovázeny výměnami jmen veřejných prostranství. Výjimkou nejsou veřejná prostranství, u kterých došlo ke změně názvů několikrát. Uvedme například několik příkladů: ulice 28. října (tento název nesla již po roce 1918, po roce 1939 přejmenována na ulici 15. března, v roce 1945 jí byl vrácen dnešní název), náměstí Republiky (před rokem 1918 název náměstí Františka Josefa, po roce 1918 náměstí Republiky, po roce 1939 náměstí Horsta Wessela, v roce 1945 vrácen název náměstí Republiky), Horní náměstí (jedná se o hlavní olomoucké náměstí, německy bylo nazývané také jako Oberring, starý tradiční název Horní náměstí byl po roce 1918 nahrazen jménem Masarykovo náměstí, po roce 1939 přejmenováno na náměstí Adolfa Hitlera, po roce 1945 neslo názvy Stalinovo náměstí, náměstí Míru a po roce 1989 mu byl navrácen jeho tradiční název).

Veřejným prostranstvím byla udělována také jména na památku různých významných osobností, které ve městě působily a přispěly rozličným způsobem k jeho rozvoji. Obecně lze říci, že tímto způsobem bývá pospolitostí demonstrován pozitivní vztah k minulosti a současně snaha, aby byly jednotlivé osobnosti uchovávané ve vědomí celé komunity. V olomouckém názvosloví se v minulosti vyskytovala např. ulice Fürstenbergova (po olomouckém arcibiskupovi Bedřichu Fürstenbergovi, arcibiskupem byl v letech 1853-1892), ulice Radeckého (pojmenovaná po vojenském

veliteli olomoucké pevnosti Václavu Radeckém, velitelem pevnosti byl v letech 1829-1830) nebo třída Josefa z Englu (nazvaná po starostovi města Josefu von Engel, olomouckým starostou byl v letech 1872-1896).

U takto pojmenovaných prostranství jsme také svědky, že v návaznosti na politické a kulturní změny se jejich názvy mění. Po roce 1918, kdy se z „německé“ Olomouce stalo „české“ město, zmizely z jeho názvosloví jména upomínající na tuto „německou“ epochu včetně jmen osobností, které s touto dobou souvisely. Rozhodujícím kritériem se zde stalo kritérium národnostní a politické a nikoliv hledisko objektivního významu jednotlivých osobností. Z ulice Fürstenbergovy se tak stala po roce 1918 D'Orsayova ulice, z ulice Radeckého ulice Kosinova a ze třídy Josefa z Englu třída Svobody. Touto formou pospolitost projevuje odmítání nevyhovujících hodnot minulosti a všeho, co je s nimi spojeno; pokouší se tak o vytěsnění příslušných hodnot a s nimi spojených osobností ze svého vědomí.

Přítomnost určitých jmen v názvosloví městských prostranství je nenásilným potvrzením priority hodnot, ke kterým jsou přiřazovány. Je stále přítomným regulativem toho, co je třeba v rámci pospolitosti považovat za žádoucí. Naopak nepřítomnost jmen jiných osobností a událostí v pojmenování prostorů naznačuje, co nemá být v rámci stávající pospolitosti považováno za důležité nebo dokonce za žádoucí. Jména, která jednotlivá prostranství nesou, se tak stávají nenápadnou součástí každodenního života dané populace, přispívají k utváření postojů jednotlivců a nezřídka vedou ke tvorbě kulturních stereotypů, což v těchto souvislostech znamená především příklon k automatizovanému, schématickému hodnocení minulosti.

Samotné odmítnutí opačných hodnot (náboženských, politických a jiných) a s nimi souvisejících osobností neznamená ale ve skutečném životě také negaci toho, čím přispěli k vývoji města. Velmi často jsme svědky určitého paradoxu, kdy konkrétní pospolitost navazuje na výsledky práce svých předchůdců, kteří zastávali protikladné postoje a vyznávali jiné, odlišné hodnoty.

Např. to, že po roce 1918 zmizelo postupně z olomouckých veřejných prostranství vše, co upomínalo na činnost německé pospolitosti „vládnoucí“ městu do vzniku Československé republiky, nemůže nic měnit na skutečnosti, že na přelomu 19. a 20. století zde došlo ke změně, které ve svých důsledcích vedly k zásadním změnám v životě města (např. odstranění městských hradeb a zahájení nové výstavby města, kdy tyto aktivity jsou výrazně spojeny se jménem Josefa z Englu nebo k vytvoření nové dominanty v panoramatu města v souvislosti s přestavbou dómu sv. Václava, která je neodlučitelně spjata se jménem Bedřicha Fürstenberga). Stávající „česká“ pospolitost dodnes v různých formách využívá výsledků těchto aktivit a navazuje na ně.

Podstata tvorby kulturní tradice tak spočívá v selektivním mezigeneračním přenosu výtvořů, které jsou pociťovány jako hodnoty. To, zda výtvoři minulých generací jsou vnímány ve své historické skutečnosti nebo zda se jejich vnímání od této skutečnosti odchyluje, je jedním ze základních předpokladů pro utváření identity každé pospolitosti, pro utváření její představy o sobě samé. Představy, která může být pravdivá, ale také falešná. Život přítomné pospolitosti je vždy pokračováním života pospolitosti minulých a současně tvoří východiska pro život těch budoucích. V hmotném a duchovním prostředí města se prolínají vlivy a odkazy jednotlivých generací bez ohledu na to, zda čas či lidský úmysl stírají vědomí jejich vzájemné návaznosti.

PhDr. Jindřich Garčic,
vedoucí odboru kultury a památkové péče Olomouckého kraje

Lo spazio urbano, punto d'incrocio tra generazioni

La vita della comunità urbana si svolge in uno spazio sorto in conseguenza di determinate combinazioni storiche. Tale spazio, nel suo complesso, non è solamente un „teatro“ delle storie individuali o sociali; è anche espressione del clima ideale e spirituale. Le opere d'arte - statue, monumenti, affreschi - le dominanti urbane, insieme a tutto il panorama della città - i nomi delle strade e altri fattori visibili e non - esprimono in qualche modo la vita interna della comunità e i suoi valori. Il volto di un dato ambiente urbano manifesta l'incontro di valori del passato con impostazioni e comportamenti tipici della società odierna. Il carattere di questo spazio è in costante evoluzione, in stretto rapporto con la nostra volontà e capacità di conservare le opere delle generazioni precedenti, e di riscoprirne il valore.

L'equilibrio tra la conservazione e l'approccio creativo nei confronti dell'eredità del passato costituisce parte sostanziale dello sviluppo culturale.

Ora, vorrei cercare di dimostrare come la nostra comunità affronta e stima l'eredità della tradizione, partendo dai nomi delle piazze e delle strade della mia città, Olomouc, antica e ricca di storia.

Molti di questi nomi, frequenti a tutt'oggi, si sono formati già centinaia di anni fa: per esempio i nomi delle piazze „Horní náměstí“ (menzionata nel 1363 in una trascrizione latina quale *forum superior*) e „Dolní náměstí“ (nel 1362 quale *forum inferior*).

Essi non sono però immutabili; in molti casi rispecchiano un continuo sviluppo di simboli e di valori comunemente accettati o condivisi dalla maggioranza; riflettono gli avvenimenti storici o i nomi di personalità più o meno grandi. Nel tempo, sono comparse anche componenti ideologiche, specie nei secoli XIX e XX, con il risveglio nazionale e vari cambiamenti politici (l'impero Austro-Ungarico, la Cecoslovacchia, il Protettorato Böhmen und Mähren, la Cecoslovacchia del dopoguerra con il regime comunista, la liberazione nel 1989, fino all'attuale Repubblica Ceca). Queste svolte politiche, accompagnate da rapide trasformazioni delle dottrine, hanno provocato ogni volta anche il mutamento dei nomi delle piazze e delle vie principali. Per esempio, via 28 Ottobre, data di fondazione della Cecoslovacchia, nel 1939 è stata rinominata via 15 Marzo, data dell'annessione nazista, per poi riprendere nel dopoguerra il nome originario. Piazza della Repubblica, che portava il nome dell'imperatore Franz Josef, dopo il 1939 ha preso il nome di Horst Wessel e, dopo il 1945, di nuovo quello della Repubblica. Piazza Horní náměstí (nel secolo XIX portava un nome tedesco: Oberring); dopo il 1918 ha preso il nome del Presidente Masaryk; dopo il 1939

il nome di Adolf Hitler; dopo il 1945 il nome di Stalin; dopo la morte di Stalin è stata chiamata Piazza della Pace; finché, dopo il 1989, ha ripreso il nome tradizionale di Horní náměstí.

È tuttavia da notare che il semplice fatto che alcuni nomi o simboli, che sono imposti da una volontà politica e sociale, subiscono un rifiuto pubblico, civile; non significa una negazione completa della loro vera portata. Questi esempi illustrano in che misura la nuova comunità, rifiutando di condividere simboli e valori dell'ordine precedente, cercava di sradicarli dalla memoria comune. Il principio della portata civica, storica, culturale o spirituale, infatti, era stato sostituito con quello „nazionale“ e politico.

La presenza di certi nomi spesso diventa criterio, conferma moderata e non-violenta di valori, momento regolatore su ciò che, nell'ambito di una data comunità, andrebbe considerato importante o addirittura auspicabile. Perciò, i nomi di strade e piazze diventano una componente spontanea della vita quotidiana e vanno invisibilmente ad incidere sulla formazione di atteggiamenti e stereotipi culturali, nonché di uno schematismo automatico nel valutare i valori del passato.

Alla fin fine però il fatto che alcuni nomi o simboli all'apparenza contrari all'impostazione politica e sociale del momento subiscano un rifiuto pubblico, non significa sempre una negazione completa della loro vera portata. Spesso assistiamo ad un paradosso, quando c'è solamente il rifiuto del „nome“, e in parallelo, l'appropriarsi e lo sviluppo spontaneo da parte della comunità civile dei risultati e dell'opera dei predecessori.

La base per far crescere una tradizione culturale sta nella trasmissione „intergenerazionale“ selettiva dei valori. L'atto di distinzione - se le opere degli antenati sono accettate nel loro vero valore storico, oppure sottomesse allo sguardo ideologico - è uno dei fondamenti decisivi per il formarsi dell'identità sociale, dell'idea che la comunità ha di se stessa, vera o sbagliata che sia.

La vita della comunità attuale cresce partendo dai valori delle comunità precedenti; al tempo stesso prepara la venuta delle generazioni future. Nell'ambiente materiale e spirituale di una città i contributi di varie epoche si compenetrano, nonostante il tempo porti a dimenticare e nonostante i nostri tentativi di adombrare la vera coscienza della continuità storica e culturale.

PhDr. Jindřich Garčic,
Direttore del Dipartimento di Cultura della Regione di Olomouc

Petr Hurník

Náměstí sv. Petra v **třímilionovém** Římě...
...a nábřeží Kanálu Grande v **sedmdesátitisícových** Benátkách.

Které z nich je větším Místem?

Na mapě Evropy kulturní, mentální, na mapě bohatství, nebo na kterékoliv mapě...
s v ě t a . . .

„ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ A ZLOČIN“

Mezinárodní kongres „Místo pro člověka“ v (sudetském městě) Brně (v sídle ombudsmana) na podzim roku 2004.

Nejprve o městě.

Město je místo pro člověka.

Město je udržitelný rozvoj civilizace.

vrstvení

Město je

Skutečným završením („point de vue“) ulice Condotti v Římě jsou Španělské schody, obelisk nebo kostel Trinitáři? Nebo snad Berniniho malá potápějící se lodička?

Vrstvení znamená **nebourání** (starých domů, zdí, soch, dlažeb, ale i oken, dveří, omítek nebo zábradlí). Novými stavebními činy „přidávání dalších plánů“, „další kulturních vrstev“ tak, aby celek byl vznešenější, krásnější. Vrstvení znamená použít všechno, co lze jako součást výsledné kompozice prostoru (místa).

Místo je pak o to staré bohatší než „čistá“ novostavba. Znovuzaložené město (v Česku označované jako „sídliště“) postrádá tuto kvalitu. Jakoby se vrstvením stal součástí zážitku čas. Kontrast mezi epochami je díky různým materiálům fasád, měřítkům oken a vstupů, tvarům střech a říms, dlažbám navrstven jako barvy na obraze a souvisí tak s krásou města podobně jako nanášení barev s obrazem malíře - každá další vrstva počítá s předchozími, s „dosavadním“ obrazem. Vrstvení je krása starých měst (Gombrich), je podstatou evropského města, podstatou jeho růstu.

Město je ušpinění.

Reklamy, turisté, plastový nábytek, lidé, městský život.

Knihovna Sansoviniana na Náměstí sv. Marka v Benátkách.

Zplodiny výfuků, hluk klaksonů, prach a psí výkaly jsou ušpiněním města. Ale ušpiněním je také užívání prostorů města lidmi, nesterajně velké domy, neúplně rovné ulice (nebo naopak nesterajně zakřivené ulice), různé veliká náměstí, nedokončené kompozice. Nepravidelnosti a život ušpinují město a činí ho člověku srozumitelným. Ušpinění souvisí se svobodou, a tak nějak skrze ekonomiku. Stejně jako takto se svobodou souvisí život. Život nemůže být „čistý“, naprogramovaný, definovaný, regulovaný, segregovaný, i když jeho odolnost (životaschopnost) je obrovská.

těsnost

Město je

Těsné ulice jsou levnější, znamenají méně kamene na dlažbu a více soukromých ploch a zahrad uvnitř bloku. Město je soukromí uvnitř těsnosti. Těsné ulice také znamenají více stínu v létě a spolehlivější závětrí proti severáku s deštěm v zimě. Těsné město nabízí více zážitků na stejné ploše a nepotřebuje ničit krajinu expanzí svých nepohodlných solitérů. V těsném městě je všude blízko. Nepotřebuje dopravní okruhy, tunely a estakády. A tak těsné město (ač se to může zdát dnes někomu paradoxní) uvolňuje místo krajině. Je do krajiny zasazeno těsně, nikoliv prstencem svojí periferie (protože periferie není těsným městem).

Těsnost ještě souvisí s bohatstvím. (Sokol) Lidem mimo město se ani nesnilo o dlážděných ulicích, hygieně a nesmírném bohatství uvnitř hradeb, kde shromažďování věcí získalo smysl, protože nebylo v neustálém ohrožení kočovnými nájezdníky. Nelze však ohradit rozptýlenost. A nelze ani zadláždít netěsné město. Zadláždít znamená pokrýt vsakovacím povrchem, který je krásný a nezmáčí ani neušpiní mi boty. Zadláždít netěsné město by bylo drahé, ale také zbytečné - nebylo by na těch plochách dost lidí, dost nakupených příležitostí ... a lidé by se cítili osamělí...

M ě s t o j e s o u k r o m í

Třeba Kamenná čtvrť v Brně. Prezentování cizího soukromí je nemravné. Do mého dvorku nikdo nevidí. Ani soused, ani kolemjdoucí, ani víkendový vyhlížeč. Do dvorků na Malé straně není vidět z Hradčanského náměstí.

Město je vystavěno ze soukromí. Město bylo vždycky vystavěno ze soukromí. Stejně jako náměstí, ulice a nábřeží jsou vymezeny domy (jejichž pouhé množství ale samo o sobě ještě nemusí být městem), veřejné vnější je ve městě obklopeno soukromým vnějším. Soukromí jako petlice na dveřích nebo žaluzie v okně? Soukromí jako vlastnictví? Soukromí jako život ve městě? (Jacobsová) Hovoříme-li o městě jako artefaktu, konstatujeme, že na sídlišťích chybí spontánnost. (Knížák) Zdá se, že právě spontánnost je klíčem vztahu soukromí a svobody, nebo soukromí a bohatství.

Obcházíme-li městský blok, obcházíme fasády obklopující soukromí. Domy shromažďují soukromí. Je přirozené, že cesta se čemusi vyhýbá, že je vymezena. Soukromí městského domu je tajemstvím...

Město je atraktivita.

Lidé každodenně svou přítomností hlasují o atraktivitě místa. Atraktivita je život místa. Jako neumíme živý organismus vyrobit, ale jenom rozmnožit, neumíme vytvořit atraktivní místa kdekoli, ale navazováním, posilováním atraktivity tam, kde už existuje. Podle Van Klíngeren-Gehlowy věty „jedna a jedna jsou přinejmenším tři“. Můžeme rozmnožovat počet atraktivních míst a zvyšovat atraktivitu města, vesnice, krajiny, které jsou systémem míst. Atraktivita není přísná, ale vlídná a pohostinná, pestrá a svůdná...

Porozumění pěti znakům evropského města, vrstvení, ušpinění, soukromí, atraktivita a těsnosti umožňuje pochopit město. Umožňuje chovat se způsobem, který nazýváme obnova města. ...„Pochopit každou stopu lidské činnosti, dovyprávět příběh přerušovaný válkami a politickými bouřemi“... „vrátit město lidem a lidi městům“. Obnova města je udržitelným rozvojem evropského města.

Zdá se, že město jako ideál má smysl, ale naše téma zní „Územní plánování a zločin“.

Hernando de Soto ve své knize Jiná cesta popisuje, jak se jeho institut v Limě pokoušel vybudovat fiktivní továrnu podle zákonných norem zavedených peruánskou vládou. Zdolání jedenácti byrokratických procedur si vyžádalo 289 dnů a celkové náklady na poplatky a úslou mzdu ve výši 1231 dolarů (včetně dvou úplatků), tedy třicet jedna minimálních měsíčních platů. Podle de Sota jsou regulační bariéry proti zakládání nových firem nejnáročnější překážkou podnikání v Peru zejména pro chudé občany a vysvětlují ohromné bujení „neformální“ (tedy nezákonné nebo zákonem neupravené) ekonomiky mezi obyvateli, neochotnými či neschopnými překonat překážky, které jim klade státní obchod. (Fukuyama)

Můj architektonický atelier se v roce 2002 pokusil získat souhlas k přístavbě soukromé kliniky v Brně na základě vypracované projektové dokumentace. Několik měsíců trvajících jednání bohužel nebylo úspěšné (bez úplatků). Nesouhlas se stavbou spočíval v odlišnosti poloh stavební hranice kliniky a regulačního plánu, ovšem neschváleného regulačního plánu, a tudíž nebyl z hlediska zákona oprávněný.

Zločin nebo jen ekonomická nesvoboda?

Současné české město se podobá de Sotově peruánské ekonomice. Obtíže s územním a stavebním řízením mají podobu retardace zahajování staveb. Omezení přílivu kapitálu a výrazné ochromení spontánnosti (terciární) ekonomiky blokují přirozený rozvoj měst (civilizace), i architektury jako umění (transcendentna).

Je třeba přijmout spontánnost velkoměsta, vrátit městům soukromí z něhož byla vždy vystavěna a které je jen jiným výrazem pro spontánnost.

Bylo by možné ještě hovořit o souvislostech Evropského města s liberální demokracií a evropskou kulturou.

Vyznat úctu k městu.

Témata „Místo pro člověka“ a „Územní plánování a zločin“ však byla, myslím, vyčerpána.

Petr Hurník, architekt a urbanista

Pravidelné proklešňování aedicy a pavilonu na Špilberku je gigantickým „živým obrazem“ pašijí města. Stromy, tráva a keře ořezávány podobně jako Brno, které by přirozeně už dávno svou dominantu obklopilo ulicemi a náměstími (kresba Pavel Lazarov). Představíme-li si, že v jednom z domů a paláců na Špilberku je náš byt nebo naše kavárna, sevře se nám touhou srdce...

Piazza San Pietro a Roma, città di **tre milioni** di abitanti...
...la sponda del Canal Grande a Venezia, città di **settantamila** abitanti...

Quale di queste due città è più Luogo?

Su quale atlante ricercare la risposta: su quello dell'Europa culturale, mentale, economica o semplicemente su quello geografico?...
Sull'atlante del mondo?...

"IL PIANO REGOLATORE URBANO E IL CRIMINE"

- Una nota sulla città
- La città, luogo per l'uomo
- La città, sviluppo perenne di civiltà umana

La città è **"sovrapposizione di piani"**

Qual è il vero culmine ("point de vue") di Via Condotti a Roma? Scala di Spagna, l'Obelisco o la Chiesa della Santissima Trinità? O forse la Cappella di Bernini che assomiglia ad una piccola navicella alla deriva nel mare dell'architettura circostante?

Sovrapposizione di piani significa **non demolire** (vecchie mura, case, statue, pavimenti, finestre, porte, intonaci o balaustrate). Significa concepire i nuovi atti edili come un "aggiungere" nuovi strati culturali perché il complesso sia più nobile, più bello.

Praticamente, ogni nuovo agglomerato urbano (quartiere residenziale), risulta privo delle qualità di una vera città. Per far nascere una comunità urbana viva ed autentica occorre considerare il fattore tempo. Il contrasto tra varie epoche, con forme e materiali tipici, proporzioni tra facciate, finestre, portoni, tetti, modanature e altro, assume più spessore nei piani strettamente ravvicinati, come avviene in una pittura antica dove ogni nuovo strato di colore conta sulla trasparenza delle stesure precedenti. "La bellezza delle città antiche sta nella sovrapposizione" (Gombich). E la sovrapposizione è sostanza delle città europee e della loro crescita.

La città è "imbratto"

Pubblicità, turisti, oggetti di plastica, folla, vita frenetica urbana...

L'imbratto, in senso immediato, lo percepiamo in negativo, sotto forma di inquinamento, rumore ed emissioni di scarico delle auto, polvere, sporcizia. Ma lo intendiamo anche quale espressione di vita: uso dello spazio urbano della gente, diversità delle case, strade che non sono perfettamente dritte, piazze di grandezza irregolare, composizioni urbanistiche incomplete. Le irregolarità, in quanto espressioni di vita, la rendono afferrabile e comprensibile. La vita non può essere "pulita - sterile", nettamente programmata, regolata, predefinita, separata da tutti i rischi: la sua resistenza e la sua forza sono enormi.

La città è **"strettezza"**

La città è intimità che si realizza in uno spazio concentrato. Le strade strette danno ombra d'estate e rifugio d'inverno. Una città raccolta in poco spazio offre maggior dialogo; Qui tutto è vicino e facilmente raggiungibile, non vi è urgenza di gallerie, o raccordi che regolano il traffico. Una città "densa" lascia posto alla natura, al paesaggio; non crea anelli di periferia. Ancora, la strettezza è legata alla ricchezza. In passato, fuori città non era possibile sognare il lusso delle strade pavimentate in pietra, l'igiene, e il benessere nascosto dentro gli spazi ristretti, protetti dalle mura. Al contrario, un assetto cittadino basato sulla dispersione non si può cingere di mura; così, le strade non si possono pavimentare, perché diverrebbe troppo costoso e in pratica inutile.

L a c i t t à è " i n t i m i t à "

Ritengo immorale invadere l'intimità altrui. Perciò preferisco che nessuno veda dentro il mio cortile, né i vicini né i passanti. A Praga, nel quartiere di Malá Strana il grado d'intimità è tale che nemmeno dall'alto, dal Castello si vede nei cortili. Da sempre la città è costituita sull'intimità. Le piazze, le strade, il lungofiume, tutti questi spazi interni alla città sono circondati o meglio delimitati dalle case (ma qui dobbiamo precisare che una semplice moltitudine di case non costituisce automaticamente una città). L'esterno pubblico è avvolto dall'interno intimo. Ma cosa è l'intimità? Può essere, la vera intimità creata dal chiavistello sul portone o dalle persiane, dal possesso? Deriva spontaneamente dal vivere in città? Se guardiamo un complesso di edifici, possiamo intuire che le loro facciate proteggono e circondano l'intimità del loro privato. Viceversa, una strada in città passa accanto, è limitata dalle case. In definitiva, l'interno intimo di una casa è anche presenza di un mistero.

La città è "attrattiva"

La gente, con la sua presenza in città esprime ogni giorno una sorta di giudizio qualitativo su un dato luogo. La vita stessa, nel suo dinamismo, è attrattiva. Noi non siamo capaci di creare dalla materia un organismo vivente, possiamo solamente moltiplicare, coltivare o manipolare organismi a cui non abbiamo dato la vita. In modo analogo, nella creazione urbanistica non siamo in grado di creare un nuovo spazio vivo dovunque; ma possiamo piuttosto potenziare, ovvero moltiplicare i luoghi attraenti, di un paese, di una regione, che è insieme di varie realtà vive, aumentando il fascino di una città. L'attrattiva non è severa; è prospera e accogliente, variopinta e desiderabile...

La presa di coscienza circa queste cinque caratteristiche della città europea, la sovrapposizione, la strettezza, l'imbratto, l'intimità e l'attrattiva può facilitare la nostra comprensione della città in quanto tale. E così diverremo capaci di appropriarci di comportamenti che potremo definire "rinnovamento" della città:

"Comprendere ogni traccia dell'agire umano,
riproporre il racconto interrotto dalle guerre e dai turbini politici,
ridare la città all'uomo
e ridare la gente alle città..."

Sembra che la Città possa ritrovare il suo vero senso.

Ma il titolo del mio discorso è: **"Il piano regolatore e il crimine"**

Hernando de Soto nel suo libro "Un'altra strada" ha narrato come il suo istituto di Lima ha simulato il procedimento di costruzione di una fabbrica, rispettando parola per parola le leggi e i parametri stabiliti dal governo peruviano. Questi esigevano di sottomettersi a undici procedure burocratiche, la cui durata era di 289 giorni, e con spese per 1231 dollari (incluse due inevitabili bustarelle) cioè una somma che in Perù corrisponde a 31 stipendi mensili. De Soto afferma che in Perù i vincoli normativi rappresentano il più grave freno allo sviluppo imprenditoriale: la gente povera non ha la possibilità di dare vita neppure ad una piccola impresa. Si spiega con ciò l'enorme sviluppo dell'economia fuori legge che esiste tra la gente, incapace di superare gli ostacoli posti dalle strutture statali (cfr. Fukuyama).

Il mio studio d'architettura nel 2002 ha cercato di ottenere il permesso per realizzare l'ampliamento dell'edificio di una clinica privata. Le inevitabili pratiche hanno impiegato parecchi mesi senza risultato (abbiamo cercato di usare la strada senza "cointeressi" economici). Come giustificazione alla risposta negativa è stato presentato, da parte dell'ufficio preposto, un piano regolatore non ufficiale, privo di validità giuridica.

Inizia già qui il confine col mondo del crimine? Oppure si tratta "solamente" di una ingiustizia economica?

La situazione della città oggi nella Repubblica Ceca assomiglia purtroppo all'economia peruviana come descritta da Hernando de Soto. Le difficoltà da affrontare nelle pratiche burocratiche (la sintonia al piano regolatore, il permesso di edificare o altre) hanno il carattere di un vero ostacolo e producono l'effetto di causare notevole ritardo. Viene limitato così l'investimento di capitale ed è paralizzata la spontaneità economica come lo sviluppo naturale delle città e dell'architettura nel suo aspetto trascendente, fuori del tempo. Nonostante ciò, dobbiamo cercare strade per lo sviluppo della spontaneità, e ridare alle città quel senso di intimità da sempre costitutiva della *civitas*, intimità che è un'altra espressione della spontaneità.

*Petr Hurník, Architetto e urbanista
Brno, ottobre - dicembre 2004*

Jaroslav Dokoupil, Ondřej Mulíček

Změny životního stylu a jejich dopad do podoby sídel

Asi málokdo z nás si ve vleku událostí všedních dnů dokáže uvědomit, jak hluboce se náš život změnil v posledních 15 letech. Snad právě proto setkání jakým je Kongres Místo pro člověka je příležitostí, která nás nutí se zastavit, ohlédnout a uvědomit si souvislosti, příčiny a logiku změn, jejichž rychlost bere dech.

Bylo by zjednodušující hledat příčiny změn životního stylu v ČR pouze ve změněných socioekonomických podmínkách po převratu v listopadu 1989. Ke změnám, i když ne tak překotným, dochází i v demokratických, ekonomicky vyspělých a kontinuálně se vyvíjejících zemích v posledním desetiletí také. Jsou generovány zejména dvěma faktory:

- globalizační trendy
- informační revolucí

Zmenšování prostorových i časových vzdáleností, sjednocování hodnotových žebříčků, standardizace způsobu života v protikladu ke ztrátě lokálních specifík a národní identity vidíme ve všech zemích světa. V naší zemi jsou jejich projevy umocněny souběžně probíhající bezprecedentní přeměnou společnosti totalitní na společnost pluralitní, ekonomiky centrálně řízené na ekonomiku tržní. Proces, který probíhal v západoevropských zemích kontinuálně od konce 2. světové války se u nás vměstnal do období 15 let.

Charakteristickým prvkem změny hodnotového žebříčku je rezignace na tradiční rodinný model - odkládání manželství a rodičovství, ekonomická nezávislost partnerů, soustředění na pracovní kariéru a specifické nároky na trávení volného času. Ruku v ruce s tímto jevem jde příklon k preferencím konzumním - a nemám tím na mysli pouze konzum ve smyslu nakupování, ale spotřebu ve všech jejích oblastech včetně kultury a umění.

Změny struktury a lokalizace zaměstnanosti spolu se změnou pracovního rytmu vyvolávají nové požadavky na mobilitu, i když zde je na místě otázka co bylo dříve, slepice nebo vejce - všeobecná potřeba mobility nebo automobil?

Uvedené jevy jsou pak příčinou dalšího - ztráty komunitního povědomí. Pocit sounáležitosti s místem kde žijí, pracuji a zejména vychovávám děti, se vytrácí a je často nahrazován touhou po soukromí, anonymitě a nezájmem o okolí.

Nechci ovšem, aby stručný popis vývoje vyzněl příliš depresivně a beznadějně. Lze předpokládat, že amplituda společenského vývoje se bude uklidňovat a návrat k tradičním konzervativním hodnotám není příliš daleko. Nicméně dopady dramatických změn životního stylu mají svůj konkrétní prostorový hmotný průmět ve **změně podoby našeho osídlení**, a to bohužel často průmět nevratný.

Tento průmět lze zjednodušeně shrnout do pojmu suburbanizace, a to ve všech jejích formách:

- bydlení
- výroba
- služby

Obecně nejznámější jsou projevy suburbanizace v oblasti bydlení. Spontánní reakce na panelákovou standardizaci bydlení především u úspěšné části populace v popřevratovém období vyvolala neregulovatelnou výstavbu monofunkčních obytných satelitů často pochybné estetické kvality.

*Spontánní reakce na panelákovou standardizaci bydlení - výstavba monofunkčních obytných satelitů
Costruzione di quartieri di abitazione monofunzionali*

Převážně negativní dopady rozpadu sociální i stavební struktury sídel lze spatřovat zejména v následujících oblastech.

- ovlivňování a změna charakteru krajiny, zábory nestavebních ploch
- požadavek na mobilitu
- druhotné požadavky na doplňkové funkce v nových sídlech a tak vznikající nároky na veřejné rozpočty
- vylidňování jádrového města a nebezpečí vzniku ghetta a slumů v důsledku odchodu úspěšných

Nový nepřirozený způsob života následně ovlivňuje výchovu a formování dětí a dualizace společnosti se tak nebezpečně stabilizuje.

Dvě odvrácené stránky dualizace společnosti / Due volti dissuasi - Immagine del dualismo nella società

Nelze jistě přehlédnout pozitivní aspekty suburbanizace bydlení - život ve zdravém prostředí, revitalizace příměstských obcí, ale obávám se, že jsou ve výrazné menšině.

Suburbanizace výrobní je méně viditelná, není předmětem takového mediálního zájmu a její dopady nejsou tak fatální jako u tématu bydlení. Jaké jsou její charakteristické prvky:

- rozpad a degenerace celých areálů, a to nejen průmyslových, ale i zemědělských, vojenských a drážních, které nebyly vhodným cílem restrukturalizace
- nechůf nových investorů vkládat prostředky do přestaveb, ale výrazná preference výstavby na volných plochách

Neuťešený stav Brněnských brownfiels - Posvitavská zóna Brně / Stato scoraggiante dei brownfields di Brno - Il lungofiume di Svitava

Výsledkem takových postupů je řada podvyužitých ploch (brownfields) v jádrech měst, a to často i v jejich centrálních oblastech.

Popsaný jev má ovšem významný pozitivní náboj - tyto plochy se stávají nabídkou a příležitostí na zcela jiné využití, jistě v těchto polohách vhodnější. Revitalizace většinou rozsáhlých území není ale myslitelná bez účasti státu či obce a požadavky na veřejné finance jsou enormní. Nicméně kvalitní příklady rekonverze celých areálů realizovaných podnikatelskou sférou existují a jistě jich bude přibývat.

*Rekonverze areálu JMP v Brně
Riconversione dell'area JMP (Centrali del Gas Sud-Morave) di Brno*

*Rekonverze areálu Typos Plzeň
Riconversione dell'area Typos di Plzeň*

Suburbanizace v oblasti služeb se dotýká jednak služeb výrobních (administrativa), jednak nevýrobních - maloobchod, volný čas. Charakteristické pro suburbanizaci těchto funkcí jsou tyto jevy:

- jejich odchod z městských center a následná stagnace centra
- vysoký požadavek na mobilitu obyvatel jak za prací, tak za nákupy a volným časem
- následné požadavky na veřejné prostředky pro zajištění zejména dopravní infrastruktury

Snaha popsaný vývoj regulovat se neseťká a ani reálně nemůže setkat s úspěchem. Přitažlivost snadno dostupných a komfortně vybavených kancelářských parků, obchodně zábavních center a sportovně relaxačních komplexů je obrovská.

Nákupní centrum Olympia v Brně / Centro commerciale Olympia, in periferia di Brno

Jednotlivá zařízení rozptýlená v zastavěném území nemohou konkurovat ani šířkou nabídky, standardu ani ekonomickými parametry. Jejich funkce může být proto pouze doplňková a lokální - ale zde mají své významné místo.

Osud center měst je tématem nejsložitějším. Centrum dnes není a již nikdy nebude největším obchodním zařízením a největším pracovištěm, jak tomu bylo v minulosti. Musí si hledat svoji novou tvář. Do centra se musí vrátit bydlení, vyvolávající potřebu řady služeb, musí se stát kulturním a společenským magnetem, přitahujícím nejen obyvatele sídla, ale i okolí a turistů. Podnikatelé v centru musí ale respektovat základní pravidla - vhodná otevírací doba jak obchodů, tak kulturních a stravovacích zařízení, dopravní dostupnost, kvalita venkovního prostředí, bezpečnost. A právě z posledních bodů je zřejmé, že bez účasti správy obce není revitalizace městských center možná.

Průměty změny životního stylu do podoby osídlení jsou přes nutnou setrvačnost hmotné realizace překvapivě rychlé. Jejich rychlost a současně nevratnost v sobě skrývá jakési nebezpečí - přerod dosud kontinuálního města s jeho logikou po staletí se vyvíjející strukturou v město - síť, tvořené monofunkčními ohnisky aktivit spojenými paprsky infrastruktury.

*Síť, tvořené monofunkčními ohnisky aktivit spojenými paprsky infrastruktury
Costellazione sovurbana di nuclei monofunzionali collegati da una complessa rete d'infrastruttura*

Chceme-li popsaný možný vývoj komentovat, je třeba si položit obecnější otázku: je-li tato tendence obecná a generovaná většinovým přáním populace, má intelektuální elita včetně politiků, sociologů a urbanistů právo takovému vývoji bránit? A může být jejich úsilí úspěšné?

Netroufám si na takto širokou otázku odpovědět. Nicméně jsme přesvědčeni, že v obecném zájmu populace je bránit se negativním důsledkům vlastního rozvoje. A proto musíme mít jakýsi rozumný regulační nástroj korigující krátkodobé výkyvy a zabráňující nevratným škodám v našem osídlení a krajině.

Takovým nástrojem je územně plánovací dokument, pečlivě vypracovaný a široce a veřejně projednávaný a schvalovaný, postavený na základě všeobecné shody o dlouhodobém využití území.

*Jaroslav Dokoupil, Arch.Design s.r.o.
Ondřej Mulíček, Výzkumné centrum regionálního rozvoje MU*

Il cambiamento dello stile di vita e il suo impatto sul volto dell'abitazione

Solo in pochi riescono ad avvertire quanto sia cambiata la nostra vita negli ultimi 15 anni, tanto si è immersi nella routine della vita di tutti i giorni. Il Congresso "Il posto per l'uomo" ci offre il contesto e l'occasione per soffermarci un po' e guardare indietro, per prendere coscienza della logica che sta alla base di tali cambiamenti, la cui velocità ci lascia senza fiato.

Sarebbe superficiale andare a ricercare la causa di tutti i cambiamenti avvenuti nella Repubblica Ceca, esclusivamente nelle condizioni sociali ed economiche che si sono stabilite dopo la svolta del Novembre 1989. Essi, infatti, si sono verificati, seppure con minore rapidità, in qualunque paese democratico ed economicamente avanzato che abbia realizzato un continuo sviluppo negli ultimi decenni. La generale trasformazione della società è provocata soprattutto dai due seguenti fattori:

- tendenza alla globalizzazione
- rivoluzione informatica

Le distanze si riducono, si unificano i valori e si uniforma lo stile di vita; all'opposto, si perdono lo specifico locale e l'identità culturale o nazionale: è un fatto che possiamo costatare in ogni parte del mondo. In Cechia, questi fenomeni sono amplificati dallo straordinario e rapido processo di svolta dal regime totalitario alla società pluripartitica, dal dirigismo all'economia di libero mercato. Il processo che nei paesi dell'Ovest europeo è avvenuto con continuità sin dai primi anni del dopoguerra, nel nostro paese si è dovuto concentrare nel breve arco di quindici anni.

Un sintomo tipico del cambiamento della scala dei valori è ravvisabile nella tendenza a recedere dal modello tradizionale della famiglia: le coppie o i singoli rimandano il matrimonio e la discendenza a un "dopo". Aumenta l'indipendenza economica, l'incentramento della vita sulla carriera personale e sulle esigenze specifiche del tempo libero dell'individuo. Parallelamente a ciò, prevale sempre di più l'inclinazione al consumismo, non tanto nelle sue forme più evidenti e denunciate, quanto piuttosto nelle sue modalità meno visibili che riguardano i valori e coinvolgono anche la cultura e l'arte.

Le modificazioni della struttura sociale e dell'occupazione, così come dei ritmi di lavoro, suscitano nuove esigenze, quali per esempio la mobilità. Inoltre, i fenomeni sopra menzionati, hanno un'ulteriore grave conseguenza: la perdita della coscienza comunitaria. Si perde gradualmente il senso d'appartenenza al luogo dove viviamo e lavoriamo, e soprattutto dove si compie l'educazione dei nostri figli: l'esigenza dell'intimità è così esasperata da scadere nell'indifferenza e nell'anonimità quasi totale nei rapporti verso il vicinato.

Non vorrei però che questa descrizione risultasse demoralizzante. Possiamo presupporre che il forte sviluppo sociale si volgerà verso un periodo più tranquillo, non troppo lontano, con un nuovo ritorno ai valori tradizionali. Ciononostante, l'impatto dei cambiamenti sociali trova la sua traduzione concreta nella **trasformazione delle modalità del nostro abitare**; si tratta di un processo irreversibile.

Queste proiezioni possiamo riassumerle con l'espressione "sub-urbanizzazione" (intesa come disgregazione delle strutture urbane tradizionali). Essa si distingue in tre settori di base:

- abitazione
- produzione
- attività terziaria (prestazione di servizi)

Possiamo osservare le manifestazioni più evidenti della *sub-urbanizzazione* nel settore dell'abitazione. Il senso di disgusto suscitato da anni di vita trascorsa all'interno di agglomerati di cemento armato si è espresso, come reazione spontanea, nelle attività edili irregolari svolte specialmente dalla classe dei "nuovi ricchi". Sono nate così strutture "quasi-urbane" di satelliti residenziali monofunzionali dalle qualità ambientali ed estetiche assai discutibili.

Possiamo definire le conseguenze della disgregazione urbanistica nei seguenti punti:

- Trasformazione del paesaggio, esproprio di terreni prima intoccabili dalle attività edilizie.
- Aumento delle richieste sulle possibilità di spostamento.
- Crescita delle esigenze marginali dei nuovi complessi, con impatto sul bilancio fiscale comune.
- Spopolamento dei centri, accompagnato dal rischio di crescita di nuovi ghetti, con prevalenza del freddo interesse commerciale nei tradizionali centri cittadini.
- Impatto sull'educazione e sulla formazione delle nuove generazioni: crescono il divario intergenerazionale e forme di vita snaturalizzate.

Un altro fenomeno è la sub-urbanizzazione industriale che risulta meno evidente e sfugge all'interesse dei media. Può sembrare che le sue conseguenze non siano tanto gravi. Ne sono manifestazioni tipiche:

- Dismissione e decadimento di grandi aree industriali, agricole, ferroviarie o militari che spesso sono ritenute non-rivitalizzabili.
- Avversione degli imprenditori di fronte alla possibilità di ristrutturare i vecchi complessi industriali: prevale la tendenza ad invadere spazi nuovi finora intoccati (le cosiddette costruzioni "su prato verde").

Risultato di tali processi sono vasti spazi "sotto-utilizzati" (semivuoti, quasi abbandonati), i cosiddetti *brownfields* che si estendono anche nei quartieri urbani centrali.

Ma c'è anche un aspetto positivo: questi spazi rappresentano una sfida per ricercare loro una nuova funzione, che renda merito alla loro localizzazione. La riconversione di tali aree richiede però investimenti enormi, inaccessibili senza la partecipazione dello stato e degli enti dell'amministrazione pubblica. Sono da evidenziare anche alcuni squisiti esempi di recupero, realizzati con la partecipazione del settore privato. E' senza dubbio da sperare che questi esempi si moltiplichino.

Un altro genere di sub-urbanizzazione si verifica nel settore dell'attività terziaria. Da un lato si tratta di servizi produttivi ed amministrativi, dall'altro si tratta di servizi non-produttivi, quali ad esempio il commercio al minuto e il tempo libero.

Fenomeni tipici sono i seguenti:

- fuga di questi servizi dallo spazio interno della città, con conseguente stagnazione della vita in tali centri;
- esigenze troppo elevate di mobilità cittadina per i più disparati motivi (lavoro, spese, servizi, tempo libero e altri);
- ulteriore impegno finanziario ed organizzativo dell'amministrazione comunale per rafforzare l'infrastruttura dei trasporti pubblici;

Ovviamente, tentativi di porre limiti al dinamismo sopra descritto non potranno trovare alcun successo adeguato perché l'attrattiva operata dai nuovi centri commerciali, dai cinema multisala e dai palazzetti dello sport è troppo grande.

I singoli stabilimenti che si trovano nello spazio urbano tradizionale, purtroppo non riescono ad essere competitivi, sia nell'ampiezza dell'offerta che nei parametri economici. La loro funzione risulta piuttosto secondaria e a livello locale - qui però ricoprono un ruolo abbastanza importante.

In questa prospettiva, il futuro dei tradizionali centri cittadini appare come uno dei problemi più complessi. Oggi, il centro storico non è, come nel passato, il luogo della più alta concentrazione di commercio e d'occupazione. I centri cittadini dovranno cercare una nuova immagine. Soprattutto nei centri dovrà ritornare l'abitare, e che questo susciti una ricaduta d'ulteriori necessità. Il centro dovrà riacquistare attrattiva su cittadini, visitatori, turisti, gente che abita in zone limitrofe. L'imprenditoria dovrà comunque rispettare condizioni inevitabili: orari adeguati di apertura di negozi, ristoranti, istituzioni culturali e altri, accessibilità dei mezzi di trasporto, sicurezza, qualità dell'ambiente. Da queste osservazioni appare chiaro che, senza la partecipazione dell'amministrazione comunale, restituire vitalità ai centri è un compito irrealizzabile.

La velocità con la quale il nuovo stile di vita si proietta nelle forme d'insediamento, è sorprendente, nonostante si sia verificato un certo rallentamento del processo edilizio. Questa precipitosità ed irreversibilità comporta anche alcuni rischi. Siamo testimoni di un consistente cambiamento di coordinate. Il modello di continuo sviluppo delle città tradizionali si trasforma: nascono costellazioni di numerosi nuclei monofunzionali, collegati tra di loro da una rete complessa di infrastrutture e di mutua comunicazione.

Se vogliamo fare un valido commento sulle tendenze prevalenti o su quello che sarà il futuro, dobbiamo prima porci una domanda più generale: può l'élite intellettuale (i sociologi, gli urbanisti, i politici o altri) ostacolare tale sviluppo? E questo tentativo potrebbe avere un successo visibile? Non osiamo dare una risposta facile ad una domanda così complessa.

Tuttavia, siamo convinti che una delle necessità sostanziali della popolazione contemporanea, considerata come organismo attivo, sia quella di riflettere e di osteggiare le possibili conseguenze negative della propria crescita. Perciò occorre che ci muniamo di strumenti ragionevoli per poter correggere gli squilibri momentanei ed evitare danni irreversibili all'insediamento e all'ambiente.

Tale strumento è il piano regolatore, in qualità di documento vincolante, elaborato con accuratezza e tenacia e, contemporaneamente sottoposto ad ampia discussione ed approvazione pubblica. Tale piano non dovrebbe nascere esclusivamente da un procedimento tecnico: va basato sul consenso ampio della società, per una visione di lunga durata dell'utilizzo del dato territorio.

Jaroslav Dokoupil, Arch.Design, s.r.l.

Ondřej Mulíček, Centro Ricerche di Sviluppo Regionale presso la "Masarykova Univerzita" di Brno

Giovanni Pecci

Ekonomika sdílení

Rád bych navázal na dialog, který jsme zahájili před několika lety se skupinou mladých, z nichž některé vidím přítomné také zde. Tehdy se otevřela cesta, která dnes už přináší své plody. Bylo to setkání organizované mladými lidmi, kteří si dali za cíl stavět mosty porozumění s okolním světem a hledat nové cesty v ekonomice. Ještě stále mám ty chvíle před očima a zakouším totéž dojetí. Jako tehdy, stejně i dnes vidím, že zde vystupuje na světlo důstojnost jedné ideje. Jde o vážné hledání kritérií, v nichž by se mohla utvářet „EKONOMIKA SDÍLENÍ“. Takový byl název onoho setkání, které mi otevřelo nové perspektivy a zanechalo ve mně stimul, jenž mne neustále zneklidňuje; cítím naléhavou potřebu hledat ekonomická kritéria pro to, aby naše lidské soužití bylo hodné tohoto přívlastku, jímž se zdobí.

Dnešní brněnský kongres je možná jedinečný v celoevropském kontextu. Tento okamžik, tak bohatý životem a množstvím vědeckých podnětů, mne dojírá a naplňuje údivem, protože tryská ze samého základu společnosti: ze tří občanských iniciativ, obyčejných sdružení, jimiž jsou „Trialog“ z Brna, „La Ginestra“ z Rimini a „Unie výtvarných umělců Olomoucka“.

Jako předpoklad pro hledání nových cest při utváření „**Města jako místa pro člověka**“ vidím nutnost odhalit plytkost té ekonomické vědy, která staví své základy na lidském egoismu a ziskuchtivosti. Chceme-li otevřít nové perspektivy pro ekonomiku, je třeba její základy postavit na lidské solidaritě. Proto je nezbytná odvaha k pochopení, že filosofická kritéria, na nichž se zakládají dnes převládající ekonomické školy, už neodpovídají současnému stavu rozvoje občanské společnosti.

Společně s profesorem Stefanem Zamagnim z Boloně, který je novátorem na poli ekonomického výzkumu a vyznačuje se zvláštní citlivostí vůči každému záchvěvu humanismu, chci vyslovit svůj zásadní souhlas s intuicí Chiary Lubichové, nositelky „Ceny UNESCO za výchovu k míru“. V tom, co ona nazývá „ekonomikou společnosti“, se konečně na horizontu dnešního světa ukazuje možnost zformulovat vědeckým způsobem podobu ekonomiky, která by byla slučitelná s nejhlubšími a nejcitlivějšími nadějemi dnešního člověka. Ideály těch, kteří se snaží odstranit hlad a chudobu ve světě, nacházejí právě v takové ekonomice možnost svého uskutečnění.

Později, zbude-li prostor, bych chtěl více vysvětlit rozhodující myšlenky, které stojí v základu „ekonomiky společnosti“, ale předtím bych rád zdůraznil jednu základní hodnotu, která je schopná změnit tvář dnešního světa. Umění, jež je v konzumní společnosti považováno za okamžik uvolňujícího zotavení z každodenního stresu, se zde projevuje v jedné ze svých podstatných rolí. Stává se privilegovaným nástrojem, díky němuž také ekonomika znovu objevuje svůj vlastní cíl, protože jejím smyslem není nic jiného než pomáhat životu... Mnohé tvůrčí umělecké osobnosti, které se účastní na tomto projektu, mezi nimi na prvním místě Liliana Cosi¹, o níž se zmínil i doktor Garčic, doveďte v sobě spojit (tedy učinit slučitelným) dar umění s profesionalitou

a ekonomickým aspektem. Myslím, že umělci dokázali oslovit toto shromáždění i mnohé další diváky, kteří postupně přišli do kontaktu s projektem „*Město jako místo pro člověka*“ a umožnili jim proniknout do centra zvolené tematiky, do dynamiky vzájemné synergie hodnot, která je základem ekonomiky.

Další inspirující prvky, které vedou k formulaci nových myšlenkových základů slučitelných s ekonomickou vědou, můžeme najít ve světě medicíny. V mé mysli přeskočila jiskra díky příspěvku jedné mladé psychiatricky, která udala celému tomuto tématu nový tón, jenž se mi zároveň zdá být vůdčí linií sdružení „La Ginestra“. Tato lékařka mluví z vlastní životní zkušenosti - to je přesvědčivá síla, která překračuje slovní logiku - a zároveň poukazuje na univerzalitu principů, o nichž měli intuíci takoví velikáni jako například J. W. Goethe, S. Freud, V. Frankl, anebo v jiné oblasti, v sociologii a politice, také Igino Giordani.

Goethe řekl: „*Vezmeme-li člověka jako takového, čím je, učiníme ho horším než je. Jestliže ho však vnímáme z pohledu toho čím by měl být, pomůžeme mu, aby se stal takovým, jaký může skutečně být.*“

Žitá láska, uvažovaná v dimenzi bohatství na ideály, ve vůli k otevřenosti a dialogu, činí život harmonickým a vede lidi k upevnění duševního zdraví. Jako v ekonomice, tak i při utváření psychické rovnováhy, individuální i kolektivní (a my bychom dodali při vytváření „Místa pro člověka“), je hledání cílů prvním krokem, který předchází volbu prostředků. Při hledání duševního zdraví je třeba věnovat plnou pozornost objasnění pocitu uspokojení lidské osoby: zde je vážným problémem postoj instinktivního hledání rozkoše, která se staví jako cíl, náhradou za skutečné hluboké uspokojení člověka, které vychází pouze z naplnění smyslu života.

Jak v architektuře, tak i v ekonomice je **definování orientace** prvním úkonem mysli, který je třeba vykonat. Jeho trvalým výsledkem je pak to, co dává vědeckou solidnost celému komplexu norem a zákonů. Zdá se mi, že odtud pramení koncepce „ekonomiky společnosti“ Chiary Lubichové - ze změny orientace: „*Společnost založená na kompromisu mezi různými druhy egoismu je společnost smutná, vyhaslá a mrtvolná. Jde o to, abychom přešli od „já“ k „my“, abychom vstoupili s druhým do vztahu vzájemné výměny.*“

Je třeba vyzvednout na světlo pojem „bratr“, který obvykle používáme pouze v soukromé či osobní rovině, anebo nanejvýš v náboženském prostředí. Potřebujeme vrátit tomuto pojmu jeho skutečnou civilizační hodnotu. Aby se ekonomika mohla nazvat vědou, nemůže přehlížet základní přínosy moderní civilizace, takové přínosy, o nichž se mimo jiné říká, že vytvářejí rozdíl mezi naší kulturou a těmi ostatními.

Giovanni Pecci je podnikatel a ekonom, věnuje se výzkumu nových směrů ve světové ekonomice

(přepis textu ze záznamu nekorigovaný autorem)

¹ *Liliana Cosi*, baletní umělkyně, která absolvovala špičkové angažmá v milánské La Scale a Moskevském Velkém divadle. Zakladatelka baletní školy se sídlem v Reggio Emilia a Společnosti klasického baletu Liliany Cosi a Marinela Stefane-scu, která předvedla v roce 2004 vynikající baletní představení v Moravském divadle v Olomouci.

Una economia partecipata

Desidero riprendere un dialogo iniziato alcuni anni fa, con un gruppo di giovani di cui vedo qui presente una rappresentanza. Segno che quel convegno ha seminato qualcosa che ha poi fruttato.

Si trattava di un convegno organizzato da un gruppo di giovani appunto, per lanciare ponti con un mondo circostante alla ricerca di nuove vie per l'economia.

Ancora ho davanti agli occhi quell'evento e provo la medesima emozione. Come allora anche oggi, avverto che qui c'è la dignità di un'idea, ricerca profonda sui criteri nei quali muoversi per „UNA ECONOMIA PARTECIPATA“. Questo era il titolo di quel convegno, che ha aperto in me nuove prospettive ed ha lasciato uno stimolo che costantemente mi inquieta: è urgente trovare criteri economici perché la convivenza umana sia degna dell'aggettivo di cui si fregia.

Mi commuove e riempie di meraviglia che un momento così ricco di vita e di spunti scientifici, prodotti dal presente convegno, forse unico in Europa, scaturisca proprio dalla base della società: da tre semplici Associazioni quali „Trialog“ e „La Ginestra“ con la collaborazione degli „Artisti di Olomouc“.

Mi pare che quale preliminare, nella ricerca di nuove vie per la creazione della Città dell'uomo, siano da mettere in evidenza le secche di una scienza economica che pone, come fondamento di sé, l'egoismo umano e il profitto. Se vogliamo offrire nuove prospettive per l'economia, occorre fondare le sue leggi sulla solidarietà umana. In questo contesto si richiede il coraggio di riconoscere che i criteri filosofici su cui si basano le scuole di economia, oggi dominanti, non sono più adeguati all'attuale società civica.

Sento di dover affermare, con il Professor Stefano Zamagni, di Bologna, innovatore nella ricerca economica, particolarmente attento ad ogni fermento umanistico, la mia unità d'indirizzo con l'intuizione di Chiara Lubich, „Premio UNESCO per la formazione alla pace“. In quella che lei ha chiamato «Economia di Comunione» finalmente si profila all'orizzonte del mondo la possibilità di fondare in maniera scientifica una forma di economia compatibile con le più profonde e partecipate attese dell'uomo di oggi. In tale economia le idealità che vorrebbero strappare i poveri dalla fame, troveranno una via di realizzazione.

Più tardi se mi rimarrà spazio vorrei approfondire le scelte ideali che stanno alla base dell'«Economia di Comunione», ma fin d'ora vorrei evidenziare un valore fondamentale capace di cambiare il volto dell'economia.

L'arte che nella società consumistica viene considerata come un momento di ripresa distensivo nello stress quotidiano, qui appare quello che deve essere. Essa diviene strumento privilegiato per dare all'economia la possibilità di scoprire il proprio fine, così da poter vivere... Gli artisti che sono entrati in questo progetto, prima l'Etoile Liliana Così, citata anche dal Dottor Garcic, hanno saputo coniugare in

sé (rendere compatibile, appunto) Economia - Professionalità e Arte; hanno rapito questa assemblea e i fruitori che via, via, sono venuti a contatto con „La Città dell'Uomo“ ed hanno permesso di intuire, nel colpo di genio dell'intelletto, tutte le tematiche che entrano nella dinamica di fusione dei valori - base dell'economia.

Altri elementi che portano a trovare nuovi paradigmi capaci di coniugarsi con l'Economia come scienza, li possiamo mutuare dal mondo della medicina. Nella mia mente è scoccata la scintilla grazie all'intervento che una giovane neuro psichiatra ha fatto, dando un tono di novità all'argomento, in quel famoso convegno, e che mi pare sia anche la linea guida de „La Ginestra“ nel suo approccio al tema del nostro progetto. Essa, partiva dalla propria esperienza di vita - e questa è forza di convincimento che trascende ogni logica verbale - e metteva in luce l'universalità di principi intuiti da grandi come J. W. Goethe, S. Freud, V. Frankl, e Igino Giordani, in altro settore - quello sociologico politico.

Diceva Goethe: „Se noi prendiamo l'uomo per quello che è, lo rendiamo peggiore di come è, se invece lo prendiamo per quello che dovrebbe essere, lo facciamo diventare quello che può veramente essere.“

L'amore vissuto, considerato in una dimensione ricca di idealità, volontà e apertura dialogica, rende armonica l'esistenza e riconduce le persone a ritrovare la sanità mentale. Come nell'economia, così nella edificazione dell'equilibrio psicologico, individuale come collettivo, (e noi aggiungeremmo nella costruzione della „Città dell'Uomo“) la ricerca del fine è preliminare alla ricerca dei mezzi. Nella ricerca della sanità mentale, infatti, è necessario fare piena attenzione nell'esemplificazione del sentimento di piacere: all'ambiguità fra il piacere istintuale posto come fine in sostituzione del «piacere» dell'io, che procede solo da una pienezza di senso.

Come nell'architettura così nell'economia, la definizione dell'orientamento, è il primo movimento mentale da farsi, e risulta costantemente quello che dà solidità scientifica all'intero complesso di norme o leggi.

Di qui, mi pare prenda il via l'«Economia di Comunione» di Chiara Lubich, da un diverso orientamento. „Perché una società fondata sul compromesso tra egoismi è una società triste, spenta, cadaverica. Si tratta invece di passare dall'«io» al «noi», di entrare nel rapporto con l'altro, in un reciproco scambio.“ È necessario recuperare il concetto di «fratello», applicato spesso all'uomo solo in ambito privato o, comunque, intimistico o addirittura religioso, e restituirlo alla sua vera dignità culturale. Una Economia, per darsi scienza, non può prescindere dalle acquisizioni basilari della civiltà moderna, da quelle acquisizioni, fra l'altro, che, come si dice, fanno la differenza della nostra civiltà rispetto ad altre.

Giovanni Pecci, imprenditore, si occupa di ricerche economiche

(testo trascritto dalla registrazione, non rivisto dall'Autore)

Werther Colonna

Dnešní místo pro člověka

Název konference „Dnešní místo pro člověka“ by mohl již sám o sobě trochu vylekat a zároveň zaujmout mysl každého „svobodného“ člověka. Vylekat složitostí tématu a zaujmout tím, že jsou v něm zahrnuta všechna očekávání současné společnosti.

Můj příspěvek ukazuje, jak se v naší zemi, v Itálii, rozvinula, nebo lépe řečeno, rozvíjí občanská společnost v pracovní sféře, v posledních deseti, patnácti letech, a jak podnikatel, jako například já, může nebo se pokouší participovat na tomto vývoji.

Domnívám se, že podnikatel by měl mít jako hlavní cíl prosperitu své firmy. Toto tvrzení se může zdát příliš samozřejmé a banální, avšak jen do té doby, než se pozastavíme a budeme uvažovat nad skutečným významem slov „firma“ a „prosperita“.

Je přípustné považovat dnes firmu pouze za místo, kde se vyrábí zboží, které je pak uvedeno na trh a které musí poskytnout ekonomický zisk pro podnikatele?

Je přípustné považovat vztah podnikatel-zaměstnanec pouze za odborový vztah, ve kterém je vše namířeno k zlepšení poměru produktivity-platová hladina?

Existují a musejí být reflektovány další složky, které postupně nabyly takové důležitosti, že se staly ne-li přímo rovnocennými, tak alespoň hodnými pozorné úvahy?

Toto jsou otázky, které jsme si kladli já a můj bratr, my, kdo vedeme spolu s naším otcem rodinný podnik.

Přirozeným výsledkem bylo konstatování, že podnik se stal čímsi živým a tepajícím a že tudíž jako takový musí být posuzován.

V Itálii na většině míst solidní ekonomická prosperita rychle změnila nároky na život a blahobyt, které člověk má. Tato nová očekávání se samozřejmě odrážejí tam, kde člověk tráví v průměru polovinu svého času (odmyslíme-li si dobu spánku), na pracovním místě. Již nejde jen o nutnost „materialistického osvobození od potřeb“, ale něčeho, co uspokojí celou lidskou bytost, nejen pouze žaludek.

Může mít v tom všem podnikatel své místo? Samozřejmě že ano!

Postačí neustoupit, vedeni plným uspokojením, od toho, co jsme sami získali, nebo od dosažených výsledků a přijmout naopak výzvu měřit se s dalšími složkami okolního světa, s pracovním prostředím.

V našem podniku se taková konfrontace děje neustále a dovedla nás k přesvědčení, že existuje jedno slovo, které shrnuje všechny nové potřeby pracujícího člověka: tímto slovem je „zdraví“. Zdraví pojaté jako rovnováha mezi mnoha aspekty, které představují lidské identity. Tedy zdraví nejen v úzkém slova smyslu, nýbrž pojaté jako globalita nejen pracovního života firmy.

Výrobní svět se mění a není to monolitický a uzavřený blok. Naopak, je otevřen k vnějšku, připoutáváje k sobě nejdříve vlastní zaměstnance, pak jejich rodiny a nakonec celou komunitu, ve níž se nachází.

Firma není složena z lidských bytostí poměřovaných podle toho, kolik vyrobí, nýbrž z lidí přispívajících ke společnému blahobytu, ocitajících se v situaci, kdy vyrábějí naplno se zárukou bezpečnosti, v dobrých pracovních podmínkách, s možností vyjádřit své vlastní názory a nápady pro zlepšení pracovního prostředí nebo výrobního cyklu, a kdy věnují velkou pozornost prostředí a komunitě žijící vně výrobní základny.

Podnikatel je zodpovědný za to, aby umožnil rozvoj schopností svých zaměstnanců, ruku v ruce s evolucí technologie, kterou firma používá. Je tedy nezbytné neustále vytvářet personál pro jednotlivé sektory, což

s sebou samozřejmě přináší rozlišení schopností jednotlivců. Tajemství úspěchu se nachází ve správném umístění každého jedince, aniž by byli vytlačeni na okraj ti, kteří se hůře přizpůsobují podnikovým technologiím. Jen tak je možné vytvořit tým, který pracuje v souladu, bez žárlivosti a závisti. Znalosti, účast a diskuze, i mimo podnik, zajisté zlepšují harmonii a přátelství mezi lidmi, což se odráží také v pracovním prostředí. Proto je důležité pořádat večírky a zvat k nim celé rodiny. To vše ale nestačí, neboť podnik má povinnost vyjadřovat hodnoty i vůči území, na kterém je činný.

Jak lze tuto povinnost splnit?

Domníváme se, že umění a kultura jsou vynikajícími zprostředkovateli hodnot, a proto věnujeme značnou pozornost kulturním a uměleckým událostem pořádaným v naší komunitě. Každým rokem poskytujeme více než 100.000 euro na sponzorské dary pro umělecké a kulturní projekty, výstava „Město pro člověka“ je toho příkladem.

Navíc jsme aktivními podporovateli kulturní asociace „Sammauroindustria“, založené před pěti lety největšími podniky v San Mauro Pascoli a správou města. Tato asociace má za úkol udržovat živou vzpomínku na jednoho z největších italských básníků, Giovanniho Pascoliho, prostřednictvím celostátně uznávané ceny za básnickou tvorbu. Sammauroindustria navíc přináší podněty a inovace v hlavní aktivitě naší oblasti, ve výrobě vysoce módní dámské obuvi. Pořádáme soutěž pro mladé návrháře, která má vynikající účast na mezinárodní úrovni.

Kromě těchto dvou nejdůležitějších aktivit asociace pořádá další události, například různá představení, výstavy, kterých se může volně a zdarma účastnit celé místní obyvatelstvo.

Myšlenky, které jsem zde vyložil, a aktivity, které jsem popsal a které jsou vlastní našemu podniku, ve skutečnosti představují způsob, jak pojmout působení podniku, který se prosazuje v celém italském podnikatelském prostředí. Je to zřejmě natolik, že myšlenka sociální zodpovědnosti byla vložena i do programového prohlášení italské vlády při jejím nedávno vypršeném předsedání Evropské unii, a doufáme tedy, že tato myšlenka bude impulsem pro celou Evropu.

Jak může firma ozřejmit a zprůhlednit svoji starost o komunitu a teritorium, ve kterém pracuje? Vypracováním sociální bilance!

Firma prostřednictvím tohoto dokumentu sděluje, kromě uvedení dosaženého zisku a způsobu jeho rozdělení, své hodnoty, zodpovědnost, poslání a kritéria svého vystupování.

Doufám, že z toho, co jsem doposud řekl, jasně vyplývá, že korektní a zodpovědná podnikatelská činnost může dnes spojovat a navyšovat hodnoty ještě před několika lety neslučitelné: jednotu, umění, kulturu, ekonomii a politiku.

Werther Colonna, ředitel společnosti IVAS

Il posto per l'uomo oggi

Il titolo del convegno “Il posto per l'uomo oggi” già da solo dovrebbe spaventare e al tempo stesso eccitare la mente di ogni persona “libera”: spaventare per la complessità dell'argomento, eccitare perché in esso sono racchiuse tutte le aspettative della civiltà attuale.

Il mio contributo sarà testimonianza di come nel mio paese, l'Italia, si sia evoluta, o meglio, si stia evolvendo la società civica nel mondo del lavoro negli ultimi dieci, quindici anni, e di come un imprenditore, quale io sono, possa o tenti di partecipare a questa evoluzione.

Ritengo che un imprenditore debba avere come primo obiettivo quello di far prosperare la propria azienda. Questa affermazione può apparire ovvia e banale, a meno che non ci si soffermi a considerare il significato intrinseco di "azienda" e di "prosperare".

E' lecito oggi considerare un'azienda solo come un luogo dove si producono merci che poi vengono immesse sul mercato e che devono produrre un ritorno economico per l'imprenditore?

E' lecito considerare il rapporto imprenditore-lavoratore solo come interrelazione sindacale, dove tutto è teso a migliorare il rapporto tra produttività e livello salariale?

Esistono e devono essere considerate altre componenti che via via nel tempo hanno acquisito importanza tale da divenire, se non paritetiche, tuttavia degne di considerazione attenta?

Queste sono le domande che ci siamo posti io e mio fratello, che conduciamo assieme a mio padre l'azienda di famiglia.

L'ovvia risultanza è stata quella di constatare che l'impresa è diventata qualcosa di vivo e pulsante e che quindi come tale deve essere considerata.

In Italia, in gran parte di essa, una buona prosperità economica ha fatto mutare rapidamente le aspettative di vita e di benessere: queste nuove esigenze si riflettono ovviamente sul luogo dove l'individuo trascorre mediamente la metà del suo tempo (se escludiamo le ore di sonno), il posto di lavoro. Non vi è più solo l'esigenza di una "materialistica libertà dai bisogni" ma anche di qualcosa che appaghi tutto l'essere umano, non più solo lo stomaco.

Può un imprenditore avere un ruolo in tutto ciò? Certo che può!

E' sufficiente non ritrarsi compiaciuti dietro le proprie acquisizioni o risultati raggiunti, e accettare, invece, di misurarsi con le altre componenti del mondo vicino, l'ambiente di lavoro.

Nella nostra azienda questo confronto avviene con continuità e ci ha condotti a ritenere che esiste una parola che riassume tutte le nuove esigenze dell'uomo come lavoratore: questa parola è "salute". Salute intesa come equilibrio tra i molteplici aspetti che costituiscono le identità dell'individuo. Salute, quindi, non solo nell'accezione più stretta del termine, ma intesa come globalità della vita, non solo lavorativa, dell'impresa.

Il mondo aziendale cambia, non è più un blocco monolitico e chiuso, ma si apre all'esterno, dapprima coinvolgendo i propri lavoratori, successivamente le loro famiglie e la comunità in cui essa è collocata.

L'azienda non ha esseri umani misurati in base a quanto producono, ma uomini che collaborano al benessere comune, messi in condizione di produrre il massimo con sicurezza fisica, buone condizioni di lavoro, possibilità di esprimere le proprie opinioni e idee per il miglioramento ambientale e del ciclo produttivo, grande attenzione all'ambiente ed alla comunità che vive all'esterno dell'insediamento produttivo.

Responsabilità di un imprenditore è quella di permettere l'evoluzione delle capacità dei lavoratori, al passo con l'evoluzione della tecnologia azi-

endale. E' necessario quindi formare in continuazione il personale nei vari settori. Ovviamente questo comporta una differenziazione tra le capacità personali; il segreto sta nel trovare la giusta collocazione per ognuno, senza emarginare le persone meno pronte ad assorbire l'evoluzione tecnologica. Solo così si riuscirà a formare una squadra che lavora in sintonia senza gelosie o invidie. La conoscenza, la partecipazione ed il confronto anche al di fuori dell'azienda migliorano sicuramente l'armonia e l'amicizia fra le varie persone e ciò si riproduce anche sul posto di lavoro. Per questo è importante organizzare serate conviviali a cui far partecipare le famiglie. Tutto questo però non è sufficiente: l'impresa ha la responsabilità di esprimere valori anche nei confronti del territorio in cui opera.

Come rispondere a questa responsabilità?

Noi riteniamo che Arte e Cultura siano un eccellente veicolo di valori. Siamo molto attenti agli eventi culturali e artistici prodotti nella nostra comunità: ogni anno destiniamo oltre 100.000 euro a sponsorizzazioni di eventi artistici e culturali (la mostra "Città dell'Uomo" ne è un esempio).

Siamo inoltre attivi promotori di un'associazione culturale costruita cinque anni fa tra le principali aziende di San Mauro Pascoli e l'Amministrazione Comunale: "Sammauroindustria". Questa associazione ha lo scopo di mantenere viva la memoria di uno dei più grandi poeti italiani, Giovanni Pascoli, con un premio di poesia a livello nazionale. Sammauroindustria, inoltre, è propositiva e innovativa nei confronti della principale attività della zona che è quella della fabbriche di calzature da donna di alta moda. Organizziamo un concorso per giovani designer che trova un'elevatissima partecipazione a livello mondiale.

Oltre a queste due, che sono le più importanti, l'associazione promuove tanti altri eventi quali spettacoli di arte varia, mostre ecc... di cui può usufruire liberamente e gratuitamente tutta la popolazione del territorio.

I concetti che ho esposto, e le attività che ho descritto, proprie della nostra azienda, in realtà rappresentano un modo di intendere la *mission* aziendale che sta emergendo nel mondo imprenditoriale italiano. Questo è tanto vero che il concetto di responsabilità sociale è stato inserito nel Programma del Governo Italiano per la Presidenza del semestre U.E. appena terminato, e quindi auspichiamo abbia un impulso anche a livello europeo.

Come può un'azienda rendere chiaro e trasparente il suo impegno nei confronti della comunità e del territorio in cui opera? Redigendo il Bilancio Sociale!

Attraverso questo documento pubblico un'azienda, oltre al reddito prodotto e a come viene ripartito, comunica i propri valori, la propria responsabilità, la propria *mission* e i criteri di comportamento.

In conclusione credo che con quanto detto finora sia chiaro che una corretta e responsabile attività imprenditoriale possa oggi coniugare e sommare valori fino a pochi anni fa incompatibili: Unità, arte, cultura, economia e politica.

Werther Colonna, Gruppo IVAS

Petr Oslzlý

Divadlo a jeho funkce v utváření lidské dimenze města

Dámy a pánové,

své dnešní vystoupení jsem se pokusil rozdělit do dvou částí: tou první bude kratší esejistické zamýšlení nad funkcí divadla v antropologické struktuře města, v druhé pak představím konkrétní příklad z vlastní praxe.

Jako motto první části bych chtěl uvést citaci ze své dřívější přednášky pronesené v Salzburg College v roce 1993:

„Kultura je plodem komunity, je však také jejím viděním, pojmenováním a tvarováním sama sebe, je její vizí a předvídáním.

Kultura je živnou půdou komunity, prostupuje a určuje všechny její vztahy, je tvář i duší každé komunity, naplňuje ji obsahem a smyslem. Takto chápán je každý umělecký čin exkluzivním znakem života komunity.“

Na tento pokus o vyjádření vztahu kultury a komunity dnes volně navážu.

Každá komunita zaujímá určitý prostor, obsazuje jej, opevňuje se v něm či pouze se svobodně pohybuje a rozprostírá na nějakém prostorovém území. Platí to pro velké komunity národní či státní, stejně jako i pro malou a spořádanou komunitu rodinnou či barevnou a většinou společností nechtěnou komunitu squatterskou.

Snad nejvýrazněji však pociťujeme ono prostorové rozložení, půdorysné ohraničení a trojrozměrné tvarování u malých i velkých komunit městských. A budovy divadel pak jsou většinou (historicky vždy) lokalizovány do center takto vymezeného městského prostoru. Divadelní budovy bývají výrazné i svým architektonickým tvarem a prostor středu města povětšinou esteticky ozvláštňují, ne-li určují.

Každé divadlo jako kulturní fenomén je však především naplňováno uměleckou tvorbou a s ní související společenskou aktivitou. A chápe-li - jak jsem to v mottu vyjádřil - kulturu jako duši komunity, pak v tomto duchu můžeme divadlo označit jako její světlo.

Divadlo se přímo ze světla rodí. I když totiž byla již v nové době vytvořena divadelní díla, která se ve větší či menší míře odehrávala v naprosté tmě, potvrzovala svou sdělení limitující extrémností pouze nezvratnou pravdu, že pro divadelní dílo je světlo základním prvkem. Světlo odkrývá divadelní svět i jeho děje zrakům diváků. Světlo je tvárným divadelním prostředkem. Světelné vlny a proudy opticky komunikují divadelní výpověď do hlediště, skrze zraková čidla ji přenášejí do psychiky diváků a ta ji zprostředkuje do kolektivního vědomí celé komunity.

Nahlíženo z většího měřítka nám jasně vyvstává, že divadla jsou jedním ze zdrojů světla v krajinách měst, a to v tom nejprostším i v složitě komplikovaném duchovním smyslu.

K večeru, kdy do ulic pomalu padá tma, se divadla rozsvěcují a do černých nocí září jako mnohostranné skleněné lucerny. Světla divadel nás ujišťují v přesvědčení, že žijeme v kulturní a humánní společnosti. A také pokaždé, když humanita a kultura jsou ohroženy - v dobách válek či velkých společenských krizí - zasahují tyto události divadla. Fakt nenormálnosti se jaksí přednostně projevuje na fungování a tedy i na vzhledu divadel, jejichž světlo v těchto časech svítí jinak a v nehorších chvílích pohasíná. Vyhaslá světla divadel varují celou společnost.

Když 17. listopadu 1989 totalitní moc v Praze zasáhla krvavě proti demonstřujícím studentům a tím byla dovršena míra zvěle, která v té době ovládala českou společnost, divadelníci se rozhodli změnit funk-

ci svých divadel. Divadelní budovy se již nadále nemohly nově ani uvnitř rozsvěcet jako dřív. Nemohly dovnitř komunity svým světlem signalizovat normálnost, a v jejich sálech již dál komponovaná světelná „skladba“ nemohla odkrývat zrakům diváků fiktivní dramatický příběh, neboť jimi aktuálně prožívaný příběh a dramatický konflikt byly zcela dominující. Oproti běžné a často šedé každodennosti, kdy je tomu naopak, vypjatá skutečnost byla tehdy mnohem více fascinující než sebe skvělejší umělecká iluze. Divadla, která i předcházejících dvacet let byla jakýmsi „hnízdem svobody“, však nezhasla a nezavřela se, naopak začala zářit jiným, intenzivním vnitřním světlem. Jejich prostory se v těch dnech přestali dělit na jeviště a hlediště, proměnily se v diskusní fóra, kde světlo muselo ozařovat všechny stejně, protože všichni byli rovnocennými účastníky bouřlivých debat o svobodě. Do divadel si tehdy lidé, i ti, kteří běžně moc či vůbec nechodí, přicházeli pro světlo, které zahánělo totalitu, pro světlo svobody. Přestože nehrála, vyzařovala v těch dnech divadla své nejniternejší světlo, světlo humanity.

Při uvažování o funkci divadla při utváření lidské dimenze města je opakované promyšlení fungování divadla v těchto historických událostech nezbytné. I divadelní tvůrci, aniž by se tím měli jakkoli uzavírat do minulosti, by se i dnes měli stále znovu zamýšlet nad nejhlubší podstatou toho, jak byla divadla tehdy schopna uvnitř společnosti působit. Pomáhalo by jim to oživovat vědomí o humanitní a občanské funkci divadla jako takového i jednotlivých divadelních organizací působících v konkrétních městských komunitách.

I v dobách, kdy demokratická (či demokracii stále hledající) společnost žije normálním životem, existují uvnitř ní anti-humánní, tedy zločnické excesy. A i v těchto obyčejných dnech můžeme říct, že divadlo „plaší zlo“. Okolím osvětlených divadel rozhodně nejsou místy příhodnými pro zločin. Především však světla divadel přitahují lidi hledající zprávu o světě. Ta zpráva v naší současnosti nemůže být radostná - nebo jen radostná. Vypovídá-li divadlo jen o radostech života, dopouští se falšování své „zprávy o světě“. Divadlo dnes nemůže diváky uklidňovat, protože z vnitřní povinnosti, která je obsažena v jeho prapodstatě, musí vynášet na světlo a nemilosrdně ozařovat skryté problémy jedinců i komunit a přes ně zjevovat dramata současného světa. Jen tak divadla nepřestanou být „zdroji světla v krajinách měst“, která zvou jejich obyvatele k společnému ponoření se pod povrch současnosti a k společnému hledání spirituálních vertikál, které stále ještě lze objevovat i v naší současné materiálně horizontální společnosti.

I kdysi dávno oheň uprostřed pustiny zval kmen k rituálům napodobujícím lov, které kmenové pospolitosti pomáhaly při zajišťování potravy a udržování života. A rituální tance, které se pak kolem něho odehrávaly, animovaly nejen úspěšné zabití kořisti, ale i smrtelné střety s loveným zvířetem. Děsivá maska zmaru mezi těmi tanečníky nikdy nechyběla. Hořící louč v rukou potulných homérských pěvců pak lákala lidi, kteří chtěli naslouchat jejich láskou prostoupeným i krutě krvavým příběhům, z nichž se silou umění rodily mýty, jež jsou dodnes základem našeho vědomí o člověku a jeho osudu.

V magickém světle plamenů ohně i louče, který zval kmen do tzv. svatého kruhu, aby se společně mohl vztahovat k nadpřirozenu i ke své prapodstatě, se zároveň na počátku věků rodilo také divadlo. A přestože se v průběhu staletí postupně odtrhlo od svých původních rituálních a náboženských funkcí, uchovává si až do dnešní doby vzpomínku na onen „svatý kruh“. Cítí v některých svých podobách méně a v některých více potřebu být ohniskem, které do sebe nasává duchov-

ní pohyby komunity i ji přesahující metafyzické proudy a zároveň obě se zvětšenou intenzitou vyznačuje.

V současnosti - kdy svět je zahlcován pustou zábavou a nemírným konzumem, znejistňován válkami a teroristickým vražděním vyvolávaným fanatiky zpolitizovaných náboženských systémů - se toto poslání divadla stává silně aktuálním. A přestože současným trendem, podporovaným často i populistickou politikou, jsou spíše divadelní domy, v nichž se pěstuje jen zábava, pro smysluplné naplňování funkce divadla při utváření lidské dimenze města je nezbytné či spíše životně nutné, aby městské komunity pečovaly o divadelní seskupení a instituce, pro něž je duchovní, humanitní a občanský program hlavním posláním a smyslem jejich umělecké aktivity.

Jen tak ono nejnítternější světlo, které divadlo v sobě od počátku své existence nese, bude i dále zářit v krajínách našich měst.

Petr Oszlý, profesor Janáčkovy akademie múzických umění a děkan fakulty dramatického umění. Umělecký ředitel divadla Husa na provázku.

Il teatro e la sua funzione nel plasmare la dimensione umana della città

Prima parte del discorso al Congresso "Il posto per l'uomo"

Signore e signori,

Ho cercato di sistemare il mio intervento presente in due parti: la prima parte è riflessione saggistica sulla funzione del teatro in relazione all'impostazione antropologica della città, mentre nella seconda parte vorrei presentare un esempio concreto dalla mia esperienza professionale.

Come motto vorrei citare un brano dal discorso che ho tenuto nel 1993 a Salzburg College:

*"La cultura è frutto della comunità
ma è altrettanto luce dei suoi occhi,
la capacità di darsi il nome e di plasmare sé stessa,
la sua visione profetica.*

*La cultura è terreno nutritivo della società:
penetra e definisce tutti i suoi rapporti.*

*La cultura è anima di ogni comunità,
la riempie dei contenuti e del senso.*

*Ogni atto creativo, così concepito,
è segno esclusivo di vita della comunità."*

Ora, cercherò di legarmi, pur non strettamente, al tentativo sopra citato di definire il rapporto tra la cultura e la comunità.

Ogni comunità occupa un certo spazio, vi si fortifica dentro, oppure, semplicemente si muove e si dilaga nel dato territorio con libertà. Vale ciò, sia per le grandi comunità nazionali e statali che per una piccola comunità familiare ordinata e, al tempo stesso, anche per una collettività variopinta degli *squatters*, nonostante il fatto di essere non voluti da parte della maggioranza.

Le forme più visibili di questi fenomeni sociali quali la disposizione spaziale, la autolimitazione dentro di una struttura pianimetrica e la crescita tridimensionale le possiamo percepire, forse nella loro maggiore rilevanza, nelle comunità urbane. Il teatro, poi, lo troviamo di solito collocato nel centro del dato spazio urbano. I palazzi del teatro si distinguono per un'architettura particolare, danno un tono estetico peculiare ai piazzali centrali se non li dominano addirittura. E' ben vero che ogni teatro quale fenomeno culturale vive soprattutto quan-

do è riempito dalla creatività artistica di cui sorge anche una notevole attività sociale. Se noi comprendiamo la cultura come l'anima della società, possiamo poi definire il teatro, in modo analogo, quale luce della comunità.

Il teatro nasce dalla luce. Nonostante il fatto che nel tempo moderno sono nate opere drammatiche destinate allo svolgimento al buio più o meno assoluto, anch'esse, nonostante i severi limiti espressivi, hanno dato una ulteriore conferma dell'importanza della luce. Nel teatro la luce dà la forma alle cose ed è, lei stessa, capace di essere formata. I raggi di luce trasmettono il messaggio dal palcoscenico all'auditorio: tramite la percezione visiva il contenuto prende forma nella mente degli spettatori e, alla fine, raggiunge in qualche modo la coscienza collettiva della comunità intera.

Scrutando l'argomento sotto criteri più ampi, risulta a noi evidente che il teatro diventi una delle sorgenti di luce nella città: sia nel senso più semplice fisico che in quello più complesso spirituale. Alla sera, i teatri nelle nostre città cominciano a brillare come lanterne di vetro a molteplici facce. Le luci di un teatro ci danno conferma del fatto che ancora viviamo in una società umana e culturale. E, al contrario, nei periodi in cui è minacciata la cultura e l'umanesimo - durante le guerre e le crisi sociali - le prime ferite ricadono sui teatri. Ogni anomalia sociale si fa visibile dapprima sul clima culturale, si evidenzia negativamente sulla funzione e sul viso dei teatri: le luci si smorzano e cala sostanzialmente la loro qualità. Le luci spente dei teatri poi sono segno di allarme assai serio per tutta la società.

Nel periodo dopo il 17 novembre 1989 - la data in cui nel nostro paese il regime totalitario per l'ultima volta ha osato versare il sangue degli studenti dimostranti per la libertà - rincarando così la dose della sua balia - la gente ha deciso di cambiare la funzione dei teatri. La luce si è trasformata: non poteva servire più alla creazione di illusioni teatrali fittizie. La drammaticità sociale, l'atmosfera conflittuale a quel tempo vissuta è prevalsa sostanzialmente su tutti gli altri significati. La frenesia intensamente vissuta di quei giorni era assai più affascinante di tutti i possibili effetti abbaglianti che un teatro poteva offrire. I teatri, che anche nei tempi del regime erano come "nidi di libertà", hanno ricominciato a brillare di una luce interiore intensissima e tutta nuova. Gli spazi interni si sono trasformati: è scomparsa la divisione tra il palcoscenico e l'auditorio, la luce doveva coprire tutti gli angoli senza fare differenze alcune: tutti i presenti sono diventati partecipi alla discussione fiammeggiante sulla libertà. Anche la gente che prima non era abituata ad andare al teatro, entrava e usciva acquistando una nuova luce: una luce che ha avuto la forza di scacciare il demone del regime totalitario. Pur tuttavia i teatri non svolgevano la loro solita attività artistica, la loro luce interiore irradiava un vero umanesimo.

Questa esperienza mette in rilievo notevole la necessità di una nuova ricerca sulla funzione sociale del teatro, per esempio il suo impatto formativo alla concreta comunità urbana. La gente di teatro, registi, drammaturghi, attori, tutti dovrebbero riflettere sulla grande potenzialità del teatro che si è rivelata attraverso tali esperienze, ravvivando la coscienza della funzione cittadina e umanistica di ogni teatro o di ogni collettività - organismo vivo - che ne sostituisce la vita interna.

Ma anche nei periodi di una vita quotidiana ordinata della società democratica emergono tendenze anti-umane, che dalla loro stessa sostanza possono approdare in estrema malfattoria. Vale altrettanto per la normalità "grigia" di ogni giorno l'affermazione che i teatri hanno una capacità di "cacciare via il male". Visibile è anche un effetto assai normale: lo spazio circostante ai teatri, essendo illuminato bene durante la notte, non è conveniente per la criminalità. Ma, soprattutto

to, le luci di un teatro attirano la gente che va in cerca di una notizia positiva su questo mondo, seppure questo annuncio oggettivamente non può essere esclusivamente gioioso. Il teatro e l'arte in genere, se propone qualsiasi visione unilaterale (per esempio quella troppo positiva o quella tutta negativa), commette una falsificazione della verità. Il teatro non può occuparsi unicamente di accontentare i visitatori: per il dovere intrinseco il teatro deve illuminare e, addirittura, denunciare senza pietà i problemi latenti sia dei singoli che della comunità, svelando così i travagli e la drammaticità del mondo contemporaneo. Così i teatri rimarranno "sorgenti di luce nel panorama della città" che invitano i cittadini a tuffarsi sotto la superficie delle cose, a cercare insieme le verticali spirituali che reggono e che finora sono rintracciabili nella nostra società odierna che sembra talmente materiale ed appiattita.

All'alba della cultura umana un fuoco in mezzo allo spazio vuoto serviva come un faro: la tribù lo circondava non solo per scaldarsi, ma soprattutto per svolgere danze rituali che potessero aiutare per ottenere la preda, per conservarsi la vita. E non sono mancate maschere spaventevoli, forse per affrontare il mistero del dolore e della morte... In modo analogo, la fiaccola nella mano di un vate, al tempo della poesia omerica, accentrava l'attenzione della gente che voleva ascoltare i canti, pieni di fervore, d'amore, di storie crudeli e sanguinose: forse così sono nati i primi miti che tutt'oggi fanno parte della nostra

coscienza sull'uomo e sul suo destino. Nella luce magica del fuoco o delle fiaccole, nel cerchio sacro dove le prime comunità umane hanno cercato un rapporto con la realtà soprannaturale, è nato anche il teatro. E, pur tuttavia, il teatro che nel corso dei secoli si è allontanato dalle sue funzioni primordiali di culto o di religione, è rimasto capace di riportare ancora oggi un ricordo di quel "cerchio sacro". Il teatro richiama la necessità del fuoco centrale della comunità, coinvolgendo ed ampliando i suoi movimenti spirituali e le correnti metafisiche.

Oggi - quando il mondo è ingombro di divertimento senza spirito, di consumismo smoderato, di guerre, di terrorismo proveniente da tutti i tipi di fanatismo - la missione del teatro acquista un nuova urgenza. Ma la tendenza attuale, spesso volte sostenuta dai politici populisti, è quella di "palazzi del passatempo". E perciò, per i teatri con il loro messaggio ed il contributo notevole alla dimensione umana della società, rimarrà cruciale il sostenimento e la cura sistematica da parte delle comunità urbane. Solamente così la preziosa luce interna del teatro potrà risplendere su tutto il panorama delle nostre città.

Petr Oslzly, professore alla Janáčkova Akademie múzických umění (JAMU) e capo del Dipartimento d'Arte Drammatica di essa. Direttore artistico del teatro "Husa na provázku" di Brno.

Petr Oslzly, Daniela Brůhová

Ing. arch. Martin Kovařík

Návrh interiéru jako cesta přemýšlení

Pojmeme-li planetu Zemi jako místo pro člověka, dostaneme se z krajiny do města, z města do budov a z budov do interiéru. Interiér je prostor, který je v přímé interakci s člověkem, je mu v podstatě nejbližší a je to jeho nejmimnější část obývaného světa. Je to prostor, který člověk vnímá všemi smysly, navozuje mu pocit bezpečí a zklidnění. Interiéru se každý může dotýkat, cítit jeho vůně, barvy, nálady, zvuky apod. V přeneseném slova smyslu je toto „doupě“ lůnem, do kterého se všichni lidé rádi vrací, kde mají pocit jistoty a bezpečí a odkud člověk odchází.

Snaha upravovat bezprostřední okolí člověka provází lidstvo celou historií a de-facto je to jedna z činností, kterou si lidé přenesli z předchozího života z říše zvířat. Budování doupěte, stavba obydlí, úprava interiéru jsou v podstatě různé názvy stejné činnosti. Jde o potřebu člověka, kterou naplňuje po staletí a pro kterou je ochoten obětovat značnou část energie bez ohledu na své postavení, finance, rodinné zázemí, místo pobytu, filozofické zaměření či vyznání. Podíl vynaložené energie se už liší dle povahy člověka, jeho finančních možností, životních postojů a místa, kde žije.

Tato základní potřeba vzájemné interakce člověka a okolí byla a je vnímána a naplňována různě. Úpravou prostoru člověk přetváří svět, na druhou stranu takto přetvořený svět působí na člověka. Ovlivňuje jeho chování, formuje ho, někdy ho kultivuje, uklidňuje a chrání.

Liší se i způsoby tvorby a zařizování prostoru. Rovněž názory na vkus a nevkus se liší a to mnohdy zcela zásadně. To, co však zůstává společné všem, je práce, kterou si se zabydlováním okolního světa člověk dává. Nedílnou součástí této práce je proces tvorby - tedy přemýšlení a rozhodování. Jde o činnost, kterou absolvují v menší či větší míře všichni. Lidé v Evropě, v Americe, Afričané, divoši z džungle i lidé žijící za Severním kruhem.

Člověk si okolní prostor od nepaměti nejen upravoval, aby si zvýšil své pohodlí, ale současně si jej přikrášloval a zdobil. Zdobil si okolní svět, předměty i svoje tělo. To se dělo vždy v souladu se společenskými trendy, náboženskou filozofií a v závislosti na postavení jedince ve společnosti. Mnohdy to bylo, a stále ještě je, odrazem postavení člověka ve společenské hierarchii.

Na jedné straně se přetvářením světa zabývali „laikové“, kterým byl ovšem dán přirozený cit a využívali dlouhodobé zkušenosti společnosti. Na straně druhé se do této tvůrčí činnosti zapojovali i „odborníci“ - lidé s větším uměleckým citěním, se vzděláním, kteří v duchu tradičních filozofií a kánonů pomáhali přetvářet daný prostor. Změněný svět, tedy vlastně architektura, se tak začlenil do života člověka a jeho společnosti přirozenou formou v souladu s jeho potřebami a představami. Tradiční pojetí bylo občas nahrazeno něčím novým, docházelo ke střídání slohů a stylů. S postupujícími znalostmi a dovednostmi lidské společnosti se tento proces obměny zkracuje. To má za následek pomalou degradaci samotného procesu myšlení - je na něj stále méně a méně času. Tlak společnosti na tvůrce se tak zvyšuje, postupně rostoucí nároky na kvantitu jsou však vždy na úkor kvality díla. Myšlenkový proces ve společnosti (mimo její technický rámeček) se postupně vytrácí. Důsledkem je nesoulad filozofie, vědeckého poznání světa a reálného života. Společenské myšlení i umění nestačí rychle reagovat na důsledky dynamického rozvoje světa a především technických disciplín.

Odrážem je dnešní stav architektury vnějšího prostředí i interiéru, kdy se tvůrčí řídí danými a uznávanými kánony bez potřeby o nich přemýšlet a měnit je, respektive přizpůsobovat je aktuálním potřebám společnosti.

Na otázku „proč to tak je“ často slyšíme nic neříkající odpověď „protože tak to být musí“. Ve skutečnosti se z tvorby vytrácí kdysi běžná „ldea“ s velkým „l“. Tvůrci (a neplatí to jen o architektech) nemají na mysli nadosobní potřeby společnosti, nadčasovost, která byla a je v umění hlavním kritériem kvality, ale začleňují se do naší spotřební společnosti spotřebními díly. Myšlenkový proces při tvorbě architektury a interiéru není jen nápad, jak dílo udělat zajímavě a neotřele. Nejtěžší je zanechat po sobě něco, co bude hodnotné i po 10, 20 či 50ti letech.

Podíváme-li se na tvůrčí činnost jako uvědomělou práci člověka, je zřejmé, že ve většině oborů člověk hledal a vytvářel si řadu vysvětlění - teoretických či náboženských. Existují dějiny umění a architektury, teorie estetiky apod. Vedle toho však neexistuje žádná utříděná komplexní teorie o interiéru a o bydlení („domiciologie“ není rozvíjena a zpracovávána v širším kontextu společenských věd). Jako bychom se báli přemýšlet o definicích nejbližšího prostoru, jako bychom nepotřebovali při jeho tvorbě a zařizování podporu vědeckých a teoretických úvah. Mnohdy se zaklínáme pravdami, které jako by byly odjakživa, respektive jsou neustále omílány a stávají se propagandou. Podrobíme-li je však podrobnějšímu zkoumání, zjistíme, že nefungují, nebo nejsou tak absolutní, jak je nám předkládáno. Příkladem může být klasická teorie barev: soulad barev, který byl pevným kánonem zpracovaným takřka na vědecké úrovni (připomeňme si tzv. Oswaldův kruh doplňkových barev) přestal platit před desítkou let díky módě. V současné době sice funguje, ale stejně tak fungují jakékoliv jiné kombinace, které dříve nebyly přípustné. Móda sama tak zničila jednu z teorií, přestože tato teorie je stále vyučována. V souladu s narůstající individualizací společnosti (tedy nárůstem sebevědomí jednotlivce ve společnosti) jsou mnohé teorie rozbity na atomy: platí, ale pro každého trochu jinak.

Teorie a myšlení v tvorbě interiéru jakoby ustaly někde před koncem minulého století a prudká akcelerace spotřebního života měla za důsledek, že jakékoliv zdržující tendence společnost odvrhuje jako zbytečné.

Nejvíce utrpěla oblast všem lidem nejbližší - oblast bydlení. Jakékoliv výzkumy a tendence se přestaly aktualizovat a uplatňovat, postupně přešly do ryze komerční části. Důsledkem je elitářský systém chválení vybrané skupiny produktů a zavírání očí nad negativními důsledky. Dochází tak k absurdnímu chování společnosti: lidé odcházejí ze sídlišť panelových bytů do sídlišť rodinných domů, kde chybí nejen úcta ke krajině, ale i úcta k člověku samému. Staví se domy pro život současných úspěšných lidí se šťastnými rodinami zcela ve smyslu sloganu „be happy“, ale nikdo se nesnaží klást otázky o budoucnosti rodiny, o smysluplném a přiměřeném prostoru a životním stylu v takovýchto koloniích. Pokud takovéto otázky někdo položí, nikdo nechce slyšet negativní odpovědi. Jenže čas, který prověřuje kvalitu života i umění, prověří také tyto ideje. Negativní dopady, před kterými zavíráme oči, jsou známy ze zahraničí. V konečném důsledku po sobě společnost zanechává to nejhorší ekologické smetí - domy a stavby, které neslouží člověku, ale člověk slouží jim. Příklady mohou být různé, nemusí jít vždy o výstavbu jen posledních 15 let: např. celá řada obytných domů a vil z období funkcionalismu (tedy 30. let XX. století) nemohla kopírovat pozdější životní styl a potřeby a stala se přítěží nejen pro jejich majitele a obyvatele, ale i pro krajinu města.

Položíme-li si otázku proč tomu tak je, musíme dojít k názoru, že myšlenkový proces, tedy teoretická část tvorby člověka, byla podceňována či

nadhodnocena a vycházela ze špatných koncepcí. Koncepcí, které nebyly nadčasové. Pro každého tvůrce se teorie a výzkum staly zbytečným luxusem, který omezuje jeho „genialitu“ a hlavně, jak říká lidová moudrost: „myšlení bolí“. A pro zadavatele - investora je teorie rovněž zbytečná, protože má-li peníze, může přikazovat co a jak. V takto (jistě s nadsázkou) postavené společnosti se přemýšlení stává zbytečnou a obtížnou činností, důležitý je jen „byznys“, tedy nákup a prodej.

Toto pojetí společnosti se projevuje i v dialogu mezi tvůrcem a zadavatelem. Místo dlouhých diskuzí nad záměrem investora a tvůrčí cestou architekta se dialog často mění v monolog silnějšího. Vznikne tak nevyvážené dílo, které nemůže plnit dobře a harmonicky svoji funkci.

Je zřejmé, že bychom měli reagovat na prudký vývoj společnosti, kdy technika akceleruje náš životní styl. Měli bychom podporovat umění a emocionální složky jako protiváhu technokratismu. A především bychom měli podporovat a spoluvytvářet teoretickou základnu (nejen popis) nových trendů a tendencí. Dále bychom měli staré „pravdy“ podrobit důkladné revizi. Je to jako s knihou, kterou jsem měl nedávno v ruce a byla z dob mých středoškolských studií (tedy asi 25 let stará). Velká, tlustá seriózní kniha vázaná v plátně plná přesných a exaktních informací s názvem *Logaritmické tabulky*. Přestože informace v ní stále platí a nelze je anulovat jako nepotřebné, zkuste mi odpovědět na otázku: „K čemu tu knihu mám?“

A stejně jako tyto tabulky najdeme v našem nejbližším interiéru spoustu starých „pravd“, které přestaly fungovat, nebo při nejlepším fungují, ale nějak jinak. Abychom mohli s těmito „pravdami“ pracovat, musíme je najít a přejmenovat. Jako malý ilustrativní příklad můžeme uvést současné tendence navrhování a vybavování obytné kuchyně, kdy na jedné straně chceme stále tradiční velkou kuchyň, plnou skříněk a technických pomocníků, na stranu druhou díky měnícímu se životnímu stylu doma takřka nevaříme a pokud ano, tak co nejrychleji a neúspěšněji.

V tvorbě interiéru nejde tedy jen o samotný výtvarný a technický počin tvorby. Stejně tak nejde jen o naplnění představ zadavatele - klienta prostřednictvím zkušeností a idejí tvůrce. To je málo, je to jen technický způsob řešení problému. Vedle toho je potřeba začlenit do procesu tvorby i další kroky, především filozofii a názor na daný účel. Jsou to těžko uchopitelné kategorie, ke kterým každý tvůrce přistupuje zcela individuálně a nedá se určit jednoznačný postup či návod. Mámeli se pokusit definovat některé obecné body, daly by spíše se extrahovat cíle:

- nadčasovost by měla být první kategorií. (Z vlastní praxe vím, že tento požadavek není příliš obvyklý a málokdy se setkáte s požadavkem klienta, který chce interiér, který bude sloužit i za 20 let někomu jinému. Přitom dříve to byl jeden ze samozřejmých atributů kvalitních věcí, které běžně sloužily více generacím. Někteří současní designéři (např. Phillipe Starck) si toto velmi dobře uvědomují. Poukazují na fakt, že základním ekologickým hlediskem designu nemůže být recyklace, ale dlouhodobá životnost výrobků. Je to názor, který jde proti konzumnímu způsobu života.

- flexibilita jako princip řešení úkolu, tedy takové řešení, které umožňuje měnit snadno dílo podle dlouhodobých potřeb uživatelů.

Např. systém výstavby nových bytů kopíruje technické možnosti minulého století - developerské firmy obytné domy postaví s pevně definovanými byty a ty se prodávají jako pevně daný komplet. Klienti si musí koupit byt podle toho co je nabízeno, nikoliv podle svých potřeb. Maximálním vsířicným krokem jsou jen malé dílčí úpravy bytu, přitom technické řešení by umožňovalo prodávat byty na m². Mohl by být prodáván systém: klient si koupí plochu, tu dělí podle svých potřeb, při zachování určitých limitujících prvků. Takto bývají někdy nabízeny kancelářské plochy ve velkých komplexech, nikoliv však byty. Pokud bychom připustili podobný princip prodeje u bytů, měli bychom daleko pružnější systémy dovolující změny v okamžiku, kdy jsou potřeba.

Jde o to, že bychom však museli připustit i změny ve vnímání interiéru, v bydlení samotném a ve filozofii našeho života. A současně bychom museli klást podstatně vyšší nároky na architekta - tvůrce a na prodejce. Nicméně je takový systém možný a technicky zvládnutelný. Dostává se tak do hry celá řada jiných produktů - můžete ovlivnit výbavu a stavbu vašeho auta, konfiguraci počítače apod. Můžete koupit či pronajmout interiéry kanceláří, které nejen změníte, ale časem i část odprodáte. Samozřejmě, vždy budou existovat limity, které je nezbytné zachovat z hlediska konstrukčních principů. Ale budete-li mít dobrý návrh, který Vám určí i způsob řešení, potom není těžké provést změny a úpravy. Takovýto koncepcnost se vrátí v dlouhodobých úsporách - přinejmenším změny a úpravy budou flexibilnější a snazší.

Přemýšlení, jako součást tvůrčího procesu, je nutné vyžadovat nejen od tvůrce, ale i od zadavatele a uživatele díla. Není to jen věcí architekta, jak je to vnímáno v obecném povědomí. Ani v historii by nevznikla velká umělecká díla jen díky mimořádným tvůrcům, zapotřebí bylo i velkých zadavatelů a mecenášů. Vždyť tvůrce je pouze kvalifikovaným zprostředkovatelem záměru. Na konečné podobě díla se ve většině případů podílí více lidí, tvorba je týmovou prací.

Čím je dílo složitější, tím jsou nároky na tým větší. Do týmu můžeme zařadit všechny složky tvorby, tedy tvůrce ideje, řemeslníky a okolí, kteří se na tvorbě podílí přímo či nepřímo, a dále i zadavatele a jeho okolí vč. finančníků. Vzniká tak skupina lidí, kteří ovlivňují nějakým způsobem konečné dílo. Jak již bylo řečeno, aby cíl mohl být splněn co nejlépe, je nezbytné mít vedle samotné kreativity i ideu. To je důvodem, proč při jakékoliv tvorbě je myšlenkový proces vázaný na filozofii díla nezbytný a nenahraditelný. A interiér jako svébytné dílo, sloužící určitý čas, ideu potřebuje.

Je zajímavé, že „laické“ řešení, tedy zařizování prostoru bez účasti odborníků, má často lepší a kvalitnější náboj, než práce profesionálů. Je to tím, že laikům je jejich vlastní prostor natolik blízký, že o něm přemýšlejí s láskou a zaníceností a vytvoří jej jak nejlépe umějí. Bez ohledu na to, zda se nám to líbí či nikoliv, spoluúčast na procesu tvorby okolního prostředí je tím nejdůležitějším faktorem. Proto jsou takové interiéry zabydleny a dá se v nich žít mnohdy lépe než v profesionálních, chladných a málo lidských výtvorech. Rozdíl v kvalitě je dán na jedné straně přirozeným „selským“ rozumem - lidovou tvorbou s praktickou a vyzkoušenou filozofií a na straně druhé kalkulovanými efekty s umělou filozofií estetična.

Nechci, aby můj příspěvek působil negativně. Spíše by to měla být výzva: je třeba zase začít přemýšlet o věcech do hloubky, filozofovat, zabývat se důsledky naší činnosti a navázat na teoretické práce našich předchůdců a pokračovat v nich. Přemýšlejme o našem okolí, o prostoru a tom, co způsobujeme svým bytím. Přejme si, aby druh *Homo sapiens sapiens* nemusel být přejmenován.

Martin Kovařík, architekt

Design architettonico d'interni: spunti di riflessione

Se contempliamo il nostro pianeta come spazio per l'uomo, possiamo individuare un percorso ideale dal paesaggio alla città, dalla città alle case, fino all'interno di queste. Possiamo percepire l'interno di una casa quale luogo d'interazione diretta, uno dei posti più intimi per l'uomo, dove è possibile percepire l'ambiente circostante con tutti i sensi, afferrandone i profumi, i colori, i suoni, le suggestioni, i cambiamenti d'atmosfera. Qui l'uomo può godere una sorta di sicurezza, di calma: nel linguaggio simbolico possiamo parlare di una "tana", di un "seno", dove ogni uomo torna volentieri e da cui, sazio, riparte.

La cura della casa e del mondo circostante è parte della cultura e della storia dell'uomo; è un'attività che, in un certo senso, trova le sue radici già nei predecessori de l'«*homo sapiens*». La costruzione di una tana, di una casa, e la sistemazione del proprio interno sono una delle necessità fondamentali dell'uomo; egli la compie già dall'alba dei secoli, impegnando una grande parte delle proprie energie, qualunque sia il suo stato sociale, economico, le convinzioni e la fede.

Modificando lo spazio circostante l'uomo cambia il mondo, per renderlo non solo più comodo, ma anche più bello e in sintonia con i valori, le usanze, la filosofia e la religione proprie della società in cui vive, esprimendo, così, anche la sua posizione nella gerarchia sociale. D'altro canto l'ambiente così trasformato può influire sulla vita dell'uomo, può modificarne gli atteggiamenti; lo plasma, lo protegge.

In passato, a queste attività si dedicavano, da un lato, persone "inesperte" dotate tuttavia di buona intuizione unita all'esperienza delle generazioni precedenti. D'altra parte, ogni società, col tempo, ha cresciuto "esperti", specialisti colti, dediti esclusivamente allo sviluppo della componente artistica ed estetica dell'ambiente abitato.

L'architettura in senso lato, quale trasformazione del mondo circostante, diviene così parte organica della vita sociale, contribuendo al superamento delle forme tradizionali ed al cambiamento degli stili. Con lo sviluppo della società e la rivoluzione tecnologica il processo si è accelerato: l'esito è stato una disarmonia tra il conoscere filosofico-scientifico e la vita reale quotidiana; il pensiero e l'arte non riescono a corrispondere al dinamismo del mondo globalizzato.

Gli architetti tendono a conformarsi ai canoni comunemente accettati, tralasciando di interrogarsi sulla necessità di andare incontro alle mutate esigenze dell'uomo e della società. L'opera di creazione si sgancia dall'Idea con la "I" maiuscola. Le soluzioni e le opere proposte riflettono la società consumista.

Non esiste una teoria sistematica e completa sull'"abitare" o sulla creazione d'interni, come se ne fosse sfuggita l'importanza o si fosse ritenuto inutile affrontare una riflessione scientifica. Ci si affida a "verità" apparentemente ovvie, senza approfondirne i limiti.

Da tempo, alcune leggi "classiche", per esempio varie teorie sull'armonia dei colori, sono state duramente messe alla prova dalle "nuove" mode, atomizzate dal moderno individualismo. Norme, in passato riconosciute e condivise, sembrano aver perso il loro valore assoluto, per essere applicate secondo i propri gusti e convenienze.

Lo sviluppo di una teoria della creazione architettonica d'interni si è fermato alla seconda metà del secolo scorso: il consumismo ha determinato la marginalizzazione del pensiero. A scapito della vera bellezza e della creatività individuale, tutto diventa oggetto di commercio; prevale l'inganno della pubblicità dilagante, il "dover essere" secondo i modelli determinati dallo *slogan* "be happy". Si vuole far apparire la vita in determinati complessi architettonici come rappresentativa dello stile elitario, della "felicità pubblicitaria". Ma è una vita isolata in colonie chiuse al mondo circostante, priva di rapporti con la comunità, con i vicini, con la natura.

Pochi cercano di porsi domande su quale sia uno spazio adeguato, uno stile di vita degno dell'uomo, il futuro della famiglia. Si preferisce chiudere gli occhi, senza valutarne gli effetti negativi.

Ciò nonostante, il tempo potrebbe mettere a dura prova questo sistema. L'impatto negativo delle tendenze consumiste è già ben noto: la società produce una sorta di "rifiuti ambientali". Si pensi ad alcuni edifici degli anni Trenta del XX secolo o ai complessi edili degli anni Settanta, presenti a Brno, all'epoca ritenuti "profezia dei tempi nuovi",

oggi onere gravoso per i proprietari, per la società e per l'ambiente urbano.

Per molti architetti la teoria e la ricerca rappresentano un "lusso" ostile alla loro "originalità". Anzi, la riflessione richiede uno sforzo sistematico per il quale "non c'è tempo". Nella logica degli investitori una riflessione approfondita è assolutamente inutile: il potere economico di cui dispongono li autorizza al comando assoluto. Il dialogo tra architetto, comunità e committente è sostituito dal monologo del più forte. Nascono così opere d'architettura incomplete e squilibrate che non corrispondono al loro vero destino.

Dovremmo allora reagire allo sviluppo rapido della società, al ruolo accentuato delle tecnologie e del potere economico. Come? Potenzialmente il ruolo dell'arte ed il fattore emozionale quale contrappeso al tecnocratismo. Al tempo stesso dovremmo creare una nuova base teorica per poter rimanere all'altezza del compito, per saper prevedere ed affrontare le nuove tendenze.

Dovremmo anche fare una revisione delle "certezze" del passato, analizzando meglio lo spazio che ci circonda, per esempio all'interno delle nostre case.

La progettazione d'interni non rappresenta dunque un mero atto artistico o tecnico; l'esperienza professionale va accompagnata da un approfondimento filosofico ed ideale. Ma si tratta di categorie non facilmente afferrabili, per cui non esiste un metodo universale. Per tentare di definire almeno alcuni punti comuni, cercherei piuttosto di coglierne gli obiettivi primari:

- > **Una progettualità su un orizzonte di lungo termine.** In passato uno dei criteri qualitativi ritenuti ovvi era la solidità degli arredi, in quanto pensati per essere al servizio di più generazioni. Su questa linea, alcuni designers contemporanei sono ben consci che il criterio ecologico non può essere limitato alle possibilità di riciclo, ma dovrebbe estendersi ad una più lunga vita dei prodotti. Questa considerazione va però controcorrente rispetto ad uno stile di vita consumista.
- > **La flessibilità.** Preferire quelle soluzioni che consentano un uso degli oggetti differenziato nel tempo in relazione alle diverse esigenze dell'utente.

L'approccio mentale nella progettazione e costruzione di nuove abitazioni segue soluzioni tecniche e logistiche del secolo passato. I *developers* propongono soluzioni preconfezionate, mentre sarebbero preferibili soluzioni modulari, disponibili grazie all'attuale tecnologia.

Le grandi opere, la storia ce lo insegna, non sono nate dallo sforzo e dalla competenza del singolo, ma dall'apporto sinergico di architetti, committenti-mecenati, artigiani e rappresentanti del mondo finanziario in una sorta di gioco creativo, sempre preceduto da una preparazione filosofica e ideale.

La piena partecipazione dell'utente al processo creativo è uno dei fattori determinanti. Una saggezza naturale si contrappone ad una ideazione estetica artificiale con effetti calcolati e freddi.

Con questo intervento vorrei rivolgere un invito a porre maggior attenzione nei confronti del mondo intorno a noi, dello spazio che abitiamo, delle conseguenze del nostro agire, per essere degni del nome *Homo sapiens sapiens*.

Architetto Martin Kovářik

Tommasina Squadrito

Maria Zambrano, živý prostor

Vybavuje se mi napjatá tvář Marie Zambrano, zachycená v posledních letech jejího života.

Tato poznamenaná tvář bude prostorem následujících slov.

Tato její tvář jako obraz živého prostoru.

Před sto lety, 22. dubna 1904, se narodila Maria Zambrano, jedna z nejoriginálnějších myslitelů naší doby, jedna z osobností, které utvářely 20. století, které milovaly filozofii již v místě svého narození: onu *vivencia*, kterou je pohyb, akt žít a akt umělecký, jsoucí prvotním pohybem, který bude ona považovat za neodmyslitelný prostor, z něhož pramení všechny ostatní.

Maria Zambrano

Jako dcera republikánsky smýšlejících intelektuálů odešla po nástupu Frankovy diktatury do exilu, který trval pětadvacet let a který trávila ve Francii, na Kubě, v Mexiku, na Portoriku, v Itálii a nakonec ve Švýcarsku, ze kterého se vrátila do Španělska v roce 1984.

Umírá v Madridu v roce 1991 a na svém hrobě chce mít epitaf „Surge anima mea, et veni“, citát z *Písně písní*.

Následuje několik úryvků z jejího díla, které se mi zdají důležité v její filozofii, připravující ze slov balzám k léčbě zatvrzelosti a epistémickému násilí, které je páčáno v dnešní společnosti zboží.

Jsou to slova, kterým se daří razit si cestu zatvrzelostí vědy i estetiky, kde je, zdá se, tato zatvrzelost skrytější.

Je to proud dotazování se - ani otázka, ani odpověď.

Tato učitelka Evropy si vytvořila domov ze svého exilu i ze všech míst dohromady a nabízí nám filigrán symbolických významů, činících z filozofie, uvězněné v různých systémech, umění, přibližující ji k poezii, navracející ji krásu, od které se vzdálila, a vytvářející s melodií a rytmem vět významové řečiště pro naše přebývání na místech života.

Texty, které aktivují jakési jemné očekávání uvnitř rozumu, pocházejí z *Evropské agónie* (1945) a z knihy *K věděni duše* (1950). Následuje *Požehnaní* (1990), poslední text publikovaný za života Marie Zambrano, *Antigonin hrob* (1967), jediný její dramatický text a články publikované v roce 1985 v časopise „Diario“ a sebrané Elenou Laurenzi do svazku *Slova návratu*.

Evropská agónie

„Je nemožné, aby dnes Evropan mluvil o Evropě, nebo možná o čemkoli, aniž by se z toho nestalo něco jako zpověď nebo pláč. Zpověď, bédování a pláč v sobě mají něco ze srdce, které puká, a budí vždy trochu rozpaky. Ale že pukne srdce, když exploduje srdce světa, na tom není nic přehnaného.

Možná to srdce světa, které exploduje... exploduje silou temnoty a rozrušením, aby se pak rozjasnilo. Každý Evropan by měl přispět k tomuto rozjasnění svou vlastní zpovědí, hledáním svých vin, měl by se pokusit vykoupit toto srdce tak dlouho zkalené a vyděšené.

Úsilím evropského člověka bylo neúnavné směřování ke světu, nedosažitelnému městu na horizontu. Evropská krajina je čirým horizontem; zejména v některých svých zvlášť vznešených zemích, jako v Kastilii, jsou dějiny čirým horizontem“ (a také pro mě je příchod do české země objevením horizontu).

K věděni duše

„Po dějinách faktů musejí přijít dějiny nadějí, skutečné dějiny lidstva. Celistvost dané kultury je vytvářena systémem nadějí, který se v ní rysuje. Ale jelikož je tento systém nadějí a zoufalství obvykle překryt fakty, nejenže není brán v úvahu, ale dokonce existuje snaha se ho vyvarovat, z důvodu onoho strachu, který moderního člověka zachvacuje tváří v tvář všemu, co je něco víc, než jen prostá událost.

Abychom se však nadějí mohli zmocnit, je nezbytné objevit místo, na kterém se projevují. Svěříme-li se totiž pouze našim schopnostem, je jisté, že nám zůstanou v rukou pouze jejich stíny.“

Nebezpečí pro mír

„Nejde jen jednoduše o to, aby nebyla válka... nýbrž o uspořádání života s výhledem na mír. Ano, mír je především absence války, ale je to i něco navíc, mnoho navíc - mír je způsob života, způsob, jak obývat tuto planetu, způsob, jak být lidmi. Je to vůbec první podmínka k tomu, aby se člověk realizoval ve své celistvosti, neboť lidský tvor je příslibem.

Nebudeme mít skutečný mír, dokud nepovstane platná a účinná morálka obrácená k míru, dokud síly, které byly pohlceny válkou, se nesjednotí ve stálý směr, dokud hrdinství těch, kteří ve válce symbolizují naplnění vlastního života, nenalezne nové cesty, dokud nebude z chování odstraněno násilí, dokud mír nebude posláním, vášní, vírou, jež inspiruje a osvěcuje.“

Vnitřnosti města

„...v renesanci se svět jevil zraku jako celek a projev těla, jež nese duši... avšak tělo a duše jsou spojeny, a někdy i v nesouladu. Proč? Protože mají nitro, vnitřnosti. Vnitřnosti města mohou být zraněny člověkem, který nevnímá svět jako živou bytost, který když chodí po zemi, myslí si, že může svojí nohou šlápnout kamkoli a neví, že chůzí po ní by ji mohl rozechvět a nechat propadnout.

Obraz tohoto jevu máme jasně před očima. Možná město již nemůže snést to, že jeho vnitřnosti, některé vnitřnosti, jsou zaslapané, rozvráceny (...).“

Myslím na vodnaté vnitřnosti Benátek, na dutiny Neapole, na skryté řeky Palerma. Moje město, a každé město, má své vnitřnosti, i Olomouc a Brno.

Tommasina Squadrito, malířka

Maria Zambrano, uno spazio vivo

Ho presente l'immagine del volto intenso di Maria Zambrano colta negli ultimi anni della sua vita.

Questo volto segnato sarà lo spazio di queste parole.

Questo suo volto come immagine di uno spazio vivo.

Cento anni fa, il 22 aprile 1904, nasceva Maria Zambrano, una delle filosofe più originali del nostro tempo, una delle figure che ha formato il Novecento, che ha amato il pensiero fin nel suo luogo di nascita: quella *vivencia* che è movimento, atto del vivere, e quello artistico è movimento primordiale, che considererà come spazio imprescindibile da cui scaturiscono tutti gli altri.

Figlia di intellettuali repubblicani, all'avvento della dittatura franchista attraverserà un esilio durato 45 anni vissuto in paesi come Francia, Cuba, Messico, Portorico, Italia e in ultimo la Svizzera da dove rientrerà in Spagna nel 1984.

Morirà a Madrid nel 1991 e, nel luogo della sua sepoltura, vorrà l'iscrizione "Surge anima mea, et veni" tratta dal Cantico dei Cantici.

Di seguito, alcuni passi, tratti dalla sua opera, che mi sembrano significativi del suo modo di fare con le parole balsami per curare l'indurimento e la violenza epistemica che si perpetrano oggi nella civiltà delle merci.

Sono parole che riescono ad aprire un varco nell'indurimento dei saperi, anche in quelli estetici dove appare più velato.

Vi scorre un'interrogazione continua: né domanda, né risposta.

Questa *maestra* per l'Europa ha fatto del suo esilio, sia casa sia tutti i luoghi insieme, e ci offre una filigrana di significazioni simboliche che rende la filosofia imprigionata nei sistemi, un'arte, avvicinandola alla poesia, restituendole la bellezza da cui si era allontanata e formando con il canto e con il ritmo delle frasi un alveo di senso per il nostro stare ai luoghi della vita.

I testi, che attuano una delicata sospensione nella ragione, sono tratti da *L'agonia dell'Europa* del 1945; *Verso un sapere dell'anima* del 1950; *I beati*, ultimo testo pubblicato in vita da Maria Zambrano, del 1990; *La tomba di Antigone* del 1967, unica sua scrittura teatrale e da alcuni articoli apparsi nel 1985 sulla rivista "Diario", raccolti da Elena Laurenzi in *Le parole del ritorno*.

Da "L'agonia dell' Europa"

"E' impossibile che un europeo parli oggi dell'Europa, o forse di nessuna cosa, senza che ne risulti una specie di confessione e persino un pianto. Confessione, lamento e pianto hanno un ché di cuore che scoppia, e provocano sempre un po' di imbarazzo. Ma che scoppi il proprio cuore quando sembra esplodere il cuore del mondo, non sembra eccessivo.

Forse questo cuore del mondo che esplode... esplode a forza di oscurità e di sconcerto, per poi farsi trasparente. Ogni europeo dovrebbe contribuire a questa trasparenza facendo a modo suo una confessione, mettendosi alla ricerca delle sue colpe, tentando di riscattare questo cuore da tempo così torbido, così smarrito.

Lo sforzo dell'uomo europeo è stato l'instancabile tensione di protendersi verso un mondo, una città sempre all'orizzonte, irraggiungibile. Il paesaggio europeo è puro orizzonte; soprattutto in alcune delle sue più nobili terre, come quelle di Castiglia, la storia è puro orizzonte. - e anche per me, venire nella terra Ceca, è scoprire un orizzonte."

Da "Verso un sapere dell'anima"

„Alla storia di fatti dovrà seguire la storia delle speranze, la vera storia umana. L'unità di una cultura proviene dal sistema di speranze che in essa viene delineato. Ma poiché tale sistema di speranze e disperazioni è solitamente nascosto dai fatti, non solo è stato misconosciuto, ma anche rifuggito, a seguito della paura che assale l'uomo moderno di fronte a tutto ciò che va oltre il semplice accadimento.

E' necessario però scoprire il luogo in cui queste speranze si manifestano per catturarle, perché se ci affidiamo alle nostre sole capacità, è certo che ci rimarranno in mano soltanto le loro ombre."

Da "I pericoli per la pace"

„La questione non è semplicemente che non ci sia guerra... bensì stabilire la vita in vista della pace. E la pace è sì innanzi tutto l'assenza di guerra, ma è anche qualcosa di più, molto di più, la pace è un modo di vivere, un modo di abitare il pianeta, un modo di essere uomini; è la condizione preliminare per la realizzazione dell'uomo nella sua pienezza, perché la creatura umana è una promessa.

Non ci sarà stato di vera pace finché non sorga una morale vigente ed effettiva indirizzata alla pace, finché le energie assorbite dalla guerra non si incanalino, finché l'eroismo di quelli che simboleggiano nella guerra il compimento della propria vita non incontri vie nuove, finché la violenza non sia cancellata dai costumi, finché la pace non sia una vocazione, una passione, una fede che ispira e illumina."

Da "Le viscere della città"

„...nel Rinascimento il mondo si presentò alla vista come unità e manifestazione di un corpo che sostiene l'anima... ma corpo e anima sono uniti e a volte in dissenso. Perché? Perché hanno i visceri, le viscere. Le viscere di una città possono essere offese dall'uomo che non sente il mondo come un vivente, che calpestando la Terra, crede di poter posare il piede ovunque, senza sapere che, percorrendola, potrebbe farla tremare e sprofondare.

Abbiamo ben presenti le immagini di questa situazione. Forse la città non ne può più del fatto che le sue viscere, certe viscere, siano calpestate, travolte (...)"

Penso alle viscere acquose di Venezia, alle cavità di Napoli, ai fiumi occultati di Palermo, la mia città, ma ogni città ha le sue viscere, anche Olomouc e Brno.

Tommasina Squadrito, pittrice

Marek Trizuljak

Město jako místo orientace

Město je prakticky ve všech svých známých příkladech obrazem hodnot, kterým dané lidské společenství přikládá důležitost. Některá konkrétní města se stala příslovečným symbolem jedné celé kultury, určitého myšlenkového světa, či stylu života. Města jsou orientačními body, zdaleka nejenom geograficky, ale například v civilizačním, či duchovním smyslu. Někdy stačí jenom vyslovit jméno takového města a otevře se před vámi celé univerzum obsahů a významů. Často i různé další stavební celky, promyšleně vsazené do krajiny, vyjadřují pohled na svět a kosmologickou orientaci dané civilizace, od pravěkých megalitických staveb, až třeba po barokní duchovní a estetický koncept, který až do dnešní doby ovlivňuje podobu evropské kulturní krajiny.

U **orientace člověka**, která se zhmotňuje ve struktuře dnešního města, bych se chtěl na chvíli zastavit. Uvedu především příklady, které jsou pro mne spojeny s konkrétním osobním zážitkem. Sídliště Petržalka v Bratislavě je obytný kolos pro 150.000 lidí, který vyrostl v 70. letech na volném prostranství na pravém břehu Dunaje. V mezinárodní soutěži zvítězil projekt, který počítal s obnovou původní přirozené sítě říčních ramen a sídliště mělo být vybudováno s využitím všech předností daného přírodního kontextu. Ale vítězný projekt byl smeten se stolu a politická moc prosadila záměr, založený na úplně opačném přemýšlení, na zplanýrování terénu, který nesměl ničím omezovat tvůrčí ambice inženýrů budoucnosti. Výkresy možná vypadaly poutavě, architekti si hráli s křivkami cest a rozmanitým řešením půdorysného rozmístění domů. Vše se ale odehrálo v logice matematických modulů, hektarů, krychlových metrů, počtu bytových jednotek, stavebních norem a koeficientů dopravní obslužnosti. Nikdo ve skutečnosti nevzal v úvahu obyvatele sídliště jako konkrétní živé bytosti. Vzniklo pseudoměsto, které je zhmotněným obrazem dezorientace, nemá žádnou hlavní třídu ani náměstí, žádnou stavební, myšlenkovou, kulturní či estetickou dominantu. Projektanti úplně ignorovali okolní krajinu, zejména blízkost řeky Dunaje a rozsáhlého parku na nábřeží. Výsledkem takové projekční práce je ostrovní izolace celého sídliště. Vnitřním světem toho ostrova jsou anonymní a nevábivé prostory, které neskýtají ani kousíček spočinutí, pocitu bezpečí, útulnosti či soukromí. Pokud procházíte mezi panelovými domy a pokoušíte se najít kde bydlí vaši známí, které chcete navštívit, snadno na vás padne pocit úzkosti a beznaděje z nekonečného bludiště, kde nikdo nikoho nezná a každý každému je cizí.

Je otázkou, jak rychle dokáže dnešní svobodná společnost vyplnit tuto prázdnotu. Do okrajů starého parku se zařezávají obchodní centra. Orientační souřadnice jsou znovu viditelně převrácené. Není to potřeba lidí která by si vyžádala stavbu nákupních středisek, ale naopak je to potřeba zboží najít a přilákat lidi. Několik let trvaly úvahy o vybudování velkého monumentálního kostela, který by měl váhu katedrály a dokázal by vytvořit jednu z dominant sídliště. Ukázalo se ale, že tento záměr zřejmě nebyl reálný a nakonec stejně nenašel dostatečnou společenskou a institucionální podporu. Na zvoleném místě vznikla stavba menší, která má nesporné výtvarné a myšlenkové kvality ale zůstává jakoby ztracená uprostřed bezvarného prostoru, jemuž chybí lidské měřítko. A záhy vyrostl v těsné blízkosti supermarket, který siluetu kostela téměř úplně zakrývá. Na takovém místě by se přeci mohlo začít formovat náměstí, mohlo by zde vyrůst centrum občanského života, s kluby pro mladé lidi, knihovnou, divadlem, galerií, a vůbec alespoň nějakým kouskem „střechy nad hlavou“, kde by se mohl zahrnout a rozvíjet zárodek lidské pospolitosti, počátek **NÁMĚSTÍ SRDCE**.

Města celé naší civilizace se dramaticky proměňují a nové orientační symboly, jako firemní sídla, úřední budovy, pojišťovny a banky se navzájem přebíjejí a kříží. Mnohdy si tyto stavby zcela evidentně nárokují jakýsi nádech posvátné monumentálnosti. **Decentralizuje se náš vnitřní i vnější svět** a obraz současného města je tím viditelně poznamenán. Dezorientovaný člověk nevědomky vytváří dezorientovaná a dezorientující díla. Ale nová výstavba zároveň skýtá velice dobré možnosti, zvláště tam, kde je vůle hledat nová východiska orientace. Dynamický stavební rozmach na prázdných plochách kolem linie bývalé berlínské zdi je obrazem optimismu a nové energie. Překotné tempo výstavby a převažující strohý techno-styl, je také příčinou varovných hlasů. Zároveň ale nelze tomu všemu upřít živost, rozmanitost forem a snahu vytvořit lidsky vlídná zákoutí. Příkladem může být budova Sony Center na Postupimském náměstí, jejíž vnitřní prostor je vlastně zastřešené náměstí, které po celý den přitahuje živě pulzující pohyb obyvatel města. Prostor má příjemnou lidskou dimenzi a je ztvárněn s vysokou estetickou kultivovaností. Architektura se může znovu stát „královnou umění“, pokud své orientační souřadnice zaměří k člověku, k jeho potřebám a touhám, pokud se vysvobodí z pasti intelektuálního technologismu a s vážností si připomene povinnost krásy. Naprosto nezbytná se mi zdá obnova bytostného vzájemného prorůstání architektury s dalšími obory výtvarného umění. Plodnost tohoto vztahu se potvrdila v celém dosavadní vývoji lidské civilizace.

Cesta k lidštějšímu městu nevede prvotně přes technokratické uvažování, jak to či ono rychle napravit, přestavět, přemístit a regulovat. I tyto změny mohou samozřejmě pomoci. Určitě by pomohla výstavba vhodných stimulačních struktur na sídlištích, živých civilních zákoutí, napomáhajících prohloubení pocitu obyvatel, že právě tam je jejich místo a domov. Ale odkud vzít vůli a energii k tomu, aby se tato místa naplnila životem? Všechno začíná zdola, od nasazení jednotlivců, či malých skupinek lidí. Na zmíněném sídlišti v mém rodném městě postupně vznikají různé občanské iniciativy, centra volného času a zájmových činností. Velice pozitivně působí malé církevní komunity, které zde provozují například kluby pro mládež, a centra pro matky s malými dětmi. Jeden herec založil na sídlišti divadlo malých forem a velice úspěšně zde působí soubor moderního výrazového tance, který vzniknul z podnětu jedné jediné osoby. Nadějná a sympatická je například také občanská iniciativa na obnovu zpustlých dětských hřišť.

Potřebujeme znovu začít od orientace v našem vlastním vnitřním světě a ve vzájemných vztazích mezi námi, společně s přehodnocením vztahu k přírodě a okolnímu světu. Potřebujeme obnovit vzájemnou komunikaci mezi mnohými úzce odbornými a značně do sebe uzavřenými světy. To je jedna ze základních motivací, která nás vedla k organizaci projektu s názvem „Město jako místo pro člověka“. Není to jenom věc technicko organizační, ale otázka skutečné lidské potřeby. Pokud chceme něco udělat se světem v němž žijeme, nezbyvá nám, než znovu objevit a postavit na světlo vzájemné bratrství. Náš rozhovor by neměl být na prvním místě zaměřený k nějakému účelu, ani zatížený institucionálními postupy, měl by být veden lidskostí, skutečným vroucím zájmem jedněch o druhé, co si doopravdy myslíme a jak tyto věci vnímáme.

Potřebujeme, aby se do našich životů vrátila krása, svěží nádech a radost. Nově zorientovaný člověk, zakofeněný v živém pulzujícím společenství, si zcela určitě najde způsoby a cesty, jak také proměnit neutěšený stav dnešních měst.

Akad. mal. Marek Trizuljak, Unie výtvarných umělců Olomoucka

La città quale luogo d'orientamento

La città è immagine dei valori a cui la società attribuisce importanza. Alcune città concrete sono diventate, addirittura, simbolo proverbiale di un'intera cultura, di un mondo di pensiero o di uno stile di vita. Le città sono punti d'orientamento, non solo in senso geografico, ma anche mentale, spirituale, ideale, psicologico, e altri. Talvolta basta pronunciare il nome di una città e di colpo ci si apre un universo di significati. Diverse costruzioni, incastonate perfettamente in uno squarcio naturale, esprimono il paradigma e l'orientamento cosmologico di una data civiltà, a cominciare dai santuari megalitici fino, per esempio, al concetto barocco spirituale ed estetico che ancor oggi influenza il volto del **paesaggio culturale** europeo.

Ora, vorrei soffermarmi un po' sul fenomeno dell'orientamento dell'uomo, che si esprime nella struttura della città contemporanea. Vorrei offrire soprattutto esempi tratti dalla mia esperienza personale. Il quartiere di nome Petržalka che si trova nella mia città di nascita, Bratislava, è un agglomerato gigantesco di 150.000 abitanti. Questo complesso edile è cresciuto in un'area vuota sul lungofiume di destra del Danubio. In principio è stata organizzata una gara architettonica internazionale. Ha vinto un progetto che presupponeva l'ipotesi di rinnovare prima la rete originaria delle diramazioni naturali del fiume e di costruire il quartiere residenziale sulla base dell'ambiente rivitalizzato, arricchendo gli aspetti positivi del contesto naturale. E' stata una vera visione urbanistica con grandi potenzialità vitali. Ciò nonostante, a tutti è stato imposto un progetto assolutamente contrario che comportava innanzitutto il livellamento del terreno perché questo non fosse d'impedimento alle "ambizioni creative" degli ingegneri. Il disegno poteva sembrare anche attraente, gli architetti giocavano sulle linee ricurve delle strade e le varieguate strutturazioni planimetriche della sistemazione dei capannoni. Ma il tutto risultava un gioco di moduli matematici, ettari, metri cubi, numeri delle abitazioni, normative edili e coefficienti delle infrastrutture del trasporto. Nessuno ha preso in considerazione gli abitanti come persone vere, vive. E' nata così l'immagine materializzata del disorientamento, una pseudo - città che non ha nessun corso principale, non una piazza, non c'è nessuna dominante edile, culturale, estetica o di pensiero. I progettisti hanno ignorato completamente il paesaggio circostante. L'accesso al Danubio e al parco antico sul lungofiume per gli abitanti del complesso è impossibile: il percorso è interrotto da un tratto autostradale. Il risultato di tale lavoro urbanistico è un forte senso d'isolamento del quartiere da tutto il mondo circostante. E l'entroterra di quest'isola sono spazi anonimi e sconcertanti che non offrono nemmeno un pezzettino di sollievo, di accoglienza o d'intimità. Passare in mezzo alle case di cemento è un girovagare, non si riesce a trovare il luogo dove abitano gli amici, non si capisce dove conducano le strade. Si ha la sensazione di essere in un labirinto, dove nessuno conosce nessuno; ciascuno è straniero all'altro.

La domanda è: "se e quando la società libera contemporanea riuscirà a riempire quest'eredità di vuoto." I margini dell'antico parco sono consumati dai centri commerciali. Le coordinate sono rovesciate: non è il fabbisogno della gente a dettare la crescita dei supermercati bensì l'urgenza di attrarre la gente verso i prodotti. Per un decennio si è sviluppata l'idea di costruire a Petržalka una chiesa grande e monumentale, una specie di cattedrale che potesse diventare una delle dominanti del complesso. Si è visto però che tale progetto non trovava corrispondenza nella realtà: non trovava un solido sostegno sociale ed istituzionale. Sul posto è stata costruita ugualmente una chiesa molto bella e dalle qualità architettoniche indubitabili. Ciò nonostan-

te, essa sembra come persa in mezzo ad uno spazio informe, non su misura umana. Addirittura, nell'immediata vicinanza è sorto un capannone di supermercato che copre quasi tutta la silhouette della chiesa. Fa gemere ogni persona sensibile al bello e attenta a "l'onesto e il retto / Conversar cittadino!"¹ questo luogo originariamente da destinare ad una piazza, al centro della vita cittadina, con spazi per i giovani, una biblioteca, un teatro o, almeno un frammento di "tetto sopra il capo" dove potesse trovare spazio un germe della comunità, una "PIAZZA DEL CUORE".

Il volto delle città contemporanee cambia drammaticamente. Nuovi simboli d'orientamento quali le sedi d'impresa, palazzi destinati a uffici e banche, si incrociano, contestano e contendono gli spazi. Molte volte questi edifici si arrogano il diritto di acquistare una specie di "sacralità". Il nostro mondo interiore ed esteriore è decentralizzato e la città ne è semplicemente un'espressione. L'uomo, disorientato, crea cose disorientate e disorientanti.

Ma il rapido sviluppo della società è anche occasione assai positiva, specie là dove c'è la voglia di cercare nuovi fattori d'orientamento. Un'espansione edile dinamica a Berlino, negli spazi dove si distendeva il famoso muro, ha un marchio di ottimismo e di nuova energia. Il ritmo precipitoso e la prevalenza di uno stile "tecnicistico" suscita senz'altro alcune preoccupazioni. Però, vi è anche afferrabile la vitalità, la varietà simpatica delle forme e lo sforzo di creare angoli accoglienti, luoghi di respiro umano. Tra gli esempi, uno significativo lo troviamo sulla Potsdamerplatz. Lo spazio interno del palazzo Sony Center è in sostanza una piazza coperta da un tetto che offre piena trasparenza alla luce. Ho avuto più volte l'occasione di verificare come questo luogo, cui non mancano la dimensione umana e l'elaborazione estetica ad alto livello, durante tutta la giornata attira e suscita un movimento vivace dei cittadini.

L'architettura può riscoprire il suo ruolo di "Regina delle arti", se rivolgerà le proprie coordinate verso l'uomo, se riuscirà a liberarsi dalla trappola della tecnologia intellettuale, se ricorderà, con tutta serietà, il proprio dovere di bellezza. Qui, indispensabile mi sembra il rinnovamento del legame vitale tra l'architettura e le altre espressioni delle arti figurative: la fertilità di questo rapporto è approvata da tutta la storia della civiltà umana.

La strada per giungere ad una città più umana non è primariamente quella del ragionamento tecnocratico, anche se la progettazione, le ristrutturazioni, i piani regolatori o altro, possono essere molto utili. Nei complessi edili ci vorrà necessariamente la costruzione di strutture, che siano però stimolo e aiuto per le comunità nascenti. Ma da dove attingere il vigore, la determinazione e l'energia per riempire tali centri di una vita pulsante? Date le premesse, non appare la possibilità di un sostegno da parte delle Amministrazioni, né di investitori illuminati. Tutto comincia dal di sotto, dall'impegno dei singoli o delle piccole comunità. Nel quartiere sopra menzionato, nella mia città natale, stanno nascendo diverse iniziative da parte della società civile. Molto positivo, ad esempio, l'apporto delle piccole comunità cristiane, sia da parte di istituti che di associazioni laicali, che gestiscono vari centri per i giovani o per le mamme con bambini. Un attore ha fondato in questo quartiere un teatro di "piccole forme". Con grande successo, opera nel territorio una compagnia di danza moderna, fondata grazie all'iniziativa di un'unica persona. Assai simpatico è il piano cittadino per il rinnovamento delle aree di gioco per i più piccoli. Importantissimo è il fatto che per lo svolgimento di tutte queste ope-

¹ G. Leopardi: „La Ginestra“ 151-152.

re occorrono persone e comunità orientate, convinte, ricche di idealità e di visioni vere e proprie.

Abbiamo bisogno di cominciare dall'orientamento di noi stessi, del nostro mondo interiore e dei rapporti tra di noi. Al tempo stesso dovremmo rivalutare il nostro approccio verso la natura e verso il mondo circostante. Inevitabile è rinnovare la comunicazione tra vari mondi specializzati che finora rimangono molto chiusi in se stessi. Questa è una delle motivazioni principali che ci ha ispirato nell'organizzazione del progetto "La città quale posto per l'uomo". Se vogliamo fare qualcosa con i luoghi dove viviamo e con questo mondo, abbiamo bisogno di riscoprire quanto siamo vicini gli uni agli altri. Il dialogo non dovrà partire dal ragionamento tecnico-organizzativo ma dalle

necessità più vere del cuore umano. I discorsi non possono rimanere mirati su finalità puramente funzionali o istituzionali: vogliamo lasciarci guidare dall'interesse ardente degli uni per gli altri, per condividere quello che veramente pensiamo, per far emergere la nostra visione più profonda delle cose.

E' urgente che nella nostra vita ritorni la bellezza, il respiro fresco, la gioia... L'uomo, nuovamente orientato e radicato nella comunità fraterna troverà di certo le vie e le modalità per trasformare il volto delle nostre città.

Marek Trizuljak

Responsabile dell'Associazione „Artisti Figurativi di Olomouc“

Jiří Kotalík, David Vávra, Yvonne Fričová, Miloslav Kotek

Pier Ferdinando Casini

IL PRESIDENTE DELLA CAMERA DEI DEPUTATI

Poselství

Drahý pane Moretti, s velkým potěšením se v myšlenkách spojuji s Vámi a se všemi, kdo se dnes účastní zahájení výstavy, na jejíž přípravě se Vaše sdružení „La Ginestra“ podílelo v rámci projektu „Město jako místo pro člověka“.

Upřímně rád bych vyjádřil, jak velice si cením této iniciativy, která je potvrzením tradičního úsilí Vašeho sdružení o rozvoj vzájemného dialogu a porozumění mezi národy.

Jsem si jistý, že tato umělecká událost, která se dnes odehrává na prestižním místě v sídle české Poslanecké sněmovny, přispěje k upevnění již existujících dobrých přátelských vztahů a spolupráce mezi naší zemí a Českou republikou.

Společně s přáním plného úspěchu Vaší iniciativě zároveň posílám své nejsrdečnější pozdravy panu předsedovi Zaorálkovi a všem přítomným.

*Pier Ferdinando Casini
Předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu Italské republiky*

Messaggio

Caro Prof. Moretti, con vivo piacere mi unisco idealmente a Lei ed a tutti coloro che prenderanno parte all'inaugurazione della mostra promossa dall'Associazione "La Ginestra" nell'ambito del progetto "La città dell'uomo".

Desidero esprimere il mio sincero apprezzamento per l'iniziativa, che confermerà il tradizionale impegno della Sua Associazione nella promozione del dialogo e della conoscenza tra i popoli.

Sono certo che l'evento artistico oggi significativamente ospitato nella prestigiosa sede del Parlamento Ceco, potrà contribuire a rafforzare i saldi legami di amicizia e di collaborazione già esistenti tra il nostro Paese e la Repubblica Ceca.

Nell'augurare il pieno successo dell'iniziativa invio al Presidente Zaorálek ed a tutti i presenti i miei più calorosi saluti.

*Pier Ferdinando Casini
Presidente della Camera dei Deputati*

Lubomír Zaorálek

„Jsem přesvědčen o tom, že umění a politika mají něco podstatně společného. Jejich úkolem je pracovat tak, aby lidský život byl lepší a důstojnější.“

(výňatek z projevu na zahájení výstavy v Poslanecké sněmovně)

„Sono convinto che l'arte e la politica hanno molto in comune: esse devono lavorare insieme per fare l'uomo più vero, migliore: perché il mondo divenga, come deve essere, più a misura dell'uomo.“

(stralcio del discorso all'inaugurazione al Parlamento)

Italský velvyslanec Giorgio Radicati při zahájení výstavy v Parlamentu České republiky zdůraznil význam umění v dialogu a budování mezinárodních vztahů (vpravo předseda Poslanecké sněmovny Lubomír Zaorálek)

L'Ambasciatore Italiano Giorgio Radicati ha evidenziato, con grande competenza il valore dell'arte nel dialogo e nella costruzione dei rapporti internazionali (sulla destra: il Presidente della Camera dei Deputati Lubomír Zaorálek)

Giancarlo Moretti

O nevinosti umění

Praha, 10. listopadu 2004

Vážený pane předsedo Poslanecké sněmovny, pane velvyslanče, vážení poslanci, vystavující umělci a všichni přátelé,

Jedinečnost každého z Vás a Váš zájem o hodnoty umění jsou ke cti této události. Obracím se k Vám i jménem všech členů sdružení „La Ginestra“, abych Vás pozdravil a podělil se o pocity, které nás doprovázely od zahájení práce na projektu „Město jako místo pro člověka“ až do dnešního dne, kdy zahajujeme výstavu ve foyeru Poslanecké sněmovny Parlamentu Vaší země.

Jméno našeho sdružení - „La Ginestra“ - je odvozené od názvu rostliny, kterou u vás znáte pod jménem kručinka anebo janovec. Je to keř, který roste v chudé půdě a má schopnost uchytit se na příkrých svazích i tam, kde stékající voda vyhloubila nepřístupné rokle. Janovec se zachytí i na sesouvajících se úbočích a dokáže je zpevnit. Díky tomu se i tam může uchytit život ve své radostné a intenzivní barevnosti. Přejí Vám, aby lidé dobré vůle na podobných místech jako je toto, byli tím, čím je janovec na kopcích.

Vaše pozornost a pohostinné přijetí mi připomíná jednu vlastnost umění, která je možná víc skrytá než ostatní, ale je pravdivá; je to „tvůrčí nevinost“. Ne vždy, a ne u každého umělce ji můžeme najít, a přece je tato vnitřní charakteristika umění tím, co mně osobně dává velkou naději.

Pokud tvůrce nepodlehne pokušení oslnit diváky rafinovanými efekty a povrchními emocemi, pokud se nenechá strhnout vidinou snadné slávy a obdivu, ale bude naopak hledat hluboké a pokojné zaujetí srdce, možná bude muset přijmout úděl osamění. Když se ale člověk s opatrností a beze spěchu ponoří do svého nitra, do hloubi své duše, dosáhne jeho duch až k bohatému vnitřnímu prameni, z něhož tryská živá tvůrčí intuice. Tak může vstoupit do centra pravdivé niternosti, najde sám sebe a svoji vlastní čistotu a následně i čirý, průzračný vztah k pravdě. Umělec, který je ryzí a svobodný ode všech kalkulací s obdivem u diváků, se může stát něčím jako průzračný krystal, jímž prochází světlo a láme se do nekonečného počtu barevných paprsků. Odvaha k tvorbě vyvěrá z určité „bezbranné nevinosti“. Jde o specifický druh nevinosti, je to naprostá jednoduchost a důvěra v nahlížení lidí a věcí kolem nás, jíž je schopen pouze nejživější intelekt spojený se srdcem dítěte; to člověku dovoluje darovat se naplno kráse. Jenom ten, kdo „má ve všem pevnou víru“, to znamená, že přijímá s čistým srdcem všechny věci, dokáže zachytit toto tajemství.

Dnes jsem od jednoho z návštěvníků zaslechl, že pro díla na této výstavě je charakteristická čistota a integrita barev. Toto zjištění nás může těšit a snad by to mohlo být i určitým zadostiučiněním po mnoha námáhách s organizační přípravou. V souvislosti s tím bych ale také rád poukázal na tajemství cesty, která nás přivedla až sem. Naším způsobem práce je dialog, vzájemný dialog mezi umělci a všemi organizátory, který vnímáme jako cestu oboustranného porozumění, na níž je nezbytná také kritičnost, aby každý mohl najít sám sebe. Všichni potřebujeme tento dialog tak, jako každý živý tvor potřebuje čistý vzduch.

Jaký je tedy pravý důvod uskutečnění této výstavy v sídle Poslanecké sněmovny? Věřím, že díky vlastnostem umění, o nichž jsem zde mluvil, můžeme přinést do těchto míst kus srdce; umění dokáže dát novou energii a důvěru i tomu, kdo se s ním setká jen letmo; tím spíše ji dá tomu, kdo si najde čas a trpělivost sblížit se s ním do hloubky. Pozorný divák může ucítit v srdci a mysli něco z toho, o čem mluví básník

Dante Alighieri v Božské komedii: „d'antico amor, la gran potenza“, „sílu pramenící z odvěké lásky“. Opravdové umění má v sobě přesah, je v něm ukryto něco, co je větší než ono samo.

Všichni veřejní činitelé, a tudíž i zástupci lidu zvolení do této sněmovny, jsou neustále vystaveni silnému tlaku, díky všem těm diskusím, kterými prochází jejich země, zaujatá vlastním růstem a často i konflikty protichůdných zájmů, v obličném hledání souhlasu v tom, co je dobré a správné. Tento tlak často působí negativně a to, co je odlišné od našeho názoru, se může jevit jako nepřátelské. Možná, že umění nás může svým hledáním harmonie a vyváženosti inspirovat k určitému druhu nové „tvůrčí nevinosti“, která nám dovolí vést dialog - ne s úmyslem „převálcovat protivníka“, ale se snahou dobrat se hlubšího porozumění věcí. To nám může dát větší rozhodnost a odvahu vykonat to, co je správné a nezbytné.

V kontaktu s uměním a jeho hodnotami má každý z nás možnost nalézt sám v sobě cestu k osobní integritě a k té jednoduchosti, která nás otevírá vůči autentickým hodnotám. Máme tak příležitost ozdravit nejhlubší kořeny naší bytosti a najít ochranu před psychickou zátěží velké pracovní aktivity, či před lhostejností a povrchností. V této vnitřní hloubce jsou dobro a pravda schopné samy o sobě člověka přesvědčit, aby se snažil o jejich uskutečnění. To je vysvětlením skutečnosti, proč se po celou dobu vývoje lidské civilizace objevuje množství anonymních hrdinů jednajících s odvahou, vytrvalostí a jistotou svého cíle. Mluvím o zástupu mužů a žen, těch kdo utvářejí skutečnou historii lidstva v síle lásky a pokory, ve schopnosti přijímat a dávat, vždy znovu nacházet cestu odvahy a poctivosti. Také umění je může provázet na cestě, otevřít jim rozměr velikosti a také vyprávět jejich příběhy. Umění je světem lidského bratrství, vzájemného sdílení, v němž jedni druhým pomáhají odhalovat podstatu jejich údělu. Není možné prosazovat a cítit právo a svobodu, aniž bychom brali v úvahu také krásu našeho bytí. Pokud je pravdou, že umělecká tvorba zjevuje nejvznešenější podobu člověka, může být také pravdou, že umění dokáže dát inspiraci a přinést ozdravení také pro svět politiky. Možná to bude znít paradoxně a je to i těžké, ale je možné mít v úctě a vážit si konkurenční politickou stranu stejně jako tu svoji, je možné ocenit myšlenky druhých, jakoby byly naše, posuzovat mínění oponentů bez znevažování a najít v nich dialektický podnět, který poopraví naše mylné vidění. Myšlenky druhých pak už nebudou něčím, co překáží realizaci naší svobody. Pokud se dostaneme na rovinu toho smýšlení, které je blízko světu, z něhož se rodí umění, pochopíme druhého jako část nás samotných, jako naše „alter ego“. Je to ta naše část, která dokáže z mnoha rozdílných osob utvořit jednotu, jeden živý celek. Takové pochopení může politiku ozdravit a provzdusnit.

Věřím, že díky zážitku umění může vstoupit i na tuto vznešenou půdu Vašeho parlamentu radostnější a plnější dimenze rozhovoru: Pestré barvy různých názorů, osvobozené od zbytečných dílčích zájmů, najdou ve vzájemném dialogu svou čistotu a harmonii. Tak se obnoví očekávání a důvěra, s níž se na nás náš národ stále ještě dívá.

Cítíme, že Vaše země je nám stejně blízká a drahá, jako ta naše. Kultura kraje Romagna, z něž přicházíme, je bohatá na krásné a hodnotné věci. Tam se také narodil jeden básník s čistým dětským srdcem. (*) Stále znovu se před námi otevírá příležitost, abychom svobodně přijali krásu, která může prozářit náš pohled. V radosti z čestného přátelství působí duch, který vede k pravdě. Jenom ten kdo

(*) Giovanni Pascoli, narodil se r. 1855 v městečku San Mauro di Romagna a zemřel v Bologni r. 1912, jeden z nejvýznamnějších italských básníků.

miluje život, objevuje v plném jasu slunce všechny krásné věci tohoto světa a raduje se z nich. A takové je životní poselství, jemuž jsem se naučil ve své zemi: Bezbrhé moře mluví o nekonečné dynamice života, vítr nám přináší zprávu o duchu, chléb a víno jsou dary provoněné staletými životy v lásce.

prof. Giancarlo Moretti, předseda sdružení La Ginestra

Sulla innocenza dell'arte

Praga, 10 Novembre 2004

Signor Presidente
Signor Ambasciatore
Onorevoli Deputati,
Artisti e Amici tutti, grazie della vostra presenza.

La ricchezza delle vostre persone, la qualità dei sentimenti e la profondità del vostro assenso ai valori dell'arte onorano questa manifestazione.

Vi porgo il mio saluto, insieme con tutti gli amici dell'Associazione "La Ginestra", manifestandoVi i sentimenti che ci hanno accompagnato nella preparazione di questa esposizione fino alla presente inaugurazione.

La ginestra è una pianta mediterranea che conquista terreni poveri, che si radica in difficili pendii, dove le acque scorrono rapide e scavano pericolosi e impercorribili calanchi. Con la sua vegetazione forte, nell'intreccio di fibre tenaci, essa trattiene i declivi franosi e vi consolida la vita in colori ridenti, vivi ed intensi. Quello che sono le ginestre sui colli, siano gli uomini di buona volontà in questo luogo dato all'armonia civica di un nobile popolo.

La vostra attenzione ed il calore avvolgente che da essa promana mi richiamano alla caratteristica più nascosta dell'arte, forse la più vera: l'«*innocenza creativa*», cui non sempre è data la giusta evidenza. Essa è l'anima stessa dell'arte, quella che più apre alla speranza.

Se un artista non cede alla tentazione di rapire l'attenzione con l'astuzia di opere che suscitano uno stupore emotivo piuttosto che la profonda e pacata ammirazione del cuore, se egli non si lascia sedurre dal desiderio dei facili e diffusi consensi, deve forse accettare la sofferenza di una difficile solitudine. Tuttavia, inoltrandosi con discrezione e pudore nell'intimo della propria anima, il suo genio creativo raggiunge la fonte dalla quale scaturisce la viva intuizione poetica. Egli entra nel segreto dell'interiorità oggettiva e, nel suo rapporto alla verità, può riconoscersi quale evento di trasparenza alla verità. Solo chi è puro, libero da ogni calcolo di convenienza, solo chi arde intensamente diventa come un cristallo che il sole benedice e fa suo nel gioco di infinite rifrazioni.

Il coraggio di essere creativi nasce da una sorta di «indifesa ingenuità». Solo l'intelligenza nella sua vita più alta e solo la benedetta semplicità dei bambini possono donarsi completamente alla bellezza. Solo chi «*crede a tutte le cose*» (*) può coglierne il segreto.

Si è detto che le opere qui esposte esaltano «*la purezza e l'integrità dei colori*». Questo riconoscimento ci ricompensa di molte fatiche e in certo modo svela il segreto che ci ha condotti fino qui: il dialogo fra artisti, che abbiamo voluto come via di reciproca comprensione, ha svolto quella funzione critica di cui ogni persona ha bisogno per divenire se stessa. Ogni artista ha bisogno di questo dialogo come ogni essere vivente ha bisogno dell'aria per vivere e divenire puro.

Perché questa esposizione nella sede del Parlamento? L'arte trasfor-

(*) Cfr. I Cor. 13,5.

ma questo luogo in un cuore pulsante di vita. Chi lo attraversa, e ancora più chi lo abita deve trovare qui energie nuove, una rinnovata fiducia nella vittoria della bellezza e della dignità di ogni uomo. Al visitatore attento capiterà di sentire nel cuore, come nella mente «*d'antico amor la gran potenza*», come scrive Dante, il sommo poeta italiano.

Le nostre parole sono semi di senso che devono crescere con intelligente gradualità dentro di noi; allo stesso modo, l'intuizione dell'artista genera opere più grandi, proprio quando è accolta con amorosa pazienza. Le voci in musica dicono più dei concetti cui sono riferite, le loro trame di senso raggiungono il cuore e ne modulano il ritmo: l'opera d'arte trascende le determinazioni della ragione e annuncia le immagini alte dell'inconscio spirituale.

Chi rappresenta il popolo in Parlamento, pur inevitabilmente soggetto a forti pressioni nella difficile interpretazione del vero bene del popolo, pur assediato dalla forza degli interessi fra loro contrastanti, può trovare nella originalità creativa dell'arte un momento di irrinunciabile conforto. Solo l'arte può educare alla «*innocenza creativa*» che consente di svolgere la dialettica delle forze non più nella intenzione di battere gli «avversari», ma quale via verso un intendere più alto e un operare più coraggioso.

A contatto con i valori più veri che l'arte rivela, ognuno di noi può riconoscere in sé la vocazione all'integrità, a quella semplicità che ci rende desiderosi delle sole cose autentiche e ci libera dalla vana pretesa di afferrare il momento fuggente. Il bene, come la verità, manifesta se stesso ed orienta infallibilmente verso ciò che merita di essere fatto senza esitazione. Le generazioni si distendono nel tempo vi rifulgono innumerevoli eroi silenziosi. Un popolo numeroso di uomini e donne ha costruito la storia più vera in virtù dell'amore che accoglie e dona, della umiltà che ritrova sempre la via del coraggio, delle convinzioni semplici e oneste. L'arte deve rivelare loro la grandezza ed essere il racconto della loro dignità. L'arte è opera di fraternità nella quale gli uomini sono rivelati gli uni agli altri nel loro destino. Non è possibile amare veramente la giustizia e la libertà, non si può volere la fraternità se non si riconosce la bellezza del nostro destino. Se è vero che l'arte rivela il volto più alto dell'uomo, è vero anche che l'arte dà, alla politica, slancio e salute. È difficile, ma è possibile arrivare ad amare il partito degli altri come il nostro, a stimare le idee degli altri come le nostre, a considerare le opinioni opposte senza sdegno, riconoscendo in esse ciò che a noi stessi fa difetto.

L'esperienza dell'arte, porta nel nobile consesso del Parlamento la gioia e l'integrità del dialogo: così i colori di ciascuno - liberati dalla futilità degli interessi di parte - ritroveranno la loro purezza e saranno ancora capaci di illuminare gli occhi semplici con cui il nostro popolo ci guarda.

Sentiamo la vostra Terra cara e vicina come la nostra. In terra di Romagna, ricca di cose oneste, è sorto il poeta della voce del bimbo che è in noi. (**). Sia accolta con libertà la bellezza che illumina i nostri occhi. Nella gioia di un'onesta amicizia e dato lo spirito che conduce a verità. Solo chi ama la vita ne gioisce e riconosce nel sole ogni cosa bella: l'infinito mare dato ad ogni forma possibile, il vento che reca notizia dello spirito, e il pane e il vino che profumano di amore.

Prof. Giancarlo Moretti, Presidente dell'Associazione "La Ginestra"

(**) Riferimento a Giovanni Pascoli (S: Mauro di Romagna 1855 - Bologna 1912). Grande poeta italiano, famoso soprattutto perché ha saputo cantare la speranza che risiede nell'eterno bambino che vive in noi, nella consapevolezza che l'uomo vale più per il potenziale di speranze che porta in sé, piuttosto che per le sue realizzazioni: più ricca e la potenza dell'atto.

Zdeněk Vích

Vize dialogu

Praha, 10. listopadu 2004

Vážený pane předsedo Poslanecké sněmovny,
vážený pane velvyslanče,
vzácní hosté, dámy a pánové!

Zahajujeme dnes výstavu, která je součástí projektu *Město jako místo pro člověka*. Je součástí záměru, jehož základem je dlouholetá spolupráce českých, italských a dalších zahraničních výtvarných umělců, filozofů, architektů, sociologů, psychologů, lékařů, a dalších odborníků. A protože z nich někteří pracují ve správě věcí veřejných, jde i o spolupráci politiků.

V rámci projektu se letos uskutečnilo mnoho akcí jak v České republice, tak i v Itálii. Především tato výstava již byla instalována minulý měsíc v Olomouci, na jaře se uskutečnilo vystoupení italského baletního souboru Liliány Cosi v Olomouci, v říjnu se konal v Brně kongres na téma „*Místo pro člověka*“ a proběhly i další akce.

Přemýšlel jsem nad tím, co spojuje tuto výstavu a autory vystavených děl i organizátory projektu s tímto prostorem, s Poslaneckou sněmovnou? Odpovím citátem:

**„Vize bez úkolu je sen,
Úkol bez vize je klam,
Ale úkol s vizí může změnit svět.“**

(Indián Černý los, svatý muž kmene Lakota)

Jakou **vizi** mají všichni zúčastnění na tomto projektu, vizi občanského života v období hlubokých civilizačních proměn? Je to vize „města“ jako lidské pospolitosti, kde je možný kvalitní život pro člověka dnešní doby, s jeho nejnějnějšími touhami a potřebami. Všem a zvláště vystavujícím umělcům jde o specifický umělecký pohled, který ze své podstaty vždy znovu směřuje k hledání nového stupně souladu. Hledání harmonie ve vzájemném dialogu.

Jaký **úkol** si dali účastníci projektu?

Jsou to úkoly, které mají co do činění s těmito prostory, hlavně s lidmi, kteří zde tvoří určitou vizi lidské pospolitosti, našeho státu, našich regionů a měst.

Mezi tyto úkoly patří např.:

- otevřít se (umělec i politik se dává druhým)
- hledat soulad tvorby s pravdou
- vést dialog
- neustávat v dialogu a začínat stále znovu, zvláště když se objeví nedorozumění
- přijmout odlišný názor i kritiku, a umět pokojně čelit i projevům nepřátelství
- vytvářet společenství v mnohosti názorů

A našli bychom každý další a další úkoly podle povahy naší osobní jedinečnosti a podle cílů vedoucích ke stanovené vizi.

Přejeme si, aby obec, město, region, stát, tj., jakákoliv lidská pospolitost byla také krásná.

Krása souvisí s nesobeckou péčí, soucitem, vzájemnou úctou. Krása se týká duše. Proto přejí nám všem, kteří jsme pracovali na tomto projektu, přejí všem výtvarníkům, kteří zde dali kousek sebe, přejí všem

politikům, kteří zde vytváří budoucí vizi naší lidské pospolitosti, přejí Vám-nám všem, kteří jsme přišli na dnešní zahájení výstavy, abychom dokázali vnímat krásu kolem nás, aby ovlivňovala naši duši v každodenní činnosti. A abychom společnými silami vytvářeli takovou lidskou pospolitost, která bude důstojným prostředím pro člověka dnešní doby...

Děkuji za pozornost

*část projevu Ing. Zdeňka Vícha, CSc., člena zastupitelství
Jihomoravského kraje a Komise pro meziregionální vztahy rady JMK*

Visione del dialogo

Praga, 10 Novembre 2004

Onorevole Signor Presidente,
Eccellenza, Signor Ambasciatore
Onorevoli Deputati
Gentili ospiti,
Signore e Signori

A tutti un cordiale saluto!

Oggi ci siamo incontrati per inaugurare questa mostra che fa parte del progetto *“La città dell’Uomo”*, basato sulla collaborazione internazionale tra artisti, filosofi, teologi, sociologi, psicologi, medici e altri professionisti. Di questi, alcuni operano anche nel campo della politica: dunque, il progetto racchiude in sé pure la collaborazione di politici, ai più alti livelli.

Nell’ambito di questa iniziativa si sono già svolti diversi eventi, sia nella Repubblica Ceca che in Italia. In particolare, la presente mostra è stata allestita, nell’Ottobre scorso, ad Olomouc e a Brno. E, ancora in Ottobre, abbiamo tenuto a Brno un congresso internazionale dal titolo *“Il Posto per l’Uomo nella Società Civica”*. Nel Marzo scorso, nel Teatro Moravské di Olomouc si è svolto un applauditissimo spettacolo della rinomata Compagnia di balletto classico “Liliana Cosi e Marinel Stefanescu”.

Tutto ciò mi ha suscitato una riflessione: che cosa collega questa mostra, gli artisti e gli organizzatori con il solenne luogo del Parlamento? Provo a dare la risposta con una citazione:

**“La visione senza una meta concreta è illusione,
Il compito senza la visione è vanità.
Ma il compito sorto dalla visione potrà cambiare il mondo.”**

(Wapiti Nero: l’uomo santo della tribù dei Lakota, Nord America)

Quale «**visione**» hanno gli organizzatori di questo progetto?

La loro visione è “La Città” quale espressione viva, di una comunità umana che consenta una vita degna e di qualità per l’uomo di oggi, e risponda alle sue necessità e desideri più profondi. A tutti i partecipanti al progetto sta a cuore lo sviluppo di un modo specifico di vedere le cose: l’arte, che da sempre è in cerca di un nuovo equilibrio, di una nuova comprensione della verità, sostanzialmente collegata con la bellezza. L’arte che prende le vie del dialogo, per arrivare ad una nuova armonia, soprattutto di tipo sociale.

E qual è il «compito»?

Il compito è molto vicino a quello che è stato dato a questi luoghi, dai cittadini della nostra Repubblica:

«Vivere il dialogo»:

- aprirsi all'altro;
- cercare, insieme, il consenso nella verità;
- ricominciare sempre il dialogo, in particolare nelle situazioni di malinteso;
- creare una vera comunione, vale a dire l'unità nella diversità.

Certamente si potrebbero riconoscere altre articolazioni del compito principale: una moltitudine dei singoli passaggi per raggiungere la méta. Noi desideriamo una società umana piena di bellezza, che si

manifesti anche nelle strutture "esteriori", quali lo stato, la regione, la città, il comune. Spero che la mostra d'arte, che oggi inauguriamo, possa almeno mostrare un senso di bellezza. Anzi, il mio desiderio personale è che, in qualche modo, l'arte e la politica si incontrino, perché la bellezza è capace di comunicarci il messaggio della generosità, dell'altruismo, della stima reciproca tra gli uomini e le donne della nostra epoca...

Vi ringrazio della vostra attenzione.

Stralcio dell'indirizzo di saluto rivolto dall'Ing. Zdeněk Vích, CSc., membro della Giunta della Regione Sud Moravia e della Commissione per i rapporti interregionali del Consiglio della Regione Sud Moravia: testo trascritto da registrazione, non rivisto dall'Autore.

Eva Trizuljaková - Vize města (6 obrazů, pastel) / Eva Trizuljaková - Visione di una nuova città (6 immagini, pastello)

Marek Trizuljak

Slovo k výstavě

Praha, 10. listopadu 2004

...Projekt „Místo pro člověka“ je ve svých realizacích postavený na dialogu mezi různými světy a různými úhly pohledu, které se navzájem doplňují a společně se zaměřují ke středu tématu. Jsme přesvědčeni o tom, že specifický umělecký pohled, jehož podstatou je hledání rovnováhy mezi pravdou a krásou, může být účinnou pomocí a harmonizujícím faktorem dialogu, může otevřít zatím netušené perspektivy, což určitě platí také při zkoumání města a při úvahách nad jeho možným budoucím vývojem.

Dovolím si jednu analogii. V našem právním vědomí je silně zakotven princip presumpce nevinny. Ale pokud jde o svět umění, to se už po mnoho desetiletí snaží nahlížet svět z pohledu „presumpce viny“, řekl bych „presumpce viny ošklivosti“. Do značné míry se v tom projevuje reakce na bolestivé události 20. století, války, genocidy a různé, byť dočasné triumfy nelidských ideologií. Jeden spisovatel po druhé světové válce řekl, že „po zkušenosti Osvětimi už nikdy nebude možné psát básně“.

V rozpadající se bývalé Jugoslávii, v obklíčeném Sarajevu, týraném ostřelovači, minometnou palbou, nedostatkem pitné vody a základních potravin, chodili v noci lidé do několika improvizovaných sklepních divadel, která byla nabitá k prasknutí a hrála téměř nepřetržitě. Tato skutečnost vyvrací všechna tvrzení o tom, že na kulturu musejí být nejdříve dostatečné materiální podmínky. A zároveň je to také svědectví, že člověk potřebuje potravu ducha, naléhavě potřebuje krásu, potřebuje právě básníky, aby našel sílu překonat ošklivost světa. Svět umění a celý náš lidský svět potřebuje znovu objevit metodu „presumpce krásy“. To je jeden ze stěžejních motivů vzniku a rozvinutí projektu „Město jako místo pro člověka“. Nechci tím vzbuzovat dojem, že úplně všechna vystavená díla jsou dokonalá a bezchybná, mnohem spíše jsme se jejich výběrem a způsobem instalace snažili vytvořit celistvý obraz vzájemného harmonického dialogu mezi jednotlivými obrazy a jejich autory; věřím, že je to naznačení možné cesty do budoucna...

*Akad. mal. Marek Trizuljak,
místopředseda Unie Výtvarných umělců Olomoucka,
hlavního organizátora výstavy*

Discorso per l'inaugurazione della mostra nel Parlamento

Praga, 10 Novembre 2004

...Il progetto “La città dell'uomo” nelle sue singole realizzazioni, è basato sul dialogo tra diversi mondi: tra i vari punti di vista che mutuamente si completano ed insieme si finalizzano al tema della vita dell'uomo nel nostro tempo. Siamo convinti che l'arte, con il suo modo specifico di affrontare la realtà - la cui sostanza è la ricerca dell'equilibrio tra la verità e la bellezza - può contribuire notevolmente ad un dialogo armonioso della convivenza sociale...

Mi permetto di riportare un'analogia: tra le fondamenta della nostra giurisdizione troviamo la cosiddetta “presunzione d'innocenza”. Ma nel mondo dell'arte contemporanea, specie nel periodo “post-moderno”, prevale il principio della “presunzione della colpa”, anzi: “la presunzione della colpa della bruttezza”. In gran misura ciò è causato dagli avvenimenti dolorosi del XX secolo, quali le guerre, i genocidi e i vari trionfi, pur fuggevoli, di ideologie disumane. Uno scrittore, dopo la Seconda guerra mondiale, ha affermato: “Con l'esperienza di Oswiencim, non sarà più possibile scrivere versi, mai più...”

Nell'ex - Jugoslavia, a Sarajevo che soffriva ogni giorno per il cannoneggiamento, la fame, la mancanza d'acqua potabile, il fuoco dei cecchini, la gente si ritrovava ogni notte in teatri sotterranei provvisori. Questi teatri proponevano spettacoli continuamente ed erano affollatissimi. E' stata un'esperienza fortissima, che ha svelato l'irragionevolezza completa delle affermazioni secondo cui “per lo sviluppo della cultura dobbiamo stabilire prima condizioni materiali sufficienti, ecc, ecc...” Al tempo stesso, si evidenzia così il fatto che l'uomo ha bisogno di nutrire il proprio animo: l'uomo ha bisogno di bellezza. Il mondo ha bisogno dei veri poeti, per riuscire a superare le brutture del mondo. L'arte, con tutto il mondo dell'uomo, ha bisogno di riscoprire il metodo della “presunzione di bellezza”. Forse questo è il motivo, il perché della mostra organizzata nell'ambito del progetto “La Città dell'Uomo”. Con ciò, non voglio far sorgere l'idea che tutte le opere qui esposte siano “perfette” o “senza difetto”. La verità che devo testimoniare invece è questa: con la loro scelta e con lo stile dell'allestimento abbiamo cercato di plasmare l'immagine di un dialogo scambievole e armonioso tra le opere come tra i loro autori. È risultato che questa può essere una strada possibile per il futuro...

*Akad. mal. Marek Trizuljak
Rappresentante dell'Associazione “Artisti figurativi di Olomouc”*

(Stralci del testo del discorso dedicato per l'inaugurazione della mostra)

Jan Hrachovina

Narozen 17. 9. 1953 v Olomouci. V letech 1969 až 1973 studoval na gymnáziu v Litvli - zde se věnoval výtvarné činnosti pod vedením profesora Jana Boháče. Po studiu učil na ZŠ v Šumperku výtvarnou výchovu, dějepis, fyziku. 1974-1976 - tvůrčí spolupráce s akad. sochařem Sašou Zahradníkem. V letech 1977-1979 pracoval jako výtvarník v sítotisku. V roce 1977 a 1979 - zkoušky na Akademii výtvarných umění v Praze. Věnuje se výtvarné tvorbě a organizaci výstav. Pracoval jako výtvarník v Prametě Šumperk (1979-1983) a v Domě kultury Pramet (1983-1990) v Šumperku. Od roku 1991 soukromý podnikatel v oboru polygrafie-sítotisk. Od roku 1999 člen Unie výtvarných umělců Olomoucka. Žije a tvoří v Šumperku.

Samostatné výstavy:

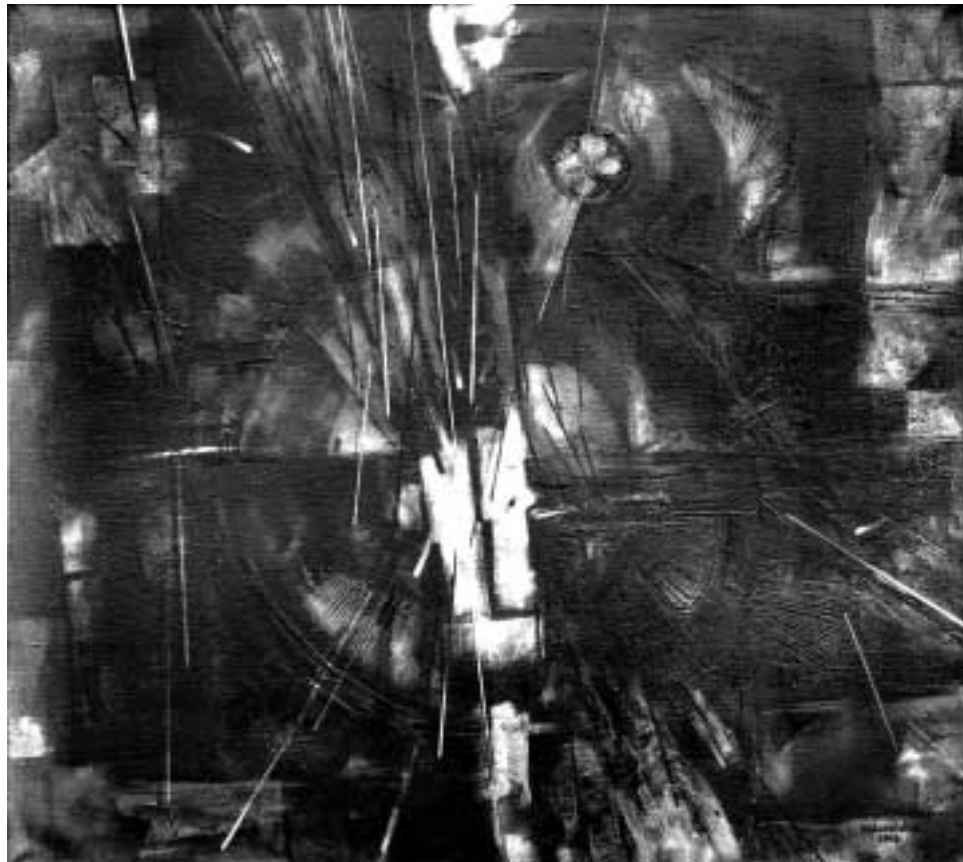
Litovel, Okresní vlastivědné muzeum, 1977, 1979, 1980
Šumperk, DK Pramet, 1981, 1986
Olomouc, Okresní vlastivědné muzeum, 1982
Šternberk, Šternberský hrad, 1983
Ostrava-Poruba, VŠB, 1983
Jeseník, Divadlo Petra Bezruče, 1999
Zábřeh, Tunklův Dvorec, 1999
Olomouc, Galerie G, 2003
Šumperk, Vlastivědné muzeum, 2003
Litovel, MK, 2004

Zastoupení ve sbírkách:

Muzeum Šumperk, soukromé sbírky

Společné výstavy:

Olomouc, G galerie, OLOMOUCKÉ ATELIERY II (UVUO), 2000
Praha, Výstaviště Praha Průmyslový palác, SALON 2000
Olomouc, Galerie PATRO, (UVUO), 2001 Olomouc,
Galerie G, OLOMOUCKÉ ATELIERY III (UVUO), 2001
DECENIUM - Galerie G, Olomouc 2002
CIVITAS DEI - Galerie G, Olomouc 2003
HOMMAGE AN ANDY WARHOL, WORD und BILD GALERIE, Wien,
2003
VOM WACHSEN, Landschloß Pirna-Zuschendorf, 2004
POVEZAVE CONNECTIONS 04 - Galeria DLUM, Maribor, 2004
HUDBA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ - Galerie PYRAMIDA, Praha, 2004

Jan Hrachovina: *Cesta k poznání (olej) / La strada verso il conoscere (olio)*

PUBLIKACE „MÍSTO PRO ČLOVĚKA“ PUBBLICAZIONE „IL POSTO PER L'UOMO“

© Unie výtvarných umělců Olomoucka / Associazione Artisti Figurativi di Olomouc
Kulturní sdružení La Ginestra / Associazione Culturale La Ginestra
Brněnský institut rozvoje občanské společnosti TRIALOG / TRIALOG, "Istituto per lo Sviluppo della Società Civica"
Olomouc, Brno, Praha, Santarcangelo di Romagna, 2004-2005

Manager projektu / Manager del progetto:
Ing. Zdeněk Vích, CSc.

Výroba / Produzione: Elan spol. s r. o. Přerov
Náklad 3000 výtisků

Fotografie:
© Marcello Franca, © William Protti, © David Raub, © Marek Trizuljak, © archiv institutu TRIALOG

Reprodukce obrazů / Riproduzioni:
© Marek Trizuljak, © Jan Hrachovina

Ideová a grafická koncepce / Ideazione e soluzione grafica:
Miroslava Trizuljaková a Marek Trizuljak

Redakční tým / Redazione:
Giancarlo Moretti, William Protti, Maria Teresa Reggiani, Stefano Bonfè, Loris Galeffi, Marek Trizuljak,
Michaela Harantová, Miloslav Kotek

Překlady / Traduzioni:
Giancarlo Moretti, Kulturní komise sdružení La Ginestra, Marek Trizuljak, Stefano Bonfè, Barbara Carichini, William Protti,
Eva Hájková, Lara Fabbri, Martin Brückner, Lenka Kováčová, Jiří Kratochvíl, Agentura Art Lingua Praha

Simultánní překlady / Traduzioni simultanee:
Agentura Art Lingua Praha

Audiotecnika / Audiotecnica:
AVT Brno

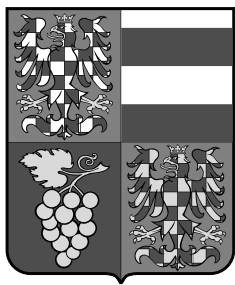
Konferenční servis / Servizio di conferenza:
SOU Adolfa Kolpinga ve Žďáře nad Sázavou

Přepisy textů / Trascrizione dei testi:
Patricia Fabbri e Meta System di Rimini, Michael Harantová, Vendula Zachovalová

Odborné konzultace / Consulenza:
Maurizio Malaguti, Giancarlo Moretti, Kulturní komise sdružení La Ginestra / Commissione culturale de La Ginestra,
Stefano Bonfè, Stefania Zannoni, Barbara Carichini, Francesca Possenti, Maria Teresa Reggiani

Některé texty byly přepsány ze zvukových nahrávek a nebyly korigovány autory, úpravy provedla kulturní komise sdružení La Ginestra
Alcuni testi sono stati trascritti da registrazione, adattati con la collaborazione della Commissione culturale de La Ginestra e non rivisti dagli Autori

Videozáznam rozhovoru s Romanem Prodim a další materiály jsou k dispozici na stránkách www.mistoprocloveka.cz
Informazioni, fotografie, testi e audiovisivi: www.mistoprocloveka.cz

Jihomoravský kraj

